İTHAKİ > FUTBOL KÜLTÜRÜ

FUTBOLUN KÂRHANESİ

Futbol Taraftarların Elinden Nasıl Kayıyor?

Craig McGill

ithaki

Craig McGill

Deneyimli bir muhabir, spor yazarı ve köşe yazarı olan Craig McGill 1973 yılında Glasgow'da doğdu. Yazıları aralarında *Time*, *Guardian*, *Sun*, *Daily Express*, *Mirror*, *Scotsman*'in de bulunduğu pek çok gazete, dergi ya da sitede yayımlandı; yazıları başta Norveççe, Fransızca ve İtalyanca olmak üzere pek çok dile çevrildi.

Yirmi yıldan uzun zamandır bir futbol düşkünü olan McGill'in *Futbolun Kârhanesi* dışında, *No Harm: Munchausen Syndrome by Proxy* ile *Human Traffic: Sex, Slaves and Immigration* başlıklarını taşıyan iki kitabı daha bulunmaktadır.

Craig McGill
Futbolun Kârhanesi - Futbol Taraftarların Elinden Nasıl Kayıyor?
Özgün Adı: Football Inc. - How Soccer Fans Are Losing The Game?
Çeviren: Can Cemgil
Dizi Editörü: Barış Karacasu

İthaki Yayınları - 417
Tarih-Toplum-Kuram - 70
ISBN 975-273-208-9

1. Baskı, Şubat 2006, İstanbul

© İthaki, 2006
© Craig McGill, 2001

Bu eserin tüm hakları Anatolialit Telif Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Sanat Yönetmeni: İbrahim Çeşmecioğlu
Sayfa Düzeni Ve Baskıya Hazırlık: Cemile Öz
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
(Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.)
Cilt: Yıldız Mücellit

İthaki Yayınları:
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr
Dağıtım:
Çatalçeşme Sok. Yavuz Han 26 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 76 00 Faks: (0212) 519 56 56
ithakidagitim@ithaki.com.tr

Craig McGill

FUTBOLUN KÂRHANESİ

Futbol Taraftarların Elinden Nasıl Kayıyor?

Çeviren:
Can Cemgil

İthaki

İÇİNDEKİLER

Teşekkür .7
Giriş .9

Bölüm Bir: Dramatis Personae (Kişiler) 15
1- Taraftarlar 17
2- Oyuncular 39
3- Hakemler 62
4- Hocalar 74
5- Başkanlar 86

Bölüm İki: "Yeşil" Oyun - Topu Başkasına Atmak 97
6- Çimler Daha Yeşil 99
7- Televizyon .113
8- Sponsorluk ve Hisseler .129
9- Avrupa .144
10- Yolsuzluk .158
11- 2002 - Dünya Kupası, Asya ve Futbol .169
12- 2006 - Makyavelci Futbol .181
13- Futbol ve Siyaset, Siyaset ve Futbol .190

Bölüm Üç: Çirkin Oyun - Taraftarlar Oyunlarını Nasıl Kaybettiler? 207
14- Holiganizm .209
15- Irkçılık .231
16- Mezhepçilik .243
17- Hillsborough .260
18- Newcastle .272

Bölüm Dört: Uzatmalar - Taraftarlar Oyuna Geri Dönüyor .283
19- Manchester United .285
20- Northampton .295
21- Gelecek .309

Kaynakça ve Okuma Önerileri .321

Teşekkür

Bir kitap yazmak futbol oynamaya çok benzer. Çoğunlukla bir kişi bütün övgüyü toplar, ama onun arkasında birçok iş yapıp aynı derecede takdir edilmeyen birçok insan vardır.

Bu durumu değiştirmek için ilk olarak bu kitapla ilgili yorum yapmaya ve benimle konuşmaya zaman ayıran herkese teşekkür edelim. Bu insanların birçoğunun adı bölümlerin içinde geçiyor, bu nedenle tekrarlamaya gerek yok. Benimle isimsiz olarak konuşan ve yaptığının tam karşılığını alamayanlara da teşekkür ederim.

Vision'dan kitabı hazırlayan ekipte yer alan Sheena Dewan, Ellen O'Donoghue ve Stella Wood'a kahve, sabır, ilham ve ödemeler için teşekkür ederim. Bu kitaba gelecek tüm övgüler onların hakkıdır ve hatalar bana aittir.

Vision'ın yanı sıra, bir maçı VIP tribününden izlememi sağlayan Rob Bruce ve Tennents Lager'a, Fransa Dünya Kupası tecrübesini yaşamama olanak tanıyan *Time* dergisine ve Neil McCarthy'ye, ayrıca Euro 2000'i izlememe yardımcı olan Stirling Konseyi'nden Corrie McChord'a ve Avrupa Parlamentolar Bölgesi'ne teşekkür ederim.

Saha dışında ise, beni buraya getiren ve tek parça halinde tutan annem Ann ve üvey babam Brian'a, beni ilk kez futbol maçına götüren ve soğuk havayla ilgili tüm sızlanmalarıma rağmen bana tahammül eden babam Jamie ve halam Sally'ye teşekkürler.

Ayrıca, futbol önerilerinde bulunan ve kızıl saçlı bir futbolcunun Venezüellalı olmasının ne kadar tuhaf olduğu gibi durumları açıklayan Eddie Burns, David Henderson, Greg Morton, John Cole ve Robbie Lochrie'ye de teşekkürler. Cesaretlendirmeleri, yardımları ve yorumları sebebiyle Phill Kennedy, Ewan Dryborough, Iain Hepburn, Daniel Gilbert, Peter Burns, Angela Fullerton, Stephen Colligan, Bill MacDonald'a, Neil ve Ewan McIntosh'a da teşekkür etmek isterim. Pat Connolly'ye de beni cesaretlendirdiği ve bana ilham verdiği için teşekkür ederim.

Yirmi dört saatlik kesintisiz desteği ve yardımı nedeniyle ve bunun yanında ofsaydın ne olduğunu bir erkekten daha iyi açıklayan ilk kadın olduğu için Karen Watson'a teşekkürler.

Ayrıca futbolun ne olduğunu bir tümceyle en iyi bir biçimde toparlayan Marty McMullen'a da teşekkür ederim. Bu tümce kitabı başlatan tümce oldu.

Son olarak, eğlence ve tutkuları için her iyi futbolcuya ve alkışları, alayları ve şakaları için tüm iyi futbol izleyicilerine teşekkür ederim. Bu kitap herkesten çok sizin için, öyleyse sözü daha fazla uzatmadan başlama vuruşunu yapalım.

Craig McGill

Giriş

"Ojogo bonito", Brezilya'da söylendiği gibi, güzel oyun. Dünyada bu kadar tutku uyandıran başka hiçbir oyun yoktur. Amerikalılar beysbol ya da basketbol turnuvalarına Dünya Serisi ya da Dünya Şampiyonası gibi isimler verebilirler, ancak futbol gerçek anlamda tek küresel oyundur. Amerikan futbolu istatistiklerle ilgilenirken, gerçek futbol aşkla, tutkuyla ve macerayla ilgilenir. Herkesin yüksek sesle anlattığı bir golü, bir anı, bir takımı (doğal olarak 1970'in Brezilya'sı) vardır. Futbol, bar sınavlarına ilham veren bir oyundur (Soru: Gamalı haçın dalgalandığı Britanya stadyumları hangileridir? Cevap: Almanya ile İngiltere ve İskoçya arasında 1935 ve 1936'da oynanan dostluk maçları sırasında White Hart Lane ve Ibrox stadyumları). Futbol, erkeklerin seksten daha önemli bulabildikleri bir oyundur (bir teletekst araştırmasına göre erkekler futbolla ilgili şeyler okumayı bile seksin önüne koyuyorlar). Futbol neşeye ilham verir (Prens Philip Arsenal seyircilerine formanın üzerindeki logo nedeniyle kulübün adının Dreamcast olup olmadığını sorması gibi). Yani, futbol ilham verir. Birçok kişi için, Bill Shankly'nin futbolun yaşamdan ve ölümden daha önemli olduğuna ilişkin sözü doğru-

dur. Futbolun çok sayıda kadın fanatiği de olabilir ancak onlar sonuçta, tuttukları takımın sezonluk biletini almaya yetecek kadar paraları olduğundan emin olabilmek için neredeyse her şeyden tasarruf eden yetişkin erkeklerden daha mantıklıdırlar.

Gerçek taraftarlar yeni bir hocayı ya da oyuncuyu bir an olsun görebilmek için saatlerce yağmurun altında beklerler. Hiç kimse bunu Microsoft'un ICI'ın ya da diğer uluslararası şirketlerin imza törenlerinde yapmaz. Karşılaştırma yapılabilecek tek şey kraliyet ailesi ile ilgili tutumdur ve bazen futbolculara daha fazla saygı duyulur. Futbolu soyluluktan ayıran şey futbolda seçkincilik olmamasıdır; ancak doğuştan asil olunabilecekken, herkesin bir futbolcu olma potansiyeli vardır.

Futbol halkın oyunu olarak ortaya çıktı ve geçmişteki kraliyet yasaklarına, düşük katılım oranlarına, kötü planlanmış kurallara, değişen topluma ve savaşa rağmen ayakta kaldı. Her türlü etkinliğin bir servete mal olabileceği bir çağda futbol basit bir oyun olarak kalmaya devam ediyor ve hâlâ ucuz bir oyun olabilir. Gereken şeyler sadece kale direği olarak kullanılacak tuğlalar ve top olarak kullanılacak yuvarlak bir nesne. Eski dönemlerde boş teneke kutuları kullanılırken, Brezilyalılar top kontrollerini mandalinalarla oynayarak geliştirirlerdi. Futbolun, herhangi bir Hollywood ürününden daha fazla yan ürünü vardır. Bilgisayar oyunları milyonlarca satmaktadır, formalar Adidas ve Nike gibi şirketler için büyük bir gelir kaynağıdır. Hattâ futbolla ilgili, Subbuteo gibi bacaklardan çok el ve parmakların kullanılmasını gerektiren oyunlar ortaya çıkmıştır. Futbol her yerdedir. Amerika, Avustralya ve Uzakdoğu'da bile gün geçtikçe daha fazla yaygınlaşmakta, 12 yaş altı çocuklar diğer tüm sporlardan daha çok düzenli futbol oynamaktadırlar. Ayrıca futbol, Amerikan lise ve kolejlerindeki spor programlarında giderek yaygınla-

şıyor ve yavaş yavaş diğer sporlar kadar ciddiye alınmaya başlıyor. Avrupa, Güney Amerika ve Afrika'da ise durum daha farklı. Buralarda futbol baskın spordur; on yıllardır böyle oldu ve gelecekte de böyle olacağa benzer.

Ancak, eğer durum buysa bu kitaba ne gerek vardı? Eğer futbol büyüyorsa ve halkın oyunuysa her şey yolunda mı demektir? Birçok ülke futbolu kendilerinin başlattığını öne sürer. Yıllar boyunca İngilizler futbolun İngiltere'de başladığını öne sürerken Güney Amerikalılar, Asyalılar, İskoçyalılar ve İspanyollar da kendilerine bir ölçüde pay çıkarmaya çalıştılar. Futbolu kimin icat ettiği aslında pek mesele değil, çünkü takımına ya da milliyetine bakmaksızın eğer bir futbol fanatiğiyle konuşursanız futbolun onların oyunu olduğunu düşündüklerini keşfedersiniz ve onlara tuttukları takım hakkında bir şeyler sorarsanız, o takım onların takımıdır. Halka açılma döneminden önce bile, başkan ya da yöneticiler değil, taraftarlar kulübün sahibiymiş gibi hissediyorlardı. Taraftarlar oyunun ve tuttuklan takımın kendilerinin olduğunu hissederler ve kulüplerinin onlardan alınması birçoğu için anlam ufkunun dışındadır.

Ancak, taraftarlar oyunun nasıl oynandığıyla ilgili bir söz hakkına sahip değiller. Onlar göz ardı edilen tüketiciler. "Paranız için teşekkürler, haydi şimdi yolunuza" tavrı oyunun yüksek kademelerinde yer alan birçok kişinin tavrıymış gibi görünüyor. Oyunu kontrol eden yöneticiler taraftarlara kırmızı kart gösteriyor. Taraftarların önemli olduğunu söyleyebilirler, ancak taraftarlar değil, onların parası önemlidir.

Sadece 30 yıl önce Britanya futbolu birçok kişiye göre doruk noktasını yaşıyordu. İngiltere 1966 Dünya Kupası'nı kazanmış ve Celtic 1967'de Avrupa Kupası'nı kazanan ilk Britanyalı takım olmuştu. Bu kupayı sonraki yıl da Manchester United kazanmış-

tı. Taraftarlar için koşullar kabul edilebilirdi, herhangi bir standarda göre lüks değildi ama işlevseldi.

O günden bugüne futbolda değişmeyen tek şey sahadaki 22 kişi oldu. Bunun dışında futbol, tanınmayacak ölçüde değişti. O zamanlar birçok oyuncu yarı zamanlı oynuyordu. Tam zamanlı olsalar bile aldıkları ücretler bugün olduğu kadar fahiş değildi. Oyuncuların çoğu yerliydi. Bugün yabancı oyuncular ve kadınların futbol oynaması futbol için iyi şeylerken, o zamanlar bunlarla nadiren karşılaşılırdı. Şimdi stadyumlar dev gibi komplekser haline geldi, fiyatlar enflasyondan çok daha hızlı arttı, eğer taraftarların uydu ve dijital televizyon masrafları için yeterli maddi güçleri varsa hafta boyunca her an futbol izleyebiliyorlar, Dünya Kupası'nın nerede yapılacağına futboldan çok siyaset karar veriyor ve holiganlar, ırkçılar, siyasetçiler ve işadamları hep birlikte futbolun yönünü kendini amaçlarına uyacak şekilde değiştirdiler. Bu değişimlerin tümü ortalama futbol izleyicisini etkiledi, ama kimse onlara danışmadı. Kimse pazartesi gecesi 20.05'te başlayacak bir maçın onlar için bir sorun olabileceğini düşünmedi, kimse onların yılda üç yeni forma almak zorunda kalmak hakkında ne düşündüğünü sormadı, kimse Dünya Kupası'nın tutku için değil, para için ev sahipliği yapacak uzak bir ülkede düzenlenmesi nedeniyle izlemekten mahrum kalmayı önemseyip önemsemediklerini sormadı. İşi yönetenlerin taraftarlara kırmızı kart gösterdiğini söylemek kulağa biraz sert gelebilir. Aslında, bu ifade yetersiz bile kalır, çünkü taraftarlara yapılan muamele bir hakarettir. Fakat bu değiştirilebilir. Eğer taraftarlar oyunun şimdi nasıl olduğunun ve nereye gidebileceğinin farkına varırlarsa belki bu kadar çok şeye ilham veren bu sporu kurtarmak için hâlâ zaman vardır.

Bu kitap, geçmişteki anahtar olaylara da bakarak, işin bugün-

kü halini gösterıneyi amaçlıyor. Sonra gelecekte olacaklara yöneliyor. Bu kitap, oyunun kontrolünü ele almaya çalışanlar için bir uyarı atışı ve aynı zamanda gerçek taraftarlaıra, oyunun varlığının kendiliğinden süreceğini düşünmemelerii için bir uyarıdır. Ortalama bir gelir düzeyine sahip bir taraftaır için BSkyB gibi şirketlerin ya da FIFA gibi kurumların gücü kıarşısında mücadele etmek korkutucu görünebilir, ama bu yapılabilir ve yapılmalıdır. Gelecek yıllarda futbolun en önemli anıları saha içinde değil saha dışında gerçekleşebilir; eğer taraftarlaır buna dâhil olmazsa ve oyunla ilgili daha fazla söz hakkı talep etmezlerse futbol tanınmayacak bir biçimde değişebilir, bu güzel oyun gelebileceği ve gelmesi gereken halin çirkin, bozulmuş bir biçimine dönüşebilir.

Oyun devam ediyor.

BÖLÜM BİR

Dramatis Personae (Kişiler)

1
Taraftarlar

Tezahürat sürerken, sadece bir Kevin Keegan, bir David Beckham, bir Tony Adams, bir Ronaldo ve bir Robert Pires vardır. Bununla birlikte, oyun için taraftarlar bu insanlardan çok daha önemli bir yer işgal eder. Sahadaki 22 oyuncuyu, siyahlı adamı, hocaları ya da başkanları boş verin; söz konusu futbol olunca önemli olan tek bir insan grubu vardır, taraftarlar Taraftarlar olmadan bunların hiçbiri var olamazdı. Şunu bir düşünün, Birleşik Krallık'ta her hafta 650 binden fazla sayıda insan bir futbol maçına gidiyor ya da bir maç izliyor; bu rakam Avrupa çapında 10 milyonu aşıyor. Eğer Ortaçağ'da olsaydık ve bu insanların hepsi bir arada dursaydı, karşılarında hiç kimsenin bir şans bulamayacağı bir ordu oluştururlardı. Ne yazık ki taraftarlar kendilerini bir ordu olarak görmüyorlar, daha çok oyunu yönetenlerin de istediği gibi sahadaki tanrılara ve efendilere haraç veren serfler gibi davranıyorlar. Oyunun son 25 yılında değişmeyen tek şey bu oldu.

Yetmişli yılların ortalarında futbol stadyumlarındaki durum o kadar kötüydü ki eğer bir maça köpeğinizi götürecek olsanız, hayvanlara işkence etmekle suçlanırdınız. Koltuklara işeyen in-

sanlar, itişmeler, kakışmalar, ot dolaştırmalar. Tribünlerde bunlardan çok daha fazlası olurdu. Kadınların maça gitmesi hoş karşılanmazdı; cumartesi günleri erkekler maça gider, kadınlarsa alışveriş yapardı. Bunun yanında, 90 dakika kusmuk içinde durup, ayrıcalık olduğu söylenen bu şey için para ödemeyi isteyen kadın sayısı da çok azdı. Bunların tümü iğrenç gelebilir, bazılarına da her şeyin daha güzel olduğuna inandıkları "eski günlerin" nostaljik anılarını hatırlatabilir. Bunların tümü futbolun içine işleyen maço kültürünün bir parçasıydı. Buna katlanırdınız, eğer şikayet ederseniz "pısırık" ya da "yumuşak" olurdunuz. John Sanderson 20 yıldan fazla süredir bir Leeds taraftarı ve şimdinin taraftarlarının ya futbol maçlarına gitmeye başladıkları ya da futbolla hiç ilgilenmedikleri 1970 ve 1980'lerde işlerin nasıl yürüdüğünü hatırlıyor:

> Hiçbir şey bugünkü gibi değildi. Holiganlar ve sorun çıkaranlar olmasa da her şey oldukça zordu. Eğer bir deplasman maçına gidiyorsanız uğraşır dolu bir trene binerdiniz ve böylece bir ücret ödemek zorunda kalmazdınız. Birkaç içki içerdiniz ve bunun yüzünden bir bar bulamazsanız bir apartmana ya da binalar arasındaki bir boşluğa tuvaletinizi yapmak zorunda kalırdınız.
>
> Oyun bir keşmekeş halinde geçerdi ve durmadan itilirdiniz. Zemindeki her şeyden sakınarak arkadaşlarınızı arardınız. Eğer ortam kalabalıksa ve takımınız bir gol attıysa, her şey yerde olduğu için oturmak istemez ayakta dikilmeye çalışırdınız. Eve gitmeye çalışmak da ayrı bir maceraydı ve normal olarak yolda birilerini kaybederdiniz.
>
> Aptalca gelebilir ama herkesin koltuklarında oturduğu yeni stadyumlardan birinde hiçbir gerçek koku olmadan, gerçek şarkılar olmadan oturduğumda ve maçı evde televizyondan izliyormuşum gibi geldiğinde, o eski günleri özlüyorum.
>
> Tekrar haftalarca dizlerime kadar sidik içinde kalmaya kat-

lanabilir miyim bilmiyorum ama bence eski günlere dönmeyi denemek hoş olurdu.

Bunlarla, taraftarların şimdi sahip olduğu şeyleri bir karşılaştırın. Arkadaşlarınızı görmek için gezinmemenizi ima eden koltuklar, saha çevresinde küçük diktatörler gibi hareket eden görevliler. İçki yok eğlence yok. Bunun iyi bir örneği, Sunderland'in muhteşem Stadium of Light stadında, Newcastle'ın 1997'de oynadığı ilk derbide yaşanmıştı. Alan Shearer topu kazayla konuk taraftarların olduğu alana vurdu. Topu almaya gittiğinde bir taraftar sırtına dokunmak istedi fakat takıldı ve koltuklarla reklam panolarının arasına düştü. Az sonra, saha görevlisinin abartılı soytarılıklarına kızgınlıkla bakan Shearer da dahil olmak üzere etraftaki herkesin iğrenme dolu bakışları altında taraftar görevliler tarafından götürüldü. Eskiden bir oyuncuya dokunmaya çalışan bir taraftar hakkında kötü hiçbir şey düşünülmezdi. Şimdiyse bu, stadyumdan atılmak için bir gerekçe haline geldi.

Gerçekten de zaman değişti, ama yetmişlerden bugüne değişmeyen bir şey izleyici sayısı oldu. İzleyici sayısındaki azalma yetmişlerin sonunda başladı ve on yıl boyunca durmadı, ama şimdi izleyici sayısı toparlandı da 25 yıl önceki düzeyine ulaştı. Deloitte & Touche tarafından futbol üzerine hazırlanan son rapor 1998/1999 Premier Lig ve futbol ligi maçlarını 25 milyondan fazla kişinin, yani geçen yirmi yılda hiç ulaşılmayan düzeyde izleyicinin izlediğini gösterdi. İkinci ligde 4 milyondan fazla insan turnikelerden geçti; bu rakama da 1976/77 sezonundan bu yana tanık olunmamıştı. Üçüncü lig maçlarını ise 1979/80 sezonundan bu yana ilk kez 2 milyonun üzerinde taraftar izledi. Her iki ligde de ortalama yüzde 19'luk bir katılım artışı yaşandı. Premier Lig'de stadyumlar yüzde 91'lik bir oranla düzenli bir şekil-

de doluydu. Birinci Lig'de bu rakam yüzde 66'yken, İkinci ve Üçüncü liglerde stadyumlar yüzde 53 ve yüzde 36 oranlarında doluydu.

Yetmişlerin oyunu ile şimdinin oyunu arasında futbol on yıllık düşük izleyici oranlarına karşın var olmayı sürdürebildi. Fakat nasıl ve neden? Futbolla ilgisi olan herkesin bununla ilgili bir kuramı vardır. Eski hakem Peter Willis futbolun mevcut en iyi eğlence biçimi olduğunu, çünkü futbolun hakemlerin, oyuncuların, hocaların ve taraftarların düşünceleriyle ilgili olduğunu düşünüyor. Futbol yazarı Stefan Szymanski ise futbolun en büyük tiyatro olduğu için çekici olduğunu düşünüyor. Başkaları ise futbolun kitlesel çekiciliğinin, basitliğinde ve oynaması ucuz oluşunda yattığını ileri sürüyorlar. (Bununla birlikte, birçok gerçek taraftarın kulüpler tarafından dayatılan ücretleri karşılayamadıkları için evde oturup televizyondan özet görüntüleri izlemekten başka bir seçeneğinin olmamasına karşın, bir taraftar olmaya başlamak maçlara gidebilmek açısından biraz daha fazla para gerektirir.)

Öyleyse neden futbol? Neden rugby, basketbol ya da yeryönbulmaca[1] gibi bir spor değil de futbol dünyanın bir numaralı sporu gibi görünüyor? İnternette düzenlenen bir ankette (bu anket topica.com ve egroups.com gibi çok sayıda futbol içerikli e-posta listesine sahip şirketlerin bünyesindeki bir dizi e-posta grubuna gönderilmiştir) taraftarlardan futbolu ya da takımlarına karşı sevgilerinin birkaç nedenini vermeleri isteniyor. Yanıtlayan çoğu insan oyunu çekici kılan şeyin oyunla birlikte yetişmeleri olduğunu söylediler. Futbol okulda en çok oynanan, insanların hakkında en çok konuştuğu oyundu ve akşamları arkadaşları-

1) Sözcüğü "orienteering" sözcüğüne karşılık kullandık. Yarışmacıların bilmedikleri bir arazide yalnızca bir harita ve bir pusula kullanarak yarıştıkları bir spor (ç.n.)

nızla birlikte yapabileceğiniz bir şeydi. Futbol herkesin dahil olduğu temel meseleydi; neredeyse bir tür arkadaş baskısıydı. Birkaçı başka sporlar denedikten sonra, ya onlarla özellikle ilgilenmeyip ya da başarısız olup yeniden futbola dönmüşler. Amerikalılar ise kendi futbollarından farklı buldukları için ya da bazıları daha çok yetenek gerektirdiği için sevdiklerini söylemişler. Başkaları ise oyundaki tutkudan, eğlenceden ve duygusal yoğunluktan hoşlandıklarını iddia etmişler. Kimse aralık ayında sırılsıklam ve evinden kilometrelerce uzakta soğuk bir sahada oturmaktan hoşlandığını söylemedi. Bu, maçı evde televizyondan izlemeyi planlayanları şaşırtabilir. Yani insanların futbolu sevme nedenleri oldukça basit, ama tuttukları takımı neden tuttukları sorulduğunda durum çok daha karmaşık bir hal alıyor.

Bu soruyu yanıtlayanların yaklaşık yarısı tuttukları takımla birlikte yetiştikleri için o takımı tuttuklarını söylüyor ve o bölgeden taşınanlar bile "memleket" takımlarına sadık kalıyorlar. Başkaları takımlarını kültürlerinin bir parçası olduğu için, o takımın taraftarlarıyla birlikte yetiştikleri için, yani dolaylı bir arkadaş etkisi nedeniyle tuttuklarını söylüyorlar. Bu soruyu yanıtlayan insanların yaklaşık dörtte biri ise takımlarını oynama biçimi nedeniyle tuttuklarını söylüyorlar. Birçok durumda bunun nedeni takımın hep kazanan türünde bir üne sahip olmasıdır (burada sözü geçen hep kazanan takım Manchester United) ya da hep kazanmasa da hep atak oynayan bir takım olmasıdır. Birkaç kişi ise bir ya da iki oyuncu için belirli bir takımı tuttuklarını, takımdan çok oyuncunun taraftarı olduklarını ve eğer oyuncu takım değiştirirse kendilerinin de değiştireceğini söylüyorlar. Memleketlerinden taşınan birçok kişi ise yeni yerli takımlarını tuttuklarını, çünkü doğru olanın bu olduğunu düşündüklerini söylüyorlar ve bunlardan birçoğu yine de eski takımlarının maç sonuçlarını da

takip ettiklerini kabul ediyorlar. Önde gelen iki rakip takımın olduğu kentlerdeki az sayıda insan ise bu büyük takımlardan biriyle ilişkili olmaktan hoşlanmadıkları için daha küçük yerli takımları desteklediklerini iddia ediyorlar. Bu durum özellikle Glasgow'dan yanıt verenler için geçerliydi. Bu insanlar Old Firm'den Celtic ya da Rangers taraftarı olmanın dini çağrışımlarından ve tehlikelerinden iğrendiklerini ve bunlar yerine ya daha küçük bir yerli takımı ya da Clydebank veya Partick Thistle gibi alt liglerden bir takımı desteklediklerini söylüyorlar. Bir takımla birlikte yetişmek, birçok kişinin kulüpleriyle aralarında güçlü bağlar oluşmasına neden olan bir etkendir ve yaşamın erken dönemlerinde arkadaşlar arasında ya da baba ve oğul arasında önemli bir bağ olarak görülür. Çoğu çocuk ilk maçına ya babasıyla ya da başka bir erkek akrabayla gitmiştir, ancak herkesin oturarak maç izlediği stadyumların ortaya çıkmasıyla daha fazla anne ve çocuk maçlarda görülmeye başlanmıştır.

Peki, bugünün taraftarları kimlerdir? Bugünün taraftarları kesinlikle yetmişlerde maçlara gidenlerle aynı insanlar değiller. Football Supporters' Association [Futbol Taraftarları Derneği] Başkan Yardımcısı Dave Boyle taraftarlardaki bu değişikliğin farkına varmıştır. Futbolun, seksenlerdeki karanlık günlerde yanında olan taraftarları terk ettiği fikrinden sakınarak, eski taraftarların kesinlikle yeni taraftarlara benzemediklerini belirtiyor ve yeni taraftarların uzun dönemli taraftarlar olarak kalıp kalmayacaklarını merak ediyor.

> 1980'lerde maçlara gelmeyi sürdüren, oyunu bugünkü durumuna getiren düşük gelirli taraftarların maddi nedenlerle oyundan dışlanmalarından endişe ediyoruz.
>
> Futbol o kadar moda haline geldi ki futbol bir çöküş yaşar-

sa insanlar, bu "yeni" taraftarların maçlara gidip gitmeyeceklerini merak ediyorlar. Bu koşullar altında, önceden maçlara gelip sonra stadyumlara giremeyen insanlar, oyunun onlara sırtını dönmesi gibi onlar da sırtlarını dönmüş olmazlarsa, çok önem kazanacaklar.

Bununla birlikte, tüm taraftarlar sadece futbolla ilgili her şeye susamış tüketiciler olarak görülüyorlar.

Vahşi ticari anlayış insanların televizyondaki futbol ve haberlere karşı sınırsız bir iştahı olduğunu varsayıyor, ancak durum bundan ibaret değil. Fiyat esnemezliği kuramı üzerinde çalışıyorlar, bu şekilde taraftarların sadakatleri nedeniyle kör ve aptal olduğunu ve tüm fiyat artışlarına katlanacaklarını düşünüyorlar. Ancak, özellikle televizyon izleyicisi için durum hiç de böyle değil.

FIFA asla taraftarların çıkarlarını gözetmedi. Tümüyle çıkarcı bir ticari anlayış ile büyük kulüplerin karşısındaki konumunu güçlendirmek için, kendisini öyle görmese veya isteyerek yapmasa bile yanlış yola sapmış bir şekilde FIFA, kendini geçici olarak taraftar dostu haline getiren oyunun yöneticiliğine doğru savrulup gidiyor.

FSA'in görüşü ise maçlara giden taraftarların kesinlikle sorun yaşadığı yönünde; maçların yeniden düzenlenmesiyle deplasmana giden taraftarlar bir hafta içi maçından sonra evlerine dönemiyorlar. Evde oturan taraftarlarla ilgili sorun ise özellikle izleyici oranlarından farkı anlayabileceğiniz alt liglerde bir sorun teşkil ediyor.

Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nin araştırmaları modern Birleşik Krallık taraftarının en açık tablosunu gösteriyor. Taraftarların çoğu erkek ve beyaz. Birçoğunun çocukları var. Merkez tarafından yapılan bir araştırma, okul çağında çocukları olan her 10 taraftardan 6'sının ve 41-50 yaş arası

tüm taraftarların yarısının maçları çocuklarıyla birlikte izlediğini gösterdi. Aynı araştırma, sezonluk bilet sahibi olmayanların, sezonluk bileti olanlara göre iki kat daha fazlasının kulüplerinin sahasından 80 kilometre ya da daha fazla mesafede yaşadıklarını; tüm sezonluk bilet sahibi olanların yarısının, memleket takımlarının sahasının bulunduğu kasaba veya kentte ya da yakınlarında doğduklarını gösterdi. Sezonluk bilet sahipleri kulüp takımlarını "milli takımdan çok daha önemli" görüyorlar ve İngiltere'nin maçlarını canlı olarak pek izlemiyorlar. Özellikle Chelsea gibi kulüplerin sezonluk biletlerinin 1000£ ve ortalama sezonluk bilet fiyatlarının da 500£ civarında olduğu Birleşik Krallık'ta sezonluk bilet sahipleri zengindir. İlginçtir ki, Kıta Avrupası'nda ortalama bilet fiyatları daha ucuzdur, stadyumlardaki koltuk düzeni Birleşik Krallık'takiler kadar katı değildir, stadyumlar futbol dışındaki etkinliklerde de kullanılır, stadyumların mülkiyeti konseylerdedir, kulüpler işletme giderlerinden daha düşük kiralar öderler ve televizyon anlaşmalarından daha büyük gelirler elde edilir.

Avrupa'da birçok kulüp bilet fiyatlarını birkaç yıldır dondurmuştur ve gelirlerinin çoğunu televizyonlarla kulüp olarak yapmaya izinli oldukları yayın anlaşmalarıyla kazanırlar. Yıllarca bu, Birleşik Krallık'taki yüksek fiyatların bahanesi olarak gösterildi; en iyi oyuncuları elde tutmak için daha fazla para gerekliydi. Fakat Avrupalı kulüpler de oyuncularına daha fazla para ödediklerine göre bu yanlış bir savdır, yani Birleşik Krallık taraftarları soyulmaktadır.

Deplasman maçları konusunda, düzenli olarak deplasman maçlarına gidenlerin genellikle önceden maçlarda ayakta duran taraftarlar olduğu görüldü. Takımlarının tüm deplasman maçlarına giden taraftarların yüzde doksan beşi sezonluk bilet sahibi.

Şaşırtıcı olan şey, tuttukları takımın sahasından en uzakta yaşayan taraftarların en güçlü deplasman taraftarları olmalarıydı. Pek şaşırtıcı olmayan şeyse, düzenli olarak deplasman maçlarına giden taraftarların en çok maçın başlama zamanını ve gününü etkileyen televizyon programlarına itiraz etmeleriydi.

Britanya'da büyük maçları izleyeri kişilerin yüzde doksanından fazlası kafadan beyaz BK yurttaşları olarak adlandırılan kişiler. BK'deki bazı takımların hiç Asyalı sezonluk bilet sahibi yok, ancak Wimbledon ve Leicester gibi takımlarda artan bir Asyalı desteği var, birçok kulübün de bir miktar Asyalı taraftarı var. Oyundaki ırkçılığın görünür düzeyde azalması ve Britanya'daki etnik grupların sayısındaki artış, etnik azınlıklara mensup insanların saldırı ya da hakarete uğramaktan eskiden olduğu ölçüde korkmadan, giderek daha fazla maçlara gelmelerine yol açtı.

Bununla birlikte, maçlara giden ve hâlâ baskıdan korkan bir diğer grup eşcinsel taraftarlardır. Eşcinsellik futbol için hâlâ utanç verici bir alandır. Oyuncular sahada sarılabilir, birbirlerini öpebilir ve birbirlerinin testislerini sıkabilirler, ancak tribünlerde iki erkek birbirini öperse, bir erkek ve bir kadın olsalar meydana gelmeyecek bir durum ortaya çıkar. Bu günlerde hiç düşünülmeden oyunculara genel hakaretler halini almış eşcinselliğe göndermesi olan hakaretler savrulur. Eşcinsellik bir zayıflık olarak görülür. Bu hakaretlerde bulunanlardan çok azı homofobik tezahüratlar yapmaktan rahatsızlık duyar. Aslında ülke çapında saha görevlileri ırkçı ve bağnaz sözleri nedeniyle insanları dışarı atarken, şimdiye kadar hiç kimse homofobik küfürleri nedeniyle sahadan atılmadı. Bazı taraftarlarsa bunun neden bir sorun olması gerektiğini merak ediyorlar. Mark Dalton gay bir Manchester United taraftarı. Bunu gizlemiyor, fakat kendi sözleriyle:

Satın aldığım formayı pembeleşene kadar yıkayıp ondan sonra giymiyorum, yine de tüm dünyanın, onların eşcinsel olduklarını bilmesine ihtiyaç duyan bazı gay taraftarlar tanıyorum. Bunu anlamıyorum.

Mark, futbol ile eşcinselliğin muhtemelen ayrı kalması gereken iki şey olduğunu hissediyor.

Futbol saldırgan bir oyun ve birçok heteroseksüel taraftar saldırganlık ile eşcinsellik arasında bir bağ kurmakta sorun yaşıyor.

Bir de, taraftarların çoğunluğu için "bir yumuşak olmanın" birbirlerine karşı savuracakları uygun bir hakaret olması sorunu var Ben vurdumduymazım ve cinselliğimle yeterince barıştığım, bu yüzden bir sorun yok ama bundan nefret edenler olduğunu biliyorum.

Benim de "ibne" diye bağırdığım zamanlar şimdi geçmişte kaldı; bana göre bu eşcinsel bir hakaret olarak herhangi bir cinsel yönelime sahip pısırıklar için kullanılır. Ama sonra birisi bana "yumuşak" yerine "nigger"[1] diye bağırınamı söyledi ve ben böyle bağırsam mı diye kendi kendime sordum. Ama buna karşın birçok siyahın Amerika'da bile kendilerine ve başkalarına "nigga" diye hitap ettiklerini düşünüyorum ve böylece belki de bu mantığın bir uzantısı olarak sadece gerçek eşcinseller mi "ibne" diye bağırmalılar?

Durum böyle olsa da, yasal olduğu sürece neyle ya da kiminle yattıkları gerçekten önemli mi? Bir oyuncusu tatlı ya da gay olduğu için bir takımı tutmuyorum; tuttuğum takımı birlikte büyüdüğüm için tutuyorum. Cinsellik bunun içine girmemeli. Herkes bir takımı desteklemek için maça gider, ama bunun dışında oradaki herkes oldukça farklıdır.

Ayrıca neden kulüpler sadece gaylerden oluşan taraftar kulüplerinin kurulmasına izin veriyorlar? Bu ayrımın hiçbir olumlu etkisi yok çünkü cinselliğinin ortaya çıkmasından korkan birisinin gay taraftarlar toplantısına katılması oldukça zordur.

1) Zenci (aşağılamak için kullanılır). (ç.n.)

> Cinsellik konusu açılmamalı, ama eğer konu buraya gelecekse insanlar rahatlayıp birbirlerini oldukları gibi kabul etmeli, bununla ilgili birkaç şaka yapmalı, hepsi bu.

Gay hakları grubu Stonewall'dan Mark Watson, Federasyona ırkçılığa karşı yapıldığı gibi homofobiye karşı da bir kampanya başlatma çağrısında bulundu. Bazıları da oyunculara cinsel yönelimlerini gizlemek yerine bu konuda açık olmaları çağrısında bulundular; onlara göre herkes açık olursa tıpkı siyah oyuncularla anlaşma imzalayan kulüplerin, taraftarları ırkçı tavırlarıyla yüzleşmeye zorlaması gibi bu da taraftarları önyargılarıyla karşı karşıya gelmeye zorlayacak. Ancak bu, oyuncuların en azından önümüzdeki birkaç yıl sessizliklerini koruyacakları bir alan olacağa benziyor.

Bu bölümün başında belirtildiği gibi, geleneksel olarak futbol oynanırken kadınlar alışverişte olurdu. Ya da olur muydu? Eğer durum buysa, her yedi kadından biri nasıl Premier Lig taraftarı oldu? Tessa Hayward tarafından Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi için derlenen bir rapor, her şeyin bu kadar basit olmadığını gösteriyor. Rapora göre, 1880'lerin ortalarına kadar kadınların maçlara gitmesi serbest kabul ediliyordu ama neredeyse 2.000 kadın ve çocuğun gittiği söylenen Preston'daki bir maçtan sonra bu durum değişti. Dönemin maç raporları ayrıca, kadınların sahanın daha üst sınıf kısımlarında bulunduklarını gösteriyor. Yirminci yüzyılın ilk yarısında kadınlar, kısmen seçme hakkıyla ve savaşa dahil olmalarıyla daha bağımsız hale geldiler ve bu, kadınların futbol da dahil olmak üzere sporla daha fazla ilgilenebilmelerini sağladı. Stadyumlardaki koşullar, kadınlar için olanakları daha çekici ve hoş kılacak şekilde geliştirildi. Rapora göre iki savaş arasında Brentford önemli

bir düzeyde kadın desteği aldı ve bu da kulübün "kadınlar takımı" olarak anılmasına yol açtı.

1960 ve 1970'lerdeki toplumsal değişimler, yeni eşitlik ve radikal feminizm dalgasının ülkeye yayılmasıyla kadınlar giderek daha fazla maçlara gitmeye başladılar; ancak yetmişlerin ortalarından itibaren holiganizmin kontrolü ele almasıyla her şey eski haline dönmeye başladı. Bununla birlikte kadınlar hiçbir zaman gerçekten ortadan kaybolmadı ve seksenlerde bazı oyunlarda izleyicinin yüzde 15'ini kadınların oluşturduğu iddia edilir. Aslında Hillsborough faciasında 9 kadın taraftar öldürüldü. Doksanların başlarında futboldaki devrim kadınları taraftar ve izleyici olarak daha önce hiç olmadığı kadar oyuna yaklaştırdı ve bu, kadınların daha önce hiç olmadığı kadar ciddiye alınmasını sağladı. 1995 yılında yapılan bir FA Carling Premier Lig Taraftar Araştırması, daha önce yapılan araştırmaları destekledi ve kadın taraftarların kulüplerine yüksek derecede bağlı olduklarını gösterdi. Görüşülen her 10 kadın taraftardan 7'si sezonluk bilet sahibiydi ve dörtte üçü en az bir kez deplasman maçına gitmişlerdi. Aradaki büyük fark ise erkeklerin ezici çoğunluğu futbol oynamışken, kadınlardan çok azı oynamıştı. Sir Norman Chester raporu şöyle sona eriyor:

> Kadın taraftarlar her zaman azınlıkta kalmış ve hâlâ azınlıkta olsalar da şimdi daha çok kadın futbola ilgi duyuyormuş gibi geliyor. Kadın futbolundaki son gelişmelerle ve kadın yöneticiler, hakemler ve gazetecilerin sayılarındaki artışla birlikte kadınlar futbol endüstrisi içindeki söz haklarını edinmeye başlıyorlar. Kadın izleyicilere hitap edecek ve onlar için geliştirilmesi gereken hâlâ birçok alan var, ancak futbol kulüpleri ve endüstrinin kendisi bu süreci başlatıyor ve kadın taraftarların ticari potansiyelinin farkına varıyor. Belki de sadece şimdi kadın-

lar daha yaygın bir biçimde oyunda önemli bir yeri olan "bilgili" taraftarlar olarak kabul ediliyorlar.

Başka bir araştırma Derby, Leicester ve Nottingham Forest'ın kadınları en çok çeken kulüpler olduğunu, Celtic ile Newcastle'ın ise bu konuda en kötü olduklarını gösterdi. Arsenal taraftarı Maria Alridge futboldan hoşlanan bir kadın olmanın, diğerlerinin onun futbolu sevmesi karşısındaki tutumlarının bazen onu çok öfkelendirdiğini ve ona göre kadınların futbol hakkında bilgili sayılmamasının yanlış olduğunu söylüyor.

İşyerinde ya da başka bir yerde futbol hakkında konuşuyorsan ya da futbolla ilgili bir sohbete katılırsan durum gerçekten sinir bozucu bir hal alıyor. Bazı erkekler konuşmaya devam ediyor, ama gözlerine bakarsanız sırf bir erkek olmadığınız için tamamen ilgisiz olduklarını görüyorsunuz.

Bazı insanların sahip olduğu bu zihinsel engel, yani sizin kadın oldüğunuz için oyun hakkında hiçbir şey bilmediğiniz ve sadece birinden hoşlandığınız için izlediğiniz düşüncesi sadece sinir bozucu değil, aynı zamanda bir hakarettir de.

Kadın gazeteciler bu nedenle erkek taraftarlarca dışlanıyorlar ve bence konu futbola geldiğinde her şey bazılarının sahip olduğu yeniyetme bir maço zihniyetine indirgeniyor.

Maçlarda da durum bu kadar kötü. Ben yaşamadım ama böyle olayların yaşandığını duydum; eğer sezonluk biletiniz varsa, koltuğunuzu gerçek bir taraftardan, başka bir deyişle, bir erkekten çalmış olmakla suçlanıyorsunuz.

Hattâ yanlarında bir kadın olduğu için oyundan keyif alamadıklarından şikayet eden erkeklerle bile karşılaşabilirsiniz; bu çok gülünç. Kadınlarından da erkekler kadar futboldan keyif almaya hakkı var fakat bazı nedenlerle erkeklerin bu konuda bir sorunu var.

Bu sorun olacak bir şey değil fakat öyle ve muhtemelen de öyle olacak, çünkü karma takımların oluşturulması ihtimali çok düşük olmasına karşın neden kadın orta hakemler ve yan hakemlerimiz olamayacağını anlamıyorum.

Kadınların maçlara gitmesi bir sorun değil. Ama bazı erkeklerin zihniyeti sorunlu.

Hangi cinsiyettekilerle yattıklarına, cinsiyetlerinin ne olduğuna ya da hangi ten rengine sahip olduklarına bakılmaksızın tüm taraftarların destekledikleri takım dışında ortak bir yönleri var; tümü soyuluyorlar. Taraftarlar takımlarıyla ilişkili her şeye karşı doymak bilmez bir iştahları olduğunu gösterdiler ve kulüpler de bunu acımasızca sömürdüler. Kendini adamış taraftar şimdi, tümü kulüplerinin özelliklerini taşıyan cep telefonu kapakları, yatak örtüleri, posterler resmi dergiler ve hattâ televizyon kanalları satın alabilirler. Gerçek inatçılar ise kulüpleri aracılığıyla ipotek yaptırabilir, kredi kartına başvurabilir ve sigorta yaptırabilirler; ancak ödemelerini geciktirirlerse 20 yıldır kulüp taraftarı olmanın alacaklı kurumları durdurup durdurmayacağı kuşkuludur. Atkı ve maç programları satışından, uydu kanalı ücretleri, zaten iyi ücret alan oyuncuların bonservisi ve kulüp hisselerine kadar mümkün olan her yolla taraftarlardan para alınıyor; kaldırılıp altına bakılmamış, para kazandıracak hiçbir taş bırakılmadı. Üzerinde sponsorun adı olan bir kulüp ürünü olsun, televizyon kanalı paketi ya da sezonluk bilet olsun, parayı ödeyen taraftardır.

Bazı durumlarda taraftarlar paradan daha fazlasını öderler. Birçok facia örneği vardır; Hillsborough ise futbol tarihinde en önemli değişikliklerden bazılarına yol açan örnektir. Hillsborough faciasına bir dizi etken yol açmıştır ve daha sonra kitapta in-

celenmektedir, ancak Yargıç Peter Taylor'ın hazırladığı sonuç raporu oyunu dönüştürdü. Değerli futbol yazarı David Conn'un belirttiği gibi sporla pek bir ilişkisi olmayan bir adam olan yazar, taraftarların katlanmak zorunda olduğu koşullara inanamaz. Raporda sıralanan koşullar kavurucu sıcak, yayılmış çöpler, pislik ve korkunç kokulardı; raporda belirtilen öneriler arasında oturma düzenine geçilmesi ve koşulların geliştirilmesi yer alıyordu. Bununla birlikte, rapora ne kadar bakarsanız bakın (tüm taraftarların okuması gereken bir şey), "kulüpler herkesin oturduğu stadyumlar inşa etmeli, bunun için ücret almalı ve taraftarlardan alınacak ücretleri enflasyon oranının üzerinde arttırmalıdır" diyen bir kısım yoktur. Yine de tam olarak bu oldu. 1990'ların başında 10£ vererek bir futbol maçına gitmek ve bir koltukta oturmak ya da basamaklarda ayakta durmak, bir bira ya da kek alıp sonra eve cebinizde biraz bozuklukla dönmek mümkündü. Bir onluk, anne ya da babanın çocuklarını maça götürmesi için yeterliydi. Artık değil. Britanya'da bazı sahalarda ucuz tabir edilen koltuklarda bir maçı 90 dakika izlemenin ortalama bedeli 20-30£ arasında olduğu için 10£ size ancak maçın 30 dakikasını izletebilir. Taylor asla taraftarların fiyatlar nedeniyle oyun dışında kalmasını istemedi. Raporda kulüplerin, biletleri eskiden basamaklarda durmanın bedeliyle benzer bir düzeyde ücretlendirmelerinin mümkün olduğu belirtiliyordu. Satırlar arasında raporun bu kısımları unutuldu. Futbol Taraftarları Derneği Başkanı Malcolm Clarke'ın bu konuda keskin görüşleri var:

> Bir maçı canlı izlemenin bedeli birçok geleneksel taraftarın piyasanın dışına itilmesi anlamına geliyor ve biz birçok gencin ve görece düşük gelirlere sahip insanların buna erişimlerinin olmamasıyla özellikle ilgileniyoruz; bir şekilde bu bizi en çok ilgi-

lendiren mesele. Bilet fiyatlarında daha geniş bir fiyat aralığı olması, bu aralığın en altında yer alan rakamların düşürülmesi ve bilet fiyatlarının enflasyon oranının üzerinde arttırılmamasına yönelik çağrıları kesinlikle destekliyoruz. Sanırım geçen on yılda bilet fiyatları enflasyon oranının altı katı artış gösterdi. Basamaklar için 4£ ve koltuklar için 6£ makul. Şimdi bu rakam yaklaşık 10/11£ olacaktı ama bu rakam sizi İngiltere'de bir üçüncü lig maçından başka hiçbir yere sokmayacaktır. 10£ vererek Premier Lig sahalarından birçoğuna kesinlikle giremezsiniz.

Kuşkusuz, piyasanın zorlu olduğunu bildikleri için ve ne kadar rahatsız olurlarsa olsunlar ihtiyaç duydukları şeyi başka bir yerden alamayacakları için taraftarların gelmesini ve para ödemesini bekleyen kulüpler ve yöneticiler var. Oyuna gelmeyen taraftarlar doğal olarak ilgilenmeyi sürdürüyor ve maçı evden izliyorlar.

Çocuklarını maçlara götürmeye maddi gücü yetmeyen, yeterince sezonluk bilet alamayan ya da birlikte gitmek için belirli maçların biletlerini alamayan Manchester United taraftarları var. Bunun yerine yedek takımın maçlarına gidiyorlar çünkü tek girebildikleri yer orası ve asla birinci takımı göremiyorlar. Bu, birçok açıdan, özellikle geleceği ve yeni taraftar kuşağını yaratmak açısından çok üzüntü verici.

Futbol yeni bir taraftar tabanı yaratamama ve balon bir kez patlarsa sorun yaşama tehlikesiyle karşı karşıya.

İkinci takımı izlemeye gitmenin diğer birçoklarından daha sadık olmanın bir göstergesi olduğu öne sürülebilir, ancak gerçek sadık taraftarlar olarak adlandırabileceğimiz kişilerin as takım maçlarını izleyememesi üzücü bir durum.'

(Diğer yandan, ikinci takım ve genç takım maçlarına gitmek taraftarlara para kazandırabilir. Leeds United taraftarı Carl Darren 1996'da genç takımda Harry Kewell ve Jonathan Woodga-

te'in yanında oynayan orta saha oyuncusu Stephen McPhail'i keşfettiğinde, onun parlak bir geleceği olduğu kararına varmış ve McPhail'in 23 yaşına gelmeden milli takımda oynayacağına dair 1'e 25'ten 40£ değerinde bir bahis oynamış. McPhail bunu başararak Darren'a 1000£ kazandırdı.)

Oyunların ücretlendirilmesi konusunu daha çirkin hale getiren şeyse İngiliz ve İskoç ligindeki bazı takımların aynı sahada aynı maçı izlemelerine karşın, misafir takım taraftarlarına ev sahibi takım taraftarlarından daha pahalıya bilet satması oldu. Bu davranış kınandı, ancak kulüpler konuk taraftarlara daha pahalıya satmadıklarını, aslında kendi taraftarlarına daha ucuzdan satarak onları ödüllendirdiklerini söyleyerek kıvırmaya çalışıyorlar. Taraftarlara bir de daha iyi bir seyir için daha çok ücret ödedikleri söyleniyor Çoğu taraftar, herkesin oturduğu stadyumların ortaya çıkmasından Taylor Raporu'nun sorumlu olduğunu düşünüyor ve bazıları bu raporun fiyatların yükselmesinin nedenlerinden biri olduğunu söylüyorlar. Bazıları içinse bu, Clarke'ın yukarıda belirttiği gibi, onların artık maça gidemeyeceği anlamına geliyor. Taylor Raporu'nun doğrusu ve özeti şöyle: Taraftarlar, kulüpleri yönetenler ve oyunu yönetenler tarafından soyuluyor ve ihmal ediliyorlar. Taylor plastik koltukların yerleştirilmesinden çok daha ötede değişiklikler istedi. Oyunun geleceğine yönelik bir tasarı ve yeniden düzenlenmesini istedi. Hattâ onun raporu kısmen o dönemin hükümet görüşünün karşısında yer alıyordu. Bu rapor cesurca bir rapordu ve oyunu kurtarmak için iyi bir başlangıç noktasıydı. Taylor'ın isteklerinin uygulanmaması ve iktidarda olanların akbabalar gibi bu isteklerden kendilerine uygun olanları almaları futbolun trajedilerinden biridir. Oyundan kâr eden bazı ödleklerin raporun arkasına saklanarak işleri, onların hiç yapmadığı şekilde ortalama taraftar için daha

iyi hâle getirmeye çalışan bir adamın çalışmasını lekelemeleri ahlaki açıdan çok çirkin. Şimdi bile, Taylor Raporu'ndan hemen hemen on yıl sonra herkesin oturduğu koltuklu stadyumlar tartışmalı bir konu. Koltuk tartışmasının bir diğer yanı ise Hillsborough gibi bir facianın koltuk olmadığı için değil, aşırı kalabalıktan ve kötü güvenlik koşullarından dolayı yaşandığıdır.

Koltuklu stadyumlara geçildiğinden bu yana bazı taraftarlar bazı küçük bölümlerin tekrar basamaklara dönüştürülmesi için kampanya yürüttüler. Politikacılara mektuplar yazıldı, internette kampanyanlar düzenlendi ve bir dönem İşçi Partisi konuyla ilgilenebileceğini söyledi. Ancak 1997 seçimlerinden sonra bu konu gündemden düştü ve eğer bu konuyla ilgili bir şeyler yapıldıysa da sessizce yapıldı. Dave Boyle koltuk meselesinin birçok boyutu olduğunu düşünüyor:

> Taylor Raporu kesinlikle tamamen uygulanmadı ve çokça bahsedilen, bilet fiyatlarının korunması gibi kısımlar göz ardı edildi.
>
> Bununla birlikte, Hillsborough faciasının basamak ya da koltuk seçenekleri çerçevesinde anlaşıldığı doğru. Daha iyi mi oldu? Bazı durumlarda, koltuklara geçilmesi, yıllardır ihtiyaç duyulan ve daha iyi koşullara sahip yeni sahaların ve tribünlerin inşa edilmesini gerektirdi.
>
> Diğer yandan kapasite azaldıkça hedeflenen gelir düzeylerine ulaşmak için fiyatların artmaya devam etmesi gerektiği de açıktı.
>
> Bir de ortam tartışması vardı; bu tartışma herkesin koltuklarda oturduğu sahalara gelen "taraftar türü" ile ilgili konularla ilişkili ve bu da bilet fiyatları meselesiyle yakından ilintili. Düşündüğümde faydalarını görüyorum, ama daha aşağı bir ligden bir kulübün taraftarı olarak çoğunlukla ayakta duruyorum ve bunu tercih ediyorum.

Ayrıca modern teknolojinin, güvenlik tezini daha zayıf kıldığını düşünüyorum, UEFA ve FIFA onaylı maçlar için basamakları koltuklara dönüştürülen Dortmund'taki Westphalen stadyumunu düşünün. Bunun sonuç olarak bir koltuk-basamak tartışması olarak görülmemesi gerektiğinde de açık olmalıyız; mesele ikisinin de birlikte var olabilmesi. Kimse birçok insanın koltuklardan hoşlandığını yadsımıyor, ama modern sahaların taraftarlara uygun seçenekler sunmasını isteriz. Kutuplaşma faydasızdır ve taraftarların farklı tercihlerini dikkate alan bir çözüm farklı meselelerde etkili olabilir.

Kulüpler seyircilere kötü koşullar sunuyorlar. Bilet kuyrukları yeni bir şey değil, ancak ileri teknolojiye sahip olduğumuz bu çağda taraftarlar kulüplerindeki bir insandan işe yarar bir bilgi almaya çalışırken bant kayıtlarıyla saatler harcayabilirler. Halkla ilişkiler sözcüleri normalde basın dışında pek bir şeyle ilgilenmiyorlar, ancak Newcastle United yakın zamanda taraftarlar ve kulüp arasında çalışması için bir irtibat memuru atadı.

Bu, Chicago Bulls gibi Amerikan basketbol takımlarındaki durumdan çok farklı. Orada dört personel sadece sezonluk bilet sahiplerini karşılama ve selamlama işiyle uğraşıyor, her bir taraftarın telefonu ve mektubu (ki bunların sayısı günde 400'den fazla) tek tek yanıtlanıyor. Bununla Batı dünyasındaki herhangi bir futbol takımındaki durum karşılaştırılamaz.

İyi de Birleşik Krallık'taki taraftarlar neden işlerin bu hale gelmesine izin verdi? Birkaç neden var, bunların arasında alt sınıfların üst sınıflara aşağıdan baktığı Britanya'da birçok taraftar bu zihin yapısına sahip olduğu için sınıf ayrımını yansıtan bir "şapka çıkarma" zihniyeti vardı. Ayrıca çoğu futbol taraftarı oyunun siyasetiyle pek ilgilenmiyorlardı. Yukarıda bahsedilen ankette bazı taraftarlar takımlarından başka hiçbir şeyle ilgilenme-

diklerini kabul ettiler ve bazıları buna saha dışı etkinlikleri de ekliyordu. Bir galibiyet için çok şeye katlanabilirler. Bazılarıysa milli takımlarıyla bile ilgilenmiyordu.

Bu durum, taraftarların kendi takımlarının ötesine bakıp hakları ve koşulları için mücadele etmelerini sağlamaya çalışanlar için bir sorun oluşturuyordu. Bazı dergiler bunu başardı; bazılarıysa başaramadı ve bu süreçte binlerce pound kaybedildi. Bunu deneyip başaramayan dergilerden birisi İskoç gazeteci Stuart Darroch tarafından hazırlanan Fitha'ydı. Belirli bir alana hitap eden bir İskoç dergisi olarak piyasaya çıkan dergi İskoç maçlarını her hafta takip eden 130.000 kişilik bir kitleye razı olmasına karşın piyasada iyi bir yer işgal etti ve 5 milyon kişilik bir potansiyel okuyucusu vardı. Başaramadı. İskoçya'nın iki büyük takımını, Old Firm'ü göz ardı etme amacı derginin hem güçlü hem de zayıf yanıydı. Darroch'a göre:

> Fitha'nın altında yatan düşünce ortalama İskoç futbol taraftarı için piyasadaki bir boşluğu doldurmaktı. Uzunca bir süredir gazeteler, dergiler, radyo ya da televizyonda olsun, tüm ilginin Old Firm üzerinde yoğunlaştığına inanıyorduk. Rangers ve Celtic taraftarlarının İskoç futbolunda çoğunluğu oluşturduğu kesindi, ancak eğer İskoçya'daki diğer tüm kulüplerin taraftarlarını çekmeyi başarabilirsek hedeflediğimiz baskı sayısına ulaşabileceğimize inanıyorduk. Ulusal basın Clydebank'e sadece bir ya da iki paragraf ayırırken, bu konular ve takımlarla ilgili haberlere daha fazla yer verebileceğimize inanıyorduk.

Bir zamanlar Fitha gibi dergilerin başarıya ulaşma şansı varken, modern zamanlarda çoğu Avrupa piyasasındaki taraftarlar takımları dışındaki konulardan başka çok az şeyi önemsiyorlar ve başka hiçbir şeye ilgi göstermiyorlar.

Bazı taraftarlar işleri değiştirmeye çalıştılar fakat bu sadece bir kulüp düzeyinde oldu. Son olarak taraftarlar, sorunlarına ülke çapında dikkat çekmek ve kulübe yeterince yatırım yapmadıkları için takımı bu duruma getirdiklerini düşündükleri kişileri, yani kulüp sahiplerini teşhir etmek için seçimlerde aday oldular. Taraftarlar kendilerine bir şeylerin olmasına izin verirler çünkü yapabilecekleri pek bir şey olmadığını düşünürler. Kampanyalar yürütmek, mektuplar yazmak ve mitinglere katılmak sıkıcı olabilir ve futbolun olması gerektiği halin tam karşıtı olabilir.

Mantıklı bir insanın sorabileceği gibi, öyleyse neden taraftarlar "fiyatlarınızdan ve çürümüş futbolunuzdan bıktım, ben yokum" demiyor? Bunun çok basit ve tek bir nedeni var, yapamıyorlar. Onlar iki açıdan bağımlılar, sadece futbolun değil aynı zamanda belirli bir takımın da çekim alanına girmişler. Gerçek bir Manchester United taraftarı asla Arsenal ya da Manchester City'yi desteklemez. United olması gerekir. Versace müşterileri Gucci satın alabilirler ama hiçbir Inter Milan taraftarı bir AC Milan forması giymez. Tüm tüketim piyasalarında sadece spora özgü olan bu olgu, futbol taraftarına sahip olduğu en büyük gücü verir. Aynı zamanda bu onların en büyük zayıflığıdır. Çünkü kulüpler, taraftarların maçlara gelmeyi sürdürmek, sezonluk bilet almak, en son çıkan formayı almak ve maçları Sky'da izlemek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını biliyorlar. Bunun yanında taraftarların futbolu terk etmemeleri için bir neden daha var; aşk. Dave Boyle konuyu şöyle özetliyor:

> Bir taraftar olmanın (özellikle de futbol kulüpleri arasında çoğunluğu oluşturan alt liglerdeki takımların ya da büyük liglerde ilk 10'un dışında olan takımların taraftarı olmanın) en önemli yanlarından biri de bir gün belki de birinci lige çıkma

ya da kupayı kazanma ihtimalinin olmasıdır.

Sonuçta işler böyle gittikçe bunun gerçekleşmeyeceğini biliyorum, her zaman bir hiyerarşi olacak ve sizin takımınız kümenin dibinde olacak. Bunun kanıtını her cumartesi görürsünüz. Yine de sizi tekrar gitmeye iten, kısmen umut ve düştür. Bir takıma karşı duyulan romantik bağlılık sönerse de düşün sürmesi zorlaşır.

Tıpkı Arthur Miller'ın satıcısı gibi, futbol taraftarı da düş kurmak zorundadır.

Bazı taraftarlar direnmeye başlıyorlar. Kitabın sonraki kısımlarında Birleşik Krallık'ta ve Avrupa'nın geri kalanında ortaya çıkan taraftar derneklerini ele alacağız. Bazı taraftarlar ise oyunun nasıl yönetildiği ve takımlarının nasıl göründüğü hakkında şikayetlerini dile getirmek için interneti kullanıyorlar.

En yaygın forumlar taraftarların fikir alışverişi yaptıkları e-posta grupları ya da web sitesi fanzinleridir, ama tek başına protesto örneklerine de rastlanmaktadır. Celtic taraftarı Stuart Cotterell takımının Daily Record'da sürekli olarak yetersiz gösterildiğini ve gazetenin ölümcül düşmanları Rangers'a karşı ayrıcalıklı bir tutum izlediğini hissetti. Bu nedenle www.dailyranger.com ve www.dailyranger.co.uk adlı iki internet sitesini kaydettirdi; bu sitelere girmek sizi resmi Daily Record web sitesine yönlendiriyordu.

Ancak çoğu taraftar için turnuva ve ligleri kazanma düşü, finansal ve diğer nedenlerle hızla bir kabusa dönüşüyor. Bu kitap taraftara ne olduğunu, olayların nasıl onların denetimi dışına çıktığını ve oyunlarına ne olduğunu gösterecek. Futbol taraftarları düş kurmak zorunda olabilir, ama yakın zamanda uyanmazlarsa, bu düş Dante'deki boyutlara ulaşan bir kabusa dönüşecek.

2
Oyuncular

Bugün ve bu çağda kim bir futbolcu olur? Sevdiğiniz bir oyunu belki de sevdiğiniz takımda oynayarak milyonlar kazanırsınız ve günün sonunda sizinle yatmak isteyen bir süper model ya da bir pop yıldızı bile olabilir. Zor bir yaşam aslında. Ya da bu, bazı oyuncular ortalama bir insanın bir yılda kazandığını dört günde kazansalar da, daha fazla para için sızlanan oyunculara göre zor bir yaşam. BK'de durum kesinlikle böyle; üst gelir grubundaki oyuncular haftada 50.000£ kazanırken, ülkenin neresinde yaşadığınıza bağlı olarak haftalık gelirleri 20.000 ile 25.000£ arasında değişiyor. Gerçekten oyunculara fazla para mı ödeniyor? Sir Stanley Matthews gibilerin oyun başına 20£ aldıkları günlere geri dönmenin bir anlamı yok, çünkü oyun o zamanlar farklıydı ve yaşam standartları da farklıydı. Şimdiye bakmak daha iyi ve şimdi dönen miktarların on yıllar boyunca oyuncuların düşük ücretler almasından kaynaklandığını söylemek yerinde olsa da şimdi rakamlar korkunç derecede yükseliyor.

BK futbol yıldızları üzerine yapılan yeni bir araştırma İngiltere'nin önde gelen futbolcularının yılda ortalama 400.000£'dan fazla kazandığını ve 20 yaş üzeri Premier Lig oyuncularının nere-

deyse ayda 32.000£ ücret aldığını ortaya çıkardı. Araştırma ayrıca yaklaşık 100 Premier Lig oyuncusunun yılda 1.000.000£'un üzerinde kazandığını gösterdi. Parçalara ayrıldığında bu rakamlar ilginç bir biçimde okunabilir. 17-18 yaşlarındaki bir genç 19.000£ kazanırken ortalama 19-20 yaşlarında olan oyuncular 45.000£ alıyorlar. Her yıl ortalama ücret dikkat çekecek ölçüde artıyor; 21-22 yaşlarındaki oyuncular yılda 126.000, 23-24 yaşlarındakiler 364.000£ alıyor ve 27-28 yaşlarında bu rakam 572.000£'la doruk noktasına ulaşıyor. Bundan sonra ise yılda "sadece" 100.000£'luk bir düşüş yaşanıyor. Bununla birlikte Britanyalı oyuncular Avrupalı denkleriyle karşılaştırıldığında teknik olarak haksızlığa uğruyorlar. 2000 yılında önde gelen futbolcuların primler hariç haftalık ücretleri şöyleydi:

Gabriel Batistuta	–	95.000£
Alessandro Del Piero	–	72.500£
Steve McManaman	–	68.250£
Patrick Kluivert	–	60.500£
Nicolas Anelka	–	58.500£
Christian Vieri	–	58.500£
Ronaldo	–	52.500£
Krassimir Balakov	–	50.000£
Steffen Effenberg	–	50.000£
Roy Keane	–	50.000£
Juan Veron	–	50.000£

Ancak, diğer sporculara baktığımızda futbolcuların hiçbir şekilde en zengin insanlar olduğunu söyleyemeyiz. Formula 1'de Michael Schumacher Ferrari'den yılda 25.000.000£ ve prim alırken boksör Lennox Lewis maç başına yaklaşık 5.000.000£

ödül alıyor (ki bu önde gelen golfçülerin kolaylıkla kazanabildiği bir rakam) ve bir Wimbledon şampiyonu sponsorluk anlaşmaları öncesinde 500.000£'un biraz altında bir ücret alıyor. Bu ölçekte Roy Keane eğer Manchester United başarılı olursa ve o da prim ve avantalarını alırsa 4.000.000£ çizgisine denk geliyor.

Bir diğer eğlence endüstrisinde süper modeller Cindy Crawford, Claudia Schiffer ve Elle MacPherson'a 20.000.000£'dan fazla bir değer biçiliyor ve Naomi Campbell ile Kate Moss da onların çok gerisinde kalmıyorlar. Bunu siyaset ve büyük iş dünyasıyla bir karşılaştırın. Önde gelen başkanlar rutin bir şekilde işten ayrılıyorlar ve beş, altı ya da yedi haneli altın anlaşmalar yapıyorlar ve benzer miktarlarda başarı primi alıyorlar. Bu durum futbolculara bu kadar fazla ödenmesini haklı çıkarır mı? Aslında hayır. Futbolcular diğer eğlence endüstrileriyle karşılaştırıldığında yalnızca ortalama bir oranda ücret aldıklarını söyleyebilirler, ancak futbol özel bir durum. Aklı başında hiç kimse çokuluslu bir şirketin hiçbir karşılık beklemeden CEO'su (Genel Müdürü) olmak için gönüllü olmayacaktır. Ama Manchester United, AC Milan ya da Barselona kadrosunda bir başlangıç pozisyonu önerdiğinizde insanlar bu onura erişmek için mücadele edeceklerdir. Bu durum 1999'da Roy Keane'in haftalık ücretinin 50.000£'a yükseltilmesinin neden o kadar çok küçümsemeyle karşılandığını açıklıyor. Manchester United bir oyuncunun kariyerinin zirve noktası olduğu için oyuncuların Manchester United'da oynamak istedikleri günler sona ermiş gibi görünüyor. Aslında uzun yıllardır böyleydi, ama Sir Matt Busby'nin günlerinde başlayan mit, takımdaki diğer oyuncuların 2001 ve 2002'de sözleşmelerinin süresi sona erdiğinde ne kadar edebileceklerini hesaplamaya başlamalarıyla paramparça olmuştu.

Oyuncuların tümünde para saplantısı yoktur. Aslında yalnız-

ca birkaçında vardır, ama diğerlerinin ne aldığını görürler ve kendilerinin de benzer rakamlar almaları gerektiğini çünkü onlardan daha iyi olmasalar da onlar kadar iyi olduklarını düşünürler. Gary Nevilles bir Avrupa maçından sonra muhabirlere kendisinin Manchester United için Roy Keane'in beşte biri değerinde olduğunu söylediğinde oldukça dürüsttü. İrlanda Cumhuriyeti hücum oyuncusu Tommy Coyne birçok kez yaptığının bir iş olduğunu söyledi. Kömür ocaklarında ya da ağır sanayi işlerinde çalışan ve aynı zamanda ipotek endişesi taşıyan, çocuklarına doğum günlerinde ve yılbaşlarında hediye almak zorunda olan insanlarla karşılaştırılamayacağını biliyor. Coyne için futbol oynamamak gerçek bir baskı oluşturuyor. Kendi yaş grubundaki diğerleri gibi Coyne da gerçeklere dayanıyor. Yetenekli olduklarını biliyorlar, ama aynı zamanda şanslı olduklarını da biliyorlar. Aynı şey erken yaşta günlük yaşamdan koparılan genç oyuncuların çoğu için söylenemez. Yukarıdaki rakamların da gösterdiği gibi 17 ve 20 yaşları arasında bir oyuncu BK'de yıllık ortalama gelir olan yılda 25.000£'un üzerinde kazanabilir. Otuzlarında ve kırklarında bu kadar para kazanmayan ve futbolculardan çok daha fazla çalışan insanlar varken, gençlerin gelirleri ise artacak da artacaktır.

Bununla birlikte, yalnızca kulüpler parasız kaldıkları için işler değişebilir. Muhasebeciler Deloitte ve Touche'un yayınladıkları oyunla ilgili 2000 yılında yayımlanan rapora göre 92 kulübün tümünün iş hacminde oyuncu ücretleri yüzde 65 oranındaydı; bu rakam 1994/95 sezonunda yüzde 52'ydi. Premier Lig'de bu oran ortalama yüzde 58, Birinci ve İkinci liglerde yüzde 80 ve Üçüncü Ligde yüzde 95'ti.

Kulüplerin yüzde sekseninin oyunculara ödemeleri, gelirlerinin üçte ikisini aşıyor. Bu oran 1995/96 sezonunda yüzde alt-

mıştı. Yalnızca dört kulübün ücret/iş hacmi oranı yüzde elli ya da daha az.

Bu rakamlar yüksek. Çok az endüstri kolunda bununla kıyaslanabilir bir ücret/iş hacmi oranı vardır çünkü ücretler yüksek oldukça gerçekten yatırım yapmak ve müşterilerle ilgilenmek için kullanılacak para azalır. Ayrıca herhangi bir akıllı muhasebecinin de söyleyeceği gibi gelirinizin sizi yüksek bir ücret gideriyle bırakarak ve belki de ücretleri ödemenize yetmeyecek ölçüde beklenmedik biçimde azalma riski de var.

Premier Lig oyuncularının ücretlerinin 1993/94 sezonundan itibaren yüzde 266 oranında bir artış göstererek 1998/99 sezonunda 241.000.000£ olduğu hesaplanıyor. Rapor daha alt liglerdeki ücret giderlerinin uzun vadede var kalmak ve mali güç için çok daha yüksek olduğunu belirtiyor. Deloitte & Touche futbol endüstrisi ekibi başkanı Gerry Boon şunları söyledi:

> Premier Lig'e yükselme kumarını oynamak, eğer kaybettirdiği giderleri telafi ettiremezse kulüpleri uzun vadede pahalı oyunculara bağlı kalma sorunuyla karşı karşıya bırakabilir. Liglerde en çok ödeyen kulüplerin az ödeyen kulüplerden dört buçuk kat daha fazla ödediği bir kutuplaşma görüyoruz.

Glenn Hoddle, eğer ücretler bu oranda artmayı sürdürürse İngiltere'de profesyonel futbolun çökeceğinden korktuğunu söyledi:

> Oyun birçok şekilde sıradan taraftarlardan kopuyor.
>
> Diğer yaşam biçimleriyle karşılaştırıldığında denetimden çıktı ama parayla oyunun içerisine çekiliyor. Balon bir patlarsa birçok kulüp çaresiz ortada kalacak. Denetimli bir dengeye gereksinim var.

Peki, neden futbolcular birçoğu kendilerinden çok daha uzun saatler ve çok daha tehlikeli işlerde çalışan ortalama insanlardan daha fazla ücret alıyorlar? Ortalıkta birçok ekonomi kuramı dolaşıyor; bunlardan biri de tek bir hünerli hareketle oyuncunun, oyunun kaderini değiştirebileceğini söylüyor. Sporda diğer endüstri ve işlerden insanların kendi düzeylerinde sıradan bir iş yapabilecekleri ama aynı zamanda bazı parlak işler de yapabilecekleri ve böylece değerlerinin yükseleceği, bunun da daha iyi getirileri olacağı öne sürülüyor. Buna alternatif olarak, herkesin oyuncuların yıllar süren çalışmalarını yürütemeyeceği, geliştirilecek yeteneğe sahip olmadığı veya en üst düzeye ulaştıklarında ekonomik arz talep güçleriyle başa çıkmak için gerekli olacak kendini kontrol edebilme yeteneğine sahip olmadığı öne sürüldü.

Bu kuramların çoğu ilginç olsalar da kolaylıkla çürütülebilir. Birincisi, herkes işinde parlama anları yakalama kapasitesine sahiptir ve ikincisi, genç bir oyuncu olmak herhangi bir büyük fedakarlık gerektirmez, çünkü bu günlerde (yukarıdaki rakamlarda da gösterildiği gibi) para daima tatmin edicidir.

Gerçek şu ki, tümü taraftarların cebinden çıkan bilet hasılatları, televizyon ve satış gelirleri nedeniyle oyunda para var. Bu taraftarlar kimi zaman bir imza için yağmur altında bekledikten sonra oyuncular tarafından küçük görülen taraftarlarla aynı kişiler. Fakat bütün taraftarlar sadece oturup bunu sineye çekmiyorlar. Reading taraftarları bir süreliğine "Players Are Not Trying Sufficiently [Oyuncular Yeterince Çaba Göstermiyorlar]" kısaltması olan PANTS [İç çamaşırı] adlı bir kulüp kurdular. Eğer taraftarlar oyuncuların ellerinden gelenin en iyisini yapmadıklarını hissederlerse iç çamaşırlarını çıkarıp oyunlarını düzeltene kadar oyunculara sallıyorlardı.

Bununla birlikte, oyuncular potansiyel kazanç artışlarının azaldığına tanık olabilirler, çünkü UEFA oyunculara ne kadar ödeneceğine ilişkin bir sınırlama getirmeyi önerdi. UEFA etkinliklerinde oynamak isteyen kulüplerin, mali durumlarının iyi olduğunu kanıtlamak da dahil olmak üzere bir dizi koşulun yerine getirilmesinden sonra verilecek bir UEFA lisansına sahip olması gerektiği önerisinde bulundular. Bu senaryoda, kulüpler mali olarak bütün borçlarını ödeme gücüne ve işi sürdürme kapasitesine sahip olduklarını göstermek için oyuncu ücretlerinde kesintiye gidebilirler.

UEFA Başkanı Gerhard Aigner Şunları söyledi:

> UEFA'da kulüplerin bilançoları üzerinde bir denetim ve sonra ücretlendirmelere bir sınırlama getirecek bir Avrupa lisansı sunmaya yönelik teklifi inceliyoruz.

Bu hamle özellikle borçların 100.000.000£'a kadar yükselecek ölçüde sürekli ertelendiği İspanya'da olmak üzere, bazı kulüplerin kaynaklarının üzerinde ömür sürdüğünü gösteren bir araştırma sonrasında yapıldı. Ücretlere sınırlama getirmenin bir dizi ilginç etkisi olurdu, sözgelimi İskoçya Ligi gibi daha az ilgi çeken ligler için bu liglerdeki kulüplerin geleneksel olarak en yetenekli oyuncuları getirmek amacıyla yüksek miktarlarda ücretler ödedikleri düşünülecek olursa işleri daha da zorlaştırırdı. Ayrıca bu bizi oyuncuların gelecekteki potansiyel kazançlarını yitirdiklerini hissederlerse grev yapıp yapmayacakları sorusuna da götürür. Eğer ücretlerine gelecek bir sınırlama için greve giderlerse taraftarlar onlara arka çıkar mı yoksa oyuncuların açgözlülüğünden iğrenirler mi? Oyuncular özellikle grev uzarsa taraftarların geri dönmemesi riskini alabilirler mi? Bu, Avrupa

Şampiyonası ve UEFA kupalarını bile etkileyebilir. Bu senaryo, birçok kimsenin gerçekleşmemesini umut ettiği bir senaryo, ancak eğer UEFA bu hamleyi yaparsa, bu hem cesurca hem de uzun dönemde muhtemelen en iyisi olacaktır.

Bununla birlikte, yüksek ücretler için gösterilen bir gerekçe futbolcuların nadir mallar oldukları ve aynı zamanda yüksek bir sakatlanma riski taşıdıkları, böylece kariyerlerinin sakatlık nedeniyle her an sona erebileceğidir. Bu düşünce de çürütülebilir çünkü herkes çalışırken sakatlanabilir ve birçok iş futboldan daha yüksek bir risk taşımaktadır.

Ancak, nadiren kabul edilse de futbolcular sağlık riskleriyle karşılaşıyorlar. Professional Footballers' Association [Profesyonel Futbolcular Derneği] tarafından hazırlanan *Profesyonel Futbolda Sakatlıklarla Başa Çıkmak: Kulüp Doktoru ve Fizyoterapistinin Rolü* adlı rapor kulüplerin sakat oyuncuları oyuna bir an önce sokmaya çalışarak riske atabildiklerini gösterdi. Futbolcular üzerinde uygulanan baskı kısmen futbolun maço kültürünün bir parçası olarak oyunculara acıya rağmen oynamaları ve sahaya ağrı kesicilerle çıkmalarının söylenmesinden kaynaklanıyor. Rapor, bazı kulüplerin formsuz oyuncuları acilen oyuna katmak için rahatsız ettiklerine işaret ediyor. Örneğin öğleden sonra 1 ya da 2'ye kadar antrenman yapan formda oyuncular ile saat 4 ya da 5'e kadar çalıştırılan formsuz oyuncular arasında karşılaştırmalar yapılıyor (bu durum kısmen bu oyuncuların fizyoterapi ve diğer tedavi biçimleri görmeleriyle açıklanabilir). Rapor ayrıca birçok futbol kulübü doktorunun randevularını kişisel temas ile verdiklerini ve çoğu fizyoterapistin bunu ağ oluşturarak yaptığını ortaya koydu. Rapor İngiltere'de çok az sayıda tam zamanlı kulüp doktorlarının bulunduğunu; hattâ çok azının spor hekimliğinde uzman olduğunu ve kulüp fizyoterapistlerinin yarısının

sözleşmesiz olduğunu ve aslında NHS'de çalışma niteliklerine sahip olmadığını da belirtti. Rapor kötü bir haberle son buluyor: "Şu anda, bütün bu süreç kötü istihdam örneklerinin bir katalogunu oluşturuyor."

Bir diğer araştırma profesyonel futbolcuların parlak kariyerlerinin çoğu zaman eklem kıkırdaklarının zarar görmesinden kaynaklanan ve yaygın bir artrit türü olan osteoartrit ile son bulduğunu gösterdi. Coventry Üniversitesi'nden araştırmacılar tarafından yürütülen ve British Journal of Sports Medicine'de [Britanya Spor Hekimliği Dergisi] basılan araştırma, görüşme yapılan yaklaşık 300 oyuncunun neredeyse yarısına oyunu bıraktıktan sonra yaygın olarak dizlerinde osteoartrit teşhisi konulduğunu ve bu duruma sıradan insanlar gibi altmışlarında değil, kırklarında düştüklerini gösterdi. Oyuncular eski günlerde kullanılan top türü nedeniyle de acı çekmiş olabilirler. Eski Celtic ve İskoçya oyuncusu Billy McPhail oyunculara maluliyet ücreti ödenmesi için mücadele etti ve eski, deri futbol topuna kafa vurmaktan demansa yakalandığını ileri sürüyor. Oyuncuların ağrı kesicilerle oynarken kullandıkları ilaçlardan zarar görme olasılıkları da var; bu ilaçların uzun dönem etkileri ancak birkaç yıl sonra tam olarak anlaşılabilir, çünkü ilaç şirketleri oyuncuların iyileşmelerine ve performanslarının artmasına yardım edeceğini ileri sürdükleri ilaçlardan her geçen gün daha fazlasını geliştiriyorlar.

Fransız yıldız Emmanuel Petit oyuncuların sadece kalabalık futbol takvimindeki tüm oyunlarda oynayabilmeleri için ilaç almaya zorlanmalarından ne kadar kaygı duyduğundan söz etti. Petit'ye göre formda atletler için bile birkaç gün içinde kıtalararası oyunlara katılmak ve antrenmanlar yapmak zararlı olabilir, oyuncular kapının önüne konmamak için çaresiz taktiklere başvurabilirler.

Frank Leboeuf de oyunların hızının genç oyuncular arasında yorgunluktan tükenmelere ve iyileşme şansı bulunmayan sakatlıklara neden olmasından korktuğunu belirtti.

Üst düzey oyuncular bir sakatlanma olayının ardından bakılıp tedavi edilirken, eğer sakatlık alt liglerde oynayan bir oyuncuda gerçekleşirse, bu hem sakatlanan taraf hem de bu sakatlığa neden olan kişi üzerinde yıkıcı etkiler bırakabilir. Doksanların ortalarında Sunday League oyuncusu Stephen Minnis yanlış zamanlama yaptığı bir müdahalesinde rakibinin bacağını kırmıştı. Müdahalesinde ihmalkarlık bulunduğu için tazminat olarak 20.000£ ödemesine karar verildi.

Tüm sakatlanmalar sert hamlelerden ve antrenmanlardan kaynaklanmıyor elbette. 2001'in başında Leeds savunma oyuncusu Rio Ferdinand televizyon izlerken ayağını sehpaya koyarak dizinin arkasındaki bir tendonu zorladığında kendini sakatladı.

Sakatlık bir yana, birçok oyuncunun taşıdığı başka bir kaygı da ucuz yabancı oyunculara yerlerini kaptırmak ya da onlar yüzünden oyunun dışında bırakılmak. BK hükümeti BK'de yabancı oyuncu sayısına bir sınırlama getirmeye çalıştı. Bunun BK oyuncularının gelişmesine ve olgunlaşmasına olanak tanıyacağını ileri sürdüler. Hükümet böyle bir sistemi getirmek istediğini söyledi ama bunun hiçbir yaptırım gücü olmayacaktı çünkü futbol için hiçbir düzenleyici kural yoktu. Ayrıca BK'de oynayan AB futbolcularının sayısına bir sınırlama getirmeye çalışmak Avrupa yasalarına göre yasadışı olurdu. İngiliz Futbol Federasyonu, futbol ligi ve Premier Lig'de sınırlamadan yanaydı. FIFA ve UEFA birçok ulusal ligdeki yabancı oyuncu sayısıyla ilgilendiklerini, bunun milli takımların mevcut ve gelecek performanslarını etkileyebileceğini belirten yorumlar yaptılar.

Bununla birlikte hükümet, denizaşırı yıldızların çalışma izin-

leriyle ilgili Eğitim ve İstihdam Komitesi raporuyla bir hamle yapmaktan vazgeçti. Raporda şunlar belirtiliyordu:

> Emeğin Avrupa Ekonomik Bölgesinde serbest dolaşımı, Roma Antlaşması'nın başlıca ilkelerinden biri olarak görüldüğü için spora bir ayrıcalık tanınmasını olası görmüyoruz.

Roma Antlaşması'ndan bir muafiyet tüm Avrupa ülkelerinin oybirliğini gerektiriyordu ve Avrupa güçlerinin futbol için özel bir durum oluşturmayacağı düşünülüyordu. Yine de bu henüz denenmedi ve belki de gelecek yıllarda denenebilir, denenmesi de gerekir. Birçok ülke, örneğin İspanya, futbolu özel bir statüye yerleştirecek, ulusal hukuka istisna teşkil eden düzenlemeler yaptı ve bu BK'de de yapılabilir.

Futbolcuların müdahale edilmesinden memnun olacakları bir alan, bu alana müdahale etmenin güçlüklerinden dolayı asla gerçekleşmeyecek olmasına karşın, kalabalığın tezahüratlarıyla ilgili. Yetmişler, seksenler ve doksanlarda futbolcular, taraftarların hepsinin oyuncuların eşleriyle yattığı, oyuncuların eşcinsel ve düpedüz çirkin (ve bunlar sadece burada basılabilir yorumlar!) oldukları da dahil olmak üzere korkunç hakaretlere maruz kalıyorlardı. Normal olarak oyuncu sadece dinliyordu ya da alayla bağıran izleyicilere karşı onlardan ilham alarak harika bir futbol ortaya koyuyordu. Ama 21. yüzyılda oyuncular kötü tezahürata katlanmayacak; onlar alkış istiyorlar, alay değil.

Alay etmenin özellikle utanç verici olduğu bir alan eşcinsellik. Gay taraftarlar zaman zaman rahatsızlık çekseler de, oyuncular çok daha fazlasına maruz kalıyorlar. Başka gayler de olduğu kabul edilse de yalnızca bir oyuncu gay olduğunu kabul etti (diğer sayfaya bakın). Yıllar boyunca futbolcular gay olmakla

suçlandı. Oyuncuların cinselliğinin ardındaki tüm mesele futbolun maço bir spor olarak imgesine ve eşcinselliğin bir zayıflık ya da tuhaf bir şey olarak görülmesine dayanır. Tabloid gazeteler oyuncuların gay olduğuna ilişkin ipuçları vererek gerçekten kim olduklarını açığa çıkarmadan "etik" açığa çıkarma dedikleri şeyleri basıyorlar. Ama hiçbir oyuncu çıkıp cinselliğini tartışmadı.

Eski Middlesbrough oyuncusu Michel Beck eşcinsel olduğuna yönelik iddiaların kendisini ne kadar üzdüğünden ve "sinirlendirdiğinden" bahsetti. Bir takım arkadaşının onun gay olduğunu düşündüğü için soyunma odasında soyunmadığını iddia etti.

BK'de İşçi Partisi hükümeti oyunculardan öne çıkıp meseleyi açıkça tartışmalarını rica etti. Milletvekili Tony Banks birçok kez bu meseleden şu sözlerle bahsetti:

> Meseleyi gündeme getirmedikçe, gerçekten tartışmadıkça insanlar açıkça böyle bir şey yokmuş gibi davranacaklar.
>
> Kabul etmem gerekir ki gay olduğunu kabul eden ve sonra da sahaya çıkan oyuncu çok cesur bir futbolcudur.
>
> Muhtemelen önemli sayıda gay futbolcu ve çok daha fazla gay seyirci var. Eğer onlar bu cinselliği kendilerinden beklenen bu olduğu için maço bir görüntüyle örtmek zorunda kalıyorlarsa açıkçası hem atletik beceri hem de destek açısından ellerinden geleni yapamadıklarını hissederler ve ben de buna katılıyorum.
>
> Homofobi için yasa yapmak güç bir şey, ama bu yüzleşilmesi gereken bir şey. Sporun, dahil edici olmazsa çarpık olacağına ilişkin bir duygu gelişiyor. Açıktır ki eğer büyük çapta homofobi varsa, spor dahil edici değildir.

Ne yazık ki kendini ifşa etmenin homofobiden kurtulmayı sağlamadığını gösteren kanıtlar var. Amsterdam Üniversitesi, Hollanda hükümetinin talebiyle Hollanda'daki organize, profes-

yonel olmayan sporlarda gay ve lezbiyenlerin deneyimlerini incelemek üzere bir araştırma grubu görevlendirdi. Bu çalışma gay ve lezbiyenlerin çok az ayrımcılıkla karşılaştıklarını gösterdi. Ancak bunun nedeni cinselliklerini gizli tutmalarıydı. Rapor ayrıca cinsellikleri bilindiğinde özellikle futbol oynayan lezbiyenler için bazen oldukça aleni ayrımcılık olduğunu ortaya koydu.

BK'de şimdiye kadar yalnızca bir oyuncu eşcinsel olduğunu açıklamaya cesaret gösterdi ve onun hikayesi de mutlu bir sonla bitmedi. Justin Fashanu'nun yaşamı, öne çıkacak diğer oyuncular için pek cesaret verici değil. Fashanu 1980'lerin başında Britanya'daki en iyi oyunculardan biriydi. Oldukça yetenekli bir oyuncuydu. Henüz ilk gençlik döneminde Norwich City'de oynadı. 19 yaşında takımın en iyi santrforlarından biri oldu ve 1980'de Nottingham Forest'ın 1.000.000£'a alınan ilk siyah oyuncusu oldu. Aynı zamanda oldukça zekiydi; tam boy gazetelerde klasik müziğin inceliklerini tartışırken, tabloidlerde süper modellerle cinsellik hakkında konuşabiliyordu. Her şeye sahipti. Birçok yetenekli insanda olduğu gibi, kendine rahat hissettiği bir yer hiç bulamadı ve eşcinsel olduğunu açıkladığında onunla alay ederek fayda sağlayan spor yazarları, karikatürcüler ve komedyenlerden huzur bulamadı. Nottingham Forest'ta gay meselesiyle ilgisi olduğu biliniyordu. Kendisine hayran olanlar tarafından katı ve eski moda bir hoca olduğu söylenen ve eleştirmenleri tarafından daha kötüsü değilse bir zorba olarak nitelenen hoca Brian Clough kulağına gelen söylentileri hoş karşılamadı. Fashanu'ya karşı tavrı üzüntü vericiydi. Önce kadro dışı bıraktı ve daha sonra 1982'de Notts Country'ye sadece 150.000£'a satarak kapı dışarı etti.

Fashanu için orada işler düzelebilirdi, ama bir yıl sonra uzun dönemli bir diz sakatlığı geçirdi. Birkaç yıllığına Amerika'ya taşındı, dine döndü ve 1990'ların başında Üçüncü Lig takımı Tor-

quay United'da oynamak üzere memleketine döndü. 1990'da eşcinsel olduğunu kamuya açıkladı ve *Sun* gazetesine takım arkadaşlarıyla ve bir Meclis Üyesiyle seks yaptığını söyledi. İnsanlar dürüstçe ortaya çıkmasını övdüler, ancak sonradan röportajın bazı yerlerinde yalan söylediği ve bunun için para aldığı ortaya çıktı. Ülkede amaçsızca gezinmeyi sürdürdü, asla kendini ait hissettiği ya da ait olmasına izin verecek bir yer bulamadı. Tekrar Amerika'ya, Maryland'a taşındı; orada bir arkadaşı ona bir antrenörlük işi verdi. Onu tanıyanlar bu işin artık ona uzun dönemli bir mutluluk getireceğini umdular Fakat sonra 17 yaşındaki bir çocuğa cinsel tacizle suçlandı. Sonradan ilişkinin karşılıklı rızaya dayandığı ve çocuğun ona şantaj yapmaya çalıştığı ortaya çıktı. Fashanu para ödemeyi reddettiğinde yetkililerden yardım istendi. 37 yaşında intihar etti. Bedeni bir East London garajında asılı bulundu ve asla kendisine yüklenen suçlamaları yalanlama ve onlarla mücadele etme şansı olmadı.

BK'de oynayan Avrupalı bir oyuncunun bazı yorumları elime geçti. Gay olmamasına karşın gençken bazı gay ilişkileri olmuş ve şimdi evli. Şunları söyledi:

> Futbol eşcinselliğin gerçekten hoşgörüldüğü bir spor değil. Avrupa takımlarında oynayan oyunculardan gay bir oyuncuyla aynı odayı paylaşmayacaklarını ve onlarla aynı duşta rahatsız olacaklarını söyleyen oyuncuların yorumlarını duydum. Bu üzüntü verici.
>
> Eşim evlenmeden önce ne yaptığımı biliyor, geçmişte yaptıklarımı kabul etmek pek canımı sıkmıyor ve pek de büyük bir sır değil. Bunun diğerleri için birçok soruna yol açabileceğini ve çocukça alaylara temel oluşturacağını bilecek kadar da dürüstüm.
>
> Birçok önde gelen oyuncu cinselliğini kabul edene kadar bu durum aşılamayacak. Çünkü sadece bir ya da iki kişi olsa karşı

> taraftın tezahüratlarına yenilirler. Ama çoğu kulüpte gay oyuncular olursa, özellikle de bir taraftarın sözleri nedeniyle atılabilmesi tehdidi olursa ya da harika bir kaleci veya sezonda 30 golü olan gay bir hücum oyuncusu yorumlar nedeniyle gitme tehdidinde bulunsa durum daha farklı olurdu.

Kimliğini açığa çıkartan bir gay oyuncuya nasıl davranılacağına bir örnek Graeme Le Saux'nun deneyimlerinde görülüyor. Onun gay olduğu iddiaları, antika koleksiyonu yaptığı ve sanat galerilerini ziyaret ettiği için, iyi eğitimli bir adam olarak görünmesinden başka bir şeyden kaynaklanmıyordu. Aynı zamanda tabloidleri değil, büyük boy gazeteleri okuyordu. Bir "işçi sınıfı kahramanı" olarak algılanmadığından kendini eşcinsel olarak etiketlenmiş buldu, bu da ona bu suçu atanların yerine binlerce şey ifade etmiş oluyordu. En çok bilineni Şubat 1999'da Liverpool'la oynanan bir maç sırasında meydana gelen olayla doruk noktasına ulaşan birçok hakarete maruz kaldı. Liverpool'dan Robbie Fowler'ın izleyicilere Le Saux ile dalga geçen jestler yaptığı iddia edildi. Le Saux bir serbest vuruşu kullanmaya hazırlandığında Fowler arkasını döndü ve kıçını dışarı çıkardı. Le Saux hakeme şikayet etti ve zaman geçirmemesi için uyarıldı. Sonra Fowler'a fiziksel saldırıda bulundu. Bu türde saldırılara genellikle üç maç ceza verilse de, Le Saux bu saldırı için sadece bir maç ceza aldı. Fowler'a ise oyunun itibarını lekelemekten iki maç ceza verildi. Olaydan sonra daha fazla insan sesini yükseltti ve homofobinin ırkçılıktan farklı olmadığını söyledi. Profesyonel Futbolcular Derneği Başkanı Gordon Taylor şunları söyledi:

> Diğer profesyonellerden böyle hareketlere maruz kaldığımızda bu kurtulmak istediğimiz bir şeydir, ırkçı alaylarla karşılaştığımızda yapacağımız da budur.

Bazı oyuncular gay olduklarıyla ilgili imaları reddederken, gay ikonları olmak çoğu oyuncu için çok endişe duyulacak bir şey değil ve çoğu da bununla başa çıkacak olgunluğa sahip gibi görünüyor. Örneğin, gay dergisi *Attitude*'un dünyanın en seksi 100 erkeği listesinde kendisini bir numaraya koyduğunu gördüğünde Michael Owen pek öfkelenmedi. Brezilya'da bir gay ikonu olarak seçilmek yeni bir şey değil, ülkenin en ünlü yıldızları *G Magazine* gibi çok satan gay dergileri için tam-boy açık pozlar veriyorlar. Bununla birlikte, bazı oyuncular çok açık fotoğrafların -gay dergilerinde göründükleri için değil, fotoğrafların açık doğasının oyunu adını lekelediği iddiasıyla- kariyerleri üzerinde zarar verici etkide bulunabileceği konusunda uyarı aldılar. Yine de bazıları bunun bir bahane olmadığını, çünkü Güney Amerika'nın hâlâ aynı cinsiyetten insanların ilişkisini anlamakta güçlük çektiğini düşünüyorlar. Örneğin 1978 Dünya Kupasını kazanan Arjantin takımının kaptanı Daniel Pasarella 1994 Dünya Kupası'nın ardından milli takım teknik direktörlüğüne getirildiğinde hemen uzun saçı, küpeyi ve eşcinselliği yasakladı.

Oyuncuların maruz kaldıkları küfürlerin yanı sıra sponsorluk da bir diğer önemli konu. Geçmişte şirketler eşcinsel ve lezbiyenleri anlaşmazlıklar yaratmak için kullanmaktan mutluydular. Ancak şirketlerin gay yaşamını tarif eden, gaylerin bulunduğu şov ve yapımları kaldırdıkları zamanlar da oldu.

Sponsorlar eşcinsel etkinliklerinde reklam vermekten oldukça mutlu görünüyorlar, ama iş daha geniş çaplı, yani daha merkeze hitap eden etkinliklere geldiğinde durum o kadar da düz değil. Gay bir Manchester United taraftarı Mark Dalton'a göre eşcinselliğini açığa vuran bir oyuncu şu zararlara uğrayabilir:

> Bazı gruplarca cesur olarak adlandırılabilir ama sponsorlar

muhtemelen ondan bir gaftan sakınır gibi sakınacaklardır. Futbolun maço kültüründe genç bir çocuk bir eşcinselin giydiği botla aynı botu giyse karşılaşacağı hakaretleri hayal edebiliyor musunuz? İnsanlar ilk olarak o botu ya da oyuncu üzerinde ne taşıyorsa onu bir gay sembolü olarak görürler.

Gay toplumunun bir şeyleri moda olarak ikonlaştırma ve o bağlam içerisinde hızla tüketip yok etme noktasına gelme eğilimi bir işe yaramaz. Böylece bir giysi eğer gay bir oyuncu tarafından giyilirse, sonra bir süreliğine herkes o giysiyi giyecek, sonra da bu bir moda haline gelecek ve daha gerici gay çevreleri bu giysiyle daha fazla yapacak bir işlerinin olmadığına karar verdiklerinde insanlar bununla dalga geçmeye başlayacaktır.

Gay hakları örgütü Outrage gibi gruplar henüz gidilecek bir yol olabileceğini düşünüyorlar. Sözcü David Allason oyunun temelinde yatan işçi sınıfı kültürünün bir rol oynadığını düşünüyor:

Birçok oyuncunun hâlâ cinselliğini ortaya koymaktan korktuğunu düşünüyorum. Futbol birçok açıdan hâlâ homofobik bir oyun, açıkçası bu büyük oranda birçok oyuncunun iyi eğitim almamış olmasından kaynaklanıyor. Düzgün konuşup *Guardian* okudukları için "yumuşak" olarak yaftalanan oyunculara bir bakın.

Futbolun içindeki arkadaşlarımın tümü takım arkadaşlarına cinsel kimliğini açıklamanın gerçekten çıkarları için en iyisi olmadığını düşündüklerini söylediler, buna gerekçe olarak da Fashanu'dan ve onun cinsel kimliğini açıkladıktan sonra yaşadıklarından söz ettiler.

Ayrıca gay bir taraftar olmak ve etrafınızda binlerce kişinin, birisinin yumuşak olduğunu bağırmalarını duymak sizi etkiler ve bunun tesiri altında kalırsınız. Tıpkı ırkçı hakaretlerle siyah taraftarlara saldırıldığı gibi, elbette lafın yöneltildiği oyuncular kadar olmasa da bir ölçüde etkilenirsiniz ve bu, sorunun bir parçasıdır. Fashanu hem siyah hem de gay olarak iki taraftan

bunlara maruz kalıyordu.

Gay oyuncuların cinselliklerini açıklamalarının işe yarayacağından oldukça eminim, tıpkı günlük yaşamda olduğu gibi ne kadar çok insan, özellikle de genç gayler cinselliklerini ifade ederse, bu bir kartopu etkisi yaratır ve tanıdıkları birilerinin cinselliğini açıkladığını, fazla güçlük yaşamadıklarını gören arkadaşlarını, öğrenci dostlarını etkiler.

Ayrıca cinselliğini açığa çıkaran insanlar, bu insanlan tanıyan heteroseksüeller üzerinde gayliğin ne olduğu hakkındaki önceden oluşmuş düşünce ve fikirlerini sorgulamaya başlatan şaşırtıcı bir etkiye yol açıyor ve sonra bu fikirler yok oluyor.

Eğer gay bir oyuncu gerçekten iyi bir oyuncuysa, goller atıyorsa ve takımını ligin zirvesinde tutuyorsa; taraftarların, ona saldırırlarsa takıma saldırmış olacaklarını anlayacak kadar kendi çıkarlarının farkında olduklarını düşünüyorum. Böylece önceden olduklarından daha az homofobik olmasalar da oyuncuyu desteklerler ve benzer biçimde bu, diğer yandan rakip taraftarlara rakip takımın gay oyuncusuna taş atma fırsatı verir; yine de eğer kendi takımlarında da bir ya da daha fazla gay oyuncu varsa bir şey söylemekten sakınmak zorunda kalabilirler.

Cinselliğin giderek bir mesele olmaktan çıktığını düşünüyorum ve bir gün tamamen bir mesele olmayacağını umabilirsiniz. Örneğin BK meclisinde yaşanan duruma bir bakın. Orada insanlar dikkat çekecek oranda eşcinsel olduklarını açıklıyorlar ve aynı şey televizyon gibi yaşamın diğer alanlarında da gerçekleşiyor.

Bu biraz zaman alacak, böyle şeyler hep zaman alır ama insanlar giderek cinselliğe önem vermeyi bırakacak ve cinsellik, teninizin ne renk olduğuyla ve hangi dine inandığınızla aynı düzeye gelecek.

Ligler, ırkçı tezahüratta olduğu gibi tribünlerde dar kafalı tezahüratların kabul edilemez olduğu bir ortam yaratarak taraftarların insanlar aleyhine bağırmalarını daha da zorlaştırabilir.

Gay futbolu kendi başlangıcını yapıyor. Londra'daki Stonewall futbol kulübü buna iyi bir örnek. Bu kulüp 1990'ların başında kuruldu ve merkezde yer alan medya tarafından teşhir edildi. Ayrıca gaylerin futbol gibi merkezde bulunan bir şeyde yer almak isteyecekleri düşüncesiyle, gücenen gay basını tarafından da acımasızca göz ardı edildi. Ancak, Stonewall FC yalnızca bir gay futbol topluluğu olması açısından değil, aynı zamanda Premier Lig ve Birinci Lig takımlarında denenmiş oyunculara sahip olmasıyla futbol becerileri açısından da parlak bir başarıya sahip. Aslında Uluslararası Gay ve Lezbiyen Futbol Federasyonu [IGLFA] Dünya Şampiyonası olarak da bilinen Gay Dünya Kupası birçok yönden "normal" Dünya Kupası'yla benzerlik taşıyor. Tek fark taraftar ve oyuncuların gay kupasında daha iyi zaman geçiriyor gibi görünmeleri. Profesyonel Dünya Kupası'nda oyuncular turnuva bitene kadar sıkı diyet ve rejimlere tabi tutuluyorlar. Gay Dünya Kupası'nda ise açılış maçından itibaren herkes eğleniyor, ama sahada kimseye aman verilmiyor. Bir yanıyla Gay Dünya Kupası daha iyi çünkü dört yılda bir değil her yıl düzenlenen bir etkinlik ve böylece Britanya takımlarına daha fazla Dünya Kupası kazanma şansı tanıyor. İngiliz takımı Berlin'deki 1995 Dünya Kupası finallerini kazandı ve kaptan Paul Baker, Bobby Moore'un 1966'daki başarısından bu yana Dünya Kupası kazanan, madalyasını alan ilk İngiliz futbol takımı kaptanı oldu. David Allason'a göre:

> Eğer medyada yeterince yer bulurlarsa ve insanlar iki gay takımının birbirleriyle oynayan diğer takımlardan pek farklı olmadığının farkına varırsa, IGLFA Dünya Şampiyonası gibi organizasyonlar bir başarı sayılabilir. Sonuçta önemli olan oyuncuların bireysel kimlikleri değil, futboldur.

Londralılar ve BK'nin kendilerini tartması gerekecek, çünkü 2001 etkinlikleri Londra'da düzenlenecek. Organizasyon sözcülerinden biri şu sözleri söyledi:

> Londra için oldukça fazla talep var. Londra büyük bir futbol kültürüne, geniş bir gay ve lezbiyen çeşitliliğine ve muhteşem bir futbol altyapısına sahip bir kent. Tüm eski dostlarımız için büyük bir parti yapmak ve sonsuza kadar sürecek, tatmin edici bir deneyim sunmak istiyoruz. Umarız şimdiye kadar yapılanlar arasında en iyilerinden biri olur.

Gay futbolu başarılı olurken, kadın futbolu da aynı yoldan gidiyor İngilizce konuşulan ülkeler, yani Amerika ve BK ile birlikte Hollanda da kadın oyunlarını teşvik etmeye ön ayak oluyorlar ve artık bir kadınlar Dünya Kupası var. Oyunlarla ilgili haberler oyuna özel alanlar ayıran goalnetwork.com gibi sitelerde önemle teşvik ediliyor. Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen bir araştırma, kadınların futbol oynama ve izleme oranları ile maçlara üst düzey yönetici olarak gelen kadınların sayısı artsa da futbolun çoğunlukla erkekler tarafından hâlâ bir erkek oyunu olarak kabul edildiğini gösterdi. Bununla birlikte rapor ayrıca Kıta Avrupa'sı ve Amerika ile karşılaştırıldığında BK'deki artış hızının düşük olduğunu ortaya koydu. Norveç'te 44.000'den fazla lisanslı kadın oyuncu var, bu da erkeklerden fazla kadın oyuncu olduğu anlamına geliyor. İtalya'da 1970'lerin başından bu yana yarı profesyonel bir kadın ligi var; maçlar zaman zaman 20.000 kişiyi sahalara çekiyor ve maçlarla ilgili haberler İtalyan spor gazetelerinde düzenli olarak veriliyor. Kadın katılımıyla ilgili en etkileyici rakamlara ise Amerika'da rastlanıyor. Amerika'da 3-4 milyon arası lisanslı oyuncu bulunuyor.

1992'de Sir Norman Chester Merkezi'nden Jackie Woodhouse BK Ulusal Kadın Ligi oyuncularıyla ilgili bir araştırma yaptı. Araştırma kimin nerede oynadığı hakkında olgu ve rakamlar sunuyor. Ezici bir çoğunlukla kadın oyuncular bekar (yüzde 90,8) ve çocukları yok (yüzde 93,0). Bu, örneklem grubunun görece genç yaşını yansıtır, ama aynı zamanda futbol oynarken bir aileyle ilgilenmenin güçlükleri hakkında da bir şeyler ifade eder

Kadınlara yönelik organize oyunlar, evli ve bekar kadınlar arasında oynanan maçların 10.000 izleyici çektiği 18. yüzyıl İskoçya'sına kadar dayanır. Modern oyun 19. yüzyılın sonlarında gelişti ve kadın oyunları İngiltere, Fransa ve Kanada'da kurulan takımlarla belirli ölçüde yaygınlığa ulaştı. Kadın futbolunun ilk "altın çağı" İngiliz Futbol Federasyonu'nun kadın takımlara pek çok sahayı yasaklayarak oynamaları için çok az yer bırakmasıyla sona erdi. Futbol İngiltere'de bile kızlar arasında yaygın bir oyun haline geldiği için 1950'lerde kadın oyunları yeniden doğdu. Aynı zamanda Birleşik Devletler'de kitlesel bir genç futbol hareketi vardı, çünkü kızlar yüksek beceri gerektiren bu oyunda kendilerine bir yer olabileceğini keşfetmişlerdi. 1957'de Almanya'da gayri resmi bir Avrupa Şampiyonası düzenlendi. 1960'larda Doğu Avrupa komünist ülkeleri kadınların futbol da dahil olmak üzere sporlardaki katılımını arttırmaya teşvik etti. 1969'da İngiliz Futbol Federasyonu kadın takımları üzerideki yasağını kaldırdı. 1971'de 34 ülkede organize kadın futbolu vardı. 1990'da 65 ülkenin kadın takımları vardı ve FIFA Çin'de resmi bir Kadınlar Dünya Kupası düzenledi (o zaman FIFA "Dünya Kupası" terimini kullanmaya isteksizdi ama kullandı).

Bu ilk Kadınlar Dünya Kupası, heyecanlı oyunlarla, yüksek oyun kalitesiyle, seyirci kapasitesiyle ve dünya çapında bir televizyon izleyicisiyle büyük bir başarıydı. İngiltere'de İngiliz Fut-

bol Federasyonu, Kadınlar Futbol Federasyonu ile birleşti ve böylece ironik bir biçimde kadın oyunlarına 1921'de büyük bir darbe vuran kurum başlangıç noktasına geldi ve kimi zaman gönülsüz de olsa aktif bir biçimde kadın futbolunu teşvik etmeye başladı. FIFA'nın okullardaki 11 yaş altı için karma futbolu yasaklayan kuralı kaldırmasıyla Mart 1991'de önemli bir ilerleme daha kaydedildi. 1995'te İsveç'te ikinci bir Kadınlar Dünya Kupası daha gerçekleşti. Katılım açısından ilkinden daha başarısız olan ikinci kupa heyecanlı maçlara ve çok becerikli oyunlara sahne oldu. Kadın futbolu için önemli bir gelişme 1996 Atlanta Olimpiyatları'nda meydana geldi. Burada kadın futbolu ilk kez tam bir spor dalı olarak olimpiyatlara dahil edildi. Seyirci sayısı yüksekti; oyun kalitesi yine yüksekti ve bazı maçlar çok heyecanlıydı. ABD ile Çin arasında oynanan final karşılaşması 80.000 coşkulu taraftar çekerek bir kadın spor etkinliğindeki en yüksek katılıma ulaştı. Bu eğilim, çok sayıda izleyici çeken son Kadınlar Dünya Kupası ve Olimpiyat oyunlarında da sürdü. FIFA kadın oyuncuların "Yüzyılın Futbolcusu" olarak aday gösterilmesine bile izin verdi. Oyun, taraftarlara katılmaları için bölgesel ayrıntılar sunan ve kadınların kendilerini ikinci sınıf futbolcular olarak hissetmemelerini sağlayan www.womensfootball.uk.com gibi sitelerle internette de kendine yer buluyor. Bu nedenle gelecek daha parlak görünüyor.

Futbolcular için genel olarak gelecek olumlu görünüyor, çünkü oyun hâlâ yukarıya dönük bir eğri üzerinde durduğu için para gelmeye devam ediyor. Oyuncular daha çok para kazanmaya bir süre daha devam edecekler ve taraftarlar bunu can sıkıcı bulsalar da, bundan kaçınmak için yapabilecekleri pek bir şey yok. Maçlara gitmek oyuncuların ücretlerine katkıda bulunuyor, ama sahadan uzak durup maçı televizyondan izlemek de öyle.

Bir taraftarın oyuncuların ücretine katkıda bulunmamak için takımla hiçbir işinin olmaması gerekir, bu da çoğu taraftar için yaşanmaz bir haldir. Taraftarlarla oyuncuların buluştuğu temel alan paradır. Doğrudan ya da dolaylı, oyuncuların ücretlerini ödeyenler taraftarlardır ve oyuncuların bunu fark etme zamanı geldi. Çünkü gün gelip taraftarlar para ödemeyi keserlerse hangi oyuncuların (eğer böyle bir oyuncu varsa) sıkça tekrarladıkları futbolu hiçbir şey için oynamadıkları iddiasının doğru olduğunu göreceğiz. O gün asla gelmeyebilir ve oyuncular da gelmemesini ummalıdır, ancak oyunun bu kadar yaygınlaşmasını sağlayan taraftarlarla bağlarını koruyacaklarsa, ücretlerinin geldiği yere daha fazla minnet göstermelidirler.

3
Hakemler

Bir maçtaki farklı takımların taraftarları nadiren herhangi bir şey üzerinde anlaşırlar, ama onları 10'da 9 birleştirecek bir şey hakemin kötü olduğuna yönelik inançlarıdır. Sahadaki diğer tüm insanlar, tribünde kendilerini savunacak en az biri kişi bulabilirler, ama hakem tek başınadır.

Bir hakem maç başına 15 ile 900£ arası ücreti kabul ederek formasını her giydiğinde yumruk yeme, itilme, tükürülme ve tribünden bir şeylerin üzerine atılması riskini alır. Eğer başına gelen en kötü şey bir oyuncunun arsız davranışıysa, bu iyi bir gündür. En son rakamlar sadece İngiltere'de lig programlarında ve lig dışı programlarda taraftarlar ve oyuncular tarafından hakemlere karşı yılda 300 saldırı yapıldığını gösteriyor. Avrupa'yla ilgili bir rakam yok. Ancak diğer ülkeler ve kıtalar tümüyle sorunsuz olmasa da bu başlıca İngiltere ve İtalya'da yaşanan bir sorun gibi görünüyor.

Hakemler ülkeden ülkeye değişiklik gösteriyorlar. Bazı ülkelerde profesyoneller ve bazılarında ödeme yapılan heveslilerden biraz daha fazlası oluyorlar. Tutarlı olan tek şeyse, hakemler asla kazanamazlar. Oyuncular, futbolcular ve hocalar dünyanın

her yerinde onlardan şikayet ederler. Son yıllarda teknoloji daha fazla kullanılmaya başladığından, ofsayt ve penaltılardan maç süresine kadar hakemin aldığı her kararın sürekli analiz edildiğine tanık olduk. Hakemden her şeye kadir olması bekleniyor. Modern teknoloji hakemin kararını desteklediğinde kimse yönelttikleri eleştirilerden dolayı zavallı adamdan özür dilemiyor.

Eğer hakem kararları birkaç kişinin homurdanmaları ve köşe yazarlarının bir iki sütün doldurmalarından ibaret olsaydı, çok önemli bir sorun olmazdı. Fakat taraftarlar daha tutkulu oldukça ve mali riskler yükseldikçe hakemler kendilerini giderek daha fazla tehlikenin içinde buluyorlar. Hakemler kendilerini her türden yolsuzluk suçlamaları ve iftiraların üzerinde tutmalıdırlar. Tamamen tarafsız olmamakla suçlanan bir hakem Liverpool maçını yöneten ve takımla birlikte atılan gole sevinen Mike Reed'di. Birminghamlı hakem 1999/2000 sezonunda oynanan ve Liverpool'un 3-1 kazandığı Liverpool-Leeds United karşılaşmasını yönetiyordu. Liverpool'dan Patrik Berger'in yaklaşık 25 metreden attığı şut ağlarla buluştu, ama bundan sonra olanlar herkesi şaşırttı. Reed golün sevincini yaşayan bir Liverpool taraftarı gibi yumruğunu sıkıp elini hafifçe havaya kaldırmış gibi göründü. Sonradan böyle güzel bir golle sonuçlanan bir pozisyonun oynanmasına izin vermesine sevindiğini iddia etti. Premier Lig'deki son sezonunu yaşayan Reed sadece bir oyuncuya faul yapılmasının ardından avantaja bırakma kuralını işlettiğine sevindiğini söyledi: "Başarılı avantaja bırakma durumlarıyla her zaman karşılaşmıyoruz", dedi. "Hakem oyunu avantaja bıraktığında topu ağlarda görmeyi sever. Bu onun haklı olduğunu kanıtlar."

Reed'in davranışıyla ilgili yaygara kısa ömürlü oldu, çünkü diğer hakemler onu savundu ve bazıları kendilerinin de benzer şeyler yaptıklarını söylediler.

Bir hakemin AC Milan'dan gelen hediyeleri kabul etmesi nedeniyle UEFA tarafından futboldan men edildiği İtalya'da, AS Roma'nın iki hakeme 10 milyon liretten daha pahalı Rolex saatler ve diğer hakemlere de daha düşük değerli Rolexler verdiğinin ortaya çıkmasıyla futbol lekelendi. Roma birçok kulübün hakemlere hediye verdiğini ve hattâ bazılarının Rolex'ten daha değerli şeyler verdiklerini belirterek yanlış bir şey yapmadığını söyledi. Aynı zamanda Roma, bunun neden bir ay sonra, tam da AC Milan maçı arifesinde ortaya çıktığını sorguladı. Yine de İtalyan Futbol Federasyonu tüm hakemlerden, kulüplerden gelen aşırı ya da uygunsuz olarak değerlendirilebilecek Noel hediyelerini iade etmelerini istedi. Önceki sezon Juventus'un Parma karşısındaki tartışmalı galibiyeti üzerine kopan yaygaradan sonra, İtalya 2000/01 sezonu için yabancı hakemler getirmeyi düşündü. Hakem Massimo De Santis Parma'nın Juventus'a attığı son dakika golünü kabul etmedi ve galibiyet Juventus'un ligde rakip Lazio'nun iki puan önüne yerleşmesini sağladı. De Santis ceza sahası içerisinde çok fazla itiş kakış olduğunu iddia etti ama televizyon görüntülerinde onun bu iddialarını destekleyecek hiçbir kanıt bulunmuyordu. Ayrıca De Santis, golü atan Cannavaro topa vurduktan sonra düdüğünü çaldı. Karar, hakemin ailesine yönelik ölüm tehditlerine, Roma'da sokak gösterilerine ve Torino sulh hakiminin oyundan önceki ve sonraki olaylar hakkında bir soruşturma yürütmesine neden oldu.

Bu Juventus'un karıştığı ilk ihtilaf değildi. 1998'de Juventus'un lehine bir dizi hakem kararı verilmesi nedeniyle İtalyan taraftarların "Zehir Sezonu" olarak andıkları 1998'de şampiyonluğu kazandılar. Juventus ve Inter Milan'ın puanları aynıydı. Sezonun son haftalarında, top çizgiyi açıkça geçtiği halde, Empoli'nin beraberlik golünün sayılmadığı maçta Juventus, Empoli'yi

1-0 yendi. Bir hafta sonra Inter'in bariz bir penaltısının verilmediği maçta Juventus, Inter'i 1-0 yendi. Daha uzun dönemli bir belleğe sahip taraftarlar 1982 sezonunda taraftarların ve gazetecilerin tanımıyla kuşkulu hakemlik sayesinde Fiorentina'nın Juventus'a şampiyonluğu kaptırdığını hatırlayacaktır. Lazio hücum oyuncusu Roberto Mancini hakem hatalarının yetersizlikten daha öte bir şey olduğunu ima ettiğinde eleştirildi:

> Son adil şampiyonluk 1991'de Sampdoria tarafından kazanıldı. O zamandan beri Juventus ve AC Milan şampiyonluğu aralarında paylaştılar ve asla şampiyonluk için birbirleriyle mücadele etmediler.

Bununla birlikte bir İtalyan hakem, taraf tutmanın söz konusu olmadığını ve tutkulu İtalyan taraftarların hakemlerin sadece birer insan olduğunu daima unuttuklarını iddia etti ve şu sözleri söyledi:

> Böyle iddialar her zaman öne sürülür. Dünya Kupası da dahil her düzeyde turnuvaya katıldım ve bu iddialar bir saçmalık. Başkaları taraf tutuyor olabilir. Ben hiç yapmadım. Bir hakemin oyunun heyecanına ve atmosferine kapılması ve bunun geç bir düdük çalmasına yol açması yaygın rastlanan bir durum olabilir ama hepsi bundan ibaret.
>
> Ancak hakemler arasında bile her zaman birilerinin para aldığına ya da birilerinin onları tehdit ettiğine yönelik söylentiler dolaşır. Biz de sormayız çünkü bir şey alsalar da almasalar da yanıt hayır olacaktır. Bizi bölen bir komplo grubu yok.
>
> Yine de insanlar sizin bir hakem olduğunuzu öğrendiklerinde ve sizin kendinizi ve ailenizi sürekli bir utanç içerisinde bıraktığınızı düşündükleri için, bir süre sonra bu sinir bozucu oluyor.

Britanya'da durum farklı değil. İskoçya'da Celtic'in ligi Rangers'a teslim ettiği bir Old Firm maçı sırasında hakem Hugh Dallas'a bozuk paralar atıldı ve kafası yarıldı. Sonucun ardından evinin camları kırıldı ve Glasgow yüksek düzeyde şiddete tanık oldu. Bir hafta sonra ise Celtic'te üst düzey bir pozisyona başvurup reddedildiği ortaya çıktığında tarafsızlığıyla ilgili kuşkular doğdu. BK'de amatör düzeyde bir hakem, oyuncunun birinin beysbol sopalı saldırısına uğradı. Başka bir maçta oyundan atılan bir oyuncu arabasına binip hakemi sahanın etrafında kovaladı. David Beckham Eylül 2000'de Manchester United'ın PSV Eindhoven'a yenildiği maç boyunca hakem Markus Merk'e karşı "açık muhalefet"ten dolayı UEFA tarafından yaklaşık 4.000£ cezaya çarptırıldı. İngiltere bir orta saha oyuncusu uyarıldı ve öfkesini Alman hakeme doğru yere tükürerek gösterdi. Ancak bugüne kadarki en ünlü olay Eylül 1998'de yetenekli ama kaprisli Sheffield Wednesday oyuncusu Paolo Di Canio'nun Arsenalli Martin Keown'la çarpışıp 45. dakikada hakem Paul Alcock tarafından oyundan atılmasıydı. Di Canio bunu pek hoş karşılamadı ve hakemi yanağından iterek yere yıktı. Di Canio hakemin kendini yere attığını iddia etmesine rağmen, Sheffield Wednesday onu kadro dışı bıraktı. Kulübün iki haftalık ücretini (50.000-60.000£) kesme cezasının üstüne Federasyon disiplin kurulu 11 maç ve 10.000£ ceza verdi.

Romanya'da hakemlerin dürüstlüğüne dair bir soru işareti oluşmaması için zaman zaman şiddetli önlemler alındı. 1998 Romanya Kupası finalinden bir hafta önce Romanya Futbol Federasyonu maçta görev alacak hakemleri rüşvet ihtimalinden uzak tutmak için Bükreş'in 40 kilometre kuzeyindeki Snagov'a yerleştirdi. Bu adım, Steaua Bükreş altıncı kez ardı ardına şampiyon olduğunda hakem yolsuzluklarıyla ilgili iddialardan son-

ra atıldı. Bazıları bunun bir paranoya olduğunu düşünse de Romanya futbolunda yolsuzluk olduğu ortaya çıktı. UEFA iki Rumen yetkiliyi, FC Ceahlul Piatra Neamt Başkanı Gheorghe Stefan ve UEFA hakem irtibat görevlisi Florin Chivulete'i, Fransız hakem Stephane Molin'e ve diğer yan hakemlere Temmuz 2000'deki bir kupa maçı öncesinde "kadın refakatçiler" teklif ettikleri ortaya çıktıktan sonra bir yıl uzaklaştırdı.

Bununla birlikte Romanya'da 2000 yılında hakem Petronel Enache, daha üst bir ligde maç yönetmesine izin verilmediği için kısa bir açlık grevine gitti ve Romanya futbolunun fair play yoksunluğu nedeniyle maçlar için aldığı ücretleri oyunculara vermeye başladı.

Güney Amerika'da hakemler saha içinde ve dışında sürekli tehdit alıyorlar, ama 1995'te olanlar bir hakem için çok fazlaydı. Urubuetama ve Ferroviario'nun karşı karşıya geldiği maçta Semide hakeme karşı gelmekten oyun dışına atıldı. Yeterince fazlasını yapmış olmak için hakem sert bir sağ dirsek çakarak oyuncuyu yere yapıştırdı.

Afrika'da hakemler kötü muameleye alışmış. Hakem Alousious Sesikwe henüz düdüğünü çalmadığı halde serbest vuruşu kullanan oyuncunun golünü geçerli saydı ve 13 dakika uzatma oynattı. Sonuç olarak öfkeli Arıgolalı oyuncuların, yetkililerin ve taraftarların saldırısı nedeniyle sahadan polis eşliğinde ayrılmak zorunda kaldı.

Öyleyse neden hakem olunur? İngiltere'de en üst düzeyde bir hakem maç başına yaklaşık 1.000£ alır (İskoçya'da bu rakamın yarısından da az ve Avrupa kıtasında ikisinin arasında bir rakam alırlar). Bu, 90 dakikalık bir iş için iyi bir rakam gibi görünebilir, ama işin kırtasiyeciliğiyle uğraşmak, formda kalmak, maç sahalarına gidip sahayı incelemek ve hakemin üzerine almak zo-

runda olduğu diğer görevler bundan çok daha fazla zaman alır. Yalnızca birkaç hakem bu kadar fazla para alır. Hakemler Derneği sözcüsü Peter Willis, birçok kişinin İngiliz futbolunun altın çağı olarak gördüğü altmışlarda üst düzey bir hakemdi. Oyunun artık çok farklı olduğunu, yine de hakemlerin hâlâ hakem olmasının tek bir temel nedenden, yani oyunu sevmelerinden kaynaklandığını düşünüyor:

> Futbol hakemliğine girdim çünkü oyun her zaman yaşamımın bir parçası oldu. Ama şimdi oldukça farklı. Sahalar bizim sahalarımızdan farklı. Sahalar oyunu hızlandırıyor; kullanılan malzemeler, taktikler, her şey bizim sahip olduklarımızdan çok farklı, hepsi çok daha hızlı.
>
> Ama bizim fiziği kuvvetli oyuncularımız vardı. Billy Bremer ve Tommy Smith gibi fiziği kuvvetli veya sert olarak tanınmayan yarım düzine futbolcu vardı. Gidip topa girerlerdi ama kimse onları kirli ya da kötü olarak anmazdı.
>
> O zamanlar sorunlarımız vardı ama bunlar daha çok hayal kırıklığı ifadeleriydi ve gerçek duygulardı. Şimdi hakemlerin günah keçisi olduğunu düşünüyorum. İnsanlar elektronik araçları kullanmaktan söz ediyorlar ve bunları kendi performans düzeylerindeki hatalara mazeret bulmak için hakemleri suçlamakta kullanıyorlar.
>
> Her zaman taraftar grupları, oyuncular, hocalar ve hattâ başkanlar gibi hakemlerin performansından mutsuz olanlar varolacaktır. Hakemler mükemmel değil, herkes bunu kabul ediyor, ama oyuncular da mükemmel değil ve daha çok insan bunu hatırlamalı.

İngiltere'de hakem olmak bir gecelik bir süreç değil. Haftalar süren çalışmalar ve sonra sınavlar var. Daha sonra üçüncü sınıf hakem oluyorlar ve birinci sınıfa yükselmeye çalışıyorlar, ama

bu da merdivenin en alt basamaklarında. Hakemler birinci sınıfa yükseldikten sonra taşra liglerinde görev yapıyorlar ve hakemlik yaptıkları ligin bir üst liginde yan hakemlik yapıyorlar. Daha sonra yerel liglere, sonra bölge liglerine ve futbol ligine yükseliyorlar; bu da futbol ligi maçlarında görev almalarının en az altı yılı bulduğu anlamına geliyor. 33.000 kayıtlı hakem var. Bunlardan yetmiş dördü Premier Lig ve ulusal lig hakem listesinde bulunuyor. Bunların da 20'si Premier Lig listesinde ve 10'u uluslararası listede yer alıyor. Merdivenin en altında hakemlere 15£ ödeniyor, daha fazla deneyim kazandıkça ve bu aşamalarda ilerledikçe ücretleri artıyor.

Bir hakem Premier Lig, FIFA ve UEFA listelerine girmeyi başarırsa yaşam daha kolay bir hal almıyor; aslına bakarsanız zorlaşıyor. Hakemler her maçta değerlendirmeye tabi tutuluyor. Futbol Federasyonu'nun, her biri beş Premier Lig hakeminden sorumlu, dört hakem antrenörü bulunuyor. Bunlar sorumlu oldukları hakemlerin her maçını izliyor, maçtan önce ve belki de devre arasında ve maç sonunda onlarla konuşuyorlar. Bunun yanında ertesi gün onlarla maçı tartışıyorlar. Hakemler kendilerini 10 üzerinden notladıkları bir değerlendirme raporu tutuyorlar ve bu değerlendirmeler antrenörleriyle ya da federasyon görevlileriyle tartışmalarının temelini oluşturuyor. Hakemler ayrıca antrenörlük, eğitim ve konferanslar gibi bir dizi haftasonu etkinliğine de katılmak zorundalar ve bu da onlar için ağır bir bedel oluşturuyor. Son iki yılda 20 Premier Lig hakeminden yedisi kendilerine daha çok esneklik tanımak için kendi işlerinde çalışmaya başladı, çünkü diğer tüm sorumluluklarını futbolla dengelemek için zamanları yoktu. Futbol Federasyonu Premier Lig Hakem Sorumlusu, Avrupa ve Dünya Kupası'nda en üst düzeyde hakem olan Philip Don insanların futbolu sevdikleri için hakem olduklarına katılıyor, ama bu

sevginin üstlenmek zorunda oldukları yükümlülükler nedeniyle hakem olduklarında çabucak solabileceğini düşünüyor:

> Hakemleri işe almak ayrı, işte tutmak ayrı şeyler.
>
> Bazı bölgelerde hakemler yol gösterici olarak diğer hakemlerle ilgilenmek üzere atanıyor, çünkü onları elde tutmak bir sorun olabilir ve böylece maçtan sonra konuşacak birisi olur.
>
> Bununla birlikte, hâlâ birçok hakemimiz var ve zirveye çıkmak için inanılmaz bir rekabet var. Ama zirveye vardıklarında hâlâ üzerlerinde baskı olur, bu nedenle her şeye hile karışır.
>
> Uluslararası hakemlere bir bakın. Her maçta üç günlük bir görev süresi olur ve hakemler yaklaşık 10 maça çağrılırlar. Bir iş sahibi olmanın yanında, bir aileye bakmak, Premier Lig maçlarına gitmek ve yılda birkaç kez gerçekleştirdiğimiz haftasonu toplantılarına katılmak gerekiyor.

Teknoloji

Hakemlere yöneltilen temel eleştiriler, özellikle bu çoklu kamera açıları çağında faul ya da penaltıları çalmamaktan oluşur. Philip Don yakın gelecekte bu durumların hâlâ hakem ve yan hakemlerin takdirinde olacağını, ama yakında kale ağzında teknolojinin kullanılacağını söylüyor. Ayrıca kameralar her zaman hakemleri haklı çıkardığı için, hakemlerin nadiren hatalı oldukları pozisyonları eleştirmek yerine artık daha çok övgü almaları gerektiğini düşünüyor.

> Sky'ın diyelim 15 kamerası var ve buradan hareket defalarca analiz edilebiliyor. Hakemin tek bir açıdan tek bir görüşü var ve hakem kısa bir an içinde karar vermek durumunda.
>
> Görüntülerin büyük çoğunluğunun hakemleri haklı çıkardığını düşünüyorum, ama nadiren bir kameranın hakemle aynı açı-

dan baktığını görüyoruz. Ama biz Ludditelerden[1] de değiliz, teknolojiye kale çizgisi konusunda, topun çizgiyi geçip geçmediğini anlamak açısından yaklaşıyoruz.

Biz olaya bir penaltı, serbest vuruş ve taç meselesi olarak bakmıyoruz. Böyle yaparsanız sahadaki adam fikrinden kenardaki adam fikrine kayarsınız ve krikette de gördüğümüz gibi üçüncü hakem de her zaman doğru kararlar vermiyor.

Oyun hareketten, akışkanlıktan ve kendiliğindenlikten oluşuyor ve kameralar bunların hepsini alıp götürür.

Kameraların bunun için kullanılmasını düşünmüyoruz. Biz topun tamamının çizgiyi geçip geçmediğini göstermeleri için kullanılmasını düşünüyoruz ve sanırım bunu 2001 Noel'inden önce Premier Lig'de göremeyeceksiniz.

Kullanılmaya başlamadan önce deneyeceğiz. Hakeme sinyal gönderen bir şey olacak. FIFA kamera kullanamayacağımızı söyledi, bu nedenle kale etrafında elektronik bir alan ve topun üstünde ya da içinde bir şey olacak. Böylece topun tamamı bu alandan çıktığında hakemin kolundaki vericiye bir sinyal gönderilecek.

Kameralar gecikmelere neden olur. Bu kameralara bakan insanlar olacak ve kameralardaki görüntüler oyuncular tarafından belirsizleştirilebilir.

Bunun yüzde yüz güvenilir olması gerek ve şimdiye kadarki güçlük de bu. Çünkü topun merkez noktasına bir şey yerleştirseniz de topun tamamının çizgiyi geçtiğini anlayamazsınız.

Taraf Tutmak

Birçok kişi taraf tutma suçlamalarını yok etmek için hakemlerin tam zamanlı profesyonel görevliler olmalarını önerdi. Philip Don aynı fikirde değil. Federasyon'un zaten taraf tutmanın kökü-

1) 19. yüzyıl İngiltere'sinde makinelerin, gelirleri için bir tehdit oluşturduğuna inanan, bu nedenle de makineleri kıran ve sanayi devrimine karşı çıkan bir işçi grubu. (ç.n)

nü kazımak için yapabileceği her şeyi yaptığını ve bu nedenle hakemlerden eğer bir takıma sempatileri varsa belirtmelerini istediğini biliyor. Ancak, Manchester United gibi Old Trafford'da, yani evinde oynayan takımlara karşı neden bu kadar az sayıda penaltı verildiğinden yakınan insanlarla ilgili olarak benzersiz bir görüşe sahip. Bunun nedeni taraftarları iddia ettiği gibi hakemin ev sahibi takımın yanında olması değil; daha basit bir neden var:

> Eğer hakemlerin bir takımla ilişkisi varsa, onları o takımlardan uzak tutuyoruz, ama bir de takımların nasıl oynadıklarına bakmalısınız. Manchester United Old Trafford'da oynadığında çoğunlukla onlar atakta oluyorlar ve bu da diğer takımın savunmada olduğu anlamına gelir. Savunmadayken faul yapma ihtimaliniz daha yüksektir, bu oyunun doğasında var. Savunmadaki takımlar daha fazla faul yaparlar çünkü daha fazla baskı altındadırlar. Ayrıca atakta olan takıma karşı daha az faul ve penaltı verilir çünkü çoğu zaman savunmada değil ataktadırlar.
>
> Hakemlerin daha fazla profesyonelleştirilmesi konusunu düşünüyoruz. Onları tam zamanlı hakemler yapmayı değil, ama daha fazla ücret aldıkları bir duruma getirmeyi ve tam zamanlı çalışmayı düşünmek zorunda kalmayacakları ölçüde iyi bir düzeye taşımayı düşünüyoruz.
>
> Şu an bir hakem Premier Lig'de bir maç için 900£ alıyor ve sezon sonunda yönettikleri maç sayısına bağlı olarak ek bir ödeme alıyorlar. Bu da sezon boyunca maç başına 1.200£ ediyor ama bu kesinlikle oldukça yetersiz.
>
> Meselelerden biri de hakemlere tam zamanlı maaş ödemek. Hakemlerin mevcut yeteneklerine (ki çoğu muhasebecilik ve öğretmenlik gibi profesyonel alanlardan geliyorlar ve bazıları da mavi yakalı işçilerden oluşuyor) ve yıllık gelirlerine bakarsak yaklaşık 20.000 ile 75.000£ arasında aldıklarını görürüz. Bu durumda tam zamanlı hakemlerin ücretleri nasıl düzenlenecek?

20.000£ alanlar 40.000£ almaktan mutlu olacaklar ama 75.000£ alanlar pek mutlu olmayacak ve 85.000-90.000£ arasında bir ücret talep edecekler.

Ama şu an düşündüğüm, hakemleri yarı zamanlı olarak çalıştırabileceğimiz ve onlara arta kalan zamanlarında diğer işleriyle meşgul olmaları için esneklik sağlayabileceğimiz çeşitli şemalar var.

Perşembe ve cuma günleri bizim için çalışsalar iyi olurdu, ama hangi şirket buna izin verir? Fakat onlara zaman konusunda çok daha fazla baskı uyguluyoruz ve çok zamanlarını talep ediyoruz, öyleyse bir şekilde bunun karşılığını vermeliyiz. Bu, gelecek için yapılması gereken bir şey.

Gerçekten de bu, gelecek için yapılması gereken bir şey, ama hiçbir değişim işareti vermeyen bir şey var ki, o da taraftarların hakemlere yönelik davranış biçimi. Bu kitap taraftarların futbolda daha fazla söz hakkı olması gerektiğini savunsa da, belirli nedenlerle hakemlik, taraftarların uzak durması gereken bir alan. Ayrıca hakemlerin oyunun en kusursuz taraftarları olduğu da ileri sürülebilir. Siyah formaları ün kazanmak, zengin olmak ya da tartışmalı kararlar alarak adlarını kötüye çıkarmak için giymiyorlar. Bir takım tutma lüksleri de yok, zira bir takıma bağlılık onların medyada çarmıha gerilmelerine yol açardı. Sadece işlerini sürdürüyorlar ve bunun karşılığında aldıkları ödül küfür ve sinir bozukluğu. Taraftarlar hiçbir şeyde söz hakları olmadığı için kendilerini futboldaki kör talih hikayesinin kahramanları olarak görebilirler, ama belki de başkalarının da fedakarlık yaptığını anlamaları gerekiyor. Bu pek olası değil, çünkü futbol hâlâ kötü adamın kim olduğunu anlamanın çok kolay olduğu eski kovboy filmleri gibi; kötü adam siyah giysili olan ve bütün küfürler ona gider.

4
Hocalar

Oyuncular, tüm övgüleri ve suçlamaların bir kısmını toplayan öncü birlikler olabilirler, ama yakın zamanlara kadar pek itibar görmeyen ve şimdi de futboldaki en zor işi yapan bir grup insan var, hocalar. Bir takım iyi iş çıkarırsa gol attıkları, iyi savunma yaptıkları ya da penaltı kurtardıkları için normal olarak oyuncular övülür. Takım maçı kaybederse bir oyuncu kötü oynadığı için ya da net bir pozisyonda golü kaçırdığı için biraz eleştiri alabilir ama o oyuncuları oynattığı ya da onlara çok para verdiği için asıl hakaretlere maruz kalan hocalardır. Eğer bir hoca iyi oynayıp oynamadıklarına bakmaksızın fazlaca yabancı oyuncu alırsa yerli yeteneklere şans tanımamakla suçlanır. Eğer yerli yeteneklere şans tanır ve takım başarısız olursa kadrosunu geniş tutmaya teşvik edilir. İlk maçından sonra yukarıdakilerin hepsi başına gelebilir, çünkü taraftarların fikirleri oldukça değişken ve çeşitlidir.

Hocalar, oyunculardan daha zor bir dönemdeler. Oyuncular çift antrenmanlardan yakınırken, hocalar onlardan önce gelip, sıradaki maçlar için plan yapar, kadroya bakar, sakatlıkları kontrol eder, oyuncuların antrenmanına katılır oyuncuların sorunla-

rıyla ilgilenir ve taktikleri gözden geçirir. Bunları sadece birinci takım için yapar. Ayrıca kulüpteki diğer takımlarla da ilgilenmek, nasıl ilerlediklerine ve büyük takımda oynamaya hazır oyuncu olup olmadığına bakmak, yıldız avcılarının önerdiği oyuncuların görüntülerini izlemek ve tüm bunlardan sonra rakiplerini incelemek zorundadır.

Oyunda çok fazla para olduğu için hocaların da oyuncular kadar kazandığını düşünebilirsiniz. Yanlış. Kuşkusuz hiçbiri barlarda yarı zamanlı çalışmıyor ama başarı ve servetlerini hocalarının taktik kabiliyetine borçlu olan oyuncularla aynı geliri kazanmıyorlar. Sir Alex Ferguson, George Graham, John Gregory ve Arsène Wenger de dahil olmak üzere yalnızca altı ya da yedi hoca 1.000.000£'dan fazla kazanıyor. Bu kulağa çok gelebilir, ama aynı ligdeki 100'den fazla oyuncu bu kadar para kazanıyor ve bazıları da primler hesaba katıldığında bunun iki-üç katını kazanıyor. Harry Redknapp hoca ücretlerinin oyuncuların kazançlarıyla aynı düzeye getirilmesi çağrısında bulundu. Ancak eşit düzeye gelmeleri için alınması gereken çok yol var. Ruud Gullit ücretini oyuncularla aynı düzeye getirmeyi deneyen bir hocaydı. Chelsea'de yılda 2.000.000£ ve vergilerinin bir kısmının kulüpçe ödenmesi için pazarlığa oturdu. Gullit'in bu istekleri gerçekleşmedi ve onun halefi ne olacağını bilseydi benzer bir miktar talep edebilirdi.

Gianluca Vialli'nin başına gelenler, bir oyuncu bir süreliğine formsuz kalma lüksüne sahipken, bir hocanın aynı rahatlığa sahip olamayacağını kanıtladı. İtalyan hoca, Chelsea'nin o ana kadar sahip olduğu en başarılı hocaydı ama bu onun 12 Eylül 2000'de kovulmasını engelleyemedi. Kulüp açıklamasında şöyle yazıyordu: "Daha geniş bir anlamda bir yön değişiminin kulübün çıkarları için en iyisi olacağına inanıyoruz."

Takım sezona felaket bir başlangıç yaptı ama daha çok az maç yapılmıştı. Vialli'nin Gianfranco Zola ve Frank Leboeuf gibi kıdemli oyuncularla arasındaki ilişkiyle ilgili ortaya atılan soyunma odası hikayelerine rağmen, herkes takımın toparlanmasını bekliyordu. Eğer kovulmanın gerekçeleri olarak bunlar gösterilseydi insanlar anlardı, ama kulübün iddiaları kafa karıştırıcıydı; sonuçta bir futbol kulübü futboldan başka nasıl bir bağlama sahip olabilirdi? Açıklama niyet edilenden daha fazla şeyi ortaya çıkardı. Bugün ve bu çağda bir futbol kulübünün daha geniş bağlamı, kulüp sahiplerine ve hisse sahiplerine para kazandırmaktır. Bunu yapmak için kulübün Chelsea'de planlanan, sezonda 1.000.000£'a mal olacak eğlence olanakları gibi pahalı ürünlere sahip olması gerekir. Bunları isteyenlerin de asgari 10 yıllık bir anlaşma yapması gerekir. Ancak, ortalama sadık taraftar her hafta takımını izlemek için para ödese de, sponsor şirketler kaybedenler için 10.000.000 £ harcamayacaktır. Öyleyse takım kazanmalı ve yükselişi güvenilir olmalıdır, tüm maçları kaybetmemelidir. Vialli'nin ayrılmasının perde arkasında bu vardı. Adını vermek istemeyen ve oyuncu olmayan bir Chelsea çalışanı bana şunları anlattı:

> Zirvede olsalardı diğer meselelerin pek önemi olmayacaktı. Taraftarlar geçimsizlik hikayelerini önemsemeksizin mutlu olurlardı ve Bates de mutlu olurdu. Sonuçlar onun [Vialli] işine mal oldu ama taraftarlar mutsuz olduğu için değil; taraftarlar mutsuzdu ama onu kovan taraftarlar değildi.

Oyuncular da hiç çekinmeden Vialli'nin ayrılmasıyla bir ilgileri olmadığından söz ettiler. Frank Leboeuf şunları söyledi:

> İnsanlar benim bir hocayı kovma gücüm olduğunu düşün-

mekle aptallık ediyorlar. Ben o kadar önemli değilim. Taraftarlar, olanlar için beni suçladıklarında onlar tarafından yuhalanmak kabul edilmesi oldukça güç bir şey, ama hocayı ben kovamazdım.

Vialli görevden alındıktan sonra vekili durumu aydınlattı. Athole Still durumun kulübün sezon başında aldığı sonuçlarla bir ilgisi olmadığını söyledi. Vialli'nin oyunculardan bazılarının güvenini kaybettiğini, kamptaki ruh halinin onun ve Chelsea'nin istediği gibi olmadığını iddia etti.

Şunları ekledi: "Gianluca bazı oyuncuların güvenini kaybettiğini kabul ediyor ve bu nedenle kulübün onu işten çıkarma hakkından yana tercih kullanmasını da tamamen kabul ediyor. Bu durum nedeniyle oldukça üzgün ama bir şeyler yapılması gerektiğini de biliyor. Ortada bir kötü niyet yok."

Vialli para için çabucak kovulan tek hoca değil. İtalyan Seri A devi Inter Milan 2000/01 sezonu açılış maçının ardından teknik direktör Marcello Lippi'yi kovdu. İşindeki ilk sezonunda Lippi kulübe dördüncülük getirdi ve bir sonraki yıl daha güçlü bir hücum oluşturmak için sezonun kapanmasına yakın İrlanda Cumhuriyeti'nden Robbie Keane'le anlaşmak için ödediği 13.000.000£ da dahil, 40.000.000£'dan fazla harcama yaptı. Ligde alınan kötü sonuç kulübün başına gelebilecek en kötü şey olmasa da, ön eleme turunda Şampiyonlar Ligi'nden elenmek, kulübün harcanan parayı telafi etmek için ülke liginde olağanüstü bir başarı göstermesi gerektiği anlamına geliyordu. Ancak Lippi, Juventus ile 10 yıl içinde üç kez İtalyan Ligi'nde birinciliği, yani Scudetto'yu[1] kazanmasına rağmen Inter'le buna hiç fırsatı olmadı. Ne Lippi ne de Vialli asla kendilerini suçluyor gibi görünmediler. Bu, hocaların yapmaya pek gönüllü oldukları bir

1) İtalyancada şampiyonluk. (ç.n.)

şey değil. İngiltere'deki işinden ayrılan Kevin Keegan buna bir istisna oluşturuyor. İleride Keegan olayına geri döneceğiz.

Psikolog Martin Thompson'a göre bu gönülsüzlüğün bir nedeni var:

> Hocalar başarıya ulaşmak için doğru yolda olduklarına ve söylediklerinin en doğru olduğuna inanmalıdır. Futbol hocalığı ve oyuncularla ilgilenmek hâlâ oldukça maço bir alan. Bazı hocaların oyunculara insan gibi davranma girişimleri, oyuncuların kavga eden çocuklar gibi davranmaları nedeniyle üzücü bir biçimde başarısız oldu. Eğer bir oyuncu hocayı istismar edebileceğini düşünürse, eder. Bu, kendine aşırı güvenin ötesine geçer; bu oyuncuların içinde oynadıkları panteonla birlikte gelen tavır ve kibirdir.
>
> Bir hoca kuşku anları yaşayabilir, ama tek başına veya onun yaşam tarzı ve işinin gerilimiyle başa çıkacak kadar güçlü olmak zorunda olan eşleri ve sevgilileri ile birlikteyken özel anlarında bundan kurtulur.
>
> Bu nedenle her şey kötü gittiğinde orta hakem ya da yan hakemin yanlış bir kararını suçlamak veya takımın kötü oynadığını ya da diğer takımın sürekli faul yaptığını söylemek, hocanın kendisinin yaptığı tercihlerde bir hata olduğunu kabul etmekten daha kolay olabilir. Böyle olduğunu düşünseler bile, tüm hocalar birbirleriyle psikolojik bir savaş içerisinde olduğundan bunu kamu önünde nadiren kabul edeceklerdir.
>
> Keegan iyi adam yaklaşımıyla tek örnekti, bu hep onun işine yaradı ve bu kadar dürüst olmak, aksi halde ona yönelecek olan eleştirilerin başka taraflara yönelmesini de sağladı.

Eleştiri hocalar için yeni bir şey değildir. Ama üstlerindeki güçlerden gelen destek onlar için yeni bir şey ve eski bir futbol klişesine göre eğer başkan hocaya güvenoyu veriyorsa hoca son

dönemlerini yaşıyordur. Fakat hocaların hiçbir güvenliğinin olmadığı eski günler geride kaldı. Lig Hocaları Derneği (LMA) adlı örgüt 1990'ların başında profesyonel futbol hocalarının resmi temsil organı olarak kuruldu. Bunun yanında LMA üyeleri Üretim, Bilim ve Finans sendikasına da kayıtlılar. Sendika, disiplin meseleleri, sözleşme sorunları ve iş güvenliği ile ilgileniyor. Durum, İskoç Profesyonel Futbolcular Derneği ve İskoç Hocalar ve Antrenörler Derneği'nin GMB sendikasına bağlı olduğu İskoçya'yla benzerlik taşıyor.

LMA her ikisi de hocalıpın tüm ünlülerini barındıran idari ve idari olmayan iki bölüme ayrılıyor. Kevin Keegan başkanken, Brian Clough, Lawrie McMenemy ve Bobby Robson başkan yardımcıları arasında yer alıyor. İdari kanatta Howard Wilkinson başkan, Dave Bassett, Sir Alex Ferguson ve David Pleat ise komite üyelerini oluşturuyor.

LMA'dan önce hocaları, idari çalışanları, teknik direktörleri ve ticari menajerleri kapsayan futbol ligi İdari Personel Birliği vardı. Ancak birçok insan hocaların yasa koyuculara, karar alıcılara ve iktidarda mevki sahibi olan diğer insanlara görüşlerini ifade edebilecekleri kendilerine ait bir dernek kurmaya ihtiyacı olduğunu düşündü. Ayrıca genç hocalara yardım ederek ve bilgeliklerini onlara aktararak yılların getirdiği deneyimi oyuna katabilirlerdi. LMA'nın kurulması için gerekli para Premier Lig ve BSkyB'den geldi. Bunun karşılığında hocalar da BSkyB'de canlı televizyon yayınlarına katıldılar. Ama bunun için hocalara para ödenmiyor. LMA'nın sahip olduğu tüm fazlalar Fransızlar ve Hollandalıların genç oyuncuları nasıl geliştirdiği gibi alanlardaki araştırmalar için kullanılıyor. LMA üyeleri İngiliz liglerindeki 92 hocadan ve ayrıca bir yıl içerisinde işten çıkarılmış hocalardan oluşuyor. Bir yıllık işsizlikten sonra antrenörler derneğine

geçiyorlar. Ayrıca oyuna katkılarından dolayı yaşam boyu üyelikleri olan onursal üyeler de var. Üyelere sözleşmeleri konusunda ücretsiz hukuki danışmanlık hizmeti de sunuluyor.

LMA danışmanları ayrıca her sözleşmede sağlık, sigorta, emeklilik koşullarının olduğunu güvence altına almaya çalışıyor İşin stresiyle ya da iş dışı sorunlarla başa çıkamayan hocalara destek de veriliyor. hattâ zor dönemler geçiren ve sözleşmesindeki emeklilik koşulları yeterli bir yaşam standardı oluşturmalarına olanak tanımayan yaşlı oyuncular için bir yardımlaşma fonu da bulunuyor.

En önemli erken gelişmelerden biri Premier Lig düzenlemelerine hocaların işe alınması ve sözleşmelerine son verilmesine ilişkin kurallar koyulmasıydı. 1990'ların başında tasarlanan bu kurallar, profesyoneller arasında centilmence davranışa ve onura dayanıyor ve aşağıda gösterildiği gibi dokuz bölüme ayrılıyor:

1. Bir hoca, kulübüyle arasındaki sözleşmenin koşullarına tam anlamıyla uymalı ve (ne kendi kendine ne de üçüncü bir taraf aracılığıyla) kulübünün izni olmaksızın başka bir kulüp ile işle ilgili görüşmeye oturmamalıdır.
2. Bir hocaherhangi bir oyuncuyu ya da başka bir kulüpte işe alınmış bir çalışanı, o kulüple aralarındaki sözleşmeyi ihlal eden bir davranışta bulunmaya yöneltecek ya da yöneltme niyeti taşıyan bir adım (basına açıklama yapmak da dahil) atmamalıdır.
3. Bir hoca, oyunun kurallarına ve Futbol Federasyonu kurallarına, Futbol Federasyonu Premier Ligi kurallarına, kulübünün katıldığı her organizasyonun kurallarına ve kulübünün kurallarına uymalıdır, (kulübünün oyuncuları ve diğer çalı-

şanları da dahil) hiç kimseyi bu kuralları ihlal etmeye davet ve teşvik etmemeli, onların bu kurallara uymasını sağlamak için mümkün olan her adımı atmalıdır.

4 Bir hoca, tüm oyunculara ve denetimi altındaki diğer çalışanlara uygulanabilir adil ve etkin bir disiplin politikasının işlemesini ve bunun tutarlı bir biçimde uygulanmasını güvence altına almak için elinden gelen en büyük gayreti sarf etmelidir.

5. Bir hoca, oyuncuların ve denetimi altındaki diğer çalışanların maç hakemlerinin otoritesini ve kararlarını kabul edip bunlara riayet etmesi için tüm makul önlemleri almalıdır.

6. Bir hoca herhangi bir hakem ya da başka bir hoca, kendi kulübünün ya da başka bir kulübün herhangi bir oyuncusu, görevlisi veya çalışanı hakkında kamuya açık ve haksız eleştiri yapmamalıdır.

7 Bir hoca, kulübü ilgilendiren herhangi bir görüşme ve anlaşmadaki dolaylı veya doğrudan ilgisinin doğası ve boyutunun neler olduğunu derhal açıklamalıdır ve buradan dolaylı veya dolaysız sağladığı herhangi bir faydanın hesabını kulübe vermelidir.

8. Bir hoca her zaman etik ve profesyonel bir biçimde davranmalıdır, en yüksek dürüstlük ve adil çalışma ölçütlerine riayet etmelidir.

9. Bir hoca futbol oyununun adını yükseltmek ve futbolun adının kötüye çıkmasını engellemek için mümkün olan tüm önlemleri almalıdır.

LMA diğer birçok örgüte göre daha çok ileriye bakan bir örgüttür. Cisco Systems ile yapılan 200.000£ değerindeki anlaşmayla tüm üyeler kurum içinde güvenli bir ağa ulaşmalarını sağ-

layan dizüstü bilgisayarlar edindiler. Bu, transfer piyasasında yeni bir çalışma biçiminin habercisi olabilir. Buna gölge düşürmek isteyen bazıları bunun transfer anlaşmaları sırasında hocaların yasadışı ödemeler almasına yol açacağını iddia etseler de, LMA bu ağın yalnızca hilesiz ve açık anlaşmalar için kullanılacağını söyledi.

LMA bu anlamda ileriye baksa da Britanya'da zorunlu nitelikli antrenörlük fikrinin kabul edilmesi zaman aldı.

Potansiyel hocaların Bundesliga ya da Serie A'da bir takımın hocalığını yapmadan önce, çıraklık denebilecek bir dönemden geçmeleri ve testlere katılmaları gereken Almanya ve İtalya gibi kıta ülkelerine kıyasla İngiltere'deki durum farklıdır. Ama dünyanın geri kalanı böyle koşullar koymadığına göre bu Avrupa'ya ait geçici bir uygulama gibi görünüyor.

Almanya'da alt bir ligde en az iki yıllık bir deneyim zorunlu bir koşul. Deneyimli bir hocanın iyi bir hoca olması ve iyi bir hocanın da oyunu daha ilgi çekici kılması açısından bu anlamlı olabilir ama bunun Britanya'da asla gerçekleşmeyeceği düşünülüyor. Zaten Avrupa fobisine sahip tabloidlerin ve Britanya kamuoyunun günün birinde, örneğin David Beckham'ın, Avrupa'nın bir yerinde masasında oturan bir memurun koyduğu kural yüzünden hocalık yapmasına izin verilmezse öfkeyle haykıracağı düşünülüyor. Ayrıca popüler bir tercihi göz ardı edip teknik açıdan daha yeterli ama tanınmayan bir hocayı tercih eden de cesur bir başkandır. Bununla birlikte, 2000 yılının sonunda İngiliz Futbol Federasyonu gelecekteki hocalara bir tür profesyonel lisans alma zorunluluğu getiren bir kural koydu. Üzerinde çalışılması gereken bu lisansın sadece Kıta Avrupa'sında mı yoksa hem kıtada hem de bir boşluk bulmayı umut eden takım, hoca ve hukukçuların bulunduğu BK'de de gerekli olup olmayacağıdır.

Niteliklerine bakılmaksızın veremeyeceğiniz bir hocalık işi var, o da İngiltere hocalığı. Bir hocanın yaşamının ne kadar güç olabileceği özellikle İngiltere'de, Kevin Keegan'ın Ekim 2000'de ayrılmasıyla başlayan yeni bir İngiltere hocası arayışı etrafında ortaya çıkan sirke bakıldığında tam olarak görülebilir.

Keegan neden gittiği konusunda acımasızca dürüsttü. "Yeterince iyi değildim... Bir fırsattan çok daha fazlasına sahiptim... Kendimden başka suçlanacak kimse yok. Takımı bir adım öteye taşıyacak kişi ben değilim ve bunu biliyorum."

Bir kerelik olsun, bir İngiltere hocasının işten çıkarılmasında suçsuz olan tabloid gazeteler Ferguson ve Wenger gibilerin işe alınabilecekleri öngörüleriyle doluyken, kendilerinin düşünüldüğünü öğrenen adaylar bir şişe ağrı kesici yutmayı düşünüyor gibi göründüler. Hocalar işin zorluklarından ve baskısından bir ölçüde hoşlanırlar. Onlar kendilerini adamış profesyonellerdir ve prestijli durumlardan hoşlanırlar, ama çoğu, İngiltere hocalığıyla birlikte basın ve kamuoyundan gelecek baskıya bakıp "hayır, teşekkür ederim" dediler.

Pozisyonun açık kalmasından itibaren ilk 36 saat içerisinde üç favori isim bu yanıtı verdi. Aday olarak gösterilen isimlerden biri olan Peter Taylor tartışmalı bir şekilde kovulmadan önce 21 yaş altı milli takımda muhteşem bir antrenördü ve Leicester City'de olmaktan çok mutlu olduğunu söyledi. Yine 21 yaş altı takımda çalışan ve Sunderland'e yoğunlaşmak için işi bırakan Peter Reid de esprili bir yorumla teklifi reddetti ve şunları söyledi:

> Burada ardı ardına iki maç kaybetseydim hareketim biraz kısıtlanırdı. Eğer bunu İngiltere ile yapsaydım bir geceliğine bile dışarı çıkamazdım.

Bu yorum esprili görünebilir ama İngiltere hocalığı üzerindeki baskıyı açığa çıkarır. Çoğu hocanın kendine ayırabileceği günde birkaç saati vardır. İngiltere antrenörü ise bir kral gibidir. Günün 24 saati bu pozisyondadır. Bu arada, federasyonun takımı yabancıların yönetimine vermeyi göz önünde bulundurduğu düşüncesi (bakış açınıza bağlı olarak) ya olgun bir Avrupalı perspektifin ya da St George'un ülkesinden kimsenin İngiltere hocalığı gibi bir ejderhayla başa çıkamayacağına yönelik paniğin bir yansımasıydı. Bir süreliğine Sir Alex Ferguson düşünüldü ama sonra insanlar İskoçların ne kadar vatansever olduklarını hatırladığında vazgeçtiler. Daha sonra gözler, Arsenal'den ayrıldığında Japonya antrenörlüğü yoluyla bu işe yabancı olmayan Arsène Wenger'e döndü. Ancak Wenger gözleri kendinden uzaklaştırmakta hızlı davrandı. Böylece geride yalnızca Fransa'yla Dünya Kupası'nı kazanan Aimè Jacquet kaldı, o da şu sözleri söylediği kısa bir açıklamayla spekülasyonları çabucak giderdi:

> İngiltere'de ya da başka bir yerde yüksek düzey futbolda oyun sahalarına dönmeye niyetim yok. Fransız Futbol Federasyonu'nda antrenörlere yol gösteriyorum ve onlarla coşkuyla çalışıyorum. Bu da tamamen yeterli.

Pozisyon, sonunda Lazio'nun İsveçli antrenörü Sven-Goran Eriksson tarafından dolduruldu. Britanya'daki tepkiler ortadan ikiye bölünmüştü; bazıları bunu cesur bir hareket olarak adlandırırken, başkaları bir İngiliz'in bu işte olmamasının bir utanç olduğunu söyledi. Bazıları ikinci yorumu yersiz bir milliyetçilik olmakla eleştirirken, başkaları bunun ırkçılıktan başka bir şey olmadığını söyledi. Ancak bazıları da bunun İngiliz hocalığının standardını gösterdiğini iddia etti. LMA, federasyonun İngiliz

antrenörleri üst düzey işlere getirmenin yolunu bulması gerektiğini söyledi ve LMA genel müdürü John Barnwell, LMA'nın Eriksson ile işbirliğine gideceğini söylese de en iyi işler İngiliz futbolunun dışındaki insanlara verilirse genç hoca ve antrenörler için ne tür teşvikler olduğunu soruyordu.

Tüm bunlara rağmen, Eriksson İngiltere'yle Dünya Kupası'nı kazanırsa İngiltere'de onun hakkında olumsuz sözler söyleyecek çok az insan olacaktır.

Bu kitabın çoğu sıradan futbol taraftarının durumuyla ve onların oyunlarını nasıl kaybettikleriyle ilgileniyor. Taraftarları oyunun saf kurbanları olarak adlandırmak şok edici bir gerçekliğin ifadesi değil. Ama taraftarlardan sonra hocalar da bu tanıma en yakın kişiler. Tüm olasılıkların kendilerine karşı olduğunu biliyorlar ve her ihtimalde işlerinden kovulacaklar, yine de tıpkı taraftarların maç sırasında bekledikleri gibi boş yerler için hâlâ sırada bekliyorlar. Sonuçta her iki grup da farklı biçimlerde de olsa kullanılıyor ve suiistimal ediliyorlar.

5
Başkanlar

Oyuncular ve hattâ hocalar değiştirilebilirken, çoğundan daha fazla güvenliğe sahip ve son yıllara kadar adı pek bilinmeyen bir kişi var; başkan. Eski günlerde başkanlar ve yöneticiler çoğunlukla kulübün işletmesini babasından ya da aile şirketinden miras alan ve yerli takıma biraz para yatıran yerli işadamlarıydı. Eğer takımın bulunduğu yerde ya da o çevrede yaşamıyorlarsa, bölgeden ayrılıp kendileri için iyi şeyler yapan ve şimdi de memleketlerine yatırım yapan memleket çocukları olarak algılanırlardı.

1980'lerde bu durum değişmeye başladı. Ülkenin her yanında yeni başkanlar ve yönetim kurulu üyeleri takıma muhteşem zaferler vaat ederek büyük miktarlarda parayla kulüplere gelmeye başladılar. Bu, henüz futbolun "seksi" olmasından (yani 1992 civarı) önceydi ama sermaye sahibi insanlar işlerin iyiye gitmek üzere olabileceğini sezdiler. Zamanlama tesadüfiydi. Hillsborough faciası stadyumların geliştirilmesi için futbola para akıtılmasına neden oldu, bunun stadyum sahipleri için bedeli çok düşüktü. O zamandan beri, birçok insan futbola yatırım yapmak için yanlış bir neden olan iş getirisi elde etmek amacıyla kulüplerden hisse satın aldılar.

Fakat iş tarafı ve saha dışı etkinlikler daha önemli hale geldiğinden başkanlar ve yönetim kurulu üyeleri kendilerini giderek daha fazla gündemde buldular. Son zamanlara kadar hocanın başkanı, takımı götürmek için yeterince para vermemekle, yeni oyuncular almamakla ya da yıldız oyuncuların ücretlerini onları kulüpte tutmaya yetecek kadar arttırmamakla suçlayarak, dikkatleri kendi üzerinden başka yöne çevirmeye çalışması dışında başkanlar pek kulüp meselelerine dahil oluyor gibi görünmezlerdi. Ama oyun revaçta olmaya başladığında ve medya oyuna giderek daha fazla açıdan yer vermeye başladığında, başkanlar ve yöneticiler giderek daha fazla mercek altına alınmaya başladılar. Bu ikinci durumun en çirkin örneği bir Pazar gazetesinde Newcastle United yöneticileri Freddy Shepherd ve Douglass Hall'un Newcastle'la dalga geçtikleri ve taraftarlann aşırı pahalı ürünler satın aldıkları haberlerinin yer almasıydı. İkili istifa etti, ama dört ay sonra hareketi durdurmaya gücü yetmeyen taraftarların öfkesine rağmen tekrar yönetim kuruluna katıldılar. Newcastle, sonradan göreceğimiz gibi, skandalın ardından da devam eden taraftar tepkisine pek aldırmadı.

Fakat tüm başkanlar da kötü değildir ve en azından bir başkan ana ilgi noktasının, oyunu bir iş olarak götürmek düşüncesi olan takımlarla karşı karşıya gelmekten asla çekinmediğini söylüyor. Wimbledon ve Cardiff başkanı Sam Hammam her zaman futbolun normal bir iş gibi görülemeyeceğine ve futbolun kâr etmek için varolmadığına inandı:

> Futbolun bir iş olduğunu söyleyen bir başkanı duyduğumda biliyorum ki onu yeneceğim. Futbol bir iş değildir; asla bir iş olamaz. Futbol bir aşktır; bir aile gibidir.
>
> Anne çocukları yetiştirir ve sevgiden, tutkudan ve yapmak

istediğinden dolayı onlara zamanını, ilgisini verir.

Elbette işle ilgili şeyler de düşünmelisiniz, eğer gücünüz yetmiyorsa bir konak alamayacağınızı bilmelisiniz. Ama bir futbol kulübü işletiyorsanız, bu bir tutku, bir aşktır; asla bir iş değildir.

Manchester United'dan Martin Edwards çoğu başkandan çok daha sık saldırılan bir başkandır. Burada Edwards'ın kulüple olan ilişkisi yoluyla kendine çıkar sağladığı reddedilmiyor, ama her şeyin ötesinde yalnızca kulübü BSkyB'ye satma işine dahil olma girişimiyle hatırlanmak onun kaderi gibi görünüyor. Kulüp taraftarı Jonathan Davidson bunun haksızlık olduğunu düşünüyor:

Birçok insan onun büyük miktarlarda banka kredileri için kefil olduğunu hatırlamıyor. Çoğu taraftar kulübün tarihine baktığında onu hatırlamayacaktır, ama ona bu kadar acımasızca davranılmamalıydı. Evet, insanlarla anlaşamıyordu ve evet, çok para kazanmıştı, ama aynı zamanda kulüp için birçok iyi şey de yapmıştı.

Futbol, işletme çağına girdikçe, yöneticiler ve başkanlar artık eskiden olduklarına inandıkları kadar dokunulmaz değiller. Bir kulüp halka açık bir şirket, ya da başka türden bir hisse paylaşımı haline geldiği anda yeterli oy sayısı onların uzaklaştırılması için tek gerekli şey oldu. Eğer taraftarlar yeterince oy ya da hisseye sahipse potansiyel olarak kimin gidip kimin kalacağını belirleyebilirler. Aston Villa Başkanı Doug Ellis yakın zamanda yapılan bir yıllık olağan toplantı oylamasından sonra kendini bu durumun içinde buldu.

Hissedarlar kulübün hisse fiyatındaki büyük düşüşü gerekçe göstererek, onu takımı mahvetmekle suçladılar. Aston Villa Bağımsız Taraftar Derneği onun çok fazla gücü olduğunu ama ye-

terince hırsı olmadığını ve yerini genç bir yöneticiye bırakmasının zamanı geldiğini söyleyerek süreci başlattı. Hissedarların birçoğu aynı fikirdeydi, ama Ellis bundan kurtulmayı başardı çünkü hisselerin çoğuna sahipti ve kulübü ilgilendiren her kararda belirleyici oyu verme hakkı vardı.

Başkanlar her zaman oyunculardan ve taraftarlardan gelen olumsuz sözler karşısında arkalarına yaslanıp bunları sineye çekmiyorlar. West Ham forveti Paolo Di Canio, Celtic eski Başkanı Fergus McCann ile ilgili yaptığı yorumlar nedeniyle kendini potansiyel hukuki sorunlar içerisinde buldu. Bu iddialar sadece yaşamöyküsünde değil, aynı zamanda Celtic'te oynarken ve kulüpten ayrıldıktan sonra yazılı basında ve televizyonda da yer aldı ve eski muhasebeciyi kızdırdı. McCann, Di Canio yorumlarını geri almazsa yasal yollara başvuracağını açıkça belirtti.

> Paolo Di Canio'nun son zamanlardaki yanlış ve zarar verici yorumlarıyla ilgileneceğim. Hukuki belgeler işleme konacak. Di Canio gibi bireylerin kamuoyunu ve özellikle Celtic taraftarlarını yanıltmasının yanına kâr kalmaması önemli. Ayrıca kendi itibarımı savunmak gibi kişisel bir yükümlülüğüm de var.
>
> Düşünüyorum da, keşke bunu yıllar önce yapsaydım ve Di Canio'nun, kulüp profesyonelce hareket ettiğinde yanlış ve zarar verici açıklamaları yayıp Celtic Futbol Kulübü'nün desteğini, adını lekeleyerek suiistimal ettiğini teşhir etseydim.

İnsanların büyük çoğunluğu başkanlara aşağılamayla bakabilirler, ama acil ihtiyaç zamanlarında bir kulübe yardım etmekten mutlu olanlar var. McCann kendi cebinden 9.000.000£ koyarak Celtic'i iflastan kurtardı.

İngiltere'de önceleri Everton'la ilgilenen Peter Johnson Birinci Lig'den Tranmere'e faizsiz borç verdi. Bu, harcadığı parayla birlik-

te kulübün 1998/99 mali yılında 46.023£ kâr etmesini sağladı.

Bununla birlikte, Britanya'daki başkanlar kıtadaki eşdeğerlerinin bazılarıyla karşılaştırıldığında uysallar. İspanya en tartışmalı örneklerden bazılarını bulmak olanaklı. Orada kulübü yöneten insanlar kabaca çevrildiğinde "lider" anlamına gelen "caudillos" olarak biliniyorlar. Onlar istediklerini almak için ne istiyorlarsa onu yapan ve kibirle anılan insanlar. Atletico Madrid Başkanı Jesus Gil böyle bir adam. Son yıllarda hakkında milyonlarca doların kaybolması da dahil olmak üzere dolandırıcılık soruşturması açıldı. Savcılar on yıllarca hapsedilmesini, kamu görevinden men edilmesini ve ağır para cezalarına çarptırılmasını talep ettiler. Gil bunun tek örneği değil. Barselona eski başkanı Josep Lluis Nunez ve Real Madrid Başkanı Lorenzo Sanz kulüplerini kişisel derebeylikleri gibi işletmeleri, bir şey satın alırken, birini işten çıkartırken kaprisleriyle hareket etmeleri ve kulübe dev gibi bir borç yüklemeleriyle tanınırlar. Tüm caudillolar benmerkezci olsa da, çok azı kulüp stadyumuna kendi adını veren Betis'in sahibi Ruiz de Lopera'yla karşılaştırılabilir.

Bu tür bir kibir caudilloların, takımın gereksinim duyduğu ya da hocanın istediği oyuncular yerine kendi istediklerini, yani hücum oyuncularını alarak birçok kez hocaların yetkisini geçersiz kılmalarına neden olur. Sonra da işler kötü gittiğinde tüm suçlamalara hoca maruz kalır ve çoğunlukla da kovulur.

Ancak İspanyol taraftarlar pek fazla şikayet edemezler, çünkü istedikleri başkan için oy verebilirler. Bu açıdan İspanyol futbolu İngiliz futbolundan çok farklıdır. İspanyol yasalarında futbol kulüplerinin tümü yakın bir döneme kadar kâr amacı taşımayan kurumlardı. Bu da taraftarların ve yatırımcıların kulüp hissesi alamayacakları anlamına geliyor. Ama eğer taraftarların oyu olursa kulüplerin yarı özel kurumlar olmasına izin verilme-

sine dair bazı düzenlemeler getirilmesi yolunda adımlar atılıyor. Bunun yerine taraftarlar sezonluk bilet sahibi olarak kulübe "üye" olurlar. Bu da taraftar-üyeyi oyuna katmanın yanında, onların kulüp başkanlığı gibi mevkiler için yapılan seçimlerde oy vermelerine olanak tanıyor. Bu sistem, kulüplerin tek bir adam ya da ailesi tarafından yönetilmesinden veya bir televizyon şirketine satılmasından kaygı duyan futbol izleyicisine oldukça çekici gelebilir, ama bunun dezavantajları da var.

Gerçek yaşamdaki politikacılar gibi birçok kulüp başkanı da belirli bir oyuncuya imza attırmak (normal olarak İspanyollar tutkulu, atak futbolu sevdikleri için hücum oyuncuları) ya da bir kupayı kazanmak gibi vaatlerinin gücüne göre seçiliyorlar. Ancak, tıpkı politikacılar gibi kulüp başkanlığı için yarışan adaylar da tutamayacakları vaatlerde bulunabilirler; aralarındaki en önemli fark onların nadiren para için endişe duymalarıdır. Bu, sistemdeki kusurdur.

Üyeler kulüp borçlarından sorumlu değil ve tüm başkanların çok sık yaptıkları şey borç ödemelerini geciktirmek oluyor. Böylece bunlar sonraki başkanın başına da dert açıyor ve o da bu borçları ertelemeye devam ediyor. Borçlar üyeleri ilgilendirmediği için doğal olarak en iyi oyuncuları vaat eden başkan adayına oy veriyorlar. Sonuçta kulüplerin borçlarını ödeme zorunluluklarından daha çok, bankaların alacaklarının peşinden koşma zorunluluğu var.

Kısa vadede bu muhteşem görünebilir, ama en büyük İspanyol futbol kulüplerinin çoğunun, bazılarının yüz milyonu aşmak üzere, on milyonlarca pound borcu var. Bu sonsuza dek süremez. Uzmanlar, on yıl içinde kulüpler özel şirket olma yolunda ilerledikçe İspanyol futbolunun eşi görülmemiş bir krizle karşı karşıya geleceğini tahmin ediyorlar. İngiliz gazeteci Thomas Pey-

ton İspanya'da bir yıl geçirdi ve futbol sisteminin işleyiş biçimi karşısında hayrete düştü:

> Oldukça eğlenceli ve oyunun gidişatı BK'dekinden büyük ölçüde farklı. Teorik olarak iyi bir sistem çünkü oyunun büyük işletmeler tarafından ele geçirilmesini engelliyor ve maçlara giden taraftarlara kulübün nasıl işleyeceği konusunda söz hakkı tanıyor.
>
> Ama oyuncularla anlaşmak için giderek daha fazla para gerektiren futboldaki değişimler, kulüplerin tümü varlığını sürdürmek istediği için gülünç miktarlarda harcamalara yol açıyor.
>
> Sonuçta borçlardan bankalar sorumlu ama eğer herhangi bir banka borçların ödenmesini talep ederse, bu kulüplerin kapanmasına ya da oyuncu satmasına neden olacağı için, güçlü protestolar olur. Böyle bir hareketle işbirliğine giden ya da bunun olmasına izin veren bir hükümet de pek popüler olmaz ve hiç kuşku yok ki bir sonraki seçimleri kaybeder. İspanyollar futbolu her şeyden çok sever, ama her şey kağıttan bir ev gibi ve kolaylıkla yıkılabilir ve muhtemelen bir gün yıkılacaktır.
>
> Zaman zaman kimileri duruma müdahale etmek için sağduyuya davet etse de korkup kaçmakla ya da yenilgiye bahane bulmakla suçlanıyor. Ama bir gün İspanyol futbolu zor bir karar almak durumunda kalacak ve muhtemelen oyunu yeniden inşa edebilmek için birçok pahalı oyuncuyu satacaklar.
>
> Bundan başka tek seçenek futbol kulüplerinin kâr amaçlı olmayan kurumlar olduğunu söyleyen kuralın kaldırılmasıyla oyunun bizimkine benzer hale getirilmesi.

İspanyol sisteminin nasıl işlediğine ilişkin mükemmel bir örnek, Real Madrid üyelerinin başkanları için oy verme zamanı geldiğinde yaşandı. Mevki için yarışan iki adam inşaat sanayisinde başarılıydı. Bu yarış, 1995'ten beri kulübe başkanlık eden ve

döneminde Real'in iki kez Şampiyonlar Ligi'ni kazandığı o zamanki başkan Lorenzo Sanz ile daha az tanınan Florentino Perez arasındaki bir savaştı. Perez'in aday olduğu açıklandığında pek şansı yok gibi görünüyordu, çünkü İspanyol futbolunda mevkiin sahibi normal koşullarda her zaman yeniden kazanır. Ancak Perez, başkan olursa Barselona'dan Luis Figo'yla sözleşmesindeki 40.000.000£'luk tazminata rağmen anlaşma imzalayacağını açıkladığında aniden çok daha fazla ciddiye alınmaya başladı. Sanz, Perez'in önerisinin bir şaka olduğunu ve devamında Claudia Schiffer gibi süper modellerle anlaşma imzalayacağı vaatlerinin geleceğini söylediğinde savaş daha da kızıştı. Perez, Figo'yu Real'e gelmek için 2.000.000£ avans ve yıllık 5.000.000£'luk bir teklif aldığını açıklamaya ikna ettiğinde savaş onun lehine döndü. Daha sonra Sanz, Real Madrid'i Kurtaralım adıyla bir kampanya başlattı ve Figo'yla anlaşma imzalamanın Real taraftarlarına bir hakaret olduğunu, çünkü bunun oyları satın almaktan başka bir şey olmadığını ve tam bir masal olduğunu söyledi. Sanz ayrıca Figo'nun saçlarını Barselona renklerine boyadığını ve Barselona'nın 1999 Premieria Liga'yı kazandıktan sonra Real'e hakaret ettiğini gösteren bir videoya sahip olduğunu iddia etti. Ancak Sanz çabucak seçim kampanyası döneminde belirli oyuncularla sözleşme imzalama konusuyla ilgili tutumunu unuttu ve yeniden seçilirse Mallorca forveti Diego Tristan ile anlaşma imzalayacağını iddia etti. Seçim gününde oy verme hakkına sahip 66.000 kişinin yüzde 65'i seçime katıldı.

Sonuç, Perez'in Figo'yu alacağını açıklaması kadar şaşırtıcıydı ve Perez oyların 30.320'sini alarak kazandı. Oyların sadece 13.302'si Lorenzo Sanz'a gitti ve geri kalanı geçersiz ya da boştu. Bu, Perez'i seçimi kazanan ilk yabancı yaptı. Hemen sözünü tuttu ve Figo 37.000.000£'luk bir bedelle altı yıllık bir sözleşme imzaladı.

Aynı zamanda Barselona'da da seçim heyecanı yaşanıyordu. Başkan Josep Lluis Nunez Barselona hiçbir şey kazanamadan felaket bir sezon geçirdiğinde 22 yıllık başkanlığın ardından görevinden ayrıldı. Ondan sonra kulüp üyeleri tarafından atılan oyların yüzde 54.87'si toplayan Joan Gaspart geldi. Başkan Yardımcısı olan ama yeni fikirleriyle dikkat çeken Gaspart taraftarlara başkan olursa Marc Overmars'ı getireceği sözünü verdi ve kulüp için 25.000.000£'a mal olan oyuncuyu getirdi. Nunez'in ayrılışı taraftarlar ve özellikle de Mavi Fil adlı uluslararası üne sahip grup tarafından bir zafer olarak görüldü. Nunez yönetimi altında yapılan bazı reformların, taraftarların kulübün demokratik bir biçimde yönetilmesine dair haklarında aşınmaya yol açtığını iddia ediyorlar. Örnek olarak da bir temsilciler meclisi oluşturmak için 100.000 üye arasından 3.000 kişinin belirlendiği gizemli rasgele seçimi ve kimin mecliste olduğunu açıklamaktaki gönülsüzlüğü hatırlatıyorlar. Mavi Fil kulüp yöneticilerinin kulübü, bir gün borsada fiyatı belirlenebilecek, tümüyle ticari bir şirkete dönüştürmeye çalışmalarından korkuyor. Nunez ve diğerleri tarafından önerilen ve Barca-2000 olarak adlandırılan projeyi, kulübün nereye gidebileceğini gösteren bir kabus olarak gördüler. Barca-2000 her türden barlar, sinemalar, mağazalar ve futbolla hiçbir ilgisi olmayan diğer olanaklarla stadyumu çevreleyen bir Disneyland parkı olacaktı. Önceden de belirtildiği gibi, Barselona taraftarları katıksız futboldan yana ve bunun gibi aşırı ticarileşme projeleri onların protesto feryatları yükseltmelerine neden olur. Yeni yönetimin daha ilk günlerindeyiz, ama taraftarlar işlerin düzeleceğinden umutlular.

İtalya da en az İspanya kadar heyecan verici. Bir kulüp başkanı ülkenin yöneticisi olmayı başardığında, tüm güçlü İtalyan kulüp başkanlarının daha fazla ün ve güç kazanmaya çalışmala-

rı için sahneyi hazırladı. Silvio Berlusconi İtalyanların ya sevdiği ya da nefret ettiği bir adam. Berlusconi medya, siyaset ve futbol karışımının en çarpıcı örneğiydi. Futbol analistleriyle siyaset analistlerinin, bu adamın ayrıcalıklı konumunda nasıl kaldığını, neyi, neden yaptığını açığa çıkarmaya çalışmakla yüzlerce saat harcamalarına yol açtı. Medyanın bazı kısımları tarafından "steroidli Yurttaş Kane" olarak adlandırıldı. AC Milan başkanı birkaç televizyon kanalının sahibi. Onun üç özel ulusal kanalı, Canale 5, Rete 4 ve Italia 1, ülkedeki televizyon reklamı gelirinin yüzde 90'dan fazlasını ve seyircilerin yarısını kontrol ediyor. Bu da onu, futbol ve televizyon ayrıcalığı açısından emsalsiz bir konuma yerleştiriyor. Sadece bu, onu ilginç bir karakter ve güçlü bir kişilik yapmaya yeterdi, ama aynı zamanda siyasete atıldı ve 1994'te başbakan oldu; 1996'da görevden uzaklaştırıldı. Yine de onun partisi Forza Italia hâlâ İtalya'daki ana muhalefeti oluşturuyor. Ünü televizyon imparatorluğunun desteğiyle arttı ve ayrıca AC Milan'da işlerin iyi gitmesinin yararına olacağından da emin. Televizyon üzerindeki denetimi, birçok İtalyan'ın onun ya da onunla ilişkili bazı kişilerin siyasal çürüme, yolsuzluk ve Sicilya mafyasıyla ilişki kurmak gibi suçlamalardan habersiz kalması anlamına geliyordu. Siyasete atılması ayrıca onun hakkında araştırmalar yapan diğer televizyon şirketlerini siyasette taraf tutmakla suçlayarak susturuyordu.

Birçok kişi, Berlusconi'nin İtalyan futbolundaki en güçlü adam olduğunu söylese de, birçok kişinin nefret ettiği bir isim var; Juventus genel menajeri Luciano Moggi. Juventus, Roma, Torino ve Napoli'de çalıştı ve arkadaşı Luciano Nizzola'nın 1996'da İtalyan Futbol Federasyonu'nun başkanlığına seçilmesine yardım etti. Ayrıca transfer piyasasında kurnaz birisi olarak tanınıyor. Oğlu Alessandro, İtalya'nın önde gelen oyuncu tem-

silcilerinden biri ve 250 oyuncunun onların etki alanında olduğu söyleniyor Moggi'nin Serie A'dan Serie C'ye kadar birçok takımla dostluk ilişkileri bulunuyor. Bir kısmı eski hocalardan oluşan eleştirmenleri, onun oyunda önem sahibi olan herkes üzerinde bir etkisi olduğunu ve bir kariyeri başlatma ve bitirme gücüne sahip olduğunu söylüyorlar. Roma Başkanı Franco Sensi bir keresinde şunları söyledi: "Neden Roma takımları şampiyon olmayı zor buluyor? Moggi'ye sorun. Moggi bize karşı olmayana kadar böyle olacak. Kazanmak için milyonlarca dolar yatırmak yeterli değil."

Taraftarların başkanlarla ilgilenmesi için kusursuz bir çözüm yok, ama bu mevki, artık gerçekten oynama şansları olmayan yetişkin taraftarların, eğitimli ve şanslılarsa, ulaşma olanaklarının olduğu bir mevki. Para da işe yarar. Britanya'nın kulüp başkanlığı seçimlerinde taraftarların oy vermesine olanak tanıyan yabancı kulüpleri taklit etme ihtimali yok. Öyleyse görünür gelecekte taraftarların başkanlara saldırmak ya da kulübün işleyişine etkide bulunmak için sahip olacakları tek olanak, hissedarlıkla elde edilen oylarla gelecektir. Ancak, eğer kulüpleri borsada satışa çıkarılırsa, başka birinin tüm hisseleri satın alması gibi bir tehlike var ve bu da o kişinin, istediği başkan ve yönetim kurulunu atamasına olanak tanır. Böylece taraftarlar sonuçta kulüp için en iyisi olmayan bir kişiyle karşılaşabilirler. Futbolun riskli bir oyun olduğu tek yer futbol sahaları değildir.

BÖLÜM İKİ

"Yeşil" Oyun
–Topu Başkasına Atmak–

6
Çimler Daha Yeşil

Futbol artık yalnızca sahadaki 22 adamla ilgili değil. Taraftarlar öyle düşünüyor olabilir, ama başkalarına göre daha fazlası var. Oyunla ilgilenen taraftarlar için yeşil, sahanın rengidir; ama işadamları için yeşil paranın rengidir. Dünya çapında, futbol bir para makinesi. Şu anda en çok kazananlar BK futbolunda ve 1997/98 ile 1998/99 iş hacmi rakamlarına bakıldığında dünyanın en çok kazanan 20 takımın yarısı Britanya'dan geliyor.

Deloitte & Touche muhasebecilerinin rakamları, kulüplerin gelirlerini ne kadar arttırdıklarına göre bir sıralama yapıyor ve bilet gelirlerini, transfer ücretlerini, şirket hizmetlerinden ve televizyondan gelen gelirleri göz önüne alıyor. İki sütun sırasıyla 1998/99 ve 1997/98 sezonlarındaki iş hacimlerini gösteriyor.

1.	Manchester United	110,9m £	87,9m £
2.	Bayern Munich	83,5m £	65,2m £
3.	Real Madrid	76,1m £	72,2m £
4.	Chelsea	59,1m £	47,5m £
5.	Juventus	58,5m £	55,3m £

6.	Barselona	55,7m £	48,6m £
7	Milan	54,1m £	48,6m £
8.	Lazio	50m £	41,1m £
9.	Inter Milan	49,1m £	48,2m £
10.	Arsenal	48,6m £	40,4m £
11.	Liverpool	45,3m £	45,5m £
12.	Newcastle	44,7m £	49,2m £
13.	Parma	44,4m £	33,4m £
14.	Dortmund	43,9m £	39,8m £
15.	Tottenham	42,6m £	31,2m £
16.	Roma	39,4m £	30,7m £
17	Leeds	37,m £	28,3m £
18.	Rangers	36,5m £	32,5m £
19.	Aston Villa	34,9m £	31,8m £
20.	Celtic	33,8m £	27,8m £

Sadece BK'de ise 1998/99 için rakamlar şöyle:

1.	Manchester United	110,9m £
2.	Chelsea	59,1m. £
3.	Arsenal	48,6m £
4.	Liverpool	45,3m £
5.	Newcastle	44,7m £
6.	Tottenham	42,6m £
7	Leeds	37,m £
8.	Rangers	36,5m £
9.	Aston Villa	34,9m £
10.	Celtic	33,8m £
11.	Middlesbrough	28,m £

12. West Ham	26,5m £
13. Everton	25,4m £
14. Sunderland	24,m £
15. Leicester	23,8m £
16. Derby County	22m £
17 Blackburn	21,2m £
18. Sheffield Wednesday	19,1m £
19. Coventry	18,8m £
20. Nottingham Forest	17 m £

Taraftarlar üzerine yazılan bölüm, birçok kulübün gelirlerinin onlardan geldiğini gösterdi. Bununla birlikte kitabın bu bölümü, büyük miktarlardaki paraların televizyon, sponsorluk ve hisseler gibi başka yerlerden de geldiğini gösterecek. Bunların, oyunun üzerindeki etkisini ve taraftar için ne anlama geldiğini inceleyecek. Ancak, oyunda ne kadar para döndüğünü incelemek için burada biraz durmaya değer. Deloitte & Touche tarafından yürütülen çalışmalar sayesinde İngiliz ligi analiz edilmesi en kolay lig. Yaklaşık on yıldır şirketin Gerry Boon tarafından yönetilen muhteşem futbol birimi oyunun durumunu ele aldı. Birim bugüne kadar diğer danışmanlardan daha çok kulüpler, ligler, yönetim organları, stadyumlar, maliyeciler ve kulüp sahipleriyle çalıştı ve raporları oyunla ilgilenen herkes tarafından oyunun durumunun bir göstergesi olarak ciddiye alınmaktadır. Analizlerinin çoğu kulüplerin 1998/99 sezonu mali çizelgelerine dayanır ve Premier Lig ile futbol ligini oluşturan 92 profesyonel kulübün 83'ünün hesaplarını içerir. Ağustos 2000'de yayımlanan 1998/99 sezonu analizleri, İngiliz futbolunun gelirlerinin yüzde onluk bir artışla 951 milyon pounda yükseldiğini gösterdi.

1998/99'da 20 Premier Lig kulübü 69 milyon pound kaza-

nırken, futbol liginde birinci ligden üçüncü lige 72 kulüp aynı miktarda işletme zararına uğradı. Transfer harcamalarındaki 55 milyon poundluk artış nedeniyle Premier Lig kulüpleri 13,6 milyon pound tutarında bir vergi öncesi kâr açıklarken, futbol liginde zarar yüzde 45 artarak 75 milyon pounda yükseldi. İş hacmi Premier Lig'de yüzde 15 arttı, Birinci Lig'de yüzde 13 düştü, İkinci Lig'de yüzde 25 ve Üçüncü Lig'de yüzde 16 arttı. Bu rakamlar, ligler arasında ortalama yüzde 10'luk bir iş hacmi artışını gösteriyordu ama yüzde 18'lik ücret artışıyla ve transfer harcamalarındaki 89 milyon poundluk sıçramayla dengeleniyordu. Her 10 Premier Lig kulübünden yedisi 1998/99 sezonunda işletme kârı yaparken, her 10 futbol ligi kulübünden dokuzu işletme zararı beyan etti. Futbol liginde giderek yükselen ücret artışı talepleri de kulüpler üzerindeki baskıyı arttırıyor. Premier Lig dışında sadece beş futbol ligi kulübü (Sunderland, Bradford City, Gillingham, Walsall ve Preston) kâr beyan ederken, hiçbir Üçüncü Lig kulübü kâr beyan etmedi. Raporun yayımlanmasıyla bu bölümün yazılması arasında geçen zamanda adı geçen ilk iki takım Premier Lig'e çıktı ve Preston'da da işler iyi gidiyor. Preston örneği mali denetim ile paranın takıma nasıl başarı getirdiğini gösteriyor.

1998/99 sezonunda İngiliz kulüpleri önceki yıl 227,9 milyon pound olan transfer harcamalarını, daha önce eşi görülmemiş bir biçimde arttırarak toplam 316,9 milyon pounda çıkardılar. Transfer parasının denizaşırı kulüplere akışı 70 milyon pounddan 142,2 milyon pounda yükseldi ve Premier Lig takımlarının daha alt liglerden yaptıkları transferler, futbol ligine 1997/98 sezonundaki 1,5 milyon pounda karşılık, 27,5 milyon poundluk bir net nakit akışı gerçekleşmesini sağladı. İngiliz kulüpleri arasındaki transfer miktarları ise özellikle Premier Lig kulüplerinin

büyük harcama artışları nedeniyle yüzde 9 artarak 160 milyon pounddan 174,7 milyon pounda yükseldi. Oxford United, Crewe ve York City gibi daha küçük kulüpler, 1 milyon poundun üzerinde vergi öncesi gelir kazanan daha ünlü Premier Lig kulüplerinin çatısı altına yerleştiler. Vergi öncesi kârı en yüksek kulüpler 22,4 milyonla Manchester United, 20,2 milyonla Aston Villa, 8 milyonla Nottingham Forest ve 6,7 milyonla Derby County'dir. Oxford için haberler özellikle iyiydi, çünkü kulüp bir süredir ayakta kalma mücadelesi veriyordu ve sonsuza dek kapanma korkusu yaşıyordu.

Yakın gelecekle ilgili rakamlar ise cesaret verici. Deloitte & Touche Spor, Lig düzeyinde, 2001/02 sezonunda Premier Lig'de toplam iş hacminin 1998/99 sezonuna göre 630 milyon pound artarak 1,3 milyar pounda, futbol liginde ise 219 milyon pound artarak 500 milyon pounda yükseleceğini tahmin ediyor. Her iki lig de neredeyse mali olarak ikiye katlanacak, ama böylece lig düzeyindeki gelir uçurumu yılda 800 milyon pound gibi aşırı bir rakama ulaşacak. Gerry Boon, İngiliz futbolunun ticari fırsatları nasıl değerlendireceğini öğrendiğini bu rakamların gösterdiğini söyledi:

> İngiliz futbolu bir başka etkileyici sezon sonunda ticari olgunluğa erişti. Gelir 85 milyon pound arttı. Ama futbol kulüpleri özellikle transfer ücretleri ve haftalık ücretlerdeki artışlara para harcamayı sürdürüyor.
>
> Yakın zamanda imzalanan yayın hakları anlaşmalarının oyuna önümüzdeki dört yılda 2,4 milyar poundluk bir gelir getirmesiyle, kulüplerin paralarını mantıklı bir biçimde harcamaları ve paranın bir kısmının doğrudan oyuncuların cebine girmek yerine işletme altyapısının güçlendirilmesine harcanmasını sağlamaları gerekecek. Bu, İngiltere'de daha güçlü bir profesyonel

futbolun oluşmasını sağlayacak.

Ortalama bir Premier Lig kulübü, Birinci Lig'deki bir eşdeğerinden beş kat daha büyük. Premier Lig'e yükselmek kulüplere büyük ödüller getirir. Premier Lig hâlâ tüm futbol kulüpleri için bir "kutsal kase"dir.[1]

Ama birçok kulübün Premier Lig'de herkesin göz diktiği ilk üç arasına girebilmek için aşırı genişlemesi futbol için sağlıklı bir durum yaratamaz. Bu, Birinci Lig'deki ve başka birkaç kulüpteki en önemli sorun.

Kârlılık bir kulübün yeni oyuculara, gençlere, stadyuma ya da diğer kulüp altyapı hizmetlerine yatırım yapma kabiliyetinin önemli bir göstergesidir. Bir futbol kulübünün, uzun vadede ayakta kalabilmek için mutlaka kâr yapması gerekmez, ama büyük zararlara uğramaktan kaçınması gerekir. Eğer oynanan kumar işe yararsa veya sponsor faturayı öderse ve eğer yükselmenin karşılığında elde edilenler kulübün mali durumunu düzeltmekte kullanılırsa, zarar ederek başarı kovalamak kısa vadede iyi olabilir. Ama bunlar gerçekleşmezse, bu risk kulübe birkaç yıl boyunca zarar verir. Bu da genellikle bir kulüp içerisinde tüm düzeylerde istikrarsızlığa yol açar.

Profesyonel İngiliz kulüpleri, yöneticilere sorumluluk yükleyen limited şirketlerdir. Bu sorumluluklar işle birlikte gelen ağır yüklerdir. Geçmişte bazı kulüpler boş oturup, taraftarların kendileri için önemini kavramadan, oyunculardan ve temsilcilerinden gelen taleplerle karşılaştıklarında zayıf davrandılar ve merkezi "sadakalar" ile kurtuldular.

Kulüpler ve onların mali durumları açısından rapor, 1998/99 sezonunun sonunda 1,15 milyar poundun 92 kulübe bağlandığını ve bu toplamın beşte dördünün hisse sahipleri, yöneticiler ve ilgili taraflardan geldiğini ortaya çıkardı. Dört ligin takımları,

1) İsa'nın son yemeğinde kullandığı varsayılan ve doğaüstü güçler barındırdığına inanılan kâse. (ç.n.)

mevduat sahibi olmaktan, ilk kez 1997/98 sezonunda borçlulara dönüştüler. On kulübün 128 milyon pound net banka borcu vardı; en büyük üç banka borçlusu Coventry, Bolton ve Middlesbrough'du. 1998/99'da 44 milyonu Premier Ligde ve 67 milyonu futbol liginde olmak üzere toplam 111 milyon poundluk bir gelir-gider açığı vardı. Premier Lig, İngiliz futbolunun 686 milyon poundluk net malvarlığının yüzde 85'ine ve toplam sermaye değeri 507 milyon pound olan satın alınan oyuncuların yüzde 84'üne sahipti. Şu anda Premier Lig'e yükselmenin, büyük çoğunluğu televizyon gelirlerindeki artışa bağlanabilecek yaklaşık 12 milyon poundluk bir gelir artışıyla sonuçlanacağı tahmin ediliyor. Bu nakit patlaması 2002/03 sezonunda yaklaşık 25 milyon pounda ulaşacak kadar artacak. Gerry Boon'a göre:

> Kendilerini Premier Lig'in "mağaza vitrini"ne koymak her kulüp için ve oyuncu için çekicidir. Önemli miktardaki televizyon gelirinin yanında, yükselme yeni gelir akışları da getirecektir.
>
> Kulüpler taraftarlar, sponsorlar, yayıncılar ve müşteri şirketler için daha çekici hale geliyorlar. Yeni yükselen kulüplerin tüm bu beklenen gelirleri harcama isteğine, daha eline geçmeden direnmesi gerekir.
>
> Bir düşüp bir çıkan kulüpler televizyon gelirlerinin yaratacağı paraşüt etkisiyle Birinci Ligde ayakta kalabilirler, ama geri dönüşleri hızlı olmazsa Birinci Ligin tembel ortamı içine çekilebilirler. Premier Ligin dışında iki sezondan fazla kalmak büyük bir mali tehdittir.
>
> Katılımdaki iyi niyet etkisi kısa vadede Premier Lig giderlerinin karşılanmasını sağlayabilse de bu büyük bir risk ve Premier Lige hızlı bir geri dönüş yapılamazsa, kulüp yapısal olarak etkileri yıllarca sürecek bir zarara uğrayabilir.

Yukarıdaki rakamlar oyunun batmayacağını gösteriyor. İyi durumda olan kulüpler gerçekten çok iyi durumda ve bu diğerleri için bir teşvik olmalı. Ancak, tıpkı Faust'un Şeytan'la pazarlığının sonuna ermek için bir şey vermesi gerektiği gibi, kulüpler de bunu yapmak zorunda ve bu onların ruhları, yani taraftarlar olabilir. Televizyon soğuk bir kış akşamında eğlenceli olabilir; ama aynı zamanda uzun vadede taraftarların oyununu yok etmekten sorumlu olabilir. Çünkü insanlar şahsen gidip maçı izlemek yerine evde kalıp izlemeye karar verebilirler. Futbol bir izleyici sporudur ve televizyon şirketleri evdeki çok sayıda izleyici için yüksek miktarlarda para ödemeye devam etseler de, çoğu oyuncu bu büyük kalabalığın stadyumda kendilerine tezahürat etmesini tercih eder. Sonuçta tanrılar kendilerine tapınılmasından hoşlanırlar.

Birçok insan futbolun artık bir spor değil bir iş olduğunu söylüyor, ama öyle değil. Futbol şu anda oyunla ilgili her iyi şeyi gösteren amatör ruhla, kapitalizmin ve büyük işletmelerin özündeki bencilliğin bir karışımı.

Ancak, ekonomi hocası ve futbol yazarı Stefan Szymanski, futbola iş değerlerinin eklemlendiği bir spor olarak yaklaşmak yerine, normal bir iş olarak bakma yaklaşımını benimsiyor. Görüşleri, oyunun ruhuyla ilgilenenlerinkine ters düşse de bir nedenle profesyonel mali analizcilerin oyuna nasıl baktıklarını bilmek iyidir. Bu neden düşmanı tanımaktır (burada herhangi bir şekilde Szymanski'nin kötü bir adam olduğu ima edilmiyor. Onu oldukça çekici, bilgili ve hoşsohbet buldum).

Futbolun bir iş olup olmadığını sormanın artık tartışmalı bir konu olmadığını düşünüyor:

> Kimsenin futbolun bir iş olduğu olgusunu sorguladığını düşünmüyorum. Bu olgudan hoşlanmayabilirler ama bunu kabul

etmek zorundalar. Bazıları ticari anlayış futboldan çıkarılsa muhteşem olurdu diyebilirler ama kimsenin bunun nasıl yapılacağına dair gerçek bir önerisi yok.

İş her zaman futbolun içindeydi ama işin futbolun içine nasıl girdiği değişti. Bu, işin futbola zorla giren bir etken olmayacağı bir şekilde, oldukça Avrupalı ve Britanyalı bir şekilde yapıldı.

Ama futbol kulüplerini işleten insanları düşündüğünüzde, her zaman yüksek konumlarda olduklarını, yerli cemaatle derin ilişkileri olduğunu ve ciddi ticari çıkarları olduğunu görürsünüz. Bununla birlikte, futbolun ruhu oyuna asla ticari bir girişim olarak yaklaşmamanızı gerektirirdi. Halbuki Birleşik Devletler'de futbol başından beri ticariydi ve kimse bunu sorgulamadı; durum olduğu gibi kabul edildi.

Szymanski'ye göre Amerika ve Avrupa arasındaki kültür farklılığı bundan kısmen sorumlu:

Amerika'da iş kirli bir sözcük olarak görülmüyor, bu nedenle futbol gibi sporlardan ticari olarak faydalanılabileceği kabul edilebilir bir şey olarak görülüyor.

İş ve para kazanmakla ilgili sorunlardan birisi de, işin pek saygın görülmediği ve insanlara para için mal ve hizmet sunmanın pek doğru bulunmadığı bir düşünce geleneğini yansıtan Avrupalı tavrıdır. Bu düşünceye göre bunu yapmalısınız çünkü bu yapılması doğru olan şeydir ve bu düşünce bir anlamda kilise zihniyetinin geçerli olduğu eski dini günlere dayanır.

Bu arada ABD'de toplum işle ilgili geleneksel kuşkuları taşımadı ve iş iyi bir şey olarak görülmeye devam etti, bu nedenle sporun işle ilişkili olması kötü bir şey değildi.

Amerikalılar futbolun iş tarafıyla ilişkili bazı insanlar hakkında sızlanabilir, ama nadiren iş fikrinin futbola girmesini eleştirirler.

Szymanski'ye göre futbolda işe güvensizliğin bir diğer nedeni de toplumumuzda işin nasıl bir şey olduğuna dair genel bir anlayış yoksunluğudur. Ancak bunun çok endişe duyulacak bir alan olduğunu düşünmüyor: "İş, insanların bilmeleri gerektiği kadar şeyi bildikleri siyaset gibi görülebilir."

Szymanski spora iş karışmasını izlemenin heyecanlı olabileceğini, çünkü bu kadar acımasız çok az alan olduğunu düşünüyor:

> Spor, bir yatırımın başarı ya da başarısızlığının, adını verebileceğiniz tüm diğer işlerden daha zalimce sergilendiği bir alan. Örneğin birçok işletme yanlış bir karar alınırsa, bu kararı o ya da bu şekilde gizleyebilir ve ancak çok sayıda hata yapıldığında işler açığa çıkar. Bundan sonra gerçekten ceza çekerler.
>
> Ancak sporda her kötü karar acımasızca teşhir edilir ve merhametsizce cezalandırılır. Bunun zayıflıktan çok bir güçlülük olduğunu düşünüyorum. Futbol işi başarısızlıklarınızın acımasızca teşhir edildiği, tamamen bağışlamasız bir ortamdır ve bu yüzden onu seviyoruz. Futbol büyük bir tiyatrodur. Ayrıca futbol rekabetçi ve açıktır; bence bu, sürece belirli bir ölçüde akla yatkınlık getiriyor.

Bazıları futbolla işin uyuşmaz olduğunu söylese de, Szymanski futbolun normal bir iş gibi yürüdüğünü ve normal ekonomi kuramının ona da uygulanabileceğini düşünüyor:

> Futbolla ilgili söylenebilecek ilk şey onun kolay olmadığıdır. Futbol serttir ve birçok kulüp başarısız olacaktır. Eğer amaç ligde şampiyon olmak ya da bir kupa kazanmaksa çoğu sürekli başarısız olacaktır. Küme düşmekten kaçınmak konusunda bile çok sayıda kulüp başarısız olacaktır.
>
> Normal ekonomik politikalar futbolda uygulanan ekonomik politikalara çok benzer olabilir. İnsanlar oyunda dönen para hakkında çok fazla konuşuyorlar ve bu paranın harcanma şek-

linin iyi olup olmadığını soruyorlar. Bunun yanıtına ulusal ekonomiye benzer bir biçimde, ülkenin iyi işler yapıp yapmadığına bakıldığı gibi yaklaşılabilir ve zengin insanlarla zengin futbol kulüpleri arasında, yoksul insanlarla da yoksul futbol kulüpleri arasında benzerlikler kurulabilir.

Eğer varsayımında haklıysa, gelecek yıllarda futbol sadece bir iş olarak kabul edilirse futbolun başı dertte olabilir.

İnsanlar zenginleşiyor ve para kazanıyorlar mı? Evet. Ama bu dengeli mi? Yoksullar da paradan eşit pay alıyorlar mı? Uzun vadede bu sistem sürdürülebilir mi? Yanıt muhtemelen hayır. Yoksullar nadiren para kazanıyorlar ve zenginler kadar fazla kazanmıyorlar. Yani hayır, gelecekte olacak bir tür durgunluk nedeniyle sürdürülebilir değildir. Kesinlikle ekonominin bir noktada tersine gideceğinden emin olabilirsiniz. İflaslar ve batmalar meydana gelecektir, ama daha uzun vadede ekonomi toparlanacaktır ve ilerlemeler olacaktır. Bunların tümü futbola uygulanabilir.

Bununla birlikte Szymanski'ye göre işin, futbolun ölümü anlamına gelmesinden endişe edenler önemli bir noktayı kaçırıyorlar. Kullanılan mevcut iş modeli gelecekte bir tür krize yol açsa da bunun sonucunun kimsenin artık futbol izlememesi olmayacağını söylüyor. Oyunun güvende olduğuna inanıyor, çünkü futbol, dünya bir kenara, Avrupa'da baskın spor olarak insanların zihninde kök salmış. Çoğunluğun futbolu, tercih ettikleri bir spor olarak izlememeleri hayal bile edilemez. Başka bir deyişle, futbol kendi tekeline sahip.

Szymanski, oyunu bir işe dönüştüren paranın ana kaynağı televizyona gelince izleme alışkanlıklarının değişebileceğini düşünüyor, ama ona göre oyunun popülerliği ve oyunda dönen pa-

ranın miktarı oyunun ne kadar popüler ve başarılı olduğunun bir kanıtı.

Şu anda oyunun popülerliği medyada durmak bilmeden artıyor ve görünüşe göre bu artış yakın zamanda sona ermeyecek. Bundaki temel ekonomi futbolun insanların boş zamanlarını hedefleyen bir ürün olmasıdır ve boş zaman etkinlikleri insanların geliri arttıkça talebin arttığı bir ürün türüdür.

Öyleyse bir toplulukta ekonomik büyüme bekliyorsanız, boş zaman etkinliklerine yönelik talebin de artmasını bekleyebilirsiniz. Boş zaman etkinliklerine yönelik talep gelirle orantılı olarak ve hattâ daha hızlı artar. Örneğin benim gelirim yüzde 10 artabilir ama futbol talebim yüzde ondan daha fazla artar ve bu, tüm futbol olayının temelini oluşturan ana noktadır.

Futbol bir internet nokta.com hikayesi gibi değildir. Futbolda ürünün altında yatan gerçek bir talep vardır. Futbolun çeşitli yapılarına ne olursa olsun ve futbol nasıl düzenlenirse düzenlensin, öngörülebilir gelecekte inanılmaz ölçüde başarılı bir iş olacak.

Öyle görünüyor ki oyunun geleceğinde bir aşamada yavaşlama yaşanabilir. Sonsuza kadar hızlı bir büyüme yakalayamazsınız. Yayın hakları gibi şeylerin grafiğine baksanız da, her anlaşmanın bir öncekinden dört ya da beş kat daha değerli olduğu katlamalı bir büyüme seyri görürsünüz.

Kendinize bunun sonsuza dek süremeyeceğini söylersiniz. Ama sonra Amerika'daki NFA'nın (Ulusal futbol ligi) büyümesine bakar ve futbolda bunlar olmaya başlamadan yaklaşık 30 yıl önce, 60'lardan beri katlamalı bir yükseliş olduğunu görürsünüz. Bu artış hâlâ devam ediyor, yani futboldaki katlamalı yükseliş de 20 yıl civarında devam edebilir.

Her şeyin kötü gitmesi için bir neden arıyorum ama bulamıyorum; bu durumda talep sınırsız.

Szymanski, futbolda patlamaya hazır bir balon olduğunu düşünen kuşkuculara Amerika'ya bakmalarını söylüyor:

> Her gece iki ya da üç farklı maç seyredebilirsiniz. Bunun için talep de olmalı. Çünkü yayıncılar tamamen iyi olduklarından bunu yapmıyorlar, insanlar buna para ödüyor ve burada da böyle olabilir.
>
> En azından talebi genişletmek, piyasayı ABD'deki gibi genişletmek için fırsat ve ölçek var. ABD'de kimse balonun patlamaya hazır olduğunu düşünmüyor. Başarıdan başarıya koştuğunu düşünüyorlar.

Balon patlasa bile, Szymanski futboldaki yetki sahiplerinin şapkalarını önüne koyup düşünmeleri gerektiğine inanıyor:

> Kuramsal açıdan, piyasanın doyması mümkün ama bu tüketici gelirinin bir fonksiyonudur. Onlar daha fazla kazandıkça, daha fazlasına sahip olacaklar ve daha fazla harcamayı isteyecekler. Spor organizatörlerinin yapacağı şeyse insanlara para ödetmenin daha çok yolunu bulmaktır.
>
> Örneğin, eğer istersem maçla ilgili değişiklikleri bana kolaylıkla bildirecek her türden dijital ürün piyasaya çıkıyor. Futbol işi için para üretecek daha birçok ürün için bir talep olacaktır.

Futbol işi için para üretmek. Belki taraftarlar sonuçta maçı kaybetmemişlerdir. Belki de futbol her zaman bir iş olagelmiştir. Belki de en büyük iş hamlesi, yıllar önce taraftarların kulübe o kadar çok para yatırmalarına rağmen işlerin nasıl yürütüleceğinde ya da paralarının nasıl harcanacağında bir söz hakları olmamasına ikna ettiklerinde yapılmıştır. Herhangi bir ticarette, birinin size hiçbir şey karşılığında para vermesini sağlamak aslında yapabileceğiniz en iyi iştir. Ama iş dünyası dışında bunun başka

bir adı vardır, dolandırıcılık.

Ancak eğitimli, bilgili ve iyi gerekçelendirilmiş olduğu halde, Szymanski'nin savında bir kusur var. Hiç kimse Microsoft'un yeni yönetim kurulu üyesini bir an olsun görebilmek için saatlerce yağmurun altında dikilmedi, kimse bir petrol firmasının hisse senedini çerçeveletip oturma odasında başköşeye asmaz, kimse bir şirketin genel merkezi taşınırken hatıra olarak oradan bir tuğla satın almaz ya da döşeme parçalarını çalmaz.

Futbol taraftarları yeni oyuncuları görmek için yağmurda dikilir, asla satılmayacak hisse senetlerini başköşeye yerleştirir, stadyumlarda iyileştirme yapıldığında tuğla ya da çim satın alır. İşte bu, oyunun gücü. Akılcı insanlar, bir insanın nakit değeri 10£ olan hisse senedine sadece onların bir kurumun küçük bir kısmına sahip olduklarını gösteren bir kağıt parçası için 15£ hizmet ücreti ödemelerini anlayamaz. Ancak bu, bir futbol taraftarı için tamamen mantıklıdır.

İnsanlar bunları yapıyorsa futbol nasıl yalnızca bir iş olabilir? Futbol birçok ekonomi politikasından daha uzun yaşadı ve umarım kapitalizmin şimdiki aşamasından da geçecektir, ama bu kolay olmayacak. Para korkunç derecede güçlü bir baştan çıkartıcı ve bu günlerde kulüplere 30 gümüş paradan çok daha fazlası öneriliyor. Önde gelen baştan çıkarıcılar ise televizyon kanalları.

7
Televizyon

Futbol yuvarlak bir topla ilgili bir oyun olabilir, ama bugünün oyunu için oturma odasının köşesindeki dörtgen kutu da neredeyse onun kadar önemli.

BSkyB gibi şirketlerin televizyonda futbola ayırdığı yer, maçı evden izlemeyi çoklu açılar, oyuncu kameraları ve bunun gibi şeylerle keyifli, eğlenceli bir hale getirdi. Gelecek yıllarda televizyonlardan gelen paranın oyunu dönüştürdüğü ve oyunculardan bir neslin yeni rock'n roll yıldızları yarattığı futbol tarihçileri için açık olacak.

On yıllar önce 1938'de İngiliz Federasyon Kupası ilk kez BBC tarafından yayınlandığında her şey çok masum görünüyordu. Diğer ülkeler de aşama aşama televizyonda futbol sahnesine adım atıyorlardı, ama futbolun televizyonda çiçek açması ya da bakış açınıza bağlı olarak kanserin yayılması 1950 ve 1960'larda başladı. İtalyan şirketi RAI 1956'da Serie A maçlarını düzenli olarak yayınlamaya başladı ve iki yıl sonra dünya çapında ilk Dünya Kupası yayını yapıldı.

1960'da Real Madrid ile Eintracht Frankfurt arasındaki Avrupa Kupası finalinin televizyon hakları 8.000£ olarak belirlendi.

Şirketler 1962 Dünya Kupasının oynandığı Şili'deki maçlardan para kazanmak için acil hazırlıklar yaptı. Sonunda işleri yürütmenin en hızlı yolunun video görüntülerini uçakla Avrupa'ya göndermek olduğuna karar verildi (elbette bu uydu öncesi dönemdi).

1965'te BBC *Günün Maçı*'ndan düzenli olarak özet görüntüler gösterme hakkı için 5.000£ ödedi ve para ligdeki tüm kulüpler arasında eşit dağıtıldı. 1966 Dünya Kupasından itibaren televizyon yapımcılarının bir spor günü vardı ve ilk kez görüntü tekrar makineleri ile video kasetler kullanılmaya başladı.

1970'e gelindiğinde bir adam ay üzerinde yürümüştü ve 1970 Meksika Dünya Kupası'nın uyduyla Avrupa'ya gönderilmesiyle futbol uzay çağına girdi. Aynı yıl İspanya'da canlı lig maçlarının yayımı hızla gelişmeye başladı.

Uydu yayınlarına geçilmesiyle futbol, daha çok kamera ve daha gösterişli grafiklere rağmen önemli hiçbir yenilik olmaksızın sıçramalar yerine kımıltılarla ilerlemeyi sürdürdü. Büyük sıçramalarla artan şey seyircilerin sayısı ve futbolda kendine yer bulmaya çalışan işletmelerin sayısıydı. 1990'da dünya çapında 167 ülke İtalya 90'ın televizyon haklarını 30 milyar izleyici için satın aldı. Bu seyirci sayısı yıllar geçtikçe arttı. ABD 94'teki her maçta toplam izleyici sayısı hesaplandığında rakam 30 milyarın üstüne çıkıyordu; bu da, ya o zaman gezegende bulunan her insanın 5 maç izlediğini ya da birçok insanın birçok maç izlediğini gösterir. Fransa 98 için rakam yaklaşık 37 milyardı ve 2002 için 41 milyar olarak tahmin ediliyor.

Futbol yayınına başlandığında bilet alamayan ya da maça gidemeyen taraftarlar için yapıldığı iddia edildi. Bu iddia o zaman için doğruydu. Britanya ve Avrupa'da 1990'lara kadar futbol ve televizyon şimdi olduğu kadar eşanlamlı değildi. BBC ve ITV yılda sadece bir avuç dolusu canlı maç gösterdi ve haftasonları özet

görüntüleri verdi. Normalde bir maç sadece kupa finali ve Avrupa maçlarının deplasman ayağı gibi özel günlerde televizyonda verilirdi. Lig maçlarının yayınlanmasından gelen para her bir ligdeki tüm takımlar arasında paylaşılırdı. Ama bazı kulüpler, (1990'da yayımlanan) Taylor Raporu'nda öngörülen stadyum iyileştirme bedellerinin ağır mali yükler getirdiği, oyuncuların daha çok para istediği, yabancı oyuncuların pahalı olduğu gibi konularda sızlanarak daha çok para istediler; Avrupa'da nakit olmadan nasıl rekabet edebilirlerdi? Elbette, onlara göre her şey taraftarlar için yapılıyordu, çünkü onlar daha iyi eğlenceden yararlanan nihai insanlardı. Böylece 1990'da o zamanın ITV Spor başkanı ve şimdi BBC'nin genel yayın yönetmeni olan Greg Dyke önde gelen İngiliz kulüplerinden bazı önemli insanları ITV'nin onların kulüplerinin maçlarını yayınlama haklarını alması olanağını tartışmaya davet etti. Kulüplerin bu konudaki temel derdi elbette daha çok paraydı.

Sonunda bunun gerçekleşmesinin en iyi yollarından birinin gelenekten uzaklaşıp yeni bir lig, yani Premier Ligi başlatmak olduğunun farkına varıldı. Bunun yapılmasının önündeki tek engel kulüplerin İngiliz Futbol Federasyonundan izin almalarının gerekmesiydi. Aksi takdirde her şey sadece tartışmalı bir pratiğe ya da daha kötüsü uzatmalı bir hukuk savaşına dönüşecekti. Şaşırtıcı bir biçimde Federasyon bu kopuşun olmasına izin verdi ve kulüpler tekrar daha fazla para için pençe atmaya başladılar.

1992'de BSkyB, ITV'nin 30-40 milyon poundluk teklifine karşılık 300 milyon poundun üzerinde bir teklif sunduğunda BK futbolunun yapısını sonsuza dek değiştirecek plan bir sonuca vardı. Greg Dyke, futbol haklarının yerel televizyonlarda kalmasını sağlamak için toplantı ve görüşmeler düzenleyerek uydu yayınlarını yok etmeyi planlamış olabilir, ama aslında yapmak istediğinin tam

tersini yaptı ve uydu televizyonuna oyuna girme ve oyunu bugün olduğu ölçüde egemenliği altına alma şansı tanıdı.

Adil olmak gerekirse suçu Dyke'ın üzerine atmak biraz aşırıya kaçmak olabilir. Hepsi değilse de bazı önde gelen kulüpler uzun bir süre daha çok para istediler. Dyke'ın fikrinin, reyting yağmacısı arayan uydu şirketlerinin ve kulüplerin açgözlülüğünün aynı zamanda ortaya çıkması talihsiz bir tesadüftü. İlk anlaşma kabul edildiğinde, çok az kişi önlerinde uzanan tehlikeleri hayal edebilirdi.

1999 yazına kadar ileri saralım. BSkyB tarafından ilk anlaşma için sunulan 300 milyon poundun üzerindeki teklif uzun süre önce unutuldu. 2000/01 sezonunun sonunda bitecek 743 milyon pound değerindeki dört yıllık mevcut anlaşmayla ortalama bir Premier Lig takımı yılda 71,2 milyon pound alıyor. Çizginin öteki ucunda ortalama bir Üçüncü Lig takımı sadece 250.000 pound alıyor. Ama Haziran 2000'de 2001/02 sezonundan itibaren başlayacak üç yıllık anlaşmanın 1,65 milyar pound getireceği açıklandığında Premier Lig kulüpleri için miktarın büyük ölçüde artacağı görüldü. Paranın bir kısmı bölgesel özet görüntüler için kullanılan açık arttırma sistemiyle geliyordu. BBC bu hakları ITV'ye kaptırdı ve Greg Dyke anlaşılacağı gibi pek mutlu değildi. Medyaya şunları söyledi: "Çıkarılabilecek tek sonuç Premier Lig'de en önemli olan şeyin en çok miktarda para kazanmak olduğudur. Korkarım içinde yaşadığımız futbol dünyası bu."

Bu makul bir yorum olabilir, ama eğer kelime oyunumu mazur görürseniz, bu biraz da zenginleşmenin, topun ilk olarak dönmeye başlamasına yardım eden adamdan kaynaklanmasıdır.

Bununla birlikte Dyke ve BBC, BSkyB ile yaptığı, tüm maçların cumartesi ve pazar günleri oynanacağı, her iki kanalın da diğer kanalda gösterilen maçların özet görüntülerini yayınlayacağı

ve Federasyon Kupası maçlarının her iki kanalda da canlı olarak yayınlanacağı 400 milyon pound değerinde üç yıllık ortak bir anlaşmanın bir parçası olarak Federasyon Kupası maçlarını bölgesel görüntüleme hakları için 70 milyon poundluk başarılı bir teklif verdi. Ayrıca BBC'nin tüm resmi İngiliz maçlarını, BSkyB'nin ise tüm uluslararası resmi maçları ve dostluk maçlarını gösterme hakkının bulunduğu bir anlaşma daha vardı. Özellikle seçenek sayısı ve dahil edilen oyun sayısı göz önüne alındığında, bu anlaşmaların ayrıntılı bir incelemesi çarpıcı sonuçlar veriyor. BSkyB üç sezonda 198 maç için 1,11 milyar pound ödedi. Pazar günleri saat 16'da ve pazartesi saat 20'de oynanan sezonda 66 maçı ve Pazar sabahları özet görüntüleri gösteren bir program yayınlama hakkı kazandı. Her bir Premier Lig kulübünün sezonda üç kez BSkyB ekranlarında gösterilmesi zorunluydu. Bu oyunlar BSkyB'ye maç başına 5,6 milyon pounda mal oluyordu ve onlar hangi maçları göstereceklerini seçerken, diğerleri kırıntılar için mücadele ediyor. Bu BSkyB'nin bir zamanlar kendisini kurtaran alanda baskınlığını sürdürmesini sağlıyor.

BSkyB'nin 1991-1995 arasında başkanlığını yürüten Sir Frank Barlow kendisiyle yapılan röportajlarda en kötü ihtimalde şirketin aldığı canlı yayın haklarıyla ciddi mali sıkıntılardan ve en iyi ihtimalde alay konusu olmaktan kurtulduğunu belirtti. Ayrıca kulüplerin, bir dizi konuda etkilerini göstermek için televizyon şirketleri tarafından satın alındıklarını düşünüyor. Ona göre kulüplerin ve televizyon şirketlerinin giderek kendi koşullarını dayatmalarıyla birlikte Federasyon ve Premier Lig etkisini yitiriyor.

Haziranda açıklanan diğer anlaşmalar arasında Premier Lig için yeni bir kavram olan izlenen maç başına ödeme yapma anlaşması vardı. Sözleşme yapılan ntl'nin bir finansal yeniden ya-

pılanma programı başlatmasıyla çekildiğini açıklamasının ardından, bu proje gerçekleşmeyebilir. Premier Lig'den her takımın en az bir en fazla altı-sekiz kez gösterileceği, Pazar günleri sezon başına 40 maç yayımlama hakkı üzerindeki tartışmaların sürdüğü söyleniyor. Cumartesi ve pazar özet görüntüleri yukarıda belirtildiği gibi BBC'den 20 milyon pound daha fazla ödeyen ITV'ye verilmişti. Diğer sözleşmeler dahil olan kulüplerin kurum içi televizyon kanallarına dağıtıldı, bu kanallar şu an yalnızca eski maçlardan görüntüler gösterebiliyorlar. Gelecekte bu kanalların geciktirilmiş yayınlama temelinde kendi maçlarını göstermelerine izin verilecek. Kulüp kanalları bir on yıl daha ya da dijital televizyon iyice oturana kadar kaldırılmayabilir (Manchester United'ın kanalı buna bir istisnadır), ama internet başka bir meseledir. Premier Lig kulüpleri cumartesi, pazar ve pazartesi günleri oynadıkları maçları pazartesi gece yarısından sonra İnternet sitelerinden gösterebiliyorlar. Premier Lig yeni teknolojiye ayak uydurarak maç görüntülerinin talep üzerine deneysel bir temelde verileceğini (görüntüler telefon hatlarıyla televizyonlara iletilebilir) söyledi. Ama daha fazlası var. 1,65 milyar pound yeterli gibi görünebilir, ama Premier Lig denizaşırı televizyon ve radyo yayın haklarını daha yeni teklife açtı.

Yaklaşık 150 ülke İngiliz Premier Ligi maçlarını gösterme haklarını satın almak için para ödüyor. Bu, yılda 32 milyon pound civarında bir gelir sağlarken, ulusal, bölgesel ve Londra hakları olarak üç kategoride satılan BK radyo hakları yılda 10 milyon poundun biraz altında getiriyor. Her iki rakamın da gelecek sezonlarda önemli ölçüde artması bekleniyor.

Ödemeli televizyon operatörü Ondigital'ın Premier Lig dışındaki futbol ligi ve Worthington Kupası haklarını satın almak için 315 milyon pound ödemesiyle yaklaşık olarak aynı zamanda İn-

giliz futboluna televizyondan daha fazla para geldi. Bunun yanında, yayın hakları ITV ile paylaşılan UEFA Şampiyonlar Ligi maçları için ödenen para vardı. Paraları onlara birinci ligden üçüncü lige sezon başına asgari 88 maç yanında izlenen maç başına ödeme yapılan oyunlar ve Worthington Kupası'nı gösterme hakkını satın almalarını sağladı.

Oldukça tuhaf bir biçimde, Premier Lig ve İngiliz Futbol Federasyonu Britanya'daki ligden nasıl para kazanacaklarını fark etseler de, uluslararası piyasada biraz yavaş kaldılar ve bu durum gerçekte oyuna milyonlarca poundluk gelir kaybına mal oldu. Federasyon her bir uluslararası maçta yalnızca bir yayıncıya izin verirdi ve konuk takımın ülkesinden gelen şirketleri yayınlama fırsatından yoksun bırakırdı. Ancak İngiltere ile Almanya arasında Ekim 2000'de oynanan ve hem BSkyB hem de bir Alman televizyon kanalının bir dizi kamerasının bulunduğu Dünya Kupası eleme maçında gerçeğin farkına vardılar.

Paranın kendi sorunlarını beraberinde getirdiğini söyleyen eski deyiş televizyon ve futbol konusunda oldukça doğru. Deloitte &Touche'dan Gerry Boon'a göre:

> Futbolun kaynaklarının dönmesini sağlayan medya ve televizyon anlaşmalarıdır. Yeni televizyon anlaşmalarından gelen taze kan paradoksal bir biçimde birçok kulübü bir çıkmaza sürüklüyor. Kulüpler talih kuşunu ellerinde tutabilecekler mi, yoksa parmaklarının arasından adım adım oyuncuların cebine mi kaçıracaklar?
>
> Yeni futbol ligi televizyon ve internet anlaşmalarının futbol ligindeki ekonomiyi kökten değiştirip değiştirmeyeceği henüz belli değil; çünkü bu, başkanların parayı nasıl harcayacağına bağlı. Paranın doğrudan oyuncuların cebine mi yoksa sağlıklı bir işletme altyapısı inşa etmeye mi gideceği henüz belli değil.

Kulüplerin üstesinden gelmeleri gereken engel paralarını mantıklı bir biçimde kullanabilmek olacaktır.

1998/99'da futbol ligi kulüplerinin sadece yüzde 23'ü kârlıydı. Yeni anlaşmalar kulüpleri üzerindeki en iyi oyuncularını satma baskısından kurtarabilecek mi? Anlaşmalar daha çok futbol ligi kulübünün kârlı olmasıyla mı sonuçlanacak? Yoksa bu ek kazanç Premier Lig'e yükselmek ya da başka bir zaferin peşinde koşmak için mi harcanacak'?

1,65 milyar pound oyuna yatırmak için inanılmaz bir miktar gibi görünse de, önde gelen kulüplerin daha iyi rakamlara ulaştıkları Avrupa ile karşılaştırılamaz. Deloitte & Touche tarafından hazırlanan bir rapor son birkaç yılda beş büyük Avrupa ülkesinde (İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya) yapılan televizyon anlaşmalarının neredeyse birbirinin aynı olduğunu ortaya koydu. Birçok Avrupa kulübünün kendi televizyon anlaşmalarını yapmakta özgür olduklarını göz önüne aldığınızda farklılık görülüyor ve bu da BK'de dağıtılan miktarlarla karşılaştırıldığında onlara büyük meblağlar kazandırıyor.

Kulüp hakları, bir kulübün kendi maçlarını anlaşılabilir bir fiyattan satmasına izin veriyor. Uzlaşmaya ve daha da önemlisi parayı paylaşmaya gerek yok. Kulüp haklarının aldığı en son biçim ise bir şirketin tek bir maç için ödeme yaptığı maç başına ödeme sistemidir. Kuramsal olarak para, oynayan takımlar arasında bölüşülmelidir, ama ayrıca çoğunun ev sahibi takıma verilmesi gerektiğini çünkü onların sahasının ve olanaklarının kullanıldığını öne süren savlar da var.

Tek tek sözleşmeler ve maç başına ödeme uygulaması böylece daha fazla para kazanan büyük takımlar için harika, ama küçük takımlar için o kadar iyi değil çünkü Manchester United, Lazio, Inter Milan ve Barselona gibi takımlarla karşılaştırıldığın-

da çok az insan bu takımlara ilgi duyar.

UFA Sports tarafından yapılan ve 2000 yılı ortasında yayımlanan bir araştırma Avrupa'da paralı kanalların spor izleme konusunda giderek büyüyen bir unsur olduğu sonucuna vardı. Avrupa'da her dört futbol izleyicisinden birinin ve Fransa'da tüm futbol izleyicilerinin yarısının paralı kanal abonesi olduğunu ortaya çıkardı. BK'de BSkyB önde gelen ödemeli televizyon sunucusu ve Fransa'daki Canal Plus'la benzer bir güce sahip. BK ve Fransa'da uydu ve kablolu sahibi insanların üçte biri futbol maçlarını izlemek için para ödüyor. Ama tüm abonelerin yüzde 70'inin futbol izleyicilerinden oluştuğu İspanya bir ödemeli televizyon kralı. Büyük çoğunluk bazı oyunları izlemek için para ödüyor ve yüzde 78'lik bir kesim paralı kanalda bir futbol maçı izliyor. Rapor ayrıca futbol izleyicisi olduklarını iddia eden İspanyol televizyon seyircilerinin dörtte birinin hangi maçların gösterileceğini seçebilseler haftada beş maçtan fazla izleyeceklerini öne sürdü.

1999'da BK futbol takımlarının şimdi olduğu gibi diğer tüm takımlarla ortak çalışmak yerine kendi televizyon anlaşmaları için görüşme yapmalarına izin verilmesine yönelik bir girişim yapıldı. Mevcut sistem her kulübün bir miktar para almasını sağlıyor, ama tek tek sözleşmeler yapılması halinde bu durum güvence altına alınamaz. Tek tek sözleşmeler yapma çabası ortak pazarlığın sınırlayıcı olduğunu savunan Adil Ticaret Ofisi girişimiyle sonuçlandı. Ancak Sınırlayıcı Uygulamalar Mahkemesi ortak düzenlemelerin kamu yararına olduğunu öne sürdü.

Yeni sözleşmelerden yana olanlar, daha fazla paranın büyük takımların en üst düzeylerde daha başarılı rekabet edebilmesine olanak tanıyacağını savunurken, karşı olanlar bunun bazı takımların, kimse onları izlemekle ilgilenmediği için televizyon gelir-

lerini yitirmelerine neden olacağını söylediler. Sınırlayıcı uygulamalar Mahkemesi tek tek sözleşmelerin sonucunda ortaya çıkması beklenen daha fazla futbol yayını için yeterince talep olduğuna ikna olmadığını söyledi.

Bu karar büyük bir öneme sahipti. Eğer aksi yönde bir karar alınsaydı maç başına ödeme yapılan tek tek oyunlar için baraj kapakları açılırdı, birkaç seçme kulübe daha fazla getirip diğerlerine milyonlarca pound kaybettirirdi ve taraftarlar takımlarını televizyonda izlemek için çok daha fazla para harcarlardı. Sınırlayıcı Uygulamalar Mahkemesi tarafından işaret edilmeyen bir şey İngiliz futbolunun Avrupa kupalarında son birkaç yılda oldukça başarılı olması, bu nedenle de takımlarını geliştirmek üzere daha fazla para kazanmak için televizyon sözleşmelerini bitirmelerinin belki de gerekli olmamasıydı.

Maç başına ödeme sadece yurtiçinde bir tehdit değil. FIFA Başkanı Sepp Blatter 2002 Dünya Kupası'nda bazı maçların sadece ödemeli televizyonda gösterilebileceğini söyledi. Şimdiye kadar FIFA turnuvanın yayın hakkına sahip bölgesel televizyonlarda gösterilmesi konusunda ısrarlıydı, çünkü bunun küresel çapta oyunun gelişmesine katkıda bulunacağını düşünüyordu. Ancak UEFA Başkanı Lennart Johansson'dan Dünya Kupası'nın ucuza satıldığına ilişkin eleştiri geldi. Blatter sadece açılış maçı, yarı finaller, üçüncülük maçı ve finalin bedava kanallarda yayınlanabileceğini söyledi. Bunun yanında finallerdeki takımların maçları kendi ülkelerinde bedava kanallarda yayınlanacaktı.

Yine de İngiltere'de bu tartışmanın yeniden ortaya çıkması an meselesi ve futbolun işle ilişkisi bölünmeye neden olabilir, çünkü iş kuralları ve yasaları zorunlu olarak futbol piyasasınınkilerle uyumlu değildir.

Şu an borsada hissesi bulunmayan futbol kulüpleri kendi ba-

ğımsız kararlarını verebilirler. Ancak satışa çıkmış şirketlerin, hissedarların yararına olan her teklifi göz önüne almak gibi yasal bir yükümlülükleri vardır. Hissedarlar için yararlı olan (normal olarak daha fazla para) taraftarlar ya da genel olarak oyun için öyle olmayabilir, ama taraftarları ve oyunu korumanın yeni bir yolu bulunmazsa bu kaygı borsa kuralları tarafından bir kenara atılabilir.

Eğer tek tek kulüplere televizyon haklarını satma izni verilirse, oyuncuların kendi zafer anlarının haklarını sattıkları günü hayal etmek çok da olanaksız değil. Bu konuda ilk adımlar atıldı bile. Şu anda oyuncuların golleri ya da belirli bir hareketleri her gösterildiğinde tekrar ücretleri talep etmelerine engel olacak hiçbir şey yok, ama henüz böyle bir şey uygulamaya koyulmadı. Hukukçulara göre yasal olarak bunun karşısında hiçbir şey duramaz çünkü aktörler, yazarlar ve eğlence endüstrisindeki diğer insanlar zaten tekrar ücretleri alıyorlar. Örmeğin Ronaldo, müzisyenlere telif hakkından ve aktörlere tekrar ücretlerinden gelen ödemeler gibi olağanüstü bir golü her gösterildiğinde bir ücret alabilir. Konu futbol konferanslarında tartışıldı ve FIFA da konu hakkında konuştu. Spor hukukçusu John McIntyre oyuncuların kendi gollerinin haklarına sahip olmalarının kaçınılmaz olduğunu düşünüyor.

> Kuşkusuz oyuncular hareketlerin ya da gollerin kendi mülkiyetleri olduğunu savunabilirler. Tıpkı bir kitap yazarın entelektüel mülkiyeti ve yaratımı olduğu gibi, onlar da gollerin kendi yaratımları olduğunu iddia edecekler. Telif hakkı yasası bu konuda onların yanında.
>
> Muhtemelen oyuncular attıkları her gol için telif istemeyecekler, ama Dünya Kupası maçının son saniyelerinde olağanüstü bir vuruşla takımını öne geçiren bir oyuncu tekrar hakların-

dan büyük bir servet kazanabilirdi.

Temsilciler bu alana girip burayı genişletmeye çalışacaklar, çünkü tekrar ücreti az da olsa tüm o yüzde 10'lar kısa zamanda birikecektir.

Bir oyuncu kendi gollerinin hakkını aldığında, ortaya çıkacak paniği bir görün.

Tüm bu para oyuncular, hissedarlar ve oyunu yönetenler için çok hoş görünebilir ama uzun vadede kendi paraları olduğu için bu paranın çok azını gören bir grup var, taraftarlar. Televizyon şirketlerine para verenler taraftarlar, ama fiyatlarda hiç azalma görmüyorlar ve hizmetin de sürekli geliştiği tartışmalı bir konu.

Şirketler para kazanmak için vardır. Fedakar değillerdir, bu nedenle televizyon hakları için ne ödüyorlarsa geri isteyeceklerdir. Bunu kim ödeyecek? Reklamcılar ve taraftarlar. Her maçta kişi başına en az 20£ tutan bir bilete gücü yetmeyen aynı taraftarlar televizyonlarında bir sezon futbola 30£ ödeyebilirler. Bilet fiyatları arttıkça daha fazla taraftar evde kalmak zorunda kalacak ve televizyon fiyatları yavaşça azalacak, aynı zamanda maç başına ödeme yapılan özel etkinlikler taraftarların cebindeki parayı tüketecek.

Bununla birlikte futbol ve televizyonun yükselişinde çok daha sinsice zarar veren bir yan etki var ve bu, ikisinin bir araya gelişi. İngiltere'de birçok kulüp artık kısmen televizyon şirketlerinin mülkiyetinde ve naif olanlar bunun nedeninin hisse piyasasından ve futbolun şu anda "seksi" bir yatırım olmasından kaynaklandığını söyleyebilirler ama gerçek daha kötü. Eğer bir televizyon şirketi bir futbol kulübüne sahipse, kulüpte hissedar olmayan diğer televizyon şirketlerinden gizli tutulan gelecek televizyon anlaşmaları da dahil olmak üzere kulübü etkileyen her şeyde bir söz hakkı vardır. Bu ise tüm bahislerin kapandığı an-

lamına gelir, çünkü yönetimdeki televizyon şirketi gelen teklifleri görecek ve daha yüksek bir teklif verecektir, sonuç olarak da bedeli tüketici ödeyecektir. Amerika'da Rupert Murdoch'ın Haber Şirketi, Los Angeles Dodgers beysbol takımının sahibi ve New York Knicks basketbol ve New York Rangers buz hokeyi takımlarında hisse sahibi; bu da ona yönetimde ve televizyon hakları ile ilgili konularda söz hakkı veriyor Benzer şekilde Ağustos 2000'deki gibi BSkyB'nin de Manchester United, Leeds United, Chelsea, Tottenham, Sunderland ve Manchester City ile ilgisi var. ntl ise Newcastle United, Middlesbrough, Aston Villa ve Leicester City gibi dört kulüple ilişkili ve Granada'nın Arsenal, Liverpool ve Manchester United'ın televizyon istasyonlarında hissesi var.

BK'deki en büyük iki anlaşma 2000'de yapıldı. Arsenal, Granada ile bir dizi fayda sağlayan bir anlaşma yaptığını açıkladı. Arsenal'de yüzde 5'lik bir hisse karşılığında Granada, Gunners'ın yeni 60.000 koltuklu stadyumuna yardım etmek için 47 milyon poundluk bir yatırım yaptı. İki şirket ayrıca Premier Lig maçlarının banttan yayınını bilgisayarlarda, televizyonlarda, WAP özellikli telefonlarda ve avuçiçi Palm Pilot ve Handspring Visor gibi kişisel dijital aygıtlarda yapılması da dahil olmak üzere Arsenal'in yeni medya haklarını geliştirmek için küresel bir portal olan ve AFC Broadband adı verilen ortak bir girişim oluşturdular Vodafone ve Manchester United da gelecek yıllarda maçların internet bağlanabilen avuçiçi aygıtlarında gösterilmesini sağlayacak milyonlarca poundluk bir anlaşma yaptıklarını açıkladılar.

Olanaklı görünmese de taraftarların büyük işletmelere karşı paranoyası göz önüne alındığında, çok uzak bir gelecekte kulüp sahibi bir televizyon şirketi daha kârlı olacağı için daha fazla in-

sanın televizyondan yana tercihini kullanmasına yönelik bir girişimle stadyumunu iyileştirmeyi bırakabilir mi?

Şirketlerin rakipleriyle olan televizyon anlaşmalarını tıkamaya çalıştıkları yönetim kurulu toplantıları hayal edilebilse de Britanya hükümeti ve futbol organları bu sorunun etrafından dolanmalarını sağlayacak bir yol bulmuş olabilir. Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde bu da açgözlülük içeriyor. Hükümet açık arttırma usulü sistemlerle taşınabilir telefonlar için frekans gibi şeyler satarak inanılmaz ölçüde başarılı oldu ve gelecekteki tüm futbol yayın anlaşmaları bu yolla, en iyi teklif sahibinin kazanacağı şekilde yapılabilir. Böylece şimdi sürmekte olan gizliliğin ve yönetim kurulu manevralarının yok edilebilmesini ve daha açık bir sürecin izlenmesini sağlanırdı. Ancak, bir yandan da açgözlülüğün daha fazla yaşandığı bir süreç anlamına gelirdi; hakları kazanmak için daha yüksek miktarlar önerilir ve günün sonunda taraftarlar yüksek televizyon fiyatlarıyla bunun bedelini ödemek zorunda kalırdı. Yayın hakları kaldırılmayacak ve muhtemelen gelecek yıllarda taşınabilir ve internet tabanlı zeminler maçları televizyonla aynı kalitede yayınlayacak kadar güçlü hale geldiklerinde artmaya devam edecek. Bu bedeller yine reklamcılar ve takımlarını izlemek istiyorlarsa ödeme yapmaktan başka seçeneği olmayan taraftarlarca karşılanacak. Ama bu, taraftarların tribünden kendi takımlarını izlerken rakiplerinin maçlarını radyodan dinledikleri eski günlerin yeni bir biçimini ortaya çıkarabilir; sonunda kendi takımlarının maçını izlerken cep telefonu ya da avuçiçi aygıtlarla başka bir takımın maçını takip eden bir taraftar nesliyle karşılaşabiliriz.

İnanılmaz olan şey, futbol asla televizyon şirketlerinden daha iyi bir konumda olduğunu, çünkü televizyon istasyonlarının futbola, futbolun televizyon istasyonlarına olan ihtiyacından daha

fazla ihtiyaç duyduğunu fark etmiş gibi görünmüyor. Yarın televizyon yok olsaydı oyun devam ederdi, ama televizyon şirketleri büyük çaba ve maliyet olmadan futbolun getirdiği izlenme rakamlarına ulaşamazdı. Ulaşsalar bile bu rakamları bu kadar düzenli olarak elde edemezlerdi.

Taraftarlar gece ve haftasonu sabahın erken saatlerinde oynanan maçlardan yakınıyorlar; BSkyB ve diğer şirketlerin maç zamanlarını değiştirmelerine sızlanıyorlar. Programı şirketler düzenlese de son söz televizyonlarda maçların hangi saatlerde gösterileceğini şart koşma yetkisine sahip futbol otoritelerinde. Televizyon şirketleri sızlanabilir, münakaşa ve tehditlere başvurabilir ama teslim olmaktan başka hiçbir şansları yok, çünkü sadece bir futbol ligi var. Futbol sinema gibi değildir, sinemada bir stüdyo bir film için Tom Cruise'a sahip değilse Harrison Ford, Mel Gibson ya da Bruce Willis'i elde edebilir. Ama futbolda sadece bir Manchester United, bir Barselona, bir Inter Milan ve bir Celtic vardır. Futbol izleyicileri diğer ülkelerden futbol izlemek için para ödeyecektir ama en çok parayı ödeyecekleri lig kendi takımlarının oynadığı ligdir. Kuşku yok ki İngiltere'deki bazı insanlar Premier Lig olmasaydı İskoç ya da Avrupa futboluyla ilgilenirlerdi ve aynısı tüm dünyadaki ülke içi ligler için de geçerli, ama insanlar bu kadar sık ya da bu kadar çok sayıda maç izlemezlerdi.

Futbol getirdiği izlenme rakamları açısından BSkyB'yi kurtardı ve BSkyB ile diğer şirketler saçtıkları büyük paralar nedeniyle futbolun kendileri için ne kadar faydalı olduğunun tamamen farkındalar, ama özellikle Premier Lig ve tekliflerle ilgilenen federasyonda futbol tarafında yer alanlar taraftarı hayal kırıklığına uğratıyorlar. Taraftarların mevcut duruma alışkın olduğunu ve bunu kabul etmeleri gerektiğini düşünüyor gibi görünüyorlar. Ama bu adamlardan hiçbiri ertesi sabah işe gitmek için erken

kalkmaları gereken karanlık bir salı ya da çarşamba gecesi 300 kilometrelik bir yolculuk yapmak ya da bunun evde neden olduğu huzursuzluklardan veya mali sorunlardan dolayı sıkıntı çekmek zorunda kalmadılar. Televizyonda futbol taraftarlar için harika bir şey olarak görünebilir, ama ironik bir biçimde bundan en çok çekenler gerçek taraftarlar ve dolayısıyla oyunun kendisi. Rupert Murdoch her zaman bir işadamıydı ve asla bu gerçeği gizlemedi. Futbol federasyonları ise oyuncu ve taraftarları gözetmek için var. Birileri işlerini doğru yapmıyor, ama bunlar BSkyB'de çalışanlar değil.

8
Sponsorluk Ve Hisseler

Doksanların ortalarında İngiliz ve Avrupa futbolunda SAS tabiri Blackburn Rovers'da yok edici bir hücum gücü olan Alan Shearer ve Chris Sutton'ı ifade ediyordu. Bununla birlikte yakın zamanda bir diğer SAS olan sponsorluk ve hisselerin etkisinin bir bütün olarak oyun için daha tehlikeli olduğu görüldü.[1]

Oyunu iyileştirme maskesinin altında oyun üzerinde kötü etkileri olan bu konuyla ilgili bir tahminde bulunmak güç olurdu. Taraftarlara paranın iyi bir şey olduğu, çünkü koşulların iyileştirilmesini, iyi oyuncular getirilmesini ve kulüplerini büyük başarılar için mücadele edecek güçte tutmayı sağladığı söylendi. Sezonluk biletlerde ve kulüp ürünlerinde yıllık artış yapılacağı zaman da taraftarlara böyle söylendi. Peki, bunun ne kadarı doğru? Özellikle hisseleri olan bir kurumun amacının hissedarlar için kâr sağlamak olduğu düşünülürse bunu yanıtlamak zor. Mesele maçları kazanmak, en iyi oyuncuları elde tutmak, kötü giden performansı düzeltmekle ilgili değil. Mesele tümüyle ve

1) SAS kısaltmasının açılımı ilk kullanımda "Sutton and Shearer", ikinci kullanımda ise "sponsorship and shares"dir (sponsorluk ve hisseler). (ç.n.)

sadece parayla ilgili. İş dünyasında kâr getiren her şey iyi, diğer her şey, ne kadar duygu taşısa da kötüdür.

Sponsorluk

Sponsorluk iş dünyasının futbola girmesinin bir yoludur; etkinliklere, oyunculara, toplara ve hattâ formalara sponsor olunur. Estetiğe aykırı olacağı için formalarının üzerinde herhangi bir şirket logosunun bulunmasını reddeden Barselona hariç[1], kulüp formalarında çokuluslu şirketlerden yerli şirketlere kadar bir dizi logo ya da reklam bulunur.

Hakemler bile ürün pazarlamakta kullanılırlar. 2001'den itibaren İspanyol hakemler Avrupa'da formalarında reklam taşıyan ilk hakemler olacaklar. Birinci ve İkinci Lig hakemleri, yayın platformu Quiero'nun adını lig ve kupa maçlarında formalarının ön yüzünde taşıyacaklar.

Carlsberg çoğu şirketten daha uzun bir süredir sponsorlukla ilişkili. Liverpool gibi takımlara sponsor olmanın yanı sıra şirket, İtalya 90, Euro 2000, Avrupa Kupa Galipleri Kupası, Şampiyon Kulüpler Kupası, Şampiyonlar Ligi, UEFA Kupası, UEFA Süper Kupası (1998 ve 99) ve Hong Kong'daki Carlsberg Kupası gibi çok sayıda Avrupa kupasını da destekledi. Bir şirket sözcüsü onların sponsorluğunun doğal olduğunu, çünkü hem futbolun hem de şirketin küresel "markalar" (onun kelimesi, benim değil) olduğunu söylese de meselenin ayrıca Carlsberg'in uluslararası, üstün bir bira olarak imajını pekiştirmekle ilgili olduğunu kabul etti.

Sponsorluk futbolda yeni bir olgu değil. Kökleri çay şirketi kurucusu Sir Thomas Lipton'un Torino'daki Lipton Dünya Fut-

1) Kuşkusuz formasına reklam almayan tek takım Barselona değildir. (ç.n.)

bol Kupasına sponsor olduğu 20. yüzyılın ilk günlerine kadar uzanır. Önceden de bazı sponsorluk biçimleri olduysa da, bu örnek iki Avrupalı takımı içeren bilinen ilk örnek oldu. 1920'lerde Dünya Kupası yapılması önerildiğinde sponsorluktan bir eser yoktu. Jules Rimet'nin oyun için vizyonu (bir futbol Olimpiyatı) dünya çapında birçok ülkede yapılmaya başlamış olsa da, böyle bir bayağılığa olanak tanımıyordu. Sponsorluğun kullanılmasına bir istisna, Dünya Kupasının açılışında kralın takıma ayrıcalıklar tanıdığı Romanya'da meydana geldi. Ancak bunun için ödenecek bir bedel vardı, kadronun seçiminde kralın büyük bir söz hakkı vardı. Bu, son kez olmuyordu.

Dünya Kupasının popülerliği arttıkça şirketler kendilerini sponsorluk yoluyla duyurabileceklerini keşfettiler. Adidas 1954'ün Batı Alman takımına ayakkabı ve bot verdi, ama hiç para el değiştirmedi. Adidas'ın kurucusu Adi Dassler sadece milli gururla takımının zafer kazanmasına yardım etmek için yapabildiği şeyi yapıyordu, yine de piyasa ve promosyon açısından yaptıkları oldukça başarılıydı. 1966'da saha kenarındaki reklam panolarından rahatsız olan televizyon şirketlerinden sponsorlukla ilgili şikayetler yükseldi. Reklamcıların televizyon şirketlerine hiçbir ücret ödemedikleri için bedava tanıtım yaptıklarını düşünüyorlardı. 1970'ten itibaren Dünya Kupası organizatörleri reklam sponsorluğu konusunda biraz daha heyecanlılardı. Meksika'da oynanan final yaklaşık 1,5 milyon dolar getirdi, bu da o dönem için kötü sayılmayacak bir rakamdı. Bazı şirketler bedavaya reklam vermişlerdi çünkü turnuvadan önce yapılan bazı anlaşmalar kalmıştı. Bu, şimdiye göre taban tabana zıt bir durum, şimdi yetkisiz ya da ödeme yapılmayan anlaşmalar oyunlardan ve turnuvalardan önce iptal ediliyor.

Ticarileşme Almanya'nın şimdiye kadar aldığı tüm dersleri

uygulamasıyla 1974 Dünya Kupası'nda artmaya ve mali açıdan gelişmeye devam etti. Daha fazla saha kenarı reklamları vardı, ama kameralar, saha ve panolar arasındaki uzaklık nedeniyle reklamları okumak zordu. Yine de etkinlik, kazanılan 20 milyon Alman markıyla sponsorluk açısından başarılıydı.

Aynı yıl Joao Havelange'ın FIFA başkanlığına gelmesini insanlar artık daha fazla parayı oyuna sokmaya yönelik ilk hamlelerden biriyle özdeşleştiriyorlardı. Özellikle şu küstah yorumu buna neden oldu:

Futbol adlı bir ürünü satmaya geldim.

1978'de Arjantin'de çok daha fazla paranın geldiğine ve Coca Cola'nın sponsorluğa giriş yapmasına tanık olundu. 1982'den itibaren pazarlama ve reklamcılık işinde olanlar futbolun büyük olanaklar sunduğunu biliyorlardı. Coca Cola, Gillette, Canon, Fuji Film ve JVC bu işe girişti ve çoğu bugün de hâlâ işin içindeler. Ancak, bazı şirketler hoş karşılanmıyordu. 1986 turnuvası FIFA'nın tütün sponsorluğunda yaptığı son etkinlikti, daha sonra tütünün tanıtımı ve reklamı yasaklandı. Düşüncesizce alınan, o Dünya Kupası boyunca buna izin veren istisnai bir karar kabul ettirilmişti, ama bu tütünün oyunda bir rol oynadığı son örnekti. Ancak bu, sponsorlar yüzünden kuralların son değiştirilişi değildi. 1986'dan sonra FIFA ve onun pazarlama ortağı ISL bir seferde iki üç turnuva gibi uzun dönemli turnuva sponsorluk hakları için görüşmeler yapmaya başladılar ve bunun FIFA'ya uzun vadeli mali güvence getireceğini ileri sürdüler. Ama bazıları da FIFA'nın iş dünyasının dışına çıkıp çıkamayacağını merak ediyorlardı.

Yeni uzun dönemli anlaşmalar ayrıca ISL'ye FIFA adına daha tutarlı bir pazarlama programı oluşturma olanağı tanıdı. Reklam panolarının bir şirketin tanınma yollarından sadece biri haline

gelmesiyle, sponsorluk bu dönemde değişmeye başladı. Şirket promosyonları ve logoların malzemelerin üzerinde ya da futbol şovlarının sonunda gösterilmesiyle, daha çok bilinçaltına ve ince zekaya hitap eden biçimler ortaya çıkmaya başladı.

Futbol ve sponsorluk parası için bir sonraki büyük sıçrama, turnuvanın ABD'de düzenlendiği 1994'te geldi. Futbol pazarının Adidas için ne kadar kârlı olduğunu gördükten sonra Nike kendini sponsorluğun içine attı. Sponsorluk ve reklamcılık için 30 milyon pounddan fazla harcadı ve Brezilya'daki bir eğitim merkezi için daha sonra 100 milyon pound harcayacaktı. Amerikan sponsorluğu Avrupa şirketlerine piyasada dolaşan doların ne kadar etkili olabileceğini gösterdi ve sponsorluğun yerini güç sahibi olanlar için her bir takımdaki 11 adamın yeri kadar oyunun ayrılmaz bir parçası olarak sabitleştirdi. FIFA web sitesinde bile şunlar yazıyor:

> FIFA için gelecek, her şeyin ötesinde kurumsal ortaklarının taleplerini karşılamak ile sporun saygınlığını ve gerçek karakterini muhafaza etmek arasındaki narin dengeyi iyi halde tutmayı sürdürmek anlamına gelir; bu karakter yıllar önce büyük ölçüde kurumsal ilginin çekilmesini sağladı.

Bu, şirket romantizmidir. Şirketlerin futbola girmesindeki tek neden çıkarlarını geliştirmektir ve bu da ürünlerini satmak anlamına gelir. Fransa 98'de yine şirket çıkarlarıyla ulusal çıkarlar arasında bir çatışma yaşandı ve hukuki tanımlar bazı stadyumların teknik olarak Fransa'da olmadığını ifade edecek şekilde kıvrıldılar. Bunun nedeni neydi? Böylece Budweiser'ın reklamı yapılabilecekti. Fransa'da spor etkinlikleri ile ilişkili olarak alkol reklamı yapılmasına izin verilmiyordu.

1998 Dünya Kupası'na kadar çoğu insan sponsorluğun saha-

da olan biteni etkileyebileceği fikrini bir kenara bırakmıştı. Fransa 98'deki bir olay bunu sonsuza dek değiştirdi. Brezilya'nın en iyi oyuncularından Ronaldo, Fransa'ya karşı oynanacak final maçının başlamasından yalnızca birkaç saat önce oluşturulan listeye göre yedek bırakılmıştı. Bilek ve diz sakatlığı olduğu kuşkusu vardı ve ilk 11'de yer almıyordu. Ama başlama vuruşunun hemen öncesinde Ronaldo'yu başlangıç kadrosuna dahil eden yeni bir liste meydana çıktı. Brezilya maçı kaybetti ve sonradan Ronaldo'nun final günü 30 saniyelik bir kas spazmı yaşadığı ortaya çıktı.

Oyuncuya göre:

> Tüm vücudumda acılar içinde uyandım. Gerçekten tüm yaşamımda daha önce hiç hissetmediğim kadar kötü bir şeydi. Gerçekten berbat hissettim. Başım ağrıyordu, karnım ağrıyordu.

Hastaneye götürüldü ve takım doktoru Lidio Toledo tarafından nörolojik ve kardiyolojik testler de dahil bir test yağmuruna tutuldu. Bu noktadan itibaren, FIFA sözcüsünün Ronaldo'nun sol ayak bileği röntgeni için hastaneye gittiğini söylemesiyle ve bunun daha sonra aşırı ilginin oyuncuyu etkilediğini ve rahatsız ettiğini söyleyen Toledo tarafından yalanlanmasıyla kafalar karışmaya başlamıştı. Ronaldo sonunda oynamaya hazır olduğunu açıkladı ama pek de dünya klasında oynuyor gibi görünmüyordu. Kulübü Inter Milan mutlu değildi ve Brezilya federasyonunun saçma davrandığını, çünkü Ronaldo'nun o durumda oynamasının ciddi bir hata olduğunu söylüyordu. FIFA ve Brezilya tarafı, iyileştikten hemen sonra oynamasına izin verdikleri için çokça eleştiri aldı, ama sonradan her şeyin Nike'ın başının altından çıktığı söylentisi yayıldı. Nike'ın hem Brezilya

milli takımıyla hem de Inter Milan'la 250 milyon poundun üzerinde değere sahip anlaşmaları vardı. Ronaldo şirketin Dünya Kupası tanıtımında büyük bir rol oynamıştı. Nike İtalya şubesinden Birleşik Devletler'deki şirket merkezinden gelen yorumlardan yola çıkarak şöyle bir açıklama yapıldı:

> Nike bu tür işlere karıştığına dair haberlerin kesinlikle yanlış olduğunu vurgulamak arzusundadır.
>
> Doğrusu şu ki, dün geceki maç Ronaldo'nun kariyerinin en önemli anıydı. Bir Dünya Kupası finalinde oynamak her oyuncunun hayalidir ve Ronaldo için de bu böyle.
>
> Nike tüm bunlara hiçbir şekilde karışmamıştır. Ayrıca neden karışmış olsun?

Nike'a haksızlık etmemek için, onların bir etkisinin olduğuna ilişkin hiçbir kanıt olmadığı belirtilmelidir, ama birçok kişi Nike'ın bu duruma düşmesinin bir gün bir şirketin yıldız bir oyuncuyu yüzde yüz iyileşmiş olmasa da bir maçta oynamaya zorlayabileceğini gösterdiğini düşünüyor. Bugüne kadar da Brezilya'da hâlâ şirketin bu işle ilgisi hakkında homurdananlar oldu. Şu anda Brezilya'da Nike'ın meseleyle ilgisi hakkında bir kongre soruşturması başlamış durumda (bkz. Bölüm 10).

Yukarıda belirtildiği gibi sponsorluk artık sadece reklam panolarında değil. Manchester United, forma reklamı üzerinden yapılan sponsorluğun da değişmek üzere olduğunu gösterdi. Manchester United'ın forma reklamı anlaşması cep telefonu şirketi Vodafone ile dört yıllığına ve 30 milyon pound karşılığında yapıldı. Böylece Japon şirket Sharp ile olan 18 yıllık anlaşma sona erdi. Ancak Vodafone anlaşması sadece forma üzerinde bir logodan ibaret değildi. Anlaşma ayrıca kulübün dünya çapında 12 milyon taraftarına kablosuz İnternet hizmetlerinin sağlanma-

sını da içeriyordu. Vodafone, taraftarların maçları cep telefonlarından canlı olarak izlemelerinin yaklaşık dört yıl alacağını söyledi, ama Manchester United'a sponsorluk etmekte Microsoft gibi şirketlerin önüne geçerken, şirket dünyanın en ünlü kulübüyle birlikte çalışmanın, onları rekabete açık ara önde başlatacağının farkında. Özellikle taraftarların en iyi görüntü kalitesi, maç sonuçlarının veya kulüple ilgili bilgilerin güncellenmesi de dahil, en iyi hizmeti almak için bir Vodafone'a ihtiyacı olursa durum böyle olacak.

Hükümetler futboldaki sponsorluktan gelen parayı görmeyecek kadar kör değil. İngiltere'de politikacılar oyuna giren paranın farkında ve bazıları bu paranın sadece oyuncuların, başkanların ve hissedarların ceplerini doldurmak dışında kullanılmasını sağlamaya çalıştılar. 1998'de milletvekili Gillian Merron meclisi çok zengin kulüplerle diğerleri arasındaki sürekli büyüyen mali uçurumu kapatmak için adım atmaya çağırdı. Daha fazla ödenek yeniden sağlanmazsa, düzinelerce küçük kulübün çökeceğini ve kendileriyle birlikte temsil ettikleri bazı yerli cemaatlerin refahını, esenliğini ve ruhunu da sürükleyeceği fikrindeydi. Televizyondan gelen parayı daha adil bir biçimde dağıtmak üzere bağımsız bir temsil yönetimi kurulmasını sağlayacak bir Futbol Sponsorluk Vergisi toplanmasını önerdi. Merron şunları söyledi:

> Eğer siyaset hayal kırıklığının yerine inanç ve bağlılığı getirip, güçsüzleşenleri tekrar güçlendirecekse, futbol buna başlamak için herhangi bir alan kadar iyi bir yer. Futbol para içinde yüzüyor. Geçtiğimiz birkaç yılda kârlı sponsorluk anlaşmaları, hisse satışları, ürün ticareti ve hepsinin ötesinde televizyon anlaşmalarıyla yüz milyonlarca pound oyuna girdi.
>
> Zaman geçtikçe futbol tutkusundan çok, büyük miktarlarda

para kazanma tutkusuna sahip insanların açgözlülüğüne tanık oluyoruz. Futbolun serpilmesini ve taraftarlara geri verilmesini isteyen Premier Lig taraftarları için bu bir kızgınlık ve umutsuzluk kaynağı. Bu sorun Britanya'nın her yerinde hüküm sürüyor.

Küçük kulüplere birçok yönden saldırılıyor. Zengin kulüplerin televizyon servetiyle daha fazla zengin hale gelmesinin zincirleme etkisi, transfer ücretlerinin ve haftalık ücretlerin artmasına neden oluyor.

Neden Lincoln City, Burnley ve Bournemouth gibi alt lig kulüpleriyle canımızı sıkalım? Onları destekleyecek başka birçok kişi ve televizyonda keyfini çıkarabileceğimiz saatlerce futbol var. Küçük kulüpler tüm ülkede kendi kasaba ve kentlerindeki ekonomik ve toplumsal yaşama benzersiz katkılarda bulunuyorlar.

Merron'ın son sözleri taşı gediğine koyuyor, ama aynı zamanda futbolun bir iş olmasındaki sorunu da gösteriyor. Küçük kulüpler ekonomik ve toplumsal açıdan önem taşıyorlar. Maç gününde bir stadyum, çevresindeki küçük mağaza ve barlar için yılda en az on binlerce pound değerinde olabilir ve yerli insanlar için bir odak noktası sağlayabilir. Ama iş dünyası bununla ilgilenmez. Hissedarların dünyasında önemli olan tek şey içinde hissenizin bulunduğu her şeyden azami kârı elde etmektir. Doğal olarak bunu yapmanın en iyi yolu da kendi alanınızda tek ve rakipsiz bir lider olmaktır.

Futbol işi analisti Dave Jones futbolun tuhaf bir durum içerisinde olduğuna işaret ediyor:

Çoğu işte tek mesele en iyi olmak, bir numara olmaktır ve şirketler kabul etse de etmese de tümü kendi alanlarındaki tek şirket olmayı isterler. Fiyatları nasıl belirleyeceklerini sınırlandıran ve onları işin dışına itebilecek rekabeti istemezler. Herkes, birçok kişi tarafından çok başarılı olduğu için cezalandırıldığı

düşünülen Microsoft gibi olmak ister.

Ancak futbol farklıdır. Tüm kulüpler hayatta kalmak için birbirlerine muhtaçtır ve her düzeyde kulüp kendilerine denk takımlara muhtaçtır ki bir ölçüde belirsizlik olsun. Şimdi mantıklı her taraftar kazanacaklarını bilseler de her hafta gidip takımlarını izleyeceklerini söyleyecektir, ama belirsizlik işi heyecanlı kılar ve futbolun da diğer her spor gibi pazarlanabilir bir mal olmasına yardım eder. Bu nedenle, futbol rekabete ihtiyaç duyar, aynı zamanda her büyük kulüp (daha iyi bir ifade olmadığı için) Microsoft olmak, alanının tartışmasız ve başat galibi olmak ister.

Ama tıpkı Microsoft'un başka bir yerden yardım aldığını (Windows'un kullanımı kolay görünümü kesinlikle Apple'ın Macintosh yazılımından ilham alınarak tasarlandı ve her iki şirket de Xerox gibi şirketlerin yaptıklarından esinlendi) kabul etmesi gerektiği gibi tepedeki futbol kulüplerinin de yalnızca oyunculardan değil aşağılardan da birçok şey aldıklarını kabul etmeleri gerekir

Manchester United ve Celtic gibi kulüplerin Derry City için gelir arttırıcı maçlar yapmaları hoş bir şey, ama bunu kendi alt liglerindeki kulüpler için yapıyor gibi görünmüyorlar ve yapsalar bile göstermelik bir jest oluyor. Olması gerekense belirli bir yüzdenin ve değersiz bir yüzde beş veya on değil, tatmin edici bir yüzdenin diğer tüm kulüplere akıtılmasıdır.

Ayrıca alt liglerdeki kulüpler de bunun farkında olarak daha alt liglere biraz para yatırmalılar. Sadece büyük kulüpler değil, herkes herkese yardım etmeli. Herkes yardım etmeli çünkü oyunu ve küçük kulüpleri hayatta tutmak herkesin yararına.

Ayrıca bazı büyük şirketler için küçük kulüplere sponsor olmak zarar verici olmaz. Bunun sadece yardımı dokunmayacak, aynı zamanda "Büyük firma küçük kulübü destekliyor" gibi gazete başlıklarıyla birçok taraftarın içindeki romantiğe hitap edecektir. Şirket işçilere bilet sunabilir ve bunun gibi şeyler yapa-

bilir. Ama böyle bir şey olmayacak çünkü büyük şirketler sadece büyük kupalar için rekabet edebilecek ve onları kazanabilecek büyük ve ünlü kulüplerle ilişkili olmak isterler. Fakat bu olsaydı güzel bir jest olurdu.

Piyasa analisti Peter D'arbont sponsorların harcadıkları paranın karşılığını alıp almadıklarını merak edecekleri bir günün gelebileceğini düşünüyor:

> Tüm reklamlar daha incelikli ve zaman zaman neredeyse bilinçaltına hitap ediyor. Şirketler her zaman ürünlerinin reklamını yapmak isteyecekler ama yatırımları için bir karşılık alamadıkları hissine kapılmaya başlayabilirler. Burada dürüst olalım. Bu para bir amaç için yatırılıyor ve bu amaç da şirket ile şirket ürünlerinin reklamını yaparak satışları arttırmaktır.
>
> Tıpkı taraftarların kendi paraları üzerinde söz hakkı istemeleri gibi, sponsorların da kendi paraları üzerinde söz hakkı istemeleri çok mu mantıksız? Hissedarların parayı yatırdıktan sonra bir söz hakları oluyor, öyleyse neden bu grubun olmasın?
>
> Henüz fazla bir etki olduğunu düşünmüyorum, ama gelecek yıllarda sponsorların kulüplere bazı dostluk maçları yapmaları gerektiğine ya da etnik ve hattâ izin alınabildiği maçlarda kadın oyuncuların oynatılmasına ilişkin önerilerde bulunduklarını göreceksiniz.
>
> Ancak işler şirketler için mali karşılık açısından kötüye gitmeye başlarsa iki şeyden birisinin olduğunu göreceksiniz. Ya daha küçük kulüpleri destekleyecekler ki bu bazı açılardan iyi olur, ya da tümüyle çekilecekler, bu da kimsenin yararına değil.

Hisseler

Yukarıda belirtildiği gibi hissedarlar oyundan bir şey isteyen diğer grup ve bu istedikleri çoğu zaman para oluyor. Üç türde

insan bir futbol kulübünün hisselerini alır. Taraftarlar, medya şirketleri ve iş yatırımcıları. Taraftarlar ya kulüplerine daha fazla para ödemek için ya da kulübün bir parçasına sahip olduklarını söylemek için hisse alırlar. Medya şirketlerinin hisse almak için birçok nedeni vardır, ama şu andaki esas neden oyundan gelen gelirdir. İş yatırımcılarının orada bulunmak için tek bir nedenleri vardır ve bu da tıpkı diğer şirketlerde bulunma amaçları gibi para kazanmaktır. Spor pazarlama şirketi UFA Spor tarafından yapılan bir araştırmaya göre yaklaşık 40 milyon taraftar oyuna yatırım yapmak istiyor. Almanya bir aykırılık teşkil etse de, kulüplerin zaten borsada oldukları ülkelerde kulüp hisselerine yönelik ilgi en sağlıklı durumda. UFA Spor'un araştırması BK'de 11 milyondan fazla taraftarın sevdikleri bir kulüpte hisseleri olduğunu ya da o kulüpten hisse alma niyetleri olduğunu ortaya çıkardı. BK'nın ardından ikinci olarak 7 milyon potansiyel futbol hissedarıyla Almanya vardı. Bu oldukça şaşırtıcıydı çünkü anketin yapıldığı tarihte (2000) tek bir Alman kulübü bile borsada satışa çıkmamıştı (Borussia Dortmund Ekim 2000'de ülkenin borsaya giren ilk kulübü oldu).

UFA Spor Yönetim Kurulu Başkanı Bernd Hoffmann rakamların artmaya devam edeceğine inanıyor:

> Anket bize Avrupa'da çok sayıda insanın futbol hisseleri almakla ilgilendiğini gösterdi.
>
> Deneyimlerimizden ilgili hisse fiyatlarının bir kulübün performansına çokça bağlı olduğunu ve iş açısından başarısına pek bağlı olmadığını biliyoruz.
>
> Bu nedenle futbol hisselerinin şu an her şeyden daha çok taraftarların olduğunu düşünüyoruz. Ancak futbolda hissedarlık konusu, spor daha profesyonel ve uluslararası bir hal aldıkça önemini arttıracaktır.

Tıpkı televizyon hakları konusunda olduğu gibi BK bu açıdan da dünyanın geri kalanından önce davranmıştı. Dave Jones'a göre bazı hissedarlık kurumları önlerindeki futbol seçeneklerine yakından bakmaya başladılar bile:

Şimdiye kadar küçük düzeylerde birçok yatırım yapıldı, ama şimdi yabancı bankaların ve futbolun başat spor olduğu dış ülkelerden birçok büyük tüccarın futbola para yatırdığı ya da yatırmak istediği bir aşamadayız. Bu insanların oyunla ilişkin özel bir duyguları yok. Birçok insan oyunda artık kurumsal bir değişiklik olamayacağını düşünüyor, ama çoğu analist buzdağının sadece ucunun göründüğünü düşünüyor.

Yayın şirketlerinin oyuna dahil olmasıyla ilgili ne söyleyecekseniz söyleyin ama en azından bir ölçüde oyunu anlıyorlar ve büyük isimlerle anlaşma yapılmasına, ücret artışlarının sürmesine ve diğer şeylere olanak tanıyorlar çünkü oyunun serpilmesini sağlamak onların en fazla çıkarına olan şey. Oyunla ya da oyunun kitle iletişim araçlarıyla geliştirilmesiyle yatırımcılar o kadar ilgili değiller. Onlar için bu bir kâr payı, yatırımlarının karşılığı, kâr ve zarar meselesidir, hepsi bu.

Bu insanlardan daha fazlası işin içine girdikçe yönetimlerin daha sert sorgulandığına tanık olacaksınız. Örneğin Manchester United'ın Ruud Van Nistelrooy'u yaklaşık 18 milyon poundluk bir transfer ücreti karşılığı almasında olduğu gibi bir oyuncu satın alınır ve sonra sakatlanır veya bir fiyaskoya dönüşürse bu duruma iyi bir örnek teşkil eder. Eğer kulüp o oyuncuyla sakatlığından sonra bir çıkmaz içine girerse futbol dışı hissedarlar tarafından sorulan ciddi sorular ortaya çıkacaktır. Onların tek görecekleri, işini yapamayan bir çalışana ödenen inanılmaz miktardaki para olacaktır. Borsada halka açık bir şirket olan her kulüp böyle bir yatırımı yaparken hissedarlarını da aklında bulundurmak zorundadır.

Bu açıdan bakıldığında, halka açık bir şirketi etkileyecek her önemli futbol kararının taraftarlardan önce borsaya açıklanma-

sı gerektiği gerçeğinin, işlerin nereye gittiğini ve gücün kimde olduğunu size gösterdiği söylenebilir.

Ama taraftarlar ihtiyatlı. Hisseleri satın alabilirler, ama bu kulüplerinin değişen yapısından mutlu oldukları anlamına gelmez. Çok nadiren taraftarlara hisse satmanın iyi bir şey olup olmadığını soran saha dışından anketlere rastlanıyor. Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan "Bilet Ücretleri, Futbol İşi ve Dışlanmış Futbol Taraftarları" adlı rapora göre soru sorulanların yüzde 75'i hissedarlar ve taraftarların çıkarlarının aynı olmadığı için hisse satışının ciddi çelişkiler doğuracağını düşünüyorlar. Yarısından fazlası futbolla bir ilgisi olmayan yatırımcıların kulübü satın almasından endişeleniyor ve yüzde 49'u bunun taraftarların futbola dahil olmasını zorlaştırdığına inanıyor. Taraftarların, kulübün hisselerini satın aldıkları durumlar da var, ama kulüp yönetimi iş anlayışına sahip olmayabilir, böylece de hisseler değer kaybeder. Asıl yükü kim yüklenecek? Diğer hissedarlar da etkilense de asıl yükü taşıyacak olan hisseleri alan aynı taraftarlar. Southampton Bağımsız Taraftar Derneği'nden Richard Chorley, Futbol Çalışma Grubu'na yaptığı sunumunda bu noktayı dile getirdi:

> Halka açık şirket statüsünü benimseyerek Southampton bir futbol kulübü olarak pek de ilerleyemedi ve şimdi şirket kayıtlarını dengelemek ve sadece işletme kârını korumak için ciddi fiyat artışlarına başvuruyor.
>
> Yatırımcılar yüksek fiyatlarla hisse aldılar. Sonradan binlerce taraftar takımlarının [Southampton] düşük performansı karşısında para kaybetti. Şimdi öyle görünüyor ki, Southampton yöneticilerinin... işle ilgili kararlarının faturasını taraftarlar ödüyor.

Tuhaf bir dönüşle halka açık şirketlerden hisse alan taraftarların büyük bir yüzdesi şimdi kendilerini ana firmanın kâr etmesini güvenceye almak için yapılan sezonluk bilet artışlarıyla ve buna eşlik eden kendi asgari kâr payı ödemeleriyle karşı karşıya buluyorlar.

Sonuç

Sponsorluk daha çok bir ehven-i şer. Gelecekte sinsice zarar verebileceği gibi, şu anda da taraftarlara yapabileceği en kötü şey onları son moda antrenman giysilerini giyip çok fazla gazlı içecek, bira, hazır yiyecekler, çikolata tüketmeleri konusunda yüreklendirmesidir. Ancak hisseler ve tüm bu para peşinde koşmalar taraftarları kulüplerini satın almaya, kulüp mülkiyetini parçalara ayırmaya ve zaman zaman yetersiz insanların kulübü kötü yönetmesine izin vermeye götürüyor, ama taraftarların yine de gelip takıma tezahürat etmesi bekleniyor. Diğer senaryoya göreyse kulüp başarılıdır, birisi onu satın alır, taraftarların hisseleri hâlâ parçalıdır ve bu onları bu yönetim devrine muhalefet etmekten alıkoyar. Sonra kulübün yeni sahibi hisselerin yüzde 90'ını aldığında, diğer yüzde 10'un dışarıdan yönetimle ilgili kurallar nedeniyle verilmesi gerekir. Bu durum, BSkyB'nin Manchester United'ı devralma girişimi sırasında taraftarların karşı karşıya kaldığı senaryodur ve Bölüm 19'da ele alınmıştır.

9
Avrupa

"Bu, zamanların en iyi ve en kötüsüydü." Dickens'ın klasiği *İki Şehrin Hikayesi*'nden yapılan bu alıntı Avrupa'da futbolun şu anki durumunu özetliyor. Oynayan büyük takımlar ve çok miktarda para var, ama hâlâ mutlu olmayan ve daha çok para isteyenler de var. Onlar oyunu daha iyi ya da daha kötü yönde değiştirebilirler.

Futbol küresel bir oyun, ama şu anki ekonomik merkezi Avrupa. Daha önce belirtildiği gibi en çok ilgi görenler Avrupa takımları. Brezilya dünyanın en tanınmış milli takımı olabilir ama en ünlü kulüp takımları Manchester United, Liverpool, Barselona ve Inter Milan gibi Avrupa takımlarıdır. Bu nedenle Avrupa, oyun içinde inanılmaz ölçüde bir güce sahiptir. Yakın zamana kadar Avrupa futbolu UEFA ile oldukça istikrarlı bir hal aldı, ama kulüpler daha fazla etki göstermek istediği için bu durum değişecek gibi görünüyor.

UEFA 1954'te Avrupa futbol toplumu içerisinde birlik ve dayanışmayı güçlendirmek ve geliştirmek için kuruldu. Şu anda dünya futbolunun yönetim organı FIFA'nın altı kıta konfederasyonundan birisidir, ama UEFA artık yaklaşık 50 yıl önce kuru-

lan UEFA değil. Kurumun web sitesi bile oyunun yeni, işe benzer yapısının altını çizerek buna değindi:

> [UEFA] kendi kurumsal kimliği ve imajıyla yaşam dolu ve çalışkan bir arı kovanı gibidir, modern iş dünyasının tüm gereklerini karşılar
>
> Futbol daha çok iş haline geldikçe, UEFA etkinlikleriyle kazandığı büyük miktarlardaki parayı yeniden oyunun tüm düzeylerine yatırmaya büyük önem veriyor. 1950'lerin futbol kahinleri UEFA'yı şimdi zor tanırlar.

Gerçekten de tanıyamayabilirler, ama sadece Avrupa futbolunu değil kendilerini gözeten kulüplerin Makyavelci doğasını da tanımazlardı.

Kısa bir süre öncesine kadar gizlice buluşan başka bir grup vardı, G14. Bu isim, dünya ekonomisine yön veren G8 "süper ülkeleri"nden türetiliyor. Bu, kulüplerin payına sadece bir abartı ya da ego değildi; istediklerini elde edecek güce sahipler. G14 kulüpleri Brüksel'de çıkarlarını koruyacak bir firma oluşturarak 2000 yılının ortalarında resmen kurumsallaştılar. O zamandan itibaren bu kulüplerin toplanıyor olması futbolda en kötü saklanan sırlardan biriydi, böylece kulüplerin bunu kabul etmesi anlamlı oldu.

Takımlar sadece kendilerini geliştirmek için bir araya geldiklerinden G14 grubu dünya futbolunda benzersizdir. 2000'in ortalarında yapılan toplantıda bulunanlar çeşitli üyelere resmi unvanlar verdiler. Real Madrid Başkanı Lorenzo Sanz kurumun başkanı oldu ve Ajax Başkanı Frank Kales, Bayern Munich Başkan Yardımcısı Karl-Heinz Rummenigge ve AC Milan Başkan Yardımcısı Adriano Galliani-Sanz ise kurumun üç başkan yardımcılan oldu. FIFA Başkanı Sepp Blatter ile yakın dost olduğu söyle-

nen Sanz o gün için "yeni kurum çıkarlarımızı savunmamızı sağlayacağı için bugün Avrupa futbolu için önemli bir gün" dedi.

"Bizim" çıkarlarımız ifadesine dikkat edin; taraftarların ya da bir bütün olarak oyunun değil, sadece kulüplerin çıkarları. Avrupa futbolunu kastettiği öne sürülebilir, ama UEFA zaten Avrupa'daki herkesi temsil ediyor. G14 ayrıca futbolun sorunlarını çözmeye yardım etmek istediklerini söyleyen bir açıklama yaptı. Birçok futbol yorumcusu bunun ya gizli bir komedi yeteneğini ya da onların sorunun değil, çözümün bir parçası olabileceklerine ilişkin temelsiz bir inancı gösterdiğini düşündüler.

G14 kulüpleri Avrupa'nın her yanındaki takımlardan oluşuyor. İtalya'dan AC Milan, İnternazionale ve Juventus var. İspanya'dan Real Madrid ve Barselona üye. Manchester United ve Liverpool İngiltere'yi; Paris St-Germain ve Marsilya Fransa'yı temsil ediyor; Bayern Münih ve Borussia Dortmund bu gruptaki Alman takımlar. Hollanda'dan PSV Eindhoven ve Ajax ile Portekiz'de FC Porto grubun son üyeleri.[1] UEFA Başkanı Gerhard Aigner, G14 ile ilgili ne düşündüğünü gizlemiyor:

> Para onların tek motivasyonu. Bunun kaynağı da bencilliktir. Onlar sadece kendi çıkarlarını savunuyor ve genel olarak futbolun çıkarlarını göz önüne almıyorlar Onlar kendi varlığını ilan eden bir baskı grubu.

Ortaklık, UEFA'nın üst düzey adamlarından birini kurumun Brüksel'deki yeni merkezinin başkanlığına getirdiğinde niyetinin iş yapmak olduğunu gösterdi. Thomas Kurth UEFA'nın kulüp müsabakaları bölümünün başkanıydı ve Şampiyonlar Li-

1) Adları hâlâ G14 olsa da sonradan 4 kulübün daha katılımıyla 18 kulüp oldular: Fransa'dan Olympique Lyonais, İspanya'dan Valencia, İngiltere'den Arsenal ve Almanya'dan Bayer Leverkusen. (ç.n.)

gi'nin işlemesi ve lojistiğinden sorumluydu. UEFA bu kulüplerin oldukça ciddi olduğunu bilse de, ancak Kurth'ün atanmasından sonra üst kademeler geleceğin çalkantılı olduğunu görmeye başladılar. Bu, özellikle Real Madrid Başkanı Juan Onieva'nın şu iddiasından belliydi: "Er ya da geç UEFA ve FIFA gibi kurumlar bizim gücümüzle çarpışacaklar. Etkimiz artıyor."

Geniş uluslararası desteğe sahip Lazio, Roma, Chelsea, Arsenal, Valencia, Rangers veya Celtic gibi diğer kulüplerin de G14'e katılacağı söylentileri dolaştı. Piyasayla bağlantı kurmak için güvenilir bir Rus takımının katılmasına izin verileceği meselesi de gündeme geldi. Böylece bir G22 oluşacaktı. G22 için önerilen tüm kulüplerin uluslararası bir çekim alanı yok, ama tümünün geniş taraftar tabanları ve kanıtlanmış para kazanma yetenekleri var. Bu kadar çok ülkeden en iyi olanları ya da en iyi olarak algılananları bir araya getirerek bu yeni lig, dünya çapında sürgünlere ve değişmez futbol taraftarlarına hitap edecek. Daha çok ülke dahil oldukça, tek mesele olan gelir olanakları daha büyük olacak.

Sonuçta ortaya çıkacak lig, taraftarlar bundan nefret etse de futbola iyi gelen bir şeyin, belirsizliğin ölümünü garanti edecek. Büyük kulüplerin taraftarları kendi takımlarının kazanacağına güveniyorlar, ama nadiren bu garanti olur. Küçük balıklar özellikle kupalarda zaman zaman büyük sürprizler yapabilirler. AC Milan, Celtic ve Rangers gibi kulüpler kendilerini Avrupa kupalarının ilk turlarında elenmiş buldular, bu da gelmesini bekledikleri para açısından önemli miktarda bir azalmaya neden oldu. Küme düşmenin olmadığı bir Avrupa ligiyle, bu şekilde para kaybetmekten endişelenmeye gerek yok, çünkü gelirlerin çoğu televizyon haklarından ve sponsorluktan kazanılacak. Bu türden anlaşmalar her zaman önceden görüşülecek ve bilet satışla-

rı gündemin dibinde yer alacak; bu da en az anlaşmalar kadar iyi olacak çünkü G14'teki sadece birkaç takım hepsinin dahil olduğu bir ligde galip gelecek. Mali güçlerine ve ünlerine karşın, hepsi eşit derecede yetenekli değil. Taraftarlar takımlarının Avrupa'nın en iyisi denen takımlarla oynamalarını izlemekten sıkılabilirler de sıkılmayabilirler de, ama peş peşe dokuz galibiyetli lig zaferlerini ve üç puanlı günlerini hatırladıklarında, sürekli ligde on dördüncülükte olmaktan sıkılma ihtimalleri de var Ancak kulüplerin işletme tarafı para gelmeye devam ettikçe mutlu olacak ve taraftarların takımı bıraktıklarının, turnike sayaçları tarafından anlaşılması birkaç yıl alacaktır. Elbette burada ortalama taraftar önem taşımıyor. Old Trafford ya da diğer sahalarda yapılmış bir anket yok. Taraftar sadece dayatılanı yapmak zorunda olacak ve şu anki G14 grubu dayatmak konusunda oldukça başarılı.

Henüz resmi bir kurum bile olmadan önce, 2000'in başlarında diğer G14 üyeleri tarafından desteklenen Real Madrid, ulusal federasyonların uluslararası maçlardan elde ettikleri gelirin yüzde 50'sini talep etti. Bu, tek başına kulüplere milyonlar kazandıracaktı, çünkü oyuncularının, tesislerinin pek çoğunun ya da hiçbirinin dahil olmadığı maçlardan para alıyor, karşılıksız para kazanıyor olacaklardı. Bu gasp girişimi İrlanda dahil bir dizi ülke tarafından şiddetle eleştirildi. İrlanda futbol federasyonu başkanı Pat Quigley şu sözleri söyledi:

> Küçük federasyonlar yok olacak. Biz federasyonumuzu ayakta tutmak için uluslararası maçlara bağımlıyız.
>
> Paranın genç oyuncuların yetiştirilmesine harcanacağı söylendi ama bizim durumumuzda para İrlanda'dan İngiliz kulüplerine gidecek, böylece bize bir faydası olmayacak.

G14 kulüpleri daha sonra milli maçların sadece mayıs ortasında, haziranda ve ekimin ikinci yarısında oynanmasını talep ettiler. Bununla da kalmadılar. Oyuncuların milli takımdan bırakılmasının üç güne indirilmesini ve yeni takımlarında oynamaları engellenmeden UEFA kupaları sırasında kulüpler arasında transfer edilmelerine izin verilmesini talep ettiler (Şu an oyuncular belirli bir tarihten sonra yeni bir kulüple anlaşma imzalarlarsa Avrupa maçlarında oynayamıyorlar). Takımlar önemli oyuncularından yoksun kalmamak için ayrıca Şampiyonlar Ligi ve UEFA maçlarının gelecek Olimpiyat Oyunları sırasında askıya alınmasını istediler. Son olarak Şampiyonlar Ligi'ne yükselmek için yeni bir kriter talep ettiler; buna göre eğer taraflar önceki beş yılda üç kez yükseldilerse doğrudan katılmaya hak kazanacaklardı. Bu cüretkar taleplerin boyutları, kulüplerin oyunu nasıl oynamak istediklerine dair bir başka kanıt oluşturuyordu ve planları ülke federasyonları tarafından derhal kızgınlıkla karşılandı. İngiliz Futbol Federasyonu sözcüsü Steve Double kulüplerin tüm taraftarları etkileyen ihtiyaçlara ilgi göstermeksizin her zaman kendi gündemleri için çalıştıklarını söyledi. Alman federasyonu G14'ü oyunun genel refahıyla hiç ilgilenmemekle suçladı.

Bunun öncesinde de G14 yolunu buluyordu. 1998'de bu takımların ve spor pazarlama şirketi Media Partners'ın dahil olduğu Avrupa Süper Ligi adıyla ortaya çıkan bir kopma tehdidi, UEFA'nın Şampiyonlar Ligi'ne katılan takım sayısını ikiye katlayarak 16'dan 32'ye çıkarmaya ve kulüplerin tur atladıkça aldıkları parayı ve televizyon hakları gelirlerini önemli ölçüde arttırmaya itti. UEFA Kupası da Şampiyonlar Ligi'nde başarılı olsalardı kazanacakları paranın bir kısmını almaları için bir şans verilerek Şampiyonlar Ligi'nde üçüncü olan kulüplere yer açmak için ge-

nişletildi. O zaman bunun para kazanmaya ve sadece futbol için değil tüm sporlar için gelecek bir tehdit olan gayri resmi süper liglerin kurulmasına yönelik bir eğilim olduğu savunuldu.

İsmini açıklamak istemeyen ve bir G14 kulübüyle ilişkisi bulunan birisi bana şunları anlattı:

> Kulüpler gelişimlerinin engellenmesinden dolayı kızgınlar. Bazıları diğer Avrupa ülkelerine bakıyor ve onların sahip olduklarına imreniyorlar, bu nedenle kendilerini gözetmek için kaynaklarını birleştirdiler. Bunun için çok zaman ve para harcandı, bunun sadece kulis yapan bir grup olduğundan kuşkuluyum.

Aslında G14'ün nihai sonucunun 2010'dan önce diğer turnuvaların yanında gerçekleşecek Avrupa çapında bir lig olacağı zaten söylenmişti. İlk açıklamalarda her kulübün yeni bir süper ligde 40 milyon pounda kadar alacağı ve bunun yanında maç veya unvan kazandıkça milyonlar alacakları ileri sürülüyor. Herhangi bir yeni lig, tümü böyle bir kurumda yer almak ve maçları uydu televizyonlarıyla, kablolu ve dijital televizyonlarda yayınlamak için cömert miktarlar ödeyecek Telefonica, Kirch Group, Canal Plus, ntl ve BSkyB gibi yayıncılar tarafından finanse edilecekti.

Ama G14 kuzeyli komşularına yenilebilir veya bir Avrupa liginin yürüyüp yürümeyeceğini görmek için örtülü destek de görebilir.

1998'den bu yana İskoçya, Hollanda, Portekiz, Belçika, İsveç, Norveç ve Danimarka'dan oluşacak, yani Celtic, Rangers, Ajax, Feyenoord, PSV, Benfica, Porto, Anderlet, Bruges, IFK Göteborg, Rosenborg, Brondby ve Kopenhag'ın birbirleriyle düzenli olarak karşılaşacakları bir Atlantik Ligi'ne ilişkin söylentiler vardı. Buna yönelik ilk hamle aynı zamanda G14'e dahil olan

Ajax tarafından teklif edilmişti (Ajax her şeyin altında parmağı olmakla ve her işe dahil olmakla veya belki de G14 ile Atlantik Ligi arasında bir köprü olmakla suçlanabilir).

Bunun altında yatan temel neden küçük ülke ve liglerden büyük takımların önemli Avrupa organizasyonlarında rekabet etmeyi sürdürebilmesini güvence altına almak için yeterli televizyon gelirini elde etmekti. Örneğin, Celtic ve Rangers gibi kulüpler, BSkyB ve ntl ile yapılan yeni anlaşmalardan kulüplerin 25 milyon pounddan daha fazla bekledikleri İngiliz Premier Ligi'ne kıyasla televizyon gelirlerinden sadece 2,5 milyon pound alıyorlar. Ajax idari yöneticisi Frank Kales televizyondan gelen paranın bir etken olduğunu şu sözleriyle kabul etti:

> Televizyon gerçek bir mesele. Eğer Barselona 50 milyon pound ve Milan 33 milyon pound kazanıyorsa, o zaman biz en azından 17 milyon pound kazanmalıyız. Ama sadece 1 milyon pound elde ediyoruz. Bu açığı kapatmaya çalışırken büyük sorun yaşıyoruz.
>
> Ülke sınırlarının ötesine geçmeliyiz. Umarım tartışmayla oraya ulaşırız ve yetkililer hâlâ hayır diyor olurlarsa diğer tek seçenek çatışma durumuna geçmektir. Ama bu yapmak istediğimiz en son şey

Bu nedenle kulüplerin Avrupa'nın en iyileriyle rekabet edebilmesini güvence altına almak için kurulduğuna itiraf etmelerinden de anlaşıldığı gibi bu, Avrupa Süper Ligi'ne doğru atılan ilk adımdan başka hiçbir şey değil.

Atlantik Ligi kulüpleri için temel sorun, ülke liglerini bırakmak zorunda kalacak olmaları. Ancak, kulüplerin ligden ayrılıp, yine de milli kupalara katılabilmelerini sağlayacak bir uzlaşma önerildi. Yönetimdeki yetkililer, ligi bırakan kulüpler küçük ku-

lüplerin büyük takımlara karşı oynamadıkları için kaybedecekleri geliri telafi ettikçe buna izin verileceğini ima ettiler.

Önerilen lig oluşumunda Portekiz'e dört, Hollanda'ya dört, İskoçya, Norveç ve İsveç'in her birine üç ve Belçika'ya iki yer verilmesi öngörülüyor. Lige yükselmek, her ülke ligindeki en üstteki takımların playoff maçları oynayarak lige girmeye davet edildikleri bir liyakat sistemi yoluyla gerçekleşecek. Maçların cumartesileri saat 13'te oynanması planlanıyor; bu da kulüplerin hafta içinde Avrupa kupalarında ve yurtiçi kupalarda rekabet edebilmelerine ve televizyon izleyicilerini arttırmalarına olanak tanıyacak.

Lig, bir açıdan bir anlam ifade ediyor. Avrupa futbolu, tümü mükemmel televizyon haklarına, taraftar tabanına ve çok sayıda takıma sahip İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya olmak üzere beş ülke ligi tarafından kontrol altında tutuluyor. Diğer ligler bunlara sahip değil. Bir ya da iki tane büyük ve birçok küçük balıkları var. Ama bir araya gelirlerse eşit biçimde yarışabilmek için daha çok paraları olacağından, beş ülkeyi birleştirebilirler ve daha adil bir düzlemde onlara karşı oynayabilirler. Bu ligin galipleri, belki de ikinci ve üçüncü takımları Şampiyonlar Ligi'ne gidecekler. Ülke liglerinde büyük kulüplerin ayrılması her yıl takımların üçüncülük ya da dördüncülük için yarışmasının yerine yeniden rekabet için kapıyı açacak ve bu ligleri daha heyecanlı hale getirecek. Ayrıca daha küçük takımlardaki oyuncuların kendi memleketlerinde daha çok ün kazanmalarını sağlayacak.

Yeni ligin yandaşları ayrıca, bu yapı başarılı olursa, diğer ülkelerin de dört "besleyici" Avrupa ligi oluşturmak için kendi liglerinde reform yapmaya başlayabileceklerini öne sürdüler. Bu Avrupa'ya on lig kazandıracaktır; İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, İspanyol, Atlantik Ligi ve sonrasında da daha bölgesel bir

temelde oluşturulan küçük ligler kazandıracak ve bunlardaki en iyi takımlar Avrupa Şampiyonlar Ligi'nde oynayacaktır. Öne sürülen bir diğer akıl çelici fikirse ligler arasında geçiş sağlanmasıydı, bu da eğer Atlantik Ligi sürerse Avrupa futbolunun yapısında gerçekleşecek değişimlerin bununla kalmayacağını gösteriyor. Bir İskandinavya Ligi, Güney Avrupa Ligi, BK Ligi ve bunun gibi bölgesel liglerin kurulduğunu görmek pek de hayal sayılamaz. Alternatif olarak, eğer Atlantik Ligi başarılı görünürse, kulüpler lige alınmayıp G14'ün altında kurulan bir Birinci Lig'e katılabilirler.

Yukarıda belirtildiği gibi, kopmaya yönelik ilk girişimler çeşitli nedenlerle başarısız oldu. Bu nedenlerden biri de UEFA'nın ulusal lig yapılarının korunmasını güvence altına almak için canını dişine takarak savaşacağının bilinmesini sağlamasıydı. Bu anlaşılabilir, çünkü çok az kurum elindeki sütün kaymağını başkasına yedirmek ister. Atlantik Ligi destekleyicileri bunu anladı ve ilk günlerden itibaren yardım etmek için sıraya dizilen bazı kodamanlar UEFA'ya birlikte çalışmak istediklerini söylediler. Bunların arasında British Aerospace'in Asya ve Afrika eski yönetim müdürü Allan Macdonald da vardı.

Ajax sözcüsü Erik van Leeuwen şunları söyledi:

> İsteriz ki bu olsun ve siz de bu sonuca varabilirsiniz. Eğer yeni bir ligde oynamıyorsak bizim gibiler için rekabet etmek çok güç olacağı için bununla ilgileniyoruz.
>
> İngiltere'de Ipswich Town, Premier Lig'e yükselirse çok para kazanır, ama biz bu ülkeye kıyasla oldukça yoksuluz. Ama televizyondan gelecek yüksek miktarlarda parayla elbette biz de rekabet etmeyi umabiliriz.
>
> Ajax ile Vitesse arasında bir maça baktığınızda, bu sadece Hollandalılar için ilgi çekicidir. Ama Ajax ile Celtic ya da Ran-

gers maçı Hollanda, İskoçya ve belki de diğer Avrupa ülkelerinde ilgi görecektir.

Daha basit bir dille ifade edelim. Bu, televizyonlardan daha fazla para, kulüp için daha büyük yıldızlar almak anlamına gelir ve memleketimizde yetişen yıldızları elimizde tutmamıza yardım eder. Ajax'ta genç oyuncularımızın 17 yaşında buradan ayrılıp Juventus'a gitmelerinden mutlu değiliz.

UEFA da bunun hakkında konuşmak istiyor, bu iyiye işaret. Bizim için İngiltere, İspanya ve İtalya ile doğrudan rekabet etmenin ne kadar güç bir şey olduğunu anlamaları gerekiyor.

Son yıllarda o kadar başarılı olamadıysak da, bu ülkelerle baş edebileceğimizi hissediyoruz. Ancak, aradaki uçurum hızla büyüyor ve bir şeyler yapılması gerekiyor.

Atlantik Ligi grubu, tıpkı G14 grubu gibi, otoriteye doğru barışçıl hamlelerde bulunsa da, bu başarıyı garanti etmez. FIFA Başkan Yardımcısı David Wills kaybedecekleri çok sayıda kulübü hatırlatarak planlar hakkında dikkatli konuştu:

Kimse onların kendi başlarına devam edip bir lig oluşturmalarını engelleyemez, ama FIFA ya da UEFA'nın bir parçası değil, başka bir futbol dünyasında olacaklarını fark etmeliler.

Bir Atlantik Ligi'nin olmayacağını söylemiyorum, ama bu uygun kanallar yoluyla yapılmalı. Önce UEFA'ya sonra da FIFA'ya başvurulmalı.

Gerhard Aigner Atlantik Ligi tarafından önerilen yeni olanaklar karşısında kayıtsız gibi görünse de, ligin kurulmasının kapsamlı sonuçlarının farkında:

Eğer bunun genel Avrupa futbol hareketinin zararına olduğunu düşünüyorsak, buna karşı olmalıyız çünkü bizim tüm Av-

rupa futbolunun iyiliğini gözetmek gibi yasal bir yükümlülüğümüz var. Kıtanın diğer bölgelerinde de yankı bulabilecek ve aynı zamanda beş büyük piyasada da bir şeyleri tetikleyebilecek böyle yeni bir projenin dikkatlice incelenmesi gerekir.

Aigner, eğer bu başarılı olursa G14'ün daha fazla reform için baskı yapmakta ve eğer bunda onlar için daha çok para varsa kendi yolunu bulmakta gecikmeyeceğinin bu kadar farkında olan tek kişi gibi görünüyor. Kendi adına Aigner, kulüpler daha fazla para peşinde koşarken taraftarların para kaybettiğinin farkında gibi görünüyor. Ama yine de kulüpler kupaları kazanan en iyi takımlara ayak uydurmak için büyük miktarlarda para harcamaktan konuşurken, taraftarların yurtdışına seyahat için daha fazla harcamak isteyip istemediklerini ya da hattâ buna güçlerinin yetip yetmeyeceğini anlamak için taraftarlarla diyalog kurulmadı.

Şubat 2001'de UEFA, Atlantik Ligi'nden olanların UEFA organizasyonlarında yer alamayacağını açıkladı. Bu kulüplerin korkup boyun eğmesini sağlayacak istenen etkiyi yaratmadı. Bunun yerine UEFA'nın Avrupa tröst kurallarını ihlal ederek kulüplere kendi turnuvalarını oluşturmasına izin vermeyip bir tekel gibi davrandığını iddia ettiler ve davayı Avrupa Komisyonu'na taşıdılar. Kitap baskıya giderken bir çözüme varılmamıştı ama UEFA; köpek, kuyruğu ve kimin kimi salladığı hakkındaki deyişin anlamını öğrenmek üzere olabilir.[1]

Arsenal ve Rangers taraftarı Mark Davidson her iki Avrupa Ligi fikrinin de herkesin öne sürdüğü kadar harika olmayabileceğini düşünen birçok kişiden biri. Ona göre:

1) "The tail wags the dog": "Kuyruk köpeği sallıyor" olarak çevrilebilecek bu ifade işlerin tam tersine döndüğü anlamında kullanılır. (ç.n.)

İlk bakışta bunların tümü cazip geliyor, ama hayatınızın geri kalan her gününde soslu tavuk yemek de öyle gelebilir.

Sonunda tüm o seyahatlerden, sizi ilgilendirmeyen ama yine de para ödediğiniz birçok maçtan sıkılabilirsiniz.

Örneğin diyelim ki buna sadece dijital veya uydu televizyonu yoluyla hak kazanabiliyorsunuz ve ligi izlemek sezonda 50£'a mal oluyor. Eğer Arsenal ligin üst yarısındaysa, alt kısımlarda olanlar beni hiç ilgilendirmez. Ayrıca her yıl az ya da çok aynı sonuçlarla biterse çok sıkıcı bir hal alır.

Ayrıca her yıl ne olacağını bilmek işleri çok sıkıcı bir hale sokar. Şu an her yıl Avrupa'da herhangi bir yerde olabilirsiniz, yurtdışına çılgın seyahatler yapabilirsiniz ve bu size kendinizi özel hissettirir. Tüm bunlar için heyecanlanırsınız. Bununla birlikte birçok eğlence de yok olur. Kulüp ayrıca deplasman maçları için ucuz ulaşım sağlamaya da çalışmalıdır. Aslında bazı kulüpler, belirli fan kulüplerine katılanlar için bazı anlaşmalar önerirlerse şaşırmam.

Örneğin, Arsenal Euro Club'a katılın ve düşük maliyetli taraftar uçağında gitmeye hak kazanın. Kulübe yılda 20£ karşılığında üye olmanız düşük maliyetli uçakta bir koltuk için opsiyonlu olmanızı garanti eder. British Airways ya da her kim normal fiyatlardan daha ucuz bir uçak koyarsa bunun karşılığında tam dolu bir uçuşu garantiye alacaktır.

Aptalca gelebilir ama kulüpler başka her şeye girmek istiyor, öyleyse neden buna girmesinler?

Ama Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nde kıdemli araştırmacı olan John Williams'a göre tüm bu devrimci konuşmalar biraz cüretkarca olabilir.

Manchester United ve Liverpool'dan yöneticilerin, Avrupa Ligi'nin bir şekilde uzak bir şey olduğunu ve önerilen bazı radi-

kal tekliflerin çok kişi tarafından desteklenmediğini söylediklerini duydum. Bu bir devrimden çok, bir evrim olabilir. Kuşkusuz, Atlantik Ligi'nin gerçekten devam etme olasılığı var ve bu, büyük Avrupa kulüpleri arasında yeni bir tür düzenlemenin habercisi olabilir.

Büyük kulüplerin hiçbir zaman yurtiçi maçları bırakacaklarını düşünmüyorum ve sanırım yurtiçi rekabete de ihtiyaçlarını olduğunun farkına vardılar. Ama bana göre çıkarlarının daha büyük Avrupa ve dünya kulüpleriyle birlikte olduğunu düşünüyorlar ve sanırım UEFA ve FIFA'ya karşı daha fazla meydan okuduklarını göreceğiz.

Dickens'ın *İki Şehrin Hikayesi*'nin sonunda şu ünlü satır yazılıdır: "Bu yaptığım şimdiye kadar yaptığım her şeyden çok, çok daha iyi bir şey." Kulüplerin kendi çıkarlarının ötesini görüp taraftarları ve futbol için en iyi olanı yapıp yapmadıklarını göreceğiz.

10
Yolsuzluk

Gerçeklerden kaçış yok, öyleyse onunla başlangıçta yüzleşelim: Futbol çoğu zaman yozlaşmış bir oyundur. Futbol oynayan önemli ülkelerin çoğu bir şekilde yolsuzlukla suçlandı.

Son birkaç yılda giderek daha çok yolsuzluk yapıldığına inanılan ya da yolsuzluk yapıldığı kanıtlanan vaka yaşandı.

Portekiz

Portekiz'de bir hakem ve Leca'nın eski yöneticisi 1993'te bir maçta şike yapmaları nedeniyle hapse atıldılar.

Porto'nun Başkanı Jorge Nuno Pinto da Costa Avrupa'da ve yurtiçinde 1984 Kupa Galipleri Kupası'nda Aberdeen ile oynadıkları yarı final karşılaşmasını da içine alan bir dizi maçta yapıldığı söylenen şikelerde aldığı muhtemel rol nedeniyle ateş altında kaldı. Bir başka Portekiz kulübü Farense'nin Başkanı olan Fernando Barata, da Costa'nın Rumen hakem Ion Igna'ya rüşvet vermesi sırasında bir aracı rolünde oynadığı iddia edildi. Bu durum Costa'nın aynı zamanda Portekiz liginin başkanı olması nedeniyle daha karmaşık bir hal aldı. Söylentilere göre bu, da Costa'yı hakemlerin hangi maçlarda çalışacağını sadece etkileyen

değil aynı zamanda doğrudan seçen bir konuma soktu.

İspanya

İspanyol futbolu yıllardır bazı kulüplerin diğer kulüplere belli rakipleri yendikleri takdirde prim ödemeyi önerdikleri hikaye ve söylentileriyle dolu. Barselona'nın AC Milan'a Leeds'i yenmesi için 1,5 milyon pounddan fazla önerdiği iddia edildiğinde 2000/01 Avrupa Şampiyonlar Ligi sarsılmıştı (ilgili kulüplerin tümü bu iddiayı yalanladı). Ancak Atletico Madrid'den Jesus Gil bunun her zaman olduğunu söyledi ve hiçbir suç işlenmediği savunularak bunun yasallaştırılmasını önerenler oldu. Bu, bir takımın maçı bırakması için verilen bir rüşvet değil, sadece bir "teşvik primi tasarısı"

Romanya

Romanya'da futbol efsanesi Gheorghe Hagi yolsuzluğun kökünü kazımaya yemin etti, çünkü bu, milli takımın tüm başarılarını lekeliyordu. Son yıllarda Rumen futbolu sık sık hem birinci hem ikinci liglerin, hem de ulusal federasyonun başındakilerin karıştığı yolsuzluk skandallarıyla çalkalandı. Hagi sıklıkla takımlar arasındaki yasadışı anlaşmaları eleştirdi ve kulüp başkanlarının Romanya Futbol Federasyonu'nun yönetim kurulunda yer almasına olanak tanıyan Romanya futbol kurallarından kaynaklanan olası sorunlara işaret etti.

Rusya

Rusya'da eski bir antrenör rüşvetçiliğin ve yolsuzluğun ülkesinin ligini nasıl etkilediğinden söz etti. Oleg Tereşonkov 1990'ların başında birinci lig kulübü Smena Saturn St Peters-

burg'un hocasıydı ve düzenli olarak oyunculara, hocalara ve hakemlere rüşvet verdiğini iddia etti. Tereşonkov, bir Rus dergisinde yayımlanan yazısında kalecilerin forvetlere topu nereye vuracaklarını gösterdikleri ve hakemlerin bir maçın ortasında daha fazla para istedikleri iddialarıyla birinci ligi tümüyle yozlaşmış olarak resmetti. Birinci ligdeki maçların en az yarısında şike yapıldığını ve kulüplerin hem hakemler hem de diğer takımlar için rüşvetten sorumlu bir ekipleri var; bu da on binlerce dolar anlamına geliyor. Ayrıca 1995'te kulübünün bazı deplasman maçlarına gidemeyecek kadar yoksul olduğunu ve bu nedenle yükselmeye çalışan bir takımdan rüşvet aldığını iddia etti. Rus futbol yetkilileri rüşvetçiliğin yaygın olduğunu kabul ediyorlar.

Rus Futbol Federasyonu genel sekreteri Vladimir Rodyonov "Bir sorun olduğunu kabul ediyoruz. Bununla savaşmanın zor olduğunu biliyoruz. Tüm bunlar kapalı kapılar ardında oluyor," dedi.

Fransa

Fransa, Olimpik Marsilya'nın 1993'te Valenciennes oyuncularına Marsilya'ya karşı bir lig maçında işi hafife almaları için rüşvet verdiğinin kanıtlanmasının ardından Avrupa Kupası'ndan çıkarılmasıyla en utanç verici yolsuzluk suçlamalarından bazılarıyla karşılaştı.

Belçika

Belçika'da *Foot* dergisi için yapılan bir araştırma Belçika birinci ligindeki çok sayıda futbolcunun, oyunun yolsuzlukla kirlendiğine inandıklarını ve beşte birinin kendilerinden maça hile karıştırması istendiğini iddia ettiklerini gösterdi. Altmış dört

oyuncu Belçika profesyonel futbolunda yolsuzluk olduğunu söylerken, 12'si oyunu satmak için bizzat kendilerine rüşvet teklif edildiğini ve 33'ü de bir maçın sonucunu olumsuz yönde etkilemesi için yanaşılan oyuncular bildiklerini söyledi. Ülkenin en ünlü kulübü Anderlecht'in eski başkanı takımının 1984 UEFA Kupası yarı finalinde Nottingham Forest'a karşı zafer kazandığı tartışmalı maçı yöneten hakeme borç olduğu iddia edilen 20.000 poundluk bir ödeme yaptığını itiraf ettiğinde Belçika futbolu 1997'de bir şike skandalıyla sarsıldı. Anderlecht çok tartışılan bir penaltının yardımıyla maçı 3-0 kazanmıştı.

İrlanda

İrlanda'da futbol ligi, Lurgan Celtic futbol kulübü lige karşı dini ayrımcılık zemininde yasal yollara başvurduktan sonra, olası yolsuzluk suçlamalarıyla karşı karşıya. Gençler geçmiş beş sezon boyunca her yıl büyük takımına girmek için başvurdular, ancak kulüpteki kimse bunun nedenini anlayamasa da sürekli olarak reddedildiler.

Almanya

2000'de Almanya'da o zamanın milli takım teknik direktörlüğünü yapmayı bekleyen ve bunun için mücadele eden Christoph Daum, vergi kaçırmaktan mahkum edilen bir suçlunun emlakçılık işinden Daum'un kendisine 1 milyon pound borçlu olduğunu iddia etmesiyle kötü bir duruma düştü.

İngiltere

İngiltere'de birçok olay meydana geldi ve kulüpler ile yolsuzlukla savaşmaya çalışırken federasyon, kulüplerin hesaplarını

denetleyen muhasebecilerden oluşan bir Mali Uygunluk Birimi kurulmasını da içeren oldukça önleyici tedbirler aldılar.

Brezilya ve Arjantin, 1966'da o zamanın FIFA Başkanı Sir Stanley Rous'un Almanya ve İngiltere finalde karşı karşıya gelsinler diye hakemlere rüşvet vermesi ve turnuvaya hile karıştırması nedeniyle İngiltere'nin Dünya Kupası'nı kazandığını ileri sürdüler. Bunu destelemek için öne sürülen kanıt İngiltere yarı final maçı için bir Alman hakemin, Almanya yarı final maçı içinse bir İngiliz hakemin görevlendirilmesiydi. Onların hiçbir neden yokken Güney Amerikalı oyuncuları oyundan atarak, Güney Amerikalıları turnuvadan uzaklaştırmak için bir komplo kurduklarını iddia ettiler. İddialar hiç kanıtlanamadı.

Daha yakın bir zamanda İngiltere'de yolsuzluk ile ilgili iki önemli vaka meydana geldi. Geroge Graham 1995 yılında iki transfer anlaşmasıyla ilgili olarak temsilcinin hediyesi sandığını iddia ettiği 425.000 pound alması nedeniyle 1995'te Arsenal'den kovuldu.

En kötü üne sahip diğer vaka eski Aston Villa ve Wimbledon forveti John Fashanu, eski Wimbledon kalecisi Hans Seger, eski Liverpool ve Southampton kalecisi Bruce Grobbelaar ve Malezyalı işadamı Heng Suan Lim'in, Uzakdoğulu bir bahis şirketinin Premier Ligi maçlarının sonuçlarını değiştirmek için kurduğu bir komplonun parçası oldukları iddiasıyla ilgiliydi. Takımları Wimbledon 1993/94 sezonunda ligi ilk altı içinde bitirerek tarihinin en yüksek pozisyonuna ulaştığı için yolsuzluğun Fashanu ve Segers'in "içine işlediği" öne sürüldü. Grobbelaar ve Segers mahkemede Asyalı şirketin maç sonuçlarını tahmin etmesine yardım etmeye çalıştıklarını kabul ettiler (bu da FIFA'nın her birine altı maç ve 10.000 poundluk bir ceza vermesine neden oldu). Ama ikisinin de kendi takımlarının maç sonuçlarını tahmin

etmeye çalışmadıklarını söylediler. Tüm taraflar suçsuz bulundu ve Grobbelaar sonradan *Sun* gazetesine karşı şike iddiaları nedeniyle açtığı yayın yoluyla hakaret davasını kazandı. Grobbelaar'ın avukatları yolsuzluğu açığa çıkarmaya çalışırken ona haksızlık edildiğini söyleyerek *Sun*'ın iddialarını "klasik bir düzmece" olarak tanımladılar. *Sun* dava kararını temyiz etti ve hüküm Ocak 2001'de açıklandı. Gazetenin söylemiş olduğu gibi, kazanan *Sun*'dı. Yargıçlar jüri kararının "adli bir hata" olduğuna ve Grobbelaar'ın 1994'te yayımlanan iddialara karşı savunmasının güvenilir ve inanılır olmadığına hükmetti.

Brezilya

Brezilya şu anda futboldaki yolsuzluk açısından dünyanın dikkatlerini üzerinde topluyor. Özellikle Atletico Paranaense Başkanı Mario Petraglia ve Corinthians Başkanı Alberto Duarib, Brezilya Kupası maçlarına hile karıştırılmış olabileceği iddialarına yönelik soruşturma tamamlanana kadar görevden uzaklaştırıldıklarında bu tür skandallara rastlandı. Brezilya Futbol Konfederasyonu hakemlik bölümünün başkanı olan Ivens Mendes, onun Paranese'ye Brezilya Kupası'nda Vasco de Gama ile oynadığı maçta hakemin yardım etmesini önerdiğini gösteren bir kasetin varolduğu iddia edildikten sonra geçici olarak görevden uzaklaştırılmadan önce istifa etti. Çoğu kişi bunun Mendes'in nüfuzunu gösterdiğini ya da tüm bölümün soruşturulması gerektiğini düşünse de, Mendes'in bir hakeme bunu nasıl yaptıracağı açıklanamadı.

Ancak Brezilya Kongresi tarafından açılan dava ve organize futboldaki yolsuzluklar için kurulan özel soruşturma komisyonu tüm futbol dünyasının ilgisini çekti. Kongre komisyonunun özel yasal soruşturma yetkileri vardı ve komisyon, 1998 Dünya

Kupası, Sydney Olimpiyatları'ndaki kötü performans ve Dünya Kupası elemelerinde Paraguay ve Şili yenilgilerini saran tartışmaların ardından kuruldu. Komisyon kulüplerin, emeklilik ödemelerindeki aksamalarla, teknik direktörlerin vergi kaçırdığıyla ilgili iddialara ve Nike'ın kendi sponsor olduğu oyuncuların tanıtımını yapmak için milli takım oyuncularının seçimine karıştığına yönelik iddialara bakıyor. Nike bunu yalanlıyor ve Brezilya eski teknik direktörü Mario Zagallo da buna arka çıktı. Zagallo, "Takımı kendim seçtim; Nike'dan ya da CBF'den [Brezilya Futbol Konfederasyonu] asla herhangi bir müdahale olmadı ve eğer bir müdahale olsaydı, istifa etmiş olurdum çünkü herhangi bir kulüp takımının ya da milli takımın teknik direktörü olarak asla müdahaleye izin vermedim," dedi.

Bir diğer Brezilya eski teknik direktörü Wanderley Luxemburgo da soruşturma altında ve Nike'ın milyonlarca dolarlık futbol milli takımı sponsorluğuna aracılık eden Traffic adlı bir şirketin de mali kayıtlarına el kondu.

Luxemburgo'nun eski sekreteri Renata Alvez, Luxemburgo'nun piyasa değerlerini arttırmak için oyuncuları milli takıma dahil ettiğini öne sürdü. Oyuncuların daha sonra yurtdışına satılacağını ve Luxemburgo'nun bu transferlerden komisyon alacağını iddia etti. Ayrıca vergi işlemlerinde usulsüzlük olduğu iddia edildi. Kendisine yöneltilen tüm ithamları reddeden Luxemburgo özellikle sahte bir doğum belgesi hakkında, neden 30 banka hesabına sahip olduğu ve önceki beş yılda nasıl yaklaşık 5 milyon pound kazandığı hakkında sorgulanırken duruşmalarını sahada gerçekleşen her şey kadar izlenebilir hale getirdi. (Luxemburgo mülklerinden ve araba satışlarından para kazandığını ve babasından bir miktar miras kaldığını söyledi.)

Mahkeme ayrıca oyuncular için düzenlenmiş sahte pasaport-

larla da ilgileniyordu. Sahibinin bir Portekiz sakini olduğunu gösteren pasaportlar, işleri geciktirebilecek bürokratik işlemleri ortadan kaldırarak Brezilyalı oyuncuların kârlı Avrupa piyasalarına giriş yapmasını kolaylaştırıyor. Geçen yıl en az beş Brezilyalı oyuncu Avrupa'da sahte Portekiz belgeleriyle yakalandı. Bunlardan en çok bilinen vaka, Londra Heathrow havaalanında sahte bir belgeyle yakalanıp, bir sonraki uçakla Brezilya'ya geri gönderildiğinde Arsenal'e transferi yatan Corinthians orta saha oyuncusu Edu'yla ilgiliydi.

Komisyonun bulgularını 2001'in bir dönemine kadar açıklaması beklenmezken, herkes komisyonu desteklemiyor. FIFA Başkanı Sepp Blatter, eğer komisyon futboldaki yolsuzlukları soruştururken uluslararası futbol kurallarına karışmaya çalışırsa, Brezilya'yı 2002 Dünya Kupası'na almamakla tehdit etti. Blatter, FIFA sınırları dışından kimsenin oyunu soruşturmasını ya da oyuna müdahale etmesini istemiyor gibi görünüyor, ama yine de oyunu kirleten yolsuzlukları açığa çıkaracak her soruşturmayı hoş karşılayacağı da düşünülebilir.

Blatter'ın tehdidi, komisyonun FIFA hakemlerini ve FIFA'nın uluslararası futbol mahkemesi üyelerini kongre duruşmalarında tanıklık etmeye çağırabileceğini söylemesinden sonra geldi. Haftalık haber dergisi *Epoca*'da Blatter'ın şu sözleri alıntılandı:

> Futbol kurallarını riske atan soruşturmaları hoşgörmeyeceğiz. Tehlikede olan sadece Dünya Kupası değildir. Dört kez dünya şampiyonu olan Brezilya'nın futbolu tehdit altında olacak.

Blatter, Brezilya'nın futbol milli takımının 2002 Japonya-Kore Dünya Kupası elemelerinde oynamasını engellemenin yanı sı-

ra bir FIFA cezasının aynı zamanda kulüp takımlarının da uluslararası turnuvalarda oynamasına izin verilmeyeceği anlamına geldiğini söyledi. Oyuncuların Brezilya dışındaki takımlara transfer olamayacaklarını söyledi. Brezilya'nın 17 yaş altı ve kadın futbol milli takımları da uluslararası maçlardan men edilecekti. Daha sonra göreceğimiz gibi, Blatter kendi memleketine baksa daha iyi ederdi.

Hakemler

Oyuna yolsuzluklarla zarar vermekle suçlananlar sadece oyuncular, hocalar ve iş dünyası değil. Hakemler de bunu yapar.

Eski FIFA hakemi Kurt Rothlisberger, Zürichli Grasshopper ile Fransız Auxerre arasında oynanan, kendisinin hakemlik bile yapmadığı Şampiyonlar Ligi maçının sonucunu belirlemeyi denedikten sonra FIFA tarafından ömür boyu meslekten men edildi. Rothlisberger, Grasshopper'ın teknik direktörü Erich Vogel'e yanaşarak maçın hakemi ile arkadaş olduklarını söyledi. Vogel'e, hakem Zhuk'u ayarlayarak yaklaşık 100.000 İsviçre frankı karşılığında Grasshopper aleyhine karar verilmemesini sağlayabileceğini söyledi. Kendisi maça dahil olmadığı halde, olay Rothlisberger'in büyük bir hakem olarak kariyerine gölge düşürdü ve ilgili olduğu daha tartışmalı bazı maçlar hakkında spekülasyon yarattı. Buna bir örnek AC Milan ile Marsilya arasındaki 1993 Şampiyon Kulüpler Kupası finaliydi. Rothlisberger'in hakem olarak performansı o sırada özellikle dikkat çekmedi, ama o zamandan beri maç kötü bir biçimde anıldı. Fransa'da 80'lerin sonu ve 90'ların başı boyunca yolsuzluk kralı olan Marsilya'nın sadece finalden bir hafta önceki Fransa ligi maçını satın almakla kalmayıp, aynı zamanda finalde iki ya da üç AC Milan oyuncusuna rüşvet verdiği ileri sürüldü. İlk iddia bir Fransız mahkeme-

sinde kanıtlandı. İkinci iddia ise sonradan geri alınsa da, finalde AC Milan'da oynayan eski Marsilya oyuncusu Jean-Pierre Papin tarafından 1995'te dile getirildi.

Bir de İsviçre ile Türkiye arasında oynanan Avrupa Şampiyonası'na yükselme maçı meselesi var. Rothlisberger İsviçre takımının sponsoru Credit Suisse'in kendisine Romanyalı hakem Ion Craciunescu ile maçı ayarlaması için başvurduğunu iddia etti. Ancak, Credit Suisse Rothlisberher'in aynı şeyi yapmak için kendilerine başvurduğu ve 64.000$ istediği iddiasında ısrar etti. Rothlisberger, suçlamaları kabul ettiğini gösteren imzaladığı belgelerin hiçbirini anlamadığını, çünkü bunların kendi anadilinde olmadığını iddia ederek tüm bunları reddetti.

Yolsuzluk konusu ulusal sınırların ötesine geçiyor. Soruşturma habercisi David Yallop, meseleye 1958'den 1998'e kadar tarihsel olarak bakarak futbolun üst düzeylerindeki yolsuzluklar üzerine bir kitap yazdıktan sonra kendini Sepp Blatter tarafından dava edilmiş buldu.

Ancak FIFA, 1998'de oylara karşılık ayrıcalık skandalıyla darbe alan Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ni içine çeken türden bir olaydan sakınmayı başardı. FIFA'nın, Dünya Kupası'nda teklif verenlerin, yaklaşık 100$'dan fazla değeri olan hediyeler veremeyeceklerini söyleyen ilkeleri var. FIFA'nın hiçbir zaman içeriden büyük bir para alma skandalı olmadı. Ama yolsuzluğa bulaşmış olmasa da, üyelerin dolap çevirme olasılığını açık bırakan, kapalı arka oda toplantıları oldu. Örneğin 1996'da UEFA'nın taraftarları sonraki yıl aynı turnuvaya iki ayrı ülkenin ev sahipliği yaptığı bir durumla karşı karşıya bırakarak, Japonya'nın teklifini destekleyenlerin inadına 2002 Dünya Kupası'nın ev sahipliği için Güney Kore'ye oy verdiği iddia edildi.

Futbol gazetecisi Martin Harventon, yolsuzluk olaylarının

önemli olduğunu, ama futbolun endişe edecek hiçbir şeyi olmadığını düşünüyor.

> Evet, yolsuzluk olayları oldu ama bakmanız gerekenler yolsuzluğun meydana geldiği ülkeler de dahil bir dizi etkenden oluşuyor. Eğer bir ülkenin diğer endüstrilerinde rüşvetçilik ve yolsuzluk geleneği varsa, oyun normal toplumsal parametrelerle işlediği için futbolda da olma ihtimali yüksek.
>
> UEFA ve FIFA, rüşvet, para yedirme ve bunun gibi yolsuzluklarla ilişkin kanıtları olduğunda kendi paylarına oldukça hızlı ve acımasızca tepki verdiler. Yapmaları gereken bir diğer şey ise tüm yolsuzluk olasılıklarını yok etmeye çalışmaktır. Futbol çoğunlukla taraftarların hiç söz hakkına sahip olmadığı arka odalarda ve kapalı toplantılar sırasında tartışıldığı için, bu önlem içyapıların kökten bir biçimde elden geçirilmesi anlamına gelir.
>
> Mesele şu ki, oyunu izleyen çoğu insan pek nesnel bakmadığı için çoğu ülke bir noktada bununla suçlanacak. Ama FIFA her sorundan kurtulmak için hükümetlerle ve uluslararası kurumlarla birlikte çalışacağını göstermelidir. Eğer bunu yapmazsa Avrupa transfer sahnesinde olduğu gibi kurallarının geçersiz kılınmasıyla karşılaşabilir.

Yolsuzluk, kontrolü taraftarların elinden alan ve her şeyin sahada belirlendiği ideal güzel oyunu tahrip eden bir diğer etken. Birçok kurum kendi çevrelerindeki bir yolsuzluk suçlamasına tepki vermekte hızlı davranıyor, ama bu yeterli değil. Futbolla ilişkili tüm organlar oyundaki kuşkuları yok etmek için çalışmalılar, ama muhtemelen bu olmayacak, çünkü arka odalarda dönen çarklardan en çok faydalananlar, oyunun üst kademelerinde yer alanlardır.

11
2002 - Dünya Kupası, Asya ve Futbol

21. yüzyılın başında futbol dünyanın her yanında izleniyor, ama dünyanın bazı bölgelerinde, özellikle de Asya, Afrika ve Ortadoğu'da futbolun popülerliği daha yeni yükselmeye başlıyor. Birçok insan bu bölgelerin ne kadar kitlesel olduğunu unutuyor. Çin tek başına dünya nüfusunun beşte birine ve 20 milyon kişiyi barındıran kentlere sahip. Deloitte & Touche'tan Gerry Boon, eğer futbol Çin'de de Avrupa'daki kadar popüler olursa, Çin birgün dünyanın en zengin futbol ulusu olabileceğini öngörmüştür.

1950'lerin ortalarından bu yana Asya için bölgesel bir futbol organı var. Asya Futbol Konfederasyonu olarak bilinen organın bünyesinde Vietnam, Çin, Hindistan, Pakistan, Birmanya (Myanmar), Kuzey Kore, İran, Irak, Güney Kore, Japonya, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri var. Güney Kore ve Japonya'da düzenlenecek 2002 Dünya Kupası nedeniyle dikkatler bölgeye yöneldi.

2002 teklifleri, (sonraki bölümde anlatılan) 2006 teklifleri kadar komik olmasa da, onun da kendine özgü bir dramatikliği

vardı. Oyunlar için teklif veren tüm ülkeleri incelemeye giden denetçileri, birisinin "eksik olan tek şeyin parayla dolu kahverengi bir zarf" dediği noktaya kadar hediyelere boğdular. Yüksek teknolojili bilgisayar ve kamera gibi hediyeler etkilemeleri gereken insanlar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurdukları için ortaya bu hediyelerin geri çevrildiği bir sahne çıktı. Bunun Japonya ile Güney Kore arasında iki yönlü bir yarış olduğu kesinleştiğinde, işler gerçekten ilginç bir hal almaya başladı.

Japonya daha yeni bir futbol yapısı ve ligi oluşturmaya başladı, Güney Kore'nin ise daha uzun bir geçmişi ve uluslararası saygınlığı var. İki ülke arasındaki maçlarda Güney Kore 52 galibiyet, 12 mağlubiyet ve 15 beraberlik aldı. Güney Kore ayrıca Tayland'la birlikte Asya'nın önde gelen futbol güçlerinden biri ve birkaç kez Dünya Kupası'nın final aşamalarında mücadele etti. Japon J Ligi kısa bir zaman zarfında oldukça iyi işler başarırken, kinikler bunun Avrupalı oyuncuların getirilmesi ve 1990'ların sonunda 100.000 lisanslı oyuncunun bulunduğu amatör futbol sahnesine müdahale edilmesinin bir sonucu olduğuna işaret ettiler. Uzakdoğu'da gerçekleştirilen Dünya Kupası'nın eleştirmenleri, o zamandan bu yana oyun toparlansa da, oyunun dibe vurduğu 1998 civarına işaret ediyorlar. Ortalama katılım oranları neredeyse yarıya indi ve korsan ürünler (korsan forma ve diğer ürünler) ortaya çıktığından ürün satışından elde edilen para azaldı. Ancak, oyunu savunanlar o dönemde Japonya'nın bir ekonomik kriz geçirmekte olduğuna ve yayınlanan maçların 50 milyondan fazla izleyici çektiğine işaret ettiler.

Japonya'da futbol toparlanıyor, ama oyunu yöneten uluslararası ve ulusal organlar kazanacakları gelir miktarını azamileştirmeye odaklanmak yerine cemaatlerden ve tabandan taraftarları çekmek için daha fazla şey yapsaydı, çok daha hızlı toparlanır-

dı. 2002 tekliflerinin galibinin açıklanması sürecinde, bazı eleştirmenler o zamanın FIFA Başkanı Joao Havelange'nin Japonya'dan yana olması nedeniyle durumun böyle olduğunu söyleseler de, Japonlar bir adım önde görünüyordu. Güney Koreliler bunu duydu ve onları destekler gibi görünen UEFA Başkanı Lennart Johansson'dan hiç yakınmasalar da, Havelange'nin adilliğiyle ilgili endişeleri olduğunu söylediler. Güney Kore kazanma girişimlerinde çılgına döndü; Başkan Kim Young Sam bir Dünya Kupası tişörtü giyerek koşu yapıyordu, bayraklar teklifin ayrıntılarıyla ve dünyanın en büyük topu olduğu söylenen bir futbol topunun yapılması da dahil önemli tanıtım hileleriyle dalgalanıyordu. Güney Koreliler ayrıca yüz milyonlarca dolara mal olacak yeni bir havalimanı, yeni stadyumlar inşa etmekten, 2001 ve 2002 süresince otellerdeki yüzde onluk KDV'yi kaldırmaktan ve ülkenin her yanında yüksek hızlı raylı bağlantılar oluşturmaktan söz ettiler. Politikacılar işin içine çekilip, durum UEFA ile FIFA arasında bir savaşa dönüşüyor gibi göründüğünden futbol izleyicileri üretilen senaryodan büyüleniyorlardı. FIFA hep Japonya'yı destekledi ve Japonlar da FIFA desteğinin turnuvayı almak için yeterli olduğunu düşündüler. Ancak, resmi olmayan sözler Güney Kore'nin de hâlâ bir şansı olduğunu gösterdiler. Böylece Avrupa grubu karar alma sürecine dahil olanların itibarını kurtarma çabasıyla turnuvaya ortak ev sahipliği yapılmasına ilişkin bir öneri getirdi. Son anda, Güney Kore'nin açılış maçına, Japonya'nın da final maçına ev sahipliği yapacağı ortak bir organizasyon yapılması konusunda anlaşmaya varıldı; bu da 2002'yi sadece futbol için değil, aynı zamanda iki ülke için tarihsel bir fırsat haline getirdi.

Ama nasıl olacak? Az sayıda futbol izleyicisi Asya hakkında ve bu bölgede oyunun nasıl oynandığı hakkında bir şeyler bili-

yor. Oradaki futbol gerçekten iyi mi? Çin, Japonya ve Tayland'da birkaç ay geçiren gazeteci Mike Simlett'a göre yanıt kesinlikler hayır.

Simlett, "Durum bok gibi. BK'den olan gurbetçi oyuncuların çoğu ya modası geçmiş ya da hiç moda olmamışlar. Bir de Çin ve Hong Kong ile Asya'ya yayılmış bazı Brezilyalı ve Afrikalı oyuncular var, ayrıca son zamanlarda birkaç Doğu-Avrupalı da var, ama bunların tümü İskoç İkinci Ligi'nde bir maç alırlarsa şanslı sayılırlar," diyor.

> Ancak, çok iyi oynanmasa da, futbol özellikle Japonya ve Kore'de çok popüler. FIFA kesinlikle yeni bir pazar yaratmaya çalışıyor ama en azından Amerika'dakinin aksine zaten bir pazar var ve [Dünya Kupası] 2002'de yapıldığında sadece İngilizce olanlarda değil, tüm Asya gazetelerinin ön sayfalarında haber olacak.

Japonca ve İngilizce öğretmeni Grant Fraser bir yıldan fazla Japonya'da yaşadı ve insanların 2002'de büyük bir sürpriz yapacaklarını düşünüyor:

> J Ligi standardı İskoç Premier Ligi'yle eğlence açısından eşit düzeyde ve bazı oyuncular beceri eksikliklerini hızlarıyla telafi ediyorlar, oyunun niteliği de sürekli artıyor. Yine de zirvedeki oyun beysbolün yerini almak için oyunun biraz daha ilerlemesi gerekiyor derim.
>
> Ama sadece takımlar değil, taraftarlar da bir sürpriz için 2002'de buraya gelecekler.
>
> Dünya Kupası 1994'te İngilizce konuşulan bir ülkede yapılmıştı, 98'de ise Avrupa'daydı ve birçok insan ya buralara nasıl gideceklerini ya da bu dili biliyorlar ve ayrıca İngilizce de oldukça yaygın bir ikinci dil. Bunların hiçbiri buraya uymuyor Önceden planlama yapılmazsa dil zorlukları, ulaşım zorlukları

ve daha birçok sorun ortaya çıkacak.

Normal bir Dünya Kupası göreceklerini bekleyerek buraya gelecek insanlar büyük bir sürprizle karşılaşacaklar. Örneğin çok az İngilizce işaret levhası var, yani ulaşım sorunlu olabilir ve çok az Japon, Avrupa dillerini biliyor. Bir bira 6£ edebilir, buraya akacak çok sayıda insan için yeterli donanım yok ve bunun gibi başka sorunlar çıkabilir.

Birçok taraftar Kore'de bir maç izlemenin sadece bir gemiye atlayıp sonra geri dönmekten ibaret olduğunu düşünüyor olabilir, ama bazı seyahatler çok uzun bir zaman alabileceği için bu o kadar kolay değil ve kimse Japon havalimanlarının bu kadar uçuşu kaldırıp kaldıramayacağını bilmiyor.

FIFA'nın yapabildiği en iyi şey turnuvayı ortadan ikiye bölüp, yarısını bir ülkede yarısını diğer ülkede oynatmak oldu.

Ortak bir turnuvaya karar vermek iyi bir fikirdi ama bu yanlış gerekçelerle yapıldı. Karar, iki ülkenin tarihi ve siyasi ilişkileri zemininde verilseydi ve bu girişimin amacı iki ülkenin daha iyi geçinmesini sağlamak olsaydı harika olurdu, ama FIFA hiç bu fikrin bu gerekçeyle iyi bir fikir olduğunu anlamadı.

Onlar turnuvayı aldıkları için mutlu olsalar da, bence neyle karşılaşacaklarının farkında değiller. Aslında o kadar çok insanın gelmeyeceğini umduklarını düşünüyorum, turnuvayı düzenlemenin getireceği itibardan memnunlar, ama bu işi gerçekten yürütmek onlara güçlükler çıkarabilir.

Sahalarda birçok şey yapılması gerekiyor. Şu anda çoğu sahada diğer tribünlerden ve sahadan ayrı büyük bir tribün bulunuyor. Sahanın geri kalanı için hiç bölümleme yok, sadece bir ya da iki giriş var ve bence buna ihtiyaç olacak ama hiç elektronik turnike yok, yani içeriye girmek bir sorun teşkil edebilir ama girdikten sonra sahanın dörtte üçünü gezebilirsiniz.

Bazı maçlara gitmek de sorun yaratabilir, çünkü boş J Ligi stadyumları bulunmasına rağmen, maçların bazıları kırsal bölgelerde oynanıyor.

Hava koşulları ulaşım sorununu geride bırakabilir. Japonya'daki hava kirliliği ve yüksek sıcaklıklar futbol oynamayı rahat olmayan bir hale sokabilir, ama daha da kötüsü eğer Dünya Kupası geleneksel olarak yapıldığı gibi haziranda düzenlenirse muson rüzgarlarının çıkma ihtimali var. Kore'deki muson mevsimiyle çakışmaması içim turnuvanın ağustos sonu, eylül başında yapılması önerildi, ama bu da çoğu ülke liginin başlama dönemiyle çakışacaktır.

Japonya'da futbolda yapılması gereken bazı iyileştirmeler olabilir, ama Asya'nın bazı bölgeleri holiganizm ve yolsuzluk konusu gibi oyunla ilgili belirli sahadışı konularda dünyanın geri kalanı kadar hızlı.

Holiganizm

Çin'de Sian gibi bölgelerde yüzlerce holigan ve polis arasında yaşanan sokak çatışmaları rapor edildi. Sian'daki kargaşa Shaanxi Guoli ile Chengdu Wuniu arasında oynanan ve 1-1 biten maçtan sonra meydana geldi. Guoli'nin bir penaltısının verilmemesi taraftarların saha dışında toplanarak Chengdu taraftarlarına saldırmasıyla ve sonra da arabaları ve camları parçalayarak ve genel bir kargaşa yaratarak şehri yakıp yıkmalarıyla sonuçlandı. 100.000 yuanlık bir ceza kesildi ve Guoli'nin de kendi evinde oynayacağı maçlar için başka bir şehir bulmasına karar verildi. Yetkililer ayrıca normalde hakem kararlarına tepki olarak başlayan holigan eylemlerinin devlete yönelmesinden de korkuyor. Çin Bakanlar Kurulu, genel toplumsal istikrarın korunması için holiganizmin yok edilmesi gerektiğini söyleyerek, kitlelerin kontrol edilmesi için daha sert önlemlerin alınmasını istedi.

Ancak, Sian'daki kargaşa bu olayların tek örneği değildi; son

yıllarda hakem kararları sonucunda 50'den fazla kitlesel olay çıktı. Sorun daha da büyüyor. Su şişelerinin atılması ve fişeklerin patlatılması bir kavganın ve daha sonra yakın bir şehir merkezinin yakılıp yıkılmasının olağan giriş bölümü olarak görülüyor. Konuk takımların çoğu taraftarının, polisin ev sahibi taraftarların yaptıkları şiddet eylemlerini görmezden gelip, sadece deplasmandaki taraftarları hedef aldığına inanıyor olması sorunlara yol açabilir. Bu, bir şiddet döngüsü başlatır, çünkü gelecek sefere konuk taraftarlar polisten alacakları bir hınç olduğunu hissederler ve deplasman maçlarına gitme sırası onlara geldiğinde diğer takımın taraftarlarından intikam almak isterler. Polis tepki vermekte geç kalmadı. Çoğu maçta sorunlarla ilgilenmek için 1.000 polis ve paramiliter hazır bulunuyor. Sahadaki oyuncular da yardımcı olmuyorlar. Bir hakeme saldırıp ciddi biçimde yaralayarak hastanelik eden üç ikinci lig oyuncusu ömür boyu oynamama cezası aldı.

Çinli sosyologlar holiganizm kuramlarıyla dalga geçiyorlar. Bazıları futboldaki duyguların, ülkedeki kısıtlanmış kültürle ve devlet düzenlemesiyle çeliştiğini ve insanların, özellikle de erkeklerin, yaşadıkları duygusal patlamaların diğer ülkelerin yurttaşlarının yaşayacaklarından daha şiddetli ve ciddi olduğunu savunuyorlar. Bir diğer kurama göre ise futbol tarihsel çatışmalar için yeni bir savaş alanı haline geldi. Ülkenin yoksul bölgelerinde yaşayan taraftarlar, daha iyi durumdakilerle çatıştığı için, böyle çatışmalar zenginlerin yoksullarla savaşmasına neden oluyor. Bu kendi başına yeterince rahatsız ediciyken, bir de insanların gözü açılmaya devam ederse, bunun bir bütün olarak Çin için sonuçları olumlu olmaz. Öne sürülen bir diğer fikir ise yolsuzluğun birçok yaşam biçiminin bir parçası olduğu yönünde ve ortalama bir Çinlinin bununla ilgili yapabileceği pek bir şey yok.

Futbolda böyle değil, çünkü hakemin yanlış verdiği bir karar, bir taraftarın sahaya inip meseleyi onunla halletmesiyle sonuçlanabilir. Ancak, Çin futbolunda yolsuzluk da yükselişte.

Yolsuzluk

Yolsuzluk tüm Asya ve Uzakdoğu'da bir sorun. Singapur yolsuzlukla mücadele için Asya'da yasal bahislerin başladığı ilk bölge oldu, yine de Singapur takımları bir bahis skandalı nedeniyle Malezya ligini bıraktı ve kendi liglerini kurdular. Malezya liginden geri kalanlar pek mutlu olamadılar çünkü eski ligle ilgili bir soruşturma 121 oyuncu ve görevlinin oyunlarda şike yapılmasında rol aldığını gösterdikten sonra yeni bir lig oluşturmak zorunda kaldılar. Endonezya ligi de 41 hakem rüşvet aldıkları için görevden uzaklaştırılıp, maçları yönetmek için yeterince hakem kalmadığında zorluklar yaşadı. Vietnam'daki 12 hakem gibi, Singapur, Malezya ve Tayland'dan oyuncuların tümü yolsuzlukla suçlandı; ayrıca Güney Kore'deki maç sonuçlarıyla ilgili iddialar dile getirildi ve yıllardır Arap ülkeleri genç milli takım maçlarında yaş sınırının üzerindeki oyuncuları oynatmakla suçlanıyorlar.

1998'de Çin iki teknik direktörü maç ayarlamaktan cezalandırdı. Chonqing Hongyan teknik direktörü Chen Yiming ve Lianoing Tianrun hocası Wang Hongli'nin lisansları, takımlarının daha zayıf takımlar karşısında utanç verici yenilgiler almasından sonra iptal edildi. Çin Futbol Federasyonu'ndan bir yetkiliye göre iki takım ligin önemli bir noktasında edilgen ve gevşek bir oyun oynadılar. Her iki taraf da 50.000'er yuan cezaya çarptırıldı ve Wang geçici olarak uzaklaştırıldıktan hemen sonra kovuldu. Ayrıca 1998'de Hong Kong'dan Chan Tsz-kong bir dizi Hong Kong şampiyonluğu maçının yanı sıra Tayland'a karşı oy-

nanan 1996 Dünya Kupası eleme maçında yapılan şikelerde rolü olduğu için 12 ay hapse mahkum edildi.

Ama en utanç verici anlardan biri 1998'de, Endonezya, Tiger Kupası'nda ev sahibi Vietnam ile yarı final oynamaktan kaçınmak için Tayland'la oynadığı maçı kaybetmek amacıyla kendi kalesine gol attığında yaşandı. Maç raporlarına göre her iki takım da kazanmaktan sakınarak oynuyordu, savunma oyuncuları kendi oyuncularına giriyorlardı ve hücum oyuncuları toptan kaçıyorlardı. Bir aşamada oyun o kadar tuhaf bir hale geldi ki orta hakem iki yan hakemi doğru kararlar almadıkları için uyardı.

Ağustos 2000'de Singapur'da Avustralyalı Mikro Jurilj 22.000$ rüşvet kabul etmekle suçlandı ve Alman Lutz Pfannenstiel'in de 12.000$ aldığı söylendi. Basındaki haberlerde ev arkadaşları olarak tanımlanan Jurilj ve Pfannenstiel kefaletle serbest bırakıldı ve pasaportlarını iade etmelerine karar verildi. Pfannenstiel daha önceden İngiliz Billy Bone ve Max Nicholson ile İskoç Brian Bothwell'le birlikte Yolsuzluklar ve Soruşturma Bürosu tarafından sorguya çekilmişti.

Ama şikenin ciddi bir yanı var, çünkü oyuncular bununla ilgili olarak saldırıya uğruyorlar. Singapur'da Woodlands oyuncusu Ivica Raguz'a yönelik, 21 Temmuz 2000'de takımının Geyland'la oynayacağı günün arifesinde yapılan bir saldırı oyuncunun dizinde bir sakatlığa neden oldu ve şike konusundaki kaygıları arttırdı. Woodlands teknik direktörü Vengadasalam'ın bu saldırının bahisçiler tarafından düzenlendiğine ilişkin sözler söylediği belirtildi.

Singapur'da teşhir edilen en son yabancı ise 1995'te şike yapmaktan ceza alan Avustralyalı Abbas Said oldu. Bir yıl önce Çek Michal Vana benzer iddialarla tutuklandı ama kefaletle çıkıp ülkeden kaçtı. Singapur merkezli bir örgütün başının tutuklanıp

hapsedilmeden bir yıl önce on milyonlarca pound kazandığı söylendi.

Mike Simlett'e göre:

> Genel olarak yolsuzluk meselesi ölümüne bir hal almaya başladı. Japonya ve Kore gibi Hong Kong da oldukça güvenli. Malezya biraz kuşkulu ve Endonezya liginden de şüphe edersiniz. Ama Hong Kong gibi yerlerdeki ciddi bahisçiler teknik olarak yasadışı olsa da İngiliz Premier Ligi üzerine bahis oynuyorlar çünkü futbolun tamamen açık olduğu düşünülüyor.
>
> Asya'daki birçok lig gelir açısından görece olarak küçük ölçekli, bu yüzden her yolsuzluk bir kilometreden kendini gösteriyor. Ama durmuyor ve bazı hakemlik uygulamalarını gördüğünüzde şaşıyorsunuz.

Afrika

Belirtildiği gibi, sonraki Dünya Kupası Asya'da olacak. Eğer işler çoğu futbol üstadının beklediği gibi giderse, Güney Afrika 2006 Dünya Kupası'nı düzenleyecek, böylece dünya futbolunun gelişmekte olan iki bölgesine yerleşik futbol bölgelerine kıyasla ne kadar başarılı olduklarını göstermek için şans verilmiş olacak. Ancak, Afrika artık 2010'a kadar kupaya ev sahipliği yapmak için bekleyecek olsa da -bekleyeceği az çok garanti- oradaki gelişmekte olan ülkelere bir göz atmaya değer.

Nijerya, Fas ve Kamerun gibi ülkelerin dünya sahnesinde ün kazanmaya başlamasıyla birlikte 1990'larda Afrika takımlarının yeteneği ve popülerliği arttı. 1990 Dünya Kupası finallerinde Kamerun'un eğlenceli oyunu birçok insanın dikkatini kıtadaki yeteneğe yöneltti. Ancak, bir ölçüde yetenek olsa da, kıtanın aynı zamanda başta para olmak üzere birçok sorunu var. Birçok ülkenin bırakın futbol altyapısını geliştirmeyi, temel yaşama ih-

tiyaçlarını karşılamak için bile yeterince parası yok. Yani, halk arasında oyunun popülerliği ile ilgili bir kuşku olmasa da, oyunun yüksek düzeylerde ayakta kalabilmesi için oldukça fazla devlet müdahalesi gerekiyor.

Doksanların ortalarına kadar Afrika futbolu az ya da çok amatör bir temelde yürüyordu ve Avrupa'yla kıyaslandığında kesinlikle amatördü, çünkü antrenman olanakları çok azdı ve oyunun yönetim organları bürokratlarla ve onların egolarıyla doluydu. Ancak, uydu televizyonuyla oyundan elde edilecek potansiyel kazancın farkına varıldığından FIFA'nın desteğiyle işler düzelmeye başladı. Bu şekilde, büyük Afrika kulüpleri, kazandıkları paraya gıptayla bakarak ve bundan bir pay isteğiyle büyük Avrupa kulüplerinden etkilendiler. 1990 Dünya Kupası ayrıca George Weah, Abedi Pele, Finidi George ve Tony Yeboah gibi Afrikalı oyuncuların becerilerini küresel çapta sergilemelerini sağlayarak daha pazarlanabilir hale getirdi ve Afrikalı oyuncuların ilerlemesine katkıda bulundu. Kulüpler de ticarileşme istilasıyla önlerine gelen olanakları yavaş yavaş kullanıyorlar ve 1997'de Afrika Uluslar Kupası'yla birlikte yayın hakları satılabilecek bir Afrika Şampiyonlar Ligi oluşturdular. Şampiyonlar Ligi büyük bir başarı öyküsüydü, çünkü ilk kez takımlara kazandıkları puanlar ve turnuvayı kazanmaları karşılığında para ödülü veriliyordu ve bu da birçok kulübün ayakta kalmasını sağlıyor.

Futbola daha geniş bir açıdan para kazanmak bağlamında baktığımızda, Afrika ülkeleri arasında Güney Afrika en ileri ülke, ama bu kolay olmadı. Güney Afrika'daki yolsuzluk iddiaları Spor Bakanı'nın bir Anayasa Mahkemesi yargıcından meseleyi incelemesini istediği bir noktaya kadar geldi ve siyasal ilişkilerin de hâlâ eli oldukça ağır.

Tabandan gelişmenin olmaması özellikle en iyi oyuncuların daha fazla para kazanmak için Avrupa'ya koştukları düşünüldüğünde bir sorun teşkil ediyor, ama onların yerini alacak aynı çapta kimse yok. Bu da, maçlara giden insanların sayısında bir düşüşe neden oluyor, çünkü insanlar sunulan eğlenceden etkilenmiyorlar ve sonuçta oyuna giren para azalıyor. Şimdi yurtdışına giden oyunculardan bazıları emekli olduklarında teknik direktörlük yapmak için geri dönmezlerse, oyunun konumunun korunmasında zorluklar yaşanacaktır.

Yurtdışına giden oyuncular ayrıca çok dikkatli olmak zorundalar, çünkü giden ilk nesil Afrika standartlarına göre kendilerine iyi paralar ödenirken, bu miktarın Avrupalı oyuncuların aldıkları kadar iyi olmadığını gördüler ve bazıları bu yüzden sömürüldüğünü hissetti. 2010'a gelindiğinde Afrika futbolu uzun vadeli düşünmeye başlamazsa, neredeyse aslında kendi ülkelerinde oynamayan oyunculardan oluşan milli takımlara sahip olmaları oldukça muhtemel. Uluslararası oyun gelişecek, ama yerel oyun sürünüyor olacak. Her zamanki gibi bunun acısını çekenler her hafta kötü standartlarla maç izleyecek taraftarlar olacak. Böylece çok az yerli taraftar olan ve insanların sadece milli maçları izlemekten heyecanlandığı bir noktaya gelinebilir. (Bu durum taraftarların takımlarını milli takıma tercih ettiği BK ile ilginç bir tezat oluştururdu).

Yukarıda bahsedildiği gibi, Güney Afrika 2006 Dünya Kupası'nın ev sahibi olmalıydı, ama en az sahadaki kadar dramatik bir sahnede son anda kaybetti. İyi de ne oldu?

12
2006 - Makyavelci Futbol

2006 Dünya Kupası tekliflerinin etrafında sahnelenen drama futbolun saha dışında yapabildiklerinin sahada yapabilecekleriyle eğlence açısından karşılaştırılabilir olduğunu gösterdi. Turnuvaya ev sahipliği yapmak için verilen tekliflerde 90 dakikalık bir maçta olabilecek her şeye, yani drama ve sıradan bir tiyatro oyununda yaşanabilecek türden anlar ve bir son dakika galibi ortaya çıkardı.

Ülkeler hazırlıklar için zaman kazanmak amacıyla tekliflerini erkenden vermeye başladılar. 2006 turnuvası için teklifler 1996'da verilmeye başlandı ve 1997'de Almanya aniden doksanların başında kendileriyle İngiltere arasında yapıldığı söylenen bir prensip anlaşmasından bahsetmeye başladığında drama başladı. Doksanların başında İngiltere, düzenleme hakkına sahip oldukları 1996 Avrupa Şampiyonası'na ve Fransa'ya verilen 1998 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapmaya yönelik girişimleriyle ilgili planlarını açıkladı. Avrupa Şampiyonası ve Dünya Kupası'nın ikisini birden düzenleyerek ülke stadyumlarını iyileştirmek için yapılan yatırımları tek kalemde toplamayı ve sonra da fazlasını getirmesini bekliyorlardı. Almanlar, dönemin Federas-

yon Başkanı Sir Bert Millichip ve Alman Federasyonu Başkanı Egidius Braun'un, İngiltere 2006 Dünya Kupası için teklif vermezse Almanya'nın İngiliz Euro 96 teklifini destekleyeceği konusunda anlaşmaya vardıklarını iddia ettiler. Almanlar bunun bir prensip anlaşması olduğunu ve orada bulunan UEFA üyelerinin de buna tanıklık edebileceklerini söylüyor. İngiltere 2006 oyunları için harekete geçtiğinde Almanlar faul diye bağırdı ve bu anlaşma memnuniyetsizliklerinin temelini oluşturuyordu. Ancak, Millichip artık Federasyon Başkanı değildi, bazıları da bu nedenle federasyonun artık yönetimde bir etkisi olmadığına göre onun yaptığı gayri resmi anlaşmaların geçerli olmadığını savunabileceğini söylüyor.

Ama gerçek şu ki böyle bir anlaşma yoktu. Bert Millichip sanıldığı gibi kötü adam değil. 1990'da olan şey İngiltere'nin çifte teklif planlarını duyurmasıydı. 1998 Dünya Kupası'ndan Fransa lehine çekilmeleri Euro 96 için yeterince destek kazanmalarının nedenlerinden biriydi, ama dönemin yürütme kurulu başkanı Graham Kelly de dahil federasyon yönetimindekiler eğer Euro 96 mali ve popüler bir başarı olarak görülürse İngiltere'nin Dünya Kupası'na teklif vermeyi yeniden düşünebileceğini söyledi. Verilen tek taviz İngiltere'nin 98 tekliflerinden çekilmesiydi, ne daha fazlası ne de daha azı. Sir Bert'in kendisi de her zaman Almanlarla hiçbir anlaşma olmadığını ve İngiltere'nin çıkarlarına aykırı hiçbir şey yapmadığını iddia etti. Aslında Eylül 1996'da düzenlenen resmi bir federasyon toplantısı Sir Bert'in İngiltere'nin teklif vermesinden yana ne kadar istekli olduğunu gösteriyordu. Toplantıda Graham Kelly, Euro 96 organizatörü Glenn Kirton, Federasyon Başkanı Keith Wiseman ve futbol ligi başkanı Gordon McKeag vardı. Bu toplantıda Sir Bert İngiltere'nin 1998 teklifi için geç kaldığına ama kimin destekleyeceği bilinmese de gelecek

turnuvalar için teklif vermemek için herhangi bir neden olmadığına işaret etti. Toplantıda Almanya'nın sözü geçti ve Sir Bert kimseye ortada teklif açıklandığında İngiltere'yi mahcup edecek bir anlaşma olduğunu düşündürecek bir şey söylemedi. Suları bulandırmak için Kelly ve Braun o yılın kasım ayındaki bir UEFA toplantısında teklifleri üzerine yorumlar yaptı ve bu adamlar arasındaki tartışmanın neşeli geçtiği söylendi. Aslında bu noktaya kadar Almanlar kimseye prensip anlaşmasından söz etmemişlerdi. İngiltere'nin 2006 turnuvası için adaylığını koymaya niyetlendiği 1997'ye kadar da söz etmeyeceklerdi. Ancak, zarar görülmüştü ve UEFA İngiltere karşısında Almanya'yı destekledi.

2006 için her ülke ateşli teklifler verdi. Brezilya "seksi" futbolun anavatanı olmaktan ve dünyanın en yetenekli futbolcularına sahip olmaktan faydalanıyordu. Suç oranıyla ilgili endişeler ve kötü altyapı ise Brezilya'nın aleyhine işliyordu. Avrupa'da İngiltere ve Almanya'nın her ikisi de muhteşem altyapılarıyla teklifler üzerinde savaşa hazırlanıyorlardı ve her ikisi de 2006'da yeni milli stadyumları olacağını söylüyordu. İngiltere'nin teklifi Federasyon'dan, Premier Lig'den ve İngiltere Dünya Klasmanı Spor Organizasyonları Piyangosu fonundan gelen 10,77 milyon pound değerindeydi, ama teklif Almanya'nın yukarıda bahsedilen iddialarıyla ciddi biçimde zayıfladı. Manchester United bile İngiltere'nin şansını arttırmak için Federasyon Kupası'ndan çekilip Dünya Kulüpler Kupası'na giderek kendi payına düşeni yaptı. Manchester gitmemesinin İngiltere'nin teklifinin kabul edilmesine engel olacağı söylenerek büyük bir baskı altında tutuluyordu.

Almanlarla el altından yapılmış bir anlaşma olmasa da İskoç FIFA Başkan Yardımcısı David Wills'in dahil olduğu bir anlaşma vardı. FIFA'nın İngiliz Wiseman'ı BK FIFA temsilcisi olarak onun yerine geçirmeye yönelik hamleleri oldu. Böylece o dönem

sahip olmadıkları ve olmayı çok istedikleri bir şeye, yani uluslararası düzeyde büyük bir nüfuza sahip olacaklardı. Bunu yapmak için de anayurttan iki ya da üç ülkeyle Wills'i bu işte artık istemedikleri üzerinde anlaşmaya varmaları gerekiyordu. Galler bu fikri destekledi, ama İrlanda hayır dedi ve İskoçya'nın açık nedenlerle yaklaşmadığı düşünüldü. İktidar elde etmeye yönelik bu zavallı girişim turnuva için oy verileceği zaman da İngiltere'nin işine yaramadı. Meseleyle ilgili bir soruşturmada FIFA, Futbol Federasyonu'nu uygunsuz ve usulsüz uygulamalardan akladı. Federasyon Kelly ve Wiseman'ın ne idari komiteye ne de Federasyon konseyine danışarak hareket ettiklerini varsaydı ve olay bir karar hatası olarak kapatıldı.

Almanya ise üyeleri ziyaret etmek gibi geleneksel yöntemler yerine onları ülkeye getirip, diğer konfederasyon ve ülkelerle ne gibi alanlarda karşılıklı çıkarları olduğuna ilişkin stratejik görüşmeler yaparak farklı bir oy toplama tarzı izliyordu. Almanya'nın (diğerlerinin geçmişte başvurduğu daha örtülü yöntemlere kıyasla) açıkça seçimlere hile karıştırmaya çalıştığı iddia edildiğinde adı bir skandala da karıştı. Almanya teklif ekibinin, turnuvaya hangi ülkenin ev sahipliği yapacağına karar verecek FIFA delegelerine para ve hediye öneren mektuplar gönderdiği iddia edildi. Uluslararası üyeler güvenilirlik eksikliği nedeniyle mektupları reddetti ve seçimden sonra mektupların Alman eleştiri dergisi *Titanic* tarafından gönderildiği ortaya çıktı. FIFA olay hakkında dava açma tehdidinde bulunduysa da meseleyi takip etmedi.

Afrika'da Fas ve Güney Afrika'nın her ikisi de turnuva içim savaşıyordu, ama Avrupalı ülkelerden çok daha uygar bir biçimde mücadele ediyorlardı. Fas'ın teklifi kötü altyapı ve tesisler nedeniyle güçsüzleşirken, Güney Afrika'da suç oranıyla ilgili endişeler vardı. Ayrıca teklif veren diğer ülkeler Güney Afrika'nın

daha önce hiç bu etkinliğe katılmadığına işaret ettiler.

Altı kişilik FIFA denetim ekibi tesisleri incelemek üzere tüm dünyayı gezdiler. Gittikleri her yerde onlara krallar gibi davranıldı ama İngiltere'deki hoş davranışlara rağmen (beş günlük bir dönemde onları ülkede gezdirmek 280.000 pounda mal oldu) pek etkilenmediler ve ülkeyle ilgili raporlarında İngiltere'nin tesislerinin Almanya ve Güney Afrika'nınkilerden daha kötü olduğunu iddia ettiler. BK Hükümeti teklifinin temsilcisi Tony Banks raporun İngiliz futboluna bir hakaret olduğunu ve bunun için kimin suçlanacağına dair fikrini asla gizli tutmadı. Banks, "Bu, tüm İngiliz futboluna karşı maksatlı bir hakarettir. Ortada bazı sorunlar var çünkü UEFA'nın yönetim çarkları Almanya için çalışıyor ve FIFA'nın çarkları da Güney Afrika için çalışıyor," dedi.

> FIFA'dan değil, FIFA'nın yönetim çarklarından bahsediyorum. Kuşkusuz FIFA Başkanı Sepp Blatter ve elbette FIFA denetim ekibinden bahsediyorum. Bu açıkça siyasal bir şike. Gerçekten Güney Afrika'yı İngiltere'den üstün tutuyorlarsa, öyleyse bu nesnel bir rapor değildir.
>
> Neden Güney Afrika'nın seçileceğine dair birçok iyi siyasal neden var, bunları anlarım. Ama bunun, 2006'daki Dünya Kupası'nı organize etmek için kimin en iyi olduğuyla ilgili bir yarış olması gerekiyor ve bu da İngiltere.

Temmuzda duyuru zamanı yaklaştığında çoğu insan Almanya ve Güney Afrika arasında bir yarış olacağını düşünüyordu. Brezilya adaylıktan çekilip geride İngiltere, Almanya, Fas ve Güney Afrika'yı bıraktığında, Güney Afrika resmi seçimlerden önce sonucu belirlemiş gibi görünüyordu. Söylentilere göre Brezilya hep çekilmenin eşiğindeydi, böylece 2010 adaylığına odaklanabilecekti. Eğer durum buysa, Brezilya karşılıklı bir seçim an-

laşması düşünüyor olmalıydı. Brezilya çekileceğini ve Brezilya, Arjantin ve Paraguay'ın oylarının Güney Afrika'ya gideceğini açıkladı. Futbol gözlemcileri ve Dünya Kupası adaylığını saran siyasal gelişmelere aşina olanlar 2006'da Güney Afrika'yı favorilerden biri yapan Brezilya, Arjantin ve Paraguay'ın oylarının 2010 yılında karşılığını bulacağını belirttiler. Güney Afrika kampanya lideri Danny Jordan Brezilya ve Güney Amerika delegeleriyle görüştüklerini açıkça kabul etti ve şunları söyledi:

> Uluslararası sporda ülkelerin bir araya gelip karşılıklı çıkarlarını tartıştıkları ve ne ölçüde bazı oyları garantiye alabileceklerine baktıkları birçok örnek vardır. Brezilya ve diğer birçok konfederasyonla görüşerek biz de bu yoldan geçtik.

Brezilya çekildiğinde Almanlar bunun tekliflerinin olumsuz etkileyeceğinden kaygılandığı için, İngiltere şansının arttığını düşündü. Franz Beckenbauer şu sözleri söyledi:

> Herkes Almanya'nın 2006 için ideal ev sahibi olduğunu düşünüyor değil ve Brezilya ile Güney Afrika arasında olan şey at ticareti gibi, muhtemelen de artık oylar Almanya'nın aleyhine gidecek.

İlk turda Fas elendi. Almanya'nın İsveç, İtalya, Belçika, Norveç, İspanya, Malta, Türkiye, Güney Kore, Katar ve Tayland'dan aldığı toplam 10 oyu vardı. Güney Afrika'nın FIFA Başkanı Sepp Blatter, Kamerun, Botswana, Brezilya, Arjantin ve Paraguay'dan toplam altı oyu vardı. İngiltere'nin İskoçya, Yeni Zelanda, Kosta Rika, Birleşik Devletler ve Trinidad & Tobago'dan toplam beş oyu varken, Fas'ın üç oyu Mali, Tunus ve Suudi Arabistan'dan geldi. Bu sonuç, Avrupa bloğunun İngiltere'ye verdikleri bir oya

karşılık Almanya lehine yedi oyuyla, UEFA'nın geri kalanının İngiltere hakkında ne düşündüğünü gösterdi.

Suudi Arabistan'ın oyunu Almanya'ya geçirmesiyle ikinci turda İngiltere dışarıda kalırken, İskoçya ve Yeni Zelanda dışında İngiltere'yi destekleyen tüm ülkelerle Mali ve Tunus oylarını Güney Afrika lehine değiştirdi. Sadece iki takımın kalmasıyla Güney Afrika'nın kazandığı ve eğer bir beraberlik durumu olursa Sepp Blatter'in belirleyici oyuyla turnuvayı Güney Afrika'ya vereceği düşünülüyordu. Ancak, birçok futbol maçında olduğu gibi evdeki hesap çarşıya uymadı. Güney Afrika, Almanya gibi 11 oy aldı, İskoçya oyunu Almanya'ya verdi ve Yeni Zelanda çekimser kaldı. Her şey rayından çıktı. Güney Afrikalılar çılgına dönerken, Almanlar bunun sahte bir sonuç olduğunu düşünür gibi görünüyorlardı. Her şey Avustralya ve Yeni Zelanda'yı içine alan Okyanusya Konfederasyonu'nun başkanı Glasgow doğumlu Charlie Dempsey'nin yüzünden oldu. Futbol dünyası sarsıldı. Her şeyini Güney Afrika'ya bağlayan Blatter sıkıntı içindeydi ve siyasal olarak güçsüzleşmişti. Dempsey'nin seçime saatler kala hiçbir açıklama yapmadan ayrılmasıyla entrika daha da büyüdü. Dempsey sonradan FIFA'daki mevkisinden ve Okyanusya başkanlığından istifa etti. Sonunda neler olduğunu ortaya koydu ve bunu yaptığında tüm bu sürecin ne kadar karanlık olabileceğini gösterdi.

> Aldığım karar futbol içindi ve siyasal bir mesele değildi. FIFA toplantısından bir gece önce beni rahatsız eden çok sayıda isimsiz telefon aldım. Bunlardan biriyse bir tehdit telefonuydu.
>
> Önemli Avrupalı çıkar çevreleri, oyumu Güney Afrika lehine kullanırsam FIFA'da OFC [Okyanusya Futbol Konfederasyonu] hakkında olumsuz etkiler ortaya çıkacağı konusunda beni açıkça uyardılar.
>
> Kızım, dokuz OFC üyesinin altısından eğer istersem çekim-

ser kalabileceğime dair onay aldı. Dikkatlice düşündükten sonra, idari komitenin çoğunluğunun OFC'nin en çok yararına olduğunu düşündüğüm şekilde davranmak için yargımı kullanmakta özgür olduğumu onayladığı bilgisiyle davranarak bu yolu izlemeye karar verdim.

Bu kararı düşünmeden almadım. Böyle kararları düşünmeden almam. Dayanılmaz bir baskı altındaydım.

Dempsey kendini savunurken, FIFA'nın futbolu gerçekten küresel bir oyun yapma fırsatını harcadığına ilişkin suçlamalar vardı. Afrika kıtası, mahkemeye gidip sonucun değiştirilip değiştirilemeyeceğini görmeyi düşünse de, artık organizasyona ev sahipliği yapacaksa 2010'a kadar beklemek zorunda. Sonun açıklanmasından sonra Danny Jordan konuyla ilgili herkesin duygularına şu sözlerle hitap etti:

Afrika, FIFA ailesinin bir üyesidir ve bir aile çocuklarından birini besleyip diğerlerini açlığa terk edemez; yaptıkları budur. Dünya Kupası'nın ülkemiz, kıtamız ve yaşamlarımız üzerinde çok büyük bir etkisi olacaktı.

Afrika futbol sahnesindeki birçok kişi, iyi oyuncuları elde tutmak için yeterli para olmayacağı için Afrika futbolunun kötüye gideceğini, çünkü kulüplerin Avrupa'dan yapılan tekliflerle rekabet edemeyeceğini iddia ettiler. Güney Afrika teklif komitesi başkanı Irvin Khoza, Dempsey'nin sindirilecek türden bir adam olmadığını söyleyerek, çekimser kalmaya zorlandığına ilişkin iddialarına sürekli saldırdı. Khoza ve başkaları yasal yollara başvurmayı da düşündüler ama Blatter sonucun tamamen yasal olduğunu ve değiştirilemeyeceğini söyledi. Daha sonra basına bu sonucun görmek istediği sonuç olmadığını, ama değişti-

rilemez olduğunu söyledi.

> Bir yönetici olarak bu, kariyerimin en büyük hayal kırıklığı. Tarih yazma fırsatımız vardı ama biz bunu kullanmadık. Avrupa'nın Afrika'ya büyük bir jest yapma şansı vardı ama yapmadı.

Bu gösterinin tümü hiçbir şey göstermediyse bile bir şeyi açığa çıkardı; değişim olması gerekiyor. Ne yazık ki (Dünya Kupası'nın altı futbol konfederasyonuna sırayla verilmesine yönelik) önerilen değişikliklerden en fazla darbe alacak ülke, futbolun tekrar evine gelmesini görmek için uzun bir süre beklemesi gereken İngiltere olacak. Eğer Dünya Kupası'nın dönüşümlü olarak verilmesine şimdiden itibaren başlanırsa, İngiltere'nin ev sahipliği yapma fırsatını bulması 20 yıldan fazla sürecek.

Blatter ayrıca 2002'de koltuğunu bırakmayacağını ve yeniden seçilmeye çalışacağını, böylece sonraki Dünya Kupası seçimini denetleyebileceğini söyledi. Kendi sözleriyle:

> Bir gol yedim, şimdi beraberliği sağlamak ve galibiyet golünü atmak bana düşer.

Yıllarca süren ve milyonlarca pounda mal olan teklif sürecinin taraftarlarla hiçbir ilgisi yok, ama bunun acısını çeken yine taraftarlar oluyor çünkü onlar oyunu pek önemsemeyen ama ev sahipliği yapmak için çok para sunan ülkelere giderek dünyanın etrafında dolaşmak zorunda olacaklar. Kimse demokratik bir oylama sistemini eleştirmemeliyse de, bu prosedürün tamamı, futbolun en güzel anlarını içeren böyle bir etkinlik hakkında belki de daha geniş bir düzlemde tartışmamız gerektiğini gösterdi.

Bu hüzünlü destana bir dipnot olarak, Dempsey'nin yerine başkanın belirleyici oyuyla Fiji'den Sabu Khan'ın seçildiğini belirtmeye değer.

13
Futbol ve Siyaset, Siyaset ve Futbol

Spor ve siyaset, potasyum ve su gibidir; bir araya geldiklerinde sadece sorun çıkarırlar. Avrupa'da bu, insanların herkesi memnun etmek için ama sonuçta kimseyi memnun edemeden perde arkasında işler çevirdiği bir fenomenin ortaya çıkmasına yol açarken, yurtdışında, özellikle de Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde ölümlere neden oldu. Çünkü toplumsal huzursuzluk despotlara ve hükümetlere karşı siyasal bildirilerin spor etkinliklerinde yüksek sesle okunmasına yol açtı ve yetkililer iktidara karşı gelenleri bastırmak için harekete geçtiğinde isyanlar meydana geldi.

Bu bölüm siyasetin iriyarı bir savunma oyuncusu gibi futbola nasıl dört elle sarıldığını ve nasıl her zamanki gibi kaybedenlerin taraftarlar olacağını ele alıyor.

Demokratik dünyanın çoğunda, futbol oynanan yerlerde maçlarda zaman zaman, normalde bir siyasetçi maçı izlediğinde, hükümet aleyhine tezahüratlar olur, ama nadiren bundan fazlası meydana gelir.

Ancak, Afrika gibi kıtalarda büyük kitlelerin toplandığı futbol

maçları gibi etkinlikler bazen insanların daha az demokratik rejimlere karşı seslerini yükseltmek için tek şansları olur. Bu olayların en trajiklerinden biri Temmuz 2000'de Zimbabwe polisinin Harare'deki Ulusal Spor Stadı'nda Güney Afrika ile Zimbabwe arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçını izleyen "itaatsiz" dedikleri taraftarları kontrol altına almak için göz yaşartıcı gaz kullandığında meydana geldi. Bunun sonucunda ortaya çıkan panik nedeniyle dördü çocuk, 13 kişi öldü. Birkaç taraftar Başkan Robert Mugabe'ye muhalefet eden partiyi destekleyen sloganlar attıktan sonra polisin gazı sıkmaya başladığı ortaya çıktı.

Tanıklar habercilere 50.000 kişilik kalabalığın çoğunun milli marş sırasında muhalefet partisinin eli açık işaretini yaptığını ve maç boyunca da bu işareti yapmaya devam ettiğini söylediler. Demokratik Değişim Hareketi'nin yerel Shona dilinde değişim anlamına gelen muhalefet sloganı "chinja" da stadyumun her yanında duyuluyordu.

Mugabe daha sonra bir grup ajitatörün sahaya şişe ve diğer maddeleri atmadan önce muhalefet partisinin sloganlarını atmak ve sembollerini göstermek için stadyuma mevzilendirildiklerini söyledi, ama tanıklar göz yaşartıcı gazın sadece sloganların atıldığı alanlara değil stadyumun tümüne fırlatıldığını söylediler.

Fildişi Kıyısı kadrosu Afrika Uluslar Kupası'nın ilk turunda elendikten sonra 1999'da Yamoussourko yakınlarındaki Zambarko kampında, iddiaya göre silah doğrultularak, tutuklandığında futbol ile siyaset arasında tuhaf bir örtüşme yaşandı.

Fildişi Kıyısı'nın turnuvadan ayrılması kitlesel bir protestoya neden oldu ve ordu kadronun pasaportlarını ve cep telefonlarını almadan önce onları kampa götürdü.

Resmi açıklamaya göre oyuncuların güvenliğini sağlamak için bu gerekliydi, ama birçok kişi buna ikna olmadı ve siyaset-

çiler tutuklamayı eleştirirken, FIFA Başkanı Sepp Blatter oyuncuların bırakılması için müdahalede bulundu.

BK ve Avrupa'da siyasetin futbola karışmasında kurşunlardan çok avukatlar yer aldı. Futbol siyasetçiler tarafından işçilere yakın olduklarını ve normal insanlar olduklarını "göstermek" için kullanıldı.

1997'de seçildiği dönemin başında Yeni İşçi Partisi popülist meselelere destek verdi ve sınırların dışında hiçbir konuyu göz önüne almadı. Bazılarının umduğu gibi, futbol hemen inceleme altına alındı ve iktidara geldikten sonra üç ay içerisinde Muhafazakar milletvekili ve futbol yorumcusu David Mellor başkanlığında bir futbol özel birimi oluşturulacağını açıkladılar. Özel birime futbolda ırkçılık, tekerlekli sandalyeyle sahalara ulaşma, büyük kulüplerden oyuna gelen kitle tabanı desteği ve sporda ticarileşme gibi çeşitli alanları inceleme talimatı verildi. Sonuçta ortaya çıkan rapor kimseyi şaşırtmadı; çünkü daha az ırkçılık, özürlü taraftarlar için daha fazla erişim ve sporun uzun vadede geleceğini sağlama almak için daha fazla tabana yönelik çalışma yapılması çağrısında bulundular.

Özel birimin ele alacağı son alan, herkesin tartışmalı olacağını bildiği sporda ticarileşme konusuydu. David Mellor'un kendisi bunun ihtilaflara yol açacak bir alan olduğunu kabul etti, ama kimse bu kadar zor olacağını tahmin etmemişti. Sonuç olarak, oyunun ticarileşme karşısında nasıl bir tutum izleyeceği konusunda özel birimin üyeleri arasında bir ayrılık olduğu ortaya çıktıktan sonra, meseleyle ilgili iki rapor yayımlandı.

Ancak, bir ölçüde görüş birliği vardı; her iki rapor da, oyuna milyonlarca dolar dökülmesiyle, ürün satışları ve bilet fiyatları gibi konularla ilgili katı kuralların uygulanmasına gerek duyulduğunu söylüyordu. Ana rapor köklü bir reform programı, özel-

likle de sürekli olarak bir düzenleyici işlevi görecek ve bireysel şikayetleri rapor edecek ombudsman türünden bir yapı olacak bir Futbol İzleme Komisyonu kurulmasını öneriyordu. İkinci rapor ise kendi kendini düzenlemeye daha büyük bir vurgu yapan bir sistem için çağrıda bulundu.

İlk rapor (buradan itibaren FİK raporu diye anılacaktır) ayrıca bilet fiyatlarını düşük tutmanın önemini vurguladı ve tüm kulüplerin fiyat aralığını genişletmesini talep etti. Böylece en fazla para ödeyen taraftarlar, yeni düşük ücretli biletleri alan taraftarları etkin bir biçimde desteklemiş olacaklar. Ev sahibi ve konuk taraftarların aynı ücreti ödemesi tavsiye ediliyordu. Rapor, 16 yaşından küçükler ve tam zamanlı öğrencilere biletlerin yüzde 10'unu yarı fiyatından satmanın, gençlerin ve yoksulların oyunla ilgisinin kopmamasını sağlayacağını belirtiyordu. Ayrıca en düşük fiyatlı biletlerde her yıl Tüketici Fiyat Endeksini aşmayacak şekilde artışa gidilmesi ve sezonluk bilet alamayanların desteğini sağlamak için bu biletlerin sayısının sınırlandırılması öneriliyordu.

FİK raporu ayrıca, satışa sunulan tüm formaların asgari iki sezonluk bir ömrü olmasını ve yakasında formanın ne zaman değişeceğini gösteren bir tarih bulunmasını önerdi. Kulüpler de sahanın yerini değiştirme, halka açılma ve büyük hisse satışları gibi önemli kararlarda taraftarlara danışmak zorunda olacaklardı. Tüm bunlar, kulüplerin taraftarlarına nasıl davranacaklarıyla ilgili asgari standartları belirleyecek ve bir kurallar bütününe sahip Futbol İzleme Komisyonu tarafından denetlenecekti. Ancak, özel birimin futbol otoritelerini temsil eden üyeleri tarafından hazırlanan diğer raporda bağımsız üyelerden oluşan bağımsız bir inceleme heyetinin bir davranış kuralları bütününü uygulamasının ileriye doğru en iyi adım olacağı belirtildi. Bu heyet yılda azami dört hafta çalı-

şarak oyunla ilgili bir yıllık rapor oluşturacaklardı.

Spor Bakanı Kate Hoey'a bundan dengeli bir çıkış yolu bulmak düştü. Hoey'un ilk yorumu aslında uzlaşmanın ileriye doğru atılacak en iyi adım olduğu yönündeydi.

> Hükümetin görevlerinden biri kulüplerin gerekli işletme çıkarlarıyla kulüplerin varolmasını sağlayan taraftarların çıkarları arasında dengeyi bulmaktır.

Basına açıklama yapma zamanı geldiğinde, sanki bir tür denetim organı kurulacakmış ama bu, hukuki bir organ olmayacakmış gibi bir görüntü vardı. Futbol Taraftarları Derneği'nden (FTD) Dave Boyle'a göre sadece konuşmaktan ibaret olmadığı sürece, mevcut düzenleme şimdilik yeterli.

> FTD düzenleme konusunda çok çalıştı. Hukuki bir organ için kampanya yürüttük ama öyle görünüyor ki buna buradan başlayamayacağız.
>
> Nasıl bir şekil alırsa alsın, bu organın bilet fiyatları ve dağıtım gibi konularla ilgilenmesi, etkisi ve gücünü oyuna yeniden istikrar kazandırmak için kullanması, onlara [kulüplere] küresel bir işletme olarak konumlarının, tüm gelir gruplarından insanlar tarafından canlı olarak izlenen, derinlere kök salmış ulusal bir spora dahil olmak karşısında ikincil olduğunu hatırlatması için baskı yapıyor olacağız.
>
> Nasıl bir şekle bürünürse bürünsün, düzenleyici organ hakkında yargıya varmak için denektaşı olarak kullanacağımız özel birim raporu ve onun 63 önerisi elimizde. Çeşitli bakış açılarına sahip farklı insanların çoğunluğunun üzerinde anlaştığı bu rapor iyi bir başlangıç noktası ve izlenecek iyi bir "yapılacaklar listesi" oluşturuyor.

Aslında rapor iyi bir "yapılacaklar listesi", ama birçok dilek listesinde söz konusu olduğu gibi, taraftarların en çok istediklerini asla alamayabilecek olmaları tehlikesini barındırıyor.

Özel birimin görevi oyunu daha iyi bir yönde değiştirmekken, futbolla belirli bir bağlılığı bulunmayan bir başka siyasal organ en iyisi olduğunu söyleyemeyeceğimiz nedenlerle giderek daha fazla işe dahil oluyordu. Bu organ Avrupa Komisyonu'dur. Özel birimin raporları (eğer belirli insanlara samimiyetle kendi çıkarlarına bakmayı bırakıp değişim için çalışırlarsa) Britanya futbolu için olumlu anlamlara sahipken, Avrupa siyaseti, oyunu Avrupa'nın her yanından yüzlerce kulübün kapanabileceği bir noktaya getirecek şekilde dönüştürme gücüne sahip.

Bu noktada insanlar siyasetin mahkeme kararlarıyla ne işi olduğunu merak edebilir. Şöyle ki; asıl istihdam yasaları, spor gibi, özellikle de futbol gibi alanlarda bazı ayrıcalıklara gerek olduğunu görecek öngörüye sahip olmayan siyasetçilerin elinden çıktı. Tıpkı finans sektöründe futbolu sadece diğer işlerden biri olarak gören ve öyle davranan birçok insan gibi, futbolun sadece bir diğer istihdam sektörü olduğunu savunanlar var ve bu alanda siyaset, Avrupa'yı dönüştürüyor.

Siyasetçiler oy toplamak için atkı sallamaktan her zaman memnun olurlar, ama iş futbol gibi ağır meselelere geldiğinde tereddüt ediyorlar. Hillsborough trajedisiyle ilgili suçlamalar için hiçbir siyasal baskı olmadı, İskoçya'nın mezhep sorunlarına dair hiçbir şey yapılmadı ve dünyanın her yerinde holiganizme karşı sadece refleks niteliğinde girişimler yapıldı. Değişim taraftarlardan başlayabilir, ama gerçekten bir değişiklik yapmak için yasalara ihtiyaç olduğundan durumun gerçekten iyileşmesi için siyasal irade gereklidir.

Hillsborough'dan yıllar önce kulüpler koşullarını geliştirebilirlerdi ama yapmadılar ve sonra hükümet destekli Taylor Rapo-

ru, siyasal baskı ve mali kaynaklarla ilgili siyasal açıklamaların birleşmesi değişimi yarattı.

Siyasetçiler en iyi niyetleriyle yasalar çıkarabilirler, ama gerçek dünyanın ve onun farklı boyutlarının bundan nasıl etkilendiğine bakmalılar. Ayrıca oyunla ilgili daha fazla sorumluluk almaya ve daha zor kararlar vermeye, hattâ belki de oyunun ruhunu korumak için bağımsız bir futbol denetim mekanizması oluşturmaya başlamalılar.

Avrupa mahkemesinin futbola karışması ilk kez 1996'da herkesin dikkatini çekmişti. Jean-Marc Bosman, bir oyuncunun sözleşmesi bitse de transfer ücreti ödenmeden AB içinde başka bir kulübe geçemeyeceğini söyleyen bir kurala itiraz etmek için UEFA'yı Avrupa mahkemelerine vermişti. Bosman bu kuralla çalışma dönemi sona ermesine rağmen, kulüplerin oyuncuları kendi çıkarları nedeniyle ellerinde tutarak oyunculara zarar verebileceğini savunuyordu. Futbolun herhangi bir işveren için çalışmakla bir göründüğü genel bir bakış açısıyla iddialarını dile getiren ve Avrupa Komisyonu siyasetçilerinin işçi hareketiyle ilgili olarak tasarladıkları yasaları kullanarak davayı kazandı ve böylece UEFA kuralları oyuncuların serbestçe Avrupa'nın her yanına transfer olmalarının yolunu açacak şekilde değişti.

Oyunun bunu kaldırabileceği düşünülüyordu, ama 2000 yılında Avrupa Komisyonu ile futbol yeniden karşılaştı. İtalyan tarafı Perugia, sözleşmesi devam eden bir oyuncu için transfer ücreti ödemenin Roma Antlaşması'na aykırı olduğu, çünkü bunun bireyin hareket özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasını Avrupa Komisyonu'na taşıdı. Bunun oyuna etkisi ise oyuncu ve hocaların sadece ayrılacaklarını açıklayarak gidebilmeleri ve belki sadece bir ihbar dönemi için çalışmaya devam etmelerine yol açmasıydı. Bu etki hemen fark edildi ve futbol otoriteleri statükoyu koru-

mak için tarihin en büyük çabalardan birini gösterdiler. Bu konuyla ilgili birkaç endişeleri vardı. Birincisi, kulüpler her yıl yeni yetenekler yetiştirmek için milyonlarca pound harcıyorlar. Oyuncunun bir süper stara ya da transfer edildiğinde büyük paralar kazandırıp kendisine yapılan masrafın bir kısmını telafi edecek birine dönüşmesi umuduyla genç yaşta oyuncularla anlaşma imzalıyorlar. Ancak, oyuncular ihbarlarını verebilirlerse, kulüpler yeni yetenekler yetiştirmeye büyük miktarlarda para harcamaya oldukça isteksiz olacaklar ve daha küçük diğer kulüplerin, oyuncuların eğitilip hazırlanması gibi tüm zor işleri yapmasını daha ucuz ve uygun bulabilirler. Sonra da gidip istedikleri oyuncuyu alırlar. Ayrıca böylece bir kulübün kendisine transfer teklifi yapacağını bilen ve kulübünden ayrılmak isteyen bir oyuncu, kulübünün kendisine harcadığı zaman ve tüm o yetiştirme için bir borcu olmadan istifasını verip gidebilir. Elbette bunun tersi de olabilir. Oyuncular da kötü performanstan dolayı kovulabilirler.

FIFA genel sekreteri Michel Zen-Ruffinen'in iddiasına göre, eğer Perugia davasının reddedilmesi için başarılı bir savunma yapılmasaydı, futbol şimdiye ölmüş olacaktı. Ağustos 2000'de dava reddedildi ama tam futbol otoriteleri derin bir nefes almıştı ki, AK mevcut transfer düzenlemelerinde önemli değişiklikler yapılacağını çünkü düzenlemelerin bu haliyle çalışma yasasına aykırı olduğunu duyurdu. AK sadece uluslararası transferlerle ilgilenebileceği için, bu açıklama yurtiçi transferlerde bir değişikliğe işaret etmiyordu (ülkelerin içişleriyle ilgili meselelerde AK yetki sahibi değil). Sepp Blatter, 24 yaşın üzerindeki oyuncular için transfer ücreti ödemenin "geçmişte kaldığını" söylediğinde hikaye yön değiştirdi. Ancak, UEFA Başkanı Gerhard Aigner meselenin kapanmadığını ve transfer ücretlerinin kaldırılmama-

sı için mücadele edeceklerini söyledi.

Eylülde FIFA hukuka uygun bir çözüm bulmaya çalışmak üzere AK ile tartışmaya girmek için özel bir transfer birimi oluşturdu. Özel birimde UEFA Başkan Yardımcısı Per Omdal, Gerhard Aigner, Michel Zen-Ruffinen, İspanya Ligi genel sekreteri Pedro Tomas, Almanya Futbol Federasyonu Başkan Yardımcısı Gerhard Mayer-Vorfelder ve Avrupalı oyuncuların sendikası FIFPro'nun ve Profesyonel Futbolcular Derneği'nin Başkanı Gordon Taylor yer alıyordu. Tony Blair ve Almanya başbakanı Gerhard Schröder'in Komisyona mevcut sistemi kaldırmama çağrısında bulunmalarıyla devletler de bu noktada işin içine girmeye başladı. UEFA'nın 51 üyesinin tümü birleşti ve gerekirse bu savaşı mahkemeye taşıyacaklarını söyleyen bir açıklama yaptılar. Sir Alex Ferguson, Arsene Wenger, Carlo Ancelotti, Fabio Capello, Hector Cuper, Sven-Goran Eriksson ve Lorenzo Serra Ferrer de dahil Avrupa'nın önde gelen birçok teknik direktörü sağduyu çağrısında bulunan bir açıklama yaptılar. Açıklamada şunlar yazıyordu:

> Sporun temel taşı olan takım oluşturma sürecinde, hocaların üç dört yıllık bir süre için oyuncularına güvenebilmesi gerekir.

Gordon Taylor temsil ettiği üyelerin, yani oyuncuların kaygıları dikkate alınmadığı için ekimde özel birimden ayrılma tehdidinde bulunduğunda ortadaki iyimserlik kayboldu. Daha sonra Taylor FIFPro'nun teklifleri tartışılmadığında ayrıldı ve Sepp Blatter ile şiddetli bir kavgaya girdi. Özel birim ayrıca Avrupa'daki her bir çalışma yasasının farklı doğasının, tek bir transfer sistemine ulaşılamayacağı anlamına geldiğini kabul etti. Taylor o zaman hain olmakla ve sistemi değiştirmeye yönelik yeni

teklifleri desteklemekle suçlanmıştı. U-dönüşü suçlamaları *The Observer* gazetesinde yer alan bir yazısıyla başladı. Bu yazıda Taylor mevcut oyuncu sözleşmelerindeki istikrarın oyuncu, kulüp ve taraftarlar için yararlı olduğunu ve değişikliğin oyun için bir felaket olacağını ileri sürdü. Sorun, bu yazı AK'nin yeni bir transfer sistemi getirmesini isteyen FIFPro'nun politikasıyla karşılaştırıldığında çıktı. Ancak Taylor'a yöneltilen suçlamalar çok sertti. Eğer iddia edildiği gibi FIFPro'nun teklifleri dikkate alınmıyorsa kendini ifade etmek için başka ne seçeneği vardı? Temsil ettiği üyeleri kollamak zorundaydı ve bunu yaptı. İşinde yapması gerekenler kendi kişisel ve özel görüşleri olmayabilir, ama oyuncuların çıkarlarını korumak için ücret alıyor ve ilkeli olduğu için alkışlanmalıdır. Özellikle Avrupa Komisyonu bağlamında Avrupa siyasal sistemindeki çürüme göz önüne alındığında bazı politikacılar bundan ders almalıdır.

Ayrıca, o zaman da belirtildiği gibi, oyuncular için en iyi olan şeyin futbol için de en iyisi olması gerekmez. Ama birçok çalışanın tercihlerini düşünürken yaptığı gibi oyuncular da sadece kendilerini düşünüyor olabilir.

Oyuncular için yeni sistemin olumlu ve olumsuz yönleri vardı. Durmadan dolaşıp ücretlerini yükseltmek isteyen genç ve yetenekli oyuncular için iyi olabilir, ama daha yaşlı oyuncular güvencelerinin olmamasından kaygı duyacaklardı. Oyuncular kovulabilir ve sadece ihbar dönemi için ücret alabilirlerdi. Oyuncular için bunun en önemli yararı, artık hocaların bazen olduğu gibi oyuncuların gitmesini engellemek için transfer ücretlerini gerçekçi olmayan bir düzeye çıkartamamaları olacaktı. Eğer bir hoca bunu yapacak olursa oyuncu ihbarnamesini verebilir. Bazıları bu sistemin genç oyuncuların oyuna dahil olmasını bitireceğini, çünkü hocaların mevcut oyuncularla anlaşma yapabileceği-

ni düşünüyorlar Ama gelecekteki başarılarını arttırmaya çalışmak için kulüplerin genç oyunculara ihtiyacı olduğundan bu iddiayı desteklemek için pek kanıt yok. Bu anlamda transfer ücretlerinin kaldırılması daha çok oyuncunun yetiştikleri şehrin takımında oynamak istemesine yol açacaktır. Ayrıca temsil ettikleri oyuncular için daha fazla görüşme yapacakları için oyuncu temsilcilerinin oyuna daha çok girmesine neden olacaktır. Ancak, kulüplerin oyunculara uzun dönemli ya da "özel çalışma hakları" olan, yani bugünün sözleşmelerinin bir eşdeğeri olan sözleşmeler imzalatmalarıyla bu durum dengelenebilir.

Vasıflı ve profesyonel insanlar için bir sendika olan Üretim Bilim ve Finans sendikası (MSF) bile BK'deki işe karıştı. Onlardan gelen bir açıklamada şu sözler söyleniyordu:

> Kulüplerin 24 yaş üstündeki oyuncular için transfer ücreti isteme haklarını sona erdirmek, alt liglerdeki küçük Britanya takımları için bir felaket olur.
>
> Uzun vadede ikinci ve üçüncü liglerin sürdürülemez hale gelmesine yol açabilir. Ülkenin her yanında binlerce iş ve Britanya'daki birçok kasabada toplumsal bağlar futbol kulüplerinin işlemesine dayanıyor.
>
> Lig Menajerleri Derneği (LMA) aracılığıyla 92 İngiliz ve Gallerli takım hocalarını temsil eden MSF, küçük kulüplerin ayakta kalması için elzem olan genç yetiştirme sisteminin AK'nın planıyla yok olacağından korkuyor. 92 kulübün tümünde yarının yıldızlarını yetiştirmek için Gençlik Akademileri ya da Üstünlük Merkezleri bulunuyor.
>
> Bir Gençlik Akademisini çalıştırmak yılda 3 milyon pounddan fazlasına mal oluyor. Standartları yüksek tutmak için 10 tam zamanlı koç personelinin yanında bir eğitim görevlisi ve en üst niteliklere sahip antrenman tesisleri gerekiyor. Eğer küçük kulüpler bu yatırımın karşılığını transfer sisteminden alamaz-

larsa, futbolda gençleri yetiştirmek yok olup gidecektir.

Gençleri yetiştirme sistemi olmadan Britanya futbolu sıkıntı çeker, milli takımımız dünya klasmanında rekabet etmekte zorlanır ve küçük kulüplerimiz iflasa sürüklenir.

Nwankwo Kanu, Steve Howey ve Les Ferdinand gibi oyuncuların temsilcisi Jon Smith mevcut sistemin yakında yıkılacağını, çünkü tek bir mahkemenin bile futbolcuların son bağımlı çalışanlar olduğunu savunmasının, oyuncuların ihbarnamelerini verip belirli bir süre daha çalıştıktan sonra ayrılmalarıyla sonuçlanacağını düşünüyor. Bayern Münih Başkan Yardımcısı Karl-Heinz Rummenigge transfer ücretlerini kaldırmanın Avrupa futbolu üzerinde yıkıcı bir etkisi olacağını söyledi.

Eğer Avrupa Birliği başarılı olur ve transfer ücretleri aniden kaldırılırsa, oyuncuların ücretleri yükselecek ve bu, futbolun yaşadığı en büyük yıkıma yol açacaktır.

Görüşme sürecinde birçok uzlaşma önerisi yapıldı, bunlardan biri de bir oyuncuyla anlaşan kulüplerin oyuncunun ayrılması için ödenecek bir ücretin belirlendiği İspanyol sistemini kullanmaktı. Diğer öneriler arasında aileleri göç etmedikçe 18 yaş altındaki oyuncular için uluslararası transferin yasaklanması ve 18-23 yaşları arasında ilk profesyonel kulüplerinden ayrılan oyuncular için bir tazminat getirilmesi yer alıyordu. Bu tekliflerle ilgili sorunlar arasında Alman Anayasa Mahkemesi'nin bu türden tazminat planlarının yasadışı olduğuna dair hükmü bulunuyordu, böylece bu öneri Almanya'da işe yaramayacaktı ve aslında yarayamazdı.

Ancak UEFA ve FIFA, çoğu transferin ulusal çalışma yasalarına ve ulusal ortak pazarlık düzenlemelerine dayandığını sa-

vunmuş olsaydı sistem kurtarılabilirdi. Çünkü bu alanlar AK'nin müdahale edemeyeceği ve dolayısıyla çaresiz kalacağı alanlardır.

Sonra FIFA, teknik direktörlük taktikleri üzerine anlaşmazlık gibi "sadece spor kaynaklı nedenlerle" oyunculara kulüpleriyle sözleşmelerine son verme hakkı tanınmasını istediğini söyledi. FIFA'nın teklifi ayrıca, kulübünden ayrılmak isteyen bir oyuncunun sadece üç aylık bir ihbarname vererek ayrılabileceği anlamına da geliyordu. UEFA, oyuncuların başlangıçta kulüplere üç yıllığına bağlı olduğu beş yıllık sözleşmelerden yanaydı. FIFA'nın UEFA'yı atlayarak doğrudan Avrupa Komisyonu'yla görüşmesi de işleri daha kötü bir hale getirdi.

Ancak elinizdeki kitap baskıya gittiğinde, bir tür çözüm bulunmuştu. Avrupa Komisyonu'nun FIFA ve UEFA ile 2001/02 sezonunda hazır olacak ve işleyecek yeni bir sistem üzerinde prensipte anlaşmaya vardığı açıklandı.

Sistem, bir kulüpte üç yıldan fazla oynayan bir oyuncuların üç ay öncesinden bir ihbarname vererek sözleşmelerini bitirmelerine olanak tanıyordu. Oyuncu bu süreden önce de sözleşmeyi ihlal edebilecekti, ama bu ihlal bir yıla kadar uzaklaştırma ve bir de para cezası almasına yol açabilecekti.

23 yaşın altındaki oyuncular için oranlar ise her ülkenin federasyonuna bağlı olarak belirlenecek. Kulüplerin zararları da hangi ligde olduklarına ve oyuncunun ne kadar süredir orada oynadığına göre tazmin edilecekti.

Avrupa'nın her yerindeki küçük kulüpler için, oyuncuları büyük takımlara gittiği zaman bir tazminat sistemi de öneriliyordu, ama kitap baskıya gittiğinde henüz pürüzler giderilememişti. Tazminat miktarları ve diğer ilgili konularla her ikisi de oyuncular ve kulüpler tarafından önerilen üyelerden oluşacak Anlaşmazlık Çözümleme Dairesi (Dispute Resolution Chamber) ve

Futbol Hakem Heyeti (Football Arbitration Panel) ilgilenecekti.

Ancak, FIFPro anlaşmayı kabul etmeye yanaşmadı ve buna karşı hukuki bir mücadele başlatabileceğini ima etti. Ama önde gelen oyuncular bu düzenlemeyi gerçekten sevebilir çünkü kulüpler her yıl oyuncularla ücret artışlarını tekrar görüşmek zorunda kalabileceklerdi, aksi takdirde oyuncular kulüpten ayrılabilecekti.

Belirsiz kalan bir diğer nokta da üç aylık ihbarname verme süresinin yalnızca futbol sezonu sırasında geçerli olup olmayacağıydı. Örneğin, bir oyuncu kulüpte kalmaya niyetli olduğunu söyleyip, sonra da fikri değiştirip yaz döneminde ihbarnamesini sunabilir, böylece ayrıldığı kulübün ondan bir fayda göremeden üç aylık ücret ödemesi anlamına gelir. Ancak, ihbarnamesini ocak ayında verirse, kulüp sezonun üç ayında daha ondan faydalanabilir.

Yazarın görüşüne göre bu düzenlemenin tümünde komitenin görüşbirliği var gibi görünüyor. Bu düzenleme gelecek yıllarda çok fazla sorun çıkaracak ve muhtemelen birkaç yılda daha fazla reform yapılmasını gerektirecek.

Eski transfer sistemi belki mükemmel değildi ama zaman geçtikçe en iyi sistem olabilirmiş gibi görünüyor. Yine de kesinleşen bir şey var ki, hukuki sistem futbol için en iyisi olmaktan başka her şey olabilir.

Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nden John Williams tüm bu müdahalelerin tehlikeli bir alan olduğunu düşünüyor:

> Kabaca, taraftar kampanyacıları serbest piyasanın futbola karışmasının kötü bir şey olduğunu söylüyorlar ve kabaca ben de muhtemelen daha fazla düzenlemenin gerektiği, serbest pi-

yasanın işin içine dalmasına izin verirseniz elinize oldukça bozulmuş ve dengesiz bir oyunun geçeceği konusunda onlara katılıyorum.

Yani sorun serbest piyasanın olağan süreçlerine ne zaman müdahale edileceğiyle ilgili bir mesele halini alıyor. İki sezon önce Manchester United, Aston Villa'dan Dwight Yorke ile anlaştığında, bu serbest piyasanın kabul edilemez yanıydı diyebilirsiniz, çünkü sözleşmesi vardı ve Aston Villa'da mutluydu, sonra aniden Manchester United geldi ve artık oraya geçmek istiyor. Manchester United onu alabiliyordu çünkü Aston Villa'dan daha güçlü ve daha zengindi.

Ben Manchester United taraftarlarının bu açıdan serbest piyasanın işleyişine itiraz edeceklerini düşünmüyorum. Dwight Yorke'la anlaşmasalardı 1999 Avrupa Kupası'nı kazanamazlardı. Bu durum çok önemli deneysel ve pratik bir soruyu tartışmaya açıyor; sistemi ne zaman düzenlersiniz ve hangi yollarla düzenlersiniz?

BK takımları Avrupa'da mücadele ederken işler zorlaşıyor ve yapılacak herhangi bir düzenleme Avrupa çapında olmalı. Eğer bu yapılırsa biraz başarı şansımız olacağını düşünüyorum, ama sanırım bu ölçekte bir düzenlemeden oldukça uzağız.

Taraftarların serbest piyasadan ve sporun şirketleşmesinden kaygı duyduğunu görmek ilginç, ama kamusal organ AB karışmak istediğinde "futbol bir iştir, diğer iş türlerinden de farklıdır, futbola karışmayın" diyorlar.

Bunun ekonomisi anlaşılır değil. Küçük kulüpleri transfer ücretlerinin ayakta tuttuğunu iddia edenlerin, ortalama küçük kulüplerin ne kadar transfer parası aldığına ayrıntılı bir biçimde bakmadıkları ortada.

Aslında transfer sisteminden kurtulsaydık ve büyük kulüpler azar azar TV gelirlerinin belirli bir yüzdesini küçük kulüplere verselerdi, çok daha verimli olurdu. Böylece, gerçekten küçük kulüplerin ayakta kalmasıyla ilgileniyorsak, bu çok daha

fazla anlamlı oldurdu. Ayrıca küçük kulüplere az miktarda ve yetersiz gelir getiren bir transfer sistemindense bu, çok daha verimli olurdu.

Transfer sistemini kaybetmenin bazı olumlu sonuçları olabilir. Her şeyden önce oyuncu temsilcilerinin etkinliği sınırlanır, transfer anlaşmalarının etrafında dönen yolsuzluklar sınırlanır ve kulüplerin bu fırsatı kullanıp kullanmayacağı belli olmaz ama transfere harcanan paraların farklı şekillerde başka yerlere yatırına fırsatını verir.

Transfer sisteminin kalkmasının dünyanın sonu olduğunu düşünmüyorum. Kimsenin de gerçekten bunun nasıl etkileri olabileceğini incelediğini sanmıyorum.

Kasım 2000'de Doğu Avrupa'dan oyuncuların Avrupa'daki hareketleriyle ilgili dönüm noktası niteliğinde bir karar alındı. Avrupa Mahkemesi, Avrupa Birliği'yle (AB) sınırlı üyelik ilişki içinde olan ülkelerden oyuncuların AB'deki diğer oyuncularla aynı haklara sahip olduğuna hükmetti.

Dava Celta Vigolu Rus orta saha oyuncusu Valery Karpin'le ilgiliydi. Karpin kulüplerin sadece belli sayıda AB dışından oyuncuya sahip olabileceğini belirten futbol kurallarına işaret etti. Bunun çalışanlara karşı milliyet temelinde bir ayrımcılık olduğunu ve sınırlı üyelikte ayrıncılığa izin verilmediği için kendisinin AB'li her oyuncuyla aynı haklara sahip olması gerektiğini iddia etti.

Bu karar Rumen, Hırvat, Türk ve Sloven oyuncuların da bu ülkelerin de AB ile sınırlı üyelik ilişkisi bulunduğundan oldukça fazla yer değiştirmelerine neden olabilir.

Bunca yıl önce verilen Bosman kararındaki iyi niyetten bir kuşkumuz olmasa da, eğer futbol da diğer işler gibi yürümeye zorlanırsa, diğer tüm iş alanlarında da olduğu gibi birkaç oyun-

cunun iyi iş yaptığını ve diğerlerinin ortalama bir ücret aldığını göreceğiz. Gelecek yıllarda futbola giren paranın artışı yavaşlar ve hattâ tersine dönerse, tüm futbol oyuncularının ortalama ücretler aldığını da görebiliriz. Peki, para nereden gelecek? Günün sonunda maliyeti taraftarların üstüne kalan televizyon haklarından, yine taraftarlarca ödenen sponsorluktan ve yine taraftarların cebinden çıkan fiyat artışlarından gelecek.

AK, oyuna ve oyundaki işgücüne nasıl davranıldığına bakarak iyi bir şey yaptığını düşünebilir, ama belki de biraz daha ileriye bakıp oyunun tüketicilere, yani nihayetinde AK üyelerinin maaşlarını ödeyen kişilere nasıl davrandığını görmeli.

BÖLÜM ÜÇ

Çirkin Oyun -Taraftarlar Oyunlarını Nasıl Kaybettiler?–

14
Holiganizm

Büyük işler, yozlaşmış oyuncular, televizyonlar için maçların cumartesi günü 15.00'a alınmaması, kötü hakemlik. Tüm bunların oyun için kötü olduğu söyleniyor, ama oyunu bunlardan daha çok kirleten bir şey varsa o da nefrettir; dinleri, ten renkleri ve hattâ sadece tuttukları takım nedeniyle başkalarına karşı duyulan nefret. Holiganlar en önemsiz nedenler yüzünden nefret ederler ve bazen oyundaki en yıkıcı unsur olurlar.

Bir taraftar takımına karşı tutkuludur, ama bu iyi bir tutkudur. Bir holigan ise bir taraftarın çarpık halidir, onun tutkusu nefret etmektir.

Yaygın kanaatin aksine İngiltere holiganizmin doğduğu yer değildi. Meydana gelen ilk olayda 1908'de Manchester United oyuncuları Macaristan'daki bir maç sırasında sahada saldırıya uğradılar. Sonraki yıl Glasgow'daki Hampden Park'ta 6.000 izleyicinin karıştığı bir kargaşa çıktı. Otuzlarda, kırklarda ve ellilerde Fransa, Almanya, İtalya ve İsveç'te de kayda geçen olaylar oldu. Ellilerin sonunda Türkiye'de maçlardan sonra saldırılar ve ayaklanmalar oluyordu. Kayseri ve Sivas arasındaki bir maçta yarısından fazlası bıçaklanarak toplam 42 kişi öldü. Maçtan son-

raki çatışmalarda 600'den fazla sayıda insan yaralandı ve yeniden düzeni sağlamak polisin günlerini aldı.

Şimdi holiganizm olarak adlandırılan şey 1960'lara kadar İngiltere'de yaşanmaya başlamamıştı. O zamanlar Yugoslavya gibi ülkelerde zaten büyük çaplı şiddet olayları meydana geliyordu, ellilerin ortalarında taraftarların birbirlerine çekiç, sopa ve metal çubukların yanı sıra başka şeylerle de saldırıyorlardı. İngiltere'de şiddet hızla artmaya başladığında, İngiliz kulüpleri kendilerini uluslararası sahnede ve dünya klasmanında başat konumda buldular; İngiltere 1966'da Dünya Kupası'nı kazanırken Manchester United da 1968'de Avrupa Kupası'nı kazandı.

Yetmişli yıllar boyunca İngiliz takımları Avrupa'da başarılı olmaya devam ettiler. Milli takımın ve kulüp takımlarının başarısıyla yükselen milliyetçilik de yaygındı. Bazı sosyologlar oyun daha çok yayınlandıkça ve dolayısıyla holiganların eylemleri de yayınlandıkça diğer insanların da benzer bir biçimde davranmak konusunda onlardan esinlendiklerini savunuyorlar. Şiddet şiddeti doğuruyor.

İngiliz holiganlar yurtdışında sorun çıkarmış olsalar da, bu kendi ülkelerinde çıkardıkları sorunların yanında hiç kalır. Bunun nedeni basit bir ekonomik olgu. Yurtdışındaki tatiller, özellikle de birkaç günlük olanlar o kadar yaygın ve ucuz değildi ve Britanya'nın demiryolu ağı seyahat etmeyi kolaylaştırdı.

İngilizlerin parası yurtdışına seyahat etmeye yetseydi ne tür sorunlar çıkacağı konusunda ancak spekülasyon yapılabilir, ama bilinen bir şey var ki, yetmişli yıllarda İngiltere'de cumartesi günleri maça giderken yanınızda bir grup arkadaşınız yoksa trenle seyahat etmek riskliydi. Holiganlar trende yalnız olan taraftarlarla ve kendilerinden az sayıda olan gruplarla uğraşırlardı ve bu durum Britanya Demiryollarına vagon tamiri ve yeniden

düzenlemeler nedeniyle binlerce pounda mal olurdu.

Holiganlar yakalandığında onlara verilen cezanın azarlamadan öteye gitmemesi nedeniyle işe yaramadı. Mahkemeler, futbol otoritelerinin halletmesi gerektiğine inandıkları bir sorunla ilgilenmek konusunda isteksiz görünüyorlardı. Futbol otoriteleri ise bunun toplumsal bir sorun olduğunu düşünüyorlardı. Mahkemelerin ve futbol otoritelerinin ilgilenmek istememeleri sorunun büyümesine yol açtı ve 1980'lerle birlikte işler çığırından çıkıyordu.

Seksenli yıllarda holiganizm önemli bir sorun halini almaya başladığında, aynı zamanda Thatcher dönemi olarak da bilinen çağ başlıyordu. Margaret Thatcher futbol için hem doğrudan hem de dolaylı sorunlara neden oldu.

Birincisi, Thatcher'ın partisi Muhafazakarların asıl taraftarlar olan işçi sınıfıyla hiçbir zaman bir ilgisi olmadı. İkincisi, sendika karşıtı tavrının da gösterdiği gibi işçi sınıfına güç ve hedef birliği veren her şeyden nefret ediyordu. Üçüncüsü, Thatcher'ın partisi tek önemli şeyin para olduğu varsayımıyla hareket ediyordu.

Seksenlerin başında Muhafazakarların holiganizme tepkilerinin bir parçası olarak futbol sahalarında yarattıkları yüksek tel örgüler ve kümese benzeyen alanlar gibi koşullar Hükümet'in konuyla gerçekten ilgilenmediğini gösteriyor gibiydi. Eğer insanlar kendilerine hayvan gibi davranılmasını istiyorlarsa, onlara öyle davranılmalı tavrını benimsemişlerdi. Ne yazık ki acil bir durumda ne olacağı hakkında hiçbir şey düşünmemişlerdi ve bu, 1987'de Hillsborough denen stadyumda Britanya futbolunun en trajik anlarından birinin yaşanmasında bir rol oynayacaktı.

Seksenler geçtikçe, bilindik dazlak psikopatlar gibi olmayan ve oldukça normal görünen yeni bir holigan türünün ortaya çıktığı açıktı. "Şık" (casual) giyinenler doğmuştu. Bu adamlara (çok

az holigan, eğer hiç değilse, kadındı) bu isim, önceleri sadece golfçülerde görülen süveterler gibi dönemin en iyi giysilerini giydikleri için verilmişti. Bunların birçoğunun işçi sınıfındaki çok sayıda insanın gözünün olduğu iyi işleri vardı. Bu şıklar, çoğunlukla Thatcher devrinden faydalanmayı başaran işçi sınıfı üyeleriydi. Üniversiteye gitmişlerdi veya iyi eğitim almışlardı, saygın bir işe girmeyi başarmış, belki de belediyenin yaptığı evlerden birini bile almışlardı. Şıklar asla kulüp renklerinde giyinmediler. Ağızdan ağza ün kazandılar, birçok şık grubu az sayıda insandan oluşuyordu, böylece birisinin küçük havuzda büyük balık olması kolaylaşıyordu. Futbol otoriteleri şıkların yükseliş nedenlerini görebiliyordu. Bir noktada futbol ligi sekreteri Alan Hardaker, Thatcher'a "holiganlarını oyunumun dışına çıkar" dedi; Kenneth Clark, Demir Leydi'nin futbol taraftarlarına düşman olarak baktığını kabul etti. Britanya'da bu durum 1980'ler boyunca devam etti. Holiganlara aşağılamayla bakıldı, ama konuyla ilgili akademik çalışmalar yayımlanmaya başlasa da, sorunu anlamak için pek bir çaba gösterilmedi. Şıklar kendilerini yücelten ve okuyucuları şiddet hikayeleriyle eğlendiren kitaplar yazmaya başlıyorlardı, ama çok azı gerçekten bir holigan yaratan psikolojik nedenleri dile getiriyordu.

Holiganizmi yok etme girişimlerinde kimse taraftarları savunmadı. Stadyumlarda maç öncesinde ve sonrasında taraftarlara korkunç bir biçimde davranılıyordu. Taraftarlarla polis arasındaki ilişki tam bir "biz ve onlar" ilişkisiydi. Şiddet kullanan azınlık yüzünden ortalama taraftar acı çekiyordu.

Britanya'da seksenlerin başında yaygın kanıya göre holiganizm Britanya'yla sınırlıydı. 29 Mayıs 1985'te Brüksel Heysel Stadyumunda 39 taraftarın ölümü ve 200'ünün yaralanmasıyla bu kanaat değişti.

O gün Liverpool ile Juventus arasında oynanacak Avrupa Kupası finali için 60.000 taraftar olaysız bir biçimde stadyuma doğru ilerliyordu. Birçoğu futbol taraftarlarının normalde yaptığı gibi günü içerek geçirmişti. Ama başlama vuruşundan bir saat önce gürültü ve küçük sorunlar bir felakete dönüştü ve hem Merseyside'da hem de dünyanın her yerinde asla unutulmayacak bir olayla sonuçlandı.

Yerel saatle 19.00 civarında, stadyumun Z bölümünde bulunan ve Liverpool taraftarlarıyla Juventus taraftarlarını ayıran bir duvar çöktü. O akşam ne olduğu muhtemelen asla tamamen bilinmeyecek, çünkü gerçekleri ortaya çıkarmaya yönelik büyük çaplı hiçbir soruşturma yürütülmedi. Bilinen şeyse şu: Her iki taraftar grubu da ellerinden geldiğince birbirlerini kışkırtıyordu ve şişeler fırlatılıyordu. Bazı insanlar patlamak üzere olan sorunlara daha fazla karışmak istiyordu. Ama birçok insan sorundan uzak durmaya çalışıyordu. Kaçış yolları tuğladan bir duvarla tıkalıydı ve bazıları o duvara tırmandı. O duvar basınca dayanamadı ve çöktü.

Olay için herkese suç atıldı. Bazı Liverpool taraftarları, Juventus taraftarlarının taşları ve başka şeyleri fırlattığını iddia ederken, Belçikalı yetkililer kötü organizasyon, güvenlik eksikliği ve kitleyle mücadelede başarısız olmakla eleştirildiler. Juventus taraftarları ise Liverpool taraftarlarının sarhoş olduğunu, kavga etmeye ve bir şeyler fırlatmaya başladığını iddia ettiler. Bariyerleri ve duvarları çökerten baskıya, Liverpool taraftarlarından kaçmaya çalışan insanların neden olduğunu iddia ettiler. UEFA suçun Liverpool taraftarlarında olduğunu düşünüyordu ve tüm İngiliz kulüplerinin üç Avrupa kupasına da katılmalarını süresiz yasakladı. Bu yasak beş yıl sonra kaldırıldı. Heysel olayı insanları, her hafta Britanya'nın her yarındaki şehirlerde olan şeylerle yüzleşmek zorunda

bıraktı. Artık şiddete, testosterondan kaynaklanan düşüncesizce yapılmış hareketler olarak bakamıyorlardı. Şiddet artık Thatcher'a oy veren orta sınıfın göz ardı edebileceği bir şey değildi.

Bazıları bu olayları alt sınıfların doğal eşkıyalığı ve maganda zihniyeti olarak görüp, göz ardı etmeye çalışsalar da, sorun öyle kötü bir hal aldı ki, bir şeyler yapılması gerekiyordu. Tam 1980'lerin tarzını yansıtan refleksif bir tepki verildi. Stadyumlar kümese dönüştürüldü ve birçok sorundan dolayı alkol suçlandı. Futbol maçları da dahil, düzenlenen etkinliklere yolcu taşıyan ve oradan yolcu alan tren ve otobüslerde alkol bulundurmak suç sayılmaya başlandı. Ayrıca bir etkinlik sırasında sahada sarhoşluk verici maddeler, cam veya metal kutular ve meşaleler bulundurmak da suç sayılmaya başlandı. Hükümet futbol taraftarlarını ve onların geleneksel arka planlarını önemsemediği için, ne yazık ki olumlu hiçbir şey yapılmadı. Taraftarlara daha fazla hayvan gibi davranılıyordu ve Hillsborough'dan beri iki yıl bile geçmeden bunun korkunç etkileri oldu. Orada olanlar, İçişleri Bakanlığı'nın bir raporunda holiganizmin ortaya çıkmasında suçun büyük kısmının futbol stadyumlarının durumuna yüklenmesiyle çok daha trajik bir hal aldı.

1980'ler sona ererken yurtiçinde holiganizm azalıyor gibi görünüyordu, ama İngiliz taraftarların yurtdışında çıkardıkları sorunlar artıyor gibiydi. 1989 Futbol İzleyicileri Yasası mahkemelerin, futbolla ilgili suçlardan mahkûmiyet almış insanların uluslararası maçlara gitmesini engellemek için onlar hakkında kısıtlayıcı hükümler almasına izin verdi. Maç zamanında bir polis karakoluna rapor vermemek bir suçtu. Futbolla ilgili suçlar, ırkçı tezahüratlar da dahil olmak üzere yurtiçinde oynanan bir maçın 24 saat öncesi veya sonrasında, denizaşırı maçlar içinse daha uzun bir süre şiddet uygulamak ve kamu düzenini bozmak ve

karaborsacılık gibi suçları da içine alan çeşitli suçları kapsıyordu.

Avrupa futbolu İngilizler olmaksızın yoluna devam ettiğinde, oyunu gözleyenler holiganizmin sadece İngilizlere özgü bir sorun olmadığını belirtmeye başladılar. Birçok ülkede holiganizmin neden olabileceği sorunlardan hoşlanan sabit bir unsur var.

Fransa'da holiganizm 1980'lerin başında yükselişe geçti, ama Fransız polisi bunu engellemekte her zaman kararlıydı. Fransız çeteleri "koplar" ve "ultralar" olarak adlandırılıyordu. Ultralar 1985'in sonrasına kadar yurt çapında yükselişe geçmediler; bundan sonra Paris, Bordo ve Marsilya'da kavga ve vandalizm giderek devamlı bir hal aldı. Fransa'daki birçok holiganizm olayı faşizm ve ırkçılık ile ilişkilendirildi. En kötü üne sahip olan taraftarlar arasında Paris St-Germain ve Olimpik Marsilya taraftarları yer alıyor. Bordo, Metz, Nantes ve St. Etienne ile ilişkisi olan taraftarların da şiddet konusunda kötü bir ünü var.

Belçika'da Heysel felaketinden sonra yetkililer sorunlara daha ciddi bir biçimde bakmaya başladılar. Birçok sorunun sadece Anderlecht, Antwerp, Beerschot, Charleroi, Clubb Brugge, RWDM ve Standard Liege gibi birkaç takımın taraftarlarından kaynaklandığı keşfedildi.

Belçikalı yetkililer Heysel gibi bir trajedinin tekrarlanmayacağından emin olmaya kararlıydılar, bu da günümüze kadar devam eden taraftarlara karşı sert yaklaşımlarını açıklıyor (yine de 600 polisin uluslararası bir maçta 300 İskoç taraftarı koruduğu 1987 yılından bu yana yaklaşımları biraz daha yumuşadı).

İspanya'da farklı kulüp taraftarları arasındaki kavgalar siyasetle ilişkilidir. Örneğin Atletic Club de Bilbao, İspanya'nın diğer bölgelerinde yaşayan anti-faşistlerden ve Baskhlardan destek alır, bu taraftarlar ülkenin diğer bölgelerindeki faşist olarak görülen kulüp taraftarlarıyla kavga ederler. Aslında maçlarda çıkan

sorunların çoğu futbolla ilgisiz görülüyor. Ancak, uluslararası ölçekte bir sorun çıktığında FIFA tepki vermekte geç kalmadı. Örneğin 1987'de Madrid'de Real Madrid ile Napoli arasındaki bir maç, FIFA tarafından Madridli taraftarların "holigan aşırılıklarına" tepki olarak alınan disiplin önlemleri sonucunda tamamen boş bir stadyumda oynandı.

Avrupa'da doksanların başında genel bir düşüş yaşansa da, doksanlar boyunca sorunlar vardı.

İtalyan Serie A'da korkutucu derecede yüksek sayılara ulaşarak döneme damgasını vuran olaylar, polis bir sezonda 2.000 kişiyi tutuklayınca azaldı. Ancak, şiddet yok olmadı, Serie A taraftarlarından alt liglere ve Güney İtalya'ya yayıldı. Bununla birlikte, Serie A'da bile 1995'te 24 yaşındaki Genova taraftarının bir AC Milanlı tarafından bıçaklanarak öldürülmesi gibi, yetkililere yeterli olmadıklarını hatırlatan bazı olaylar meydana geldi.

Hollanda'da üst ligdeki maçların yüzde 10'unda, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başındaki şiddetin altın çağına göre ortalık sakinleşmiş olsa da bazı sorunlar meydana geliyor. Şiddetin çoğu Ajax ve PSV Eindhoven gibi yüksek düzeydeki takımların taraftarlarıyla ilişkili. Hollanda'da en kötü sorun çıkaranlar her takımın sahip olduğu Side (taraf) ya da Siders (tarafçılar) olarak biliniyorlar Örneğin Ajax'ta bunlar F-Sideken adını alırken, PSV taraftarlarına L-Side deniyor ve Feyenoord'un sorun çıkaranları Vak-S ve Vak-R olarak biliniyor. Aralık 2000'de Hollanda'nın Den Bosch şehrindeki bir kargaşada büyük bir bıçakla polise yaklaştığı için bir futbol holiganının vurularak öldürüldüğüne tanık olundu.

Almanya'nın bazı sorunları ise neo-Nazizm ve ülkenin yeniden birleşmesinden kaynaklanan sorunlarla ateşleniyor. Önemli Alman takımlarının hepsinde holigan çeteleri var. Birkaçının adını vermek gerekirse Bayern Münih'te Münih Hizmet Ekibi (Mü-

nich Service Crew), Düsseldeorf'ta Birinci Sınıf (First Class), Hertha Berlin'de Wannsee Cephesi (Wannsee Front), Schalke 04'te Gelsen Szene grupları var. Almanya'da diğer birçok Avrupa ülkesinden daha çok holigan var ya da en azından daha çok tanınıyorlar ve yetkililer hiçbir zaman bu holiganlara baskı yapmakta tereddüt etmediler. Ancak yine de bazı sorunlar var ve Alman yetkililer bela çıkaranların sadece yurtiçinde kavga çıkarmayı bırakıp, İngiliz modelini taklit ederek milli takımın yanında olmalarına dair kaygılarını dile getirdiler. Örneğin son birkaç yılda Alman ve Hollandalı holiganlar sürekli birbirleriyle çatıştılar.

İskandinav ülkelerinde futbolla ilgili çok az şiddet var. Aynı şekilde İsviçre'de de çok az sorun çıkıyor ve sorun çıktığında da genelde bu Servette FC ve FC Sion gibi rakip kulüpler arasında meydana geliyor.

Çek Cumhuriyeti'nde Sparta Prag holiganizmle en çok ilişkisi olan kulüp. Ancak, yetkililerin konuk taraftarlar için ayrı bölüm oluşturmak, polise izleyicileri arama izni vermek, kulüp bayraklarını ve atkılarını yasaklamak ve futbol sahalarında daha hafif bir bira sunmak gibi bir dizi önlemler almasından sonra holiganizm yok oldu.

Holiganizm sadece Avrupa'ya özgü bir hastalık değil, Asya'daki sorunları da zaten gördük. Güney Amerika'da Arjantinli oyuncuların sendikası Futbolistas Argentinos Agremiados (Arjantin Futbolcular Sendikası) rakip taraftarların oyunculara yönelik vahşi saldırısını protesto etmek için 2000 yılında greve gitti. Olay Metropolitan C liginde Excursionistas ile Comunicaciones arasında oynanan bir maçın sonunda ev sahibi taraftarların sahaya dalıp konuk takım oyuncularına saldırmasıyla meydana geldi. Oyuncuların birçoğu dövüldü, tekmelendi, biri, Adrian Barrionuevo başından yaralandı ve hastaneye kaldırıldı; daha

sonra bunun yüzünden futbolu bırakmayı planladığını söyledi.

2000'de Arjantin birinci ligi kulübü Los Andes, silahlı bir holigan çetesi sahayı bastığında hazırlık maçını bırakmaya zorlandı. Kulübün teknik direktörü Miguel Angel Russo, kulübe antrenmanlar için daha güvenli tesisler verilmezse istifa etmekle tehdit etti.

Arjantin'de *barrabravalar* (vahşi çeteler) olarak bilinen holiganlar kendilerinden korkulan bir grup. *Barrabravaların* karıştığı olaylarda ölenlerin sayısı korkutucu bir görünüm aldı; 1970'lerde sekiz, 1980'lerde 16 ve 1990'larda 41 ölü. Bazı *barrabravaların* bir hoca ya da oyuncuyu sadece tribünden tezahüratla değil başka biçimlerde de savundukları, kulüpleri için çalıştıkları ve aralarında karşılıklı çıkar ilişkisi bulunduğuna yönelik bazı Güney Amerikalılarca dile getirilen iddialar durumu daha da kötüleştirdi. Arjantinli oyuncu ve hoca Daniel Passarella bir keresinde yetkililerin ölüm meydana gelene kadar hiçbir şey yapmadığını söyledi. Ama o zamandan beri pek bir şey değişmemiş gibi görünüyor. Mafya gibi hareket ettikleri için *barrabravalardan* çok azı hapse atıldı, hattâ çoğu bir olaydan tutuklanmadı bile. Sadece saha işgalleri ve tribün kavgaları değil, sahnenin arkasında ve daha da önemlisi hiç tanık yokken iş yapıyorlardı. Arjantin'de artan uyuşturucu sorunu durumu daha da kötüleştirdi ve alanla ilgilenen futbol yorumcuları gelecek yıllarda durumun daha ne kadar kötüye gideceğini merak ediyorlar.

Tekrar Britanya'ya dönersek, doksanlar geçtikçe futbol yöneticileri holiganizmin kırbacını sırtlarında hissettiler. Acil Ulusal Holigan Hattı (National Hooligan Hotline) (0800 515 495) sorunu engellemeye yardım eden bir kurumdu. Ulusal Suç İstihbarat Servisi'nde (National Criminal Intelligence Service-NCIS) bir Futbol Birimi (Football Section) kurulması bir diğer gelişmeydi.

Futbol Birimi, ülke çapında lig takımlarına bağlı Futbol İstihbarat Görevlilerinden NCIS'ye gelen istihbaratı koordine eden kalıcı bir merkez olarak hareket ediyor. Bu görevliler yerel futbol kulüpleriyle bağları olan yerel polis güçlerinden seçiliyor. Futbol Biriminin ayrıca futbolla ilgili şiddet ya da düzensizlik olaylarına karışmış veya karıştığına dair kuşku duyulan kişilerle ilgili ayrıntıları içeren bir veritabanı da var. NCIS'ye göre polisle futbol kulüpleri arasındaki yakın işbirliği, tamamen koltuklu stadyumların etkisi, CCTV gözetimi, daha iyi saha hizmetleri ve şiddete karşı istihbaratla yönlendirilen önlemlerin tümü BK'de holiganizmi azaltmakta rol oynadılar.

Bazı Avrupa ülkeleri Futbol Biriminin işe yarayan yöntemlerinin bir benzerini uygulayarak başarısını tekrarlamasını umut ederken, Belçika taraftar kartı çıkararak sorunu yok etmeye yönelik en önemli girişimlerden birini gerçekleştirdi. Artık bilet alırken mahkumiyetleri kontrol eden Belçika futbol otoritelerine başvurularak alınan bir taraftar kartı göstermek zorunlu; böylece taraftarların geçmişi kontrol edilebiliyor. Holiganlar taraftar kartı alamıyor, böylece futbol sahalarına giremiyorlar. Tüm taraftarların kendi akıllı kartları ve pin kodları var. Kart sahipleri akıllı kartlarının hukuki sorumluluğunu taşıyorlar; bırakın birine vermeyi ödünç bile vermemeleri gerekiyor. Her bir akıllı kart sahibine maç başına bir bilet alma hakkı veriyor. Sorun çıkaranların akıllı kartları ise reddediliyor veya hükümsüz kılınıyor.

İngiliz kulüplerinin Avrupa'ya dönmesine izin verildiğinde taraftarlar uslu duruyorlardı, sadece az sayıda taraftarın polisle başı derde girdi ve bunlar da aşırı derecede sarhoş olmak, dilden kaynaklanan yanlış anlamalar ve bunun gibi şiddet içermeyen nedenlerle oldu. Yurtta ve yurtdışında yetkililer holiganizmdeki düşüşten dolayı kendilerini kutlarken, polisle ve onların inisiya-

tifiyle hiçbir ilgisi olmayan farklı bir neden de yaygın uyuşturucu kullanımı olabilir. Bu olgu hakkında Stirling Üniversitesi'nden Rowdy Yates de dahil birçok kişi çalışma yaptı. Yates son 15-20 yılda uyuşturucu ve futbol arasındaki bağları kaydetti:

> Uyuşturucunun futboldaki dağıtım hatları oldukça ilginç. Örneğin Aberdeen şıklarıyla Liverpool'da çalışan bir grup ve sonunda Manchester United'ın Trafford'u arasında bağlar olduğunu ve bunların, çoğu Aberdeen'deki Dyce havalimanından çıkıp Ibiza'ya giden çok miktarda ectacsy sattıklarını görebilirsiniz. Bu düşüncenin altında kısmen Dyce'tan gelen insanların Glasgow, Edinburgh ve benzeri havalimanlarıyla karşılaştırıldığında uyuşturucu sahnesine daha az bulaşmış olmaları yatıyordu.

Yates'e göre 1980'lerin başlarından ortalarına kadar futbolun uyuşturucu ve holiganizmle ilişkisini etkileyen iki önemli gelişme vardı.

> Bunlardan biri orta sınıfın futbola gösterdiği ilgiyle oyunun "seksi" hale gelmesiydi. Diğeriyse dans ve uyuşturucu kültürünün gelişmesiydi; bu ikisi futbolla bir araya geldiler.
>
> Bu, clubberları tribünlere taşıdı ve bu oldukça önemli bir gelişmeydi. Böylece seksenlerin ortalarında Leeds taraftarlarının üstünde "LSD ve 2 Es" yazan tişörtler giydiklerini, Manchester City taraftarlarının maçlarda şişirilebilir muzlar ve diğer taraftarların sonradan devam ettirdiği gülünç semboller uçurduklarını görebileceğiniz tuhaf bir kültür başlıyordu.

İki olay aynı zamana denk gelmiş gibi görünüyor. Yates'e göre:

> Kulüpler Avrupa'ya geri döndüğünde Manchester United taraftarları Amsterdam gibi yerlerdeki deplasman maçlarında

esrara çok para harcıyorlardı ve geri döndüklerinde Goa'ya gitmiş gibi oluyorlardı.

Yates holiganizmin azalmasında uyuşturucuların bir rol oynadığını, ama konunun sadece bununla ilgili olduğunu söylemenin aşırı derecede basite indirgemek olduğunu düşünüyor:

> Bazı insanlar uzun yıllar boyunca holiganizmde meydana gelen azalmanın esrarın yaygın kullanılmasından kaynaklandığını savunuyor. Böyle bir şey söylenebilir, ama aradaki bağlar her zaman bundan daha karışıktır. Tribündekilerin giderek özellikle esrarın farkına vardıkları ve aynı zamanda futbol holiganizminde oldukça belirgin bir düşüş yaşandığı kesin. Oyundaki orta sınıf etkisi hâlâ ölçülemedi. Bence ayakta durulan tribünlerin kaldırılmasından kesinlikle bu sorumluydu. Önemli sayıda orta sınıftan izleyici olmazsa ayakta durulan tribünler kaldırılmamış olurdu. Futbolda birçok orta sınıf uyuşturucusunun kullanıldığı açık, zira esrar genç insanlar arasında artık her yerde bulunuyor.

Doksanların ortalarında oyun duruldu. Bildirilen şiddet olayları düşüktü. Oyunun giderek orta sınıfın oyunu haline gelmesi –kuşkusuz alkol yasağıyla ve diğer uyuşturucuların kullanımının artmasıyla birleştiğinde– ortamı daha sakin kılıyordu. Ancak, 1996'da futbolun "eve", yani İngiltere'ye dönmesiyle, oyundan daha fazlasının döneceğine yönelik korkular vardı.

Euro 96'da tüm farklı milliyetlerden kaynaklanabilecek yaygın holiganizm endişelerinin yersiz olduğu ortaya çıktı. Bazı olaylar meydana geldi, ama genel izlenim holiganizmin sönmeye devam ettiği yönündeydi.

Bu fikrin değişmesi iki yıl aldı. 1998'de Fransa'daki Dünya Kupası sırasında bazı şehirlerde İngilizlerin karşılaştıkları herkesle

kavga ettikleri çatışmalar çıktı. Fransız polisi, herkese yumuşak bir yaklaşımı olmayacağını anlatırcasına kararlılıkla ve şiddetle müdahale etti. Turnuvadan sonra sorunla nasıl savaşılacağına dair alışıldık konuşmalar yapıldı, ama çok az şey yapıldı. BK'de sorunlar artmaya başladı. 1999/2000 sezonunda hafif bir azalmayla 3.138'e düşse de 1990'ların sonunda 3.341 olan yıllık ortalama tutuklanma sayısı en yüksek düzeyine çıkmıştı. Ancak, bu sezonda Futbol İstihbarat Görevlileri tarafından NCIS'ye bildirilen olay sayısı ve maç sonrası soruşturma sayısı önemli ölçüde arttı.

Peki, rakamlar hikayenin tümünü anlatıyor mu? NCIS'deki Stratejik ve Uzman İstihbarat Başkanı Bryan Drew'e göre görünüşe bakılırsa, hayır:

> Futbolla ilgili suç istatistikleri kendi başına, futbol holiganizminin gerçek bir değerlendirmesi için güvenilmez bir gösterge haline geldi. Sıklıkla futbol sahalarının uzağında meydana gelen büyük kargaşa olaylarının çok az tutuklamayla ya da hiç tutuklama olmaksızın sonuçlandığı birçok örnek var.
>
> Tersine bir polis şefi, kargaşayı engellemek için çok sayıda tutuklamayla sonuçlanabilecek önlemler almaya karar verebilir.
>
> Futbol İstihbarat Görevlilerinden gelen raporlar, hâlâ karşı karşıya olduğumuz oportünist ve şiddetli sorunu gösteriyor. Holiganizm sadece bir futbol sorunu değildir. Sarhoş genç İngilizlerin hareketlerine yaz boyunca Avrupa plajlarında, İngiliz kentlerinin dışında ve taşra barlarında tanık olabilirsiniz. Ama futbol, içerdiği kabilecilik, tutkular ve sadakatle her zaman böyle kaba saba davranışlara kapıyı açmıştır.
>
> Tek tek olaylara karışanların sayısı genel olarak düşük kalsa da büyük grupların karıştığı olayların sayısının arttığını görüyoruz.

İskoçya'nın da sorunları var. Old Firm meselesini 16. Bölümde ele alacağız, ama diğer kulüpler de kavgayla anılıyor. Örne-

ğin 1999/2000 sezonunda Aberdeen'in merkezinde meydana gelen, 150 kişinin karıştığı bir çatışmanın sonucunda çok sayıda insan hastanelik oldu. Grampian polisine göre bu olay, Rangers holiganlarıyla birleşen Chelseali grupların Aberdeenlilere karşı işbirliği yaptığı bir organize holiganizm olayıydı. İki İskoç taraf arasında uzun zamandır süregelen bir husumet vardı ve iki taraf da şıkların güçlü oldukları 1980'lerde kavga ekiplerinden korkuyorlardı. Aynı sezonda Leeds taraftarları peş peşe iki hafta Glasgow civarına, özellikle de Doğu yakasına önlerine gelen herkesle kavga etmek için çatışmalara gittiler.

Euro 2000'in hemen öncesinde milletvekili Jim Murphy'nin hazırladığı rapor BK'nin holiganizm konusunda memnun olamayacağını hatırlattı. Rapor, Leeds'in maçlara girmesi yasaklanmış ya da haklarında mahkemelerce verilmiş kısıtlama kararları bulunan en çok sayıda taraftara sahip olduğunu gösterdi. Yasaklı toplam 402 taraftardan 59'u taraftar holiganizmi ününü yok etmek için çok çabalayan West Yorkshire ile ilişkili. Leeds Başkanı Peter Risdale listenin en üstünde olmalarının, kulübün sorunların kökünü kazımak için elinden geleni yaptığını gösteriyordu.

Risdale, "İnanıyoruz ki Leeds United'ın bu özel tablonun en üstünde yer alması, böyle holiganları maçlarımıza sokmamayı ve bu holiganlar suçlu bulunduğunda kısıtlama kararlarının yerine getirilmesini garantiye almak için polisle ve yerel sulh yargıçlarıyla çalışarak önlemlerimizi aldığımızın bir göstergesidir," dedi.

Rapora göre çok sayıda yasaklı taraftara sahip diğer kulüpler arasında Stoke City (43), Manchester City (23), Chelsea (22), Milwall (20) ve Sunderland (18) yer alıyor.

Avrupa'nın her yanında Euro 2000'den önce sorun çıkmasını engellemek için bazı önlemler alındı. BK'de mahkemelere ceza almış holiganlardan pasaportlarını iade etmelerini talep etme

yetkisi verildi. Almanya, en şiddetli holiganlarının turnuvaya gitmesini engelleyeceğini umduğu yeni bir yasa çıkardı. Almanya'nın en tehlikeli yaklaşık 3.000 holiganına yönelik hazırlanan tasarı bilinen sorun çıkaranların pasaportlarına damga vurarak yurt dışına çıkmalarının engellenmesini sağlıyordu. Eğer birisi damgalı bir pasaportla yurtdışına çıkmaya çalışırken yakalanırsa, hakkında cezai kovuşturma yapılabilecekti.

Fransız polisi holiganların, özellikle de Paris St. Germain taraftarlarının turnuva için ne gibi planları olduğunu araştırmaya başladı. Ama aynı zamanda şampiyonaya zarar vermeyi planladığından kuşku duyulan Cezayirli bir İslamcı grubun taraftarlarını da sorgulamaya başladı.

Hollanda ve Belçika'da turnuva için özel olarak mayalanan yeni bir biranın yüzde 2,5 gibi düşük bir alkol oranı vardı ve Amsterdam'daki kafeler yasal olarak satılan esrarın taraftarları sakinleştirmesi umuduyla açık kaldılar.

Uluslararası çapta, polisler de bir futbol turnuvası için oluşturulan en karmaşık bilgisayar sistemi olan FIMES'i, yani Futbol İstihbarat Mesajları İletim Sistemi'ni kurarak kendi paylarına düşeni yaptılar. Bir kısmı turnuvada yer alan 16 ülkeden olmak üzere 80 memur turnuvanın başlamasından itibaren günde 24 saat bunun üzerinde çalıştılar. 16 ülkenin tümü Hollandalı ve Belçikalı yetkililerle işbirliğini yürütmek için 15 kişiden oluşan bir polis delegasyonu oluşturdular. Sistem üç yıllık bir planlama gerektirdi ve Hollanda ile Belçika'daki her polis karakolunun belli sorun çıkaranlara ulaşarak taraftarlarla ilgili denetim yapmasına ve büyük taraftar gruplarıyla onların kalacakları yerler hakkında ayrıntılı bilgi elde etmesine olanak tanıdı. Merkezi bilgisayar sistemi, polis kaynaklarının ciddi sorunlar çıkması muhtemel yerlere yönlendirilebilmesini sağladı. Hollanda'da 35.000 ve Belçika'da

25.000 görev başındaki polis memuru, yabancı polis güçleri gibi bilgisayara yeni bilgi ve isimler girebiliyorlardı. Euro 2000'e giden tüm taraftarlar şiddet olaylarına katılma istekliliğine göre sınıflandırıldı. Şiddetten kaçınan taraftarlar A ve şiddete katılanlar B olarak sınıflandırılırken şiddet olaylarını başlatan ve düzenleyenler C olarak sınıflandırıldı. Sistem ayrıca konaklama yerini daha önceden ayarlayan tüm taraftarlara dair bir risk değerlendirmesi oluşturdu. Bu değerlendirme, ülkelere girişi engellemek için birkaç kez başarılı bir biçimde kullanıldı, ama yine de sorun çıktı.

İşler sorunsuz başladı, ilk maçta İngiltere Portekiz'le oynadı. İngiltere maçı kaybetti, ama pek bir sorun çıkmadı ve Hollanda polisi yumuşak bir tutum almasıyla övgü topladı. İnsanlar turnuvanın geri kalanında tüm tarafların aynı soğukkanlılığı göstereceğini umdular. Ancak, sorunun gerçekten başladığı yer kimse için bir sürpriz değildi: İngiltere - Almanya. Hocalar ve oyuncular rüya gibi bir kuradan bahsetseler de, iki takım arasındaki ezeli rekabet nedeniyle yetkililer için bu kura bir kabustu. Maçtan sonra birçok sorun çıktı, Brüksel şehir merkezinin bir kısmı harabeye döndü ve her iki taraf da birbirinden kötüydü.

Maçtan önce o zamanın İngiltere hocası Kevin Keegan'dan bile itidal çağrıları geliyordu.

Keegan, "Takımın arkasında destek görmek istiyoruz, ama aptallık istemiyoruz. Kesinlikle yanlış insanların yanlış nedenlerle yanlış şeyleri yapmaya çalışmasını istemiyoruz," dedi.

Belçika polisi holiganizm konusunda sıfır tolerans anlayışını benimseyecekleri ve sorun alanlarında herkesin peşinde olacakları uyarısında bulundular. Charleroi'ya sakin bir biçimde giden bir grup İngiliz taraftarı trenden inerken coplayarak bu sözlerini tuttular. Belçikalılar insanları kamusal alanda içmekten ya da sadece futbol forması giymekten tutukladıkları için çok sert dav-

ranmakla suçlandılar, ama bazı İngiliz taraftarların maç sırasındaki davranışlarını göz önüne aldığınızda neden böyle hareket ettiklerini anlayabilirsiniz. Binlercesinin IRA karşıtı ve savaşla ilgili şarkılar söyleyerek gerilimi arttırdıkları kolayca duyulabiliyordu. Sahadaki etkinliği bitiren düdük çaldığında birçok kişi saha dışı etkinliklerin ne zaman başlayacağını merak ediyordu. Çok uzun sürmedi. Brüksel şehir merkezinde toplanan taraftarlar polisin sert olduğunu düşündükleri tutumuna karşı misillemeler yaparak direndiler. Ayrıca Almanlar ve diğer ülke taraftarlarıyla kovalamacalar ve çatışmalara da girdiler. Panzerler, köpekler ve diğer tüm kargaşa ekipmanından faydalanıldı. Sonuçta maçın öncesi ve sonrasındaki 24 saatlik sürede 900'den fazla tutuklama oldu.

Bunun hemen sonrasında İngiltere'nin 2006 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapma umutlarıyla ilgili endişeler ortaya çıktı. İngiltere'nin bu umudunu pek arttırmayan bir UEFA açıklamasında şunlar yazıyordu:

> UEFA Yürütme Kurulu, Londra'daki BK hükümetine ve Futbol Federasyonu'na İngiliz holiganların yurtdışına seyahat etmesini engellemek için gerekli önlemleri alma çağrısında bulundu. Brüksel ve Charleroi'daki şiddet olaylarının ardından UEFA Yürütme Kurulu İngiliz holiganların ülkelerinin yüz karası olduklarını ve milli takım için bir tümör olduklarını belirtti. Son 48 saatteki eylemler turnuvada bir leke bıraktı ve onların gelmesini engellemek için neden daha fazlasının yapılmadığını merak etmemize yol açtı.
>
> Euro 2000 Avrupa futbolu için bir kutlamadır, İngiliz taraftarların küçük bir azınlığının yıkıma neden olması için bir fırsat değil. BK hükümeti ilgili herkese, bu sözde taraftarların yurtdışına çıkmasını engellemek için Avrupa Birliği'nin diğer bölgelerindekine benzer önlemler almaya borçludur. Gerçek ta-

raftarlar adına, daha fazla insanın uluslararası turnuvaları mahvetmesine izin veremeyiz. Diğer hükümetler bunun yapılabileceğini gösterdi ve BK hükümetini de acilen gerekli önlemleri almaya çağırıyoruz.

UEFA, benzer olaylar tekrarlandığı takdirde İngiliz milli takımının bu turnuvadaki varlığının devam ettirilip ettirilemeyeceğine karar vermek zorunda kalacak.

Almanya maçını izleyen şiddet olaylarından sonra İngiliz takımının turnuvadan atılacağına dair endişeler ve imalı tehditler vardı. Ancak, İngiltere elendikten sonra UEFA Başkanı Gerhard Aigner İngiltere'ye yasak getirmeye yönelik tehditlerden vazgeçti ve şunları söyledi:

Bence federasyon ve İngiliz hükümetiyle daha derin bir işbirliğine gitmeliyiz. Uzun ve zor bir çalışma olabilir, ama holiganizmi yok etmenin yolunu bulmalıyız.

İngiliz kulüplerini ve milli takımlarını dışlamamalıyız çünkü İngiltere'de uluslararası bir yarışma düzenlendiğinde en küçük bir sorun bile çıkmıyor. Tuhaf, değil mi?

Ama bu şekilde, sadece boş tehditler savurarak da devam edemeyiz.

Eğer takım sonraki turlara çıkabilmiş olsaydı Aigner ne söylerdi elbette bilinmez.

Turnuvada özellikle Türklerin dahil olduğu başka sorunlar da çıktı, ama Aigner bunların futbolla bir ilgisi olmadığını söyleyerek bir kenara bıraktı. Bu da BK'de öfkeye neden oldu. Aigner sözü edilen olayın futbolla bir ilişkisi olmadığına ve Belçika'ya yerleşmiş Türk toplumunu endişelendirdiğine işaret etti. Ancak, birçok insan Aigner'in İngilizleri futbol toplumunun yüz karası olarak göstermeye çalıştığına inanıyordu. Aigner şunları söyledi:

> Eğer yerleşik Türkleri kışkırtmazsanız onlar zorunlu olarak şiddet yanlısı değildirler... Neşeli bir parti bir çatışmaya dönüştü... Ama bu olay kitlelerin kural tanımazlığıyla karakterize edilemez, bu çatışmaya dönüşen bir partiydi ve oldukça kolay bir şekilde denetim altına alındı.

Britanya Hükümeti önlem almak yerine tepkisel davranmakla suçlandı ve turnuvadan önce daha fazlasını yapmamakla eleştirildi. Siyasal rakipleri Euro 2000'den sonra yeni polis güçlerinin oluşturulmasının bunun bir kanıtı olduğunu öne sürdüler. Turnuva bittikten hemen sonra Büyük Manchester Polisi Futbol İstihbarat Birimi'nin bir üyesi polis güçlerinin sınırlı olduğunu ve ellerinden geleni yapmalarına karşın, güçlerinin arttırılması gerektiğini söyledi. Almanya'nın ve diğer ülkelerin tepkisel davranmak yerine önlem aldıkları öğrenildiğinde daha fazla suçlama yapıldı. Örneğin Almanya 2.000 kişiyi kendi sınırında durdurmuştu. İngiltere ise tam tersine yurtiçinde yasaklı olanlara Hollanda ve Belçika polisinin onlar hakkındaki ayrıntıları bildikleri konusunda uyardı ve gitmemeleri önerisinde bulundu. Hollanda ve Belçika polisine futbolla ilgili suçlardan ceza almış ama yasaklı olmayan diğer bir 500 kişinin de adları verildi. Buysa yurtiçindeki birçok sorunun yabancı polis güçlerine geçmesi anlamına geliyordu.

Almanya'nın 2006 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapma hakkı kazandığı açıklandığında, İngiltere'nin kaybetmesinde holiganlar suçlandı. İngiltere'nin kampanya yöneticisi Alec McGivan, Avrupa'nın Euro 2000'deki sahneleri gördükten sonra sırtını dönmüş olabileceğini söyledi:

> Sanıyorum ki Avrupa'dan bir-iki oy alma umudumuz holiganların Charleroi sokaklarına indiği gün yok oldu ve eğer hak-

lıysam Avrupa'nın bakış açısı bağlamında bu konum düzeltilmesi imkansız bir hal almıştı.

Bir-iki oy alsaydık ilerleyebilirdik ve Avrupa'dan gelecek sadece bir-iki oy bizim için işleri yoluna koyabilirdi. Bu kampanya boyunca Avrupa'da Almanların oylarından bir ya da ikisini kendi lehimize çevirebileceğimizi umduk.

Güney Amerika'dan beş-altı oy ya da Avrupa'dan bir-iki oy alabilmiş olsaydık bugün bu sonuç çok çok farklı olabilirdi.

Belirtildiği gibi holiganizm sadece bir ülkenin sorunu değildir. Öyleyse oyunu saha dışındaki haydutlardan kurtarmak için ne yapılabilir? Bu yurtdışında sorun çıkaranlar imajını değiştirmek için ne yapılabilir? Daha sert cezalar ya da daha yoğun toplumsal çalışmalar mı gerekli? İçişleri Bakanı Jack Straw şunları söyledi:

İngiliz takımı yurtdışındayken meydana gelen şeylerin bir kısmı kuşkusuz bir tür milli kimliğin ifadesidir. Bu özellik bir süredir İngiltere taraftarlarının davranış biçiminde oldukça sürekli bir hal aldı.

Ama bunu bilmek sorunu tespit etmeyi veya yok etmeyi kolaylaştırmıyor.

Siyasetçiler toplumsal arkaplan gibi uzun vadeli meselelere bakmakta isteksizler ve daha çabuk tepkiler vermeyi tercih ediyorlar. Belçika'nın taraftar kartı uygulaması ileriye doğru bir adım olabilir ama bu da sadece sahaya gidip takımını görmek isteyen taraftarın elinden oyunu alabilir. Ama büyük liglerdeki büyük takımları destekleyenler ve İngiltere maçlarına bilet alanlar için bu kartı çıkarmak gibi bir düşünce olabilir. Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nden John Williams, soru-

oyun olsa da, farklı görünen ya da farklı ülkelerden olan insanlardan nefret edenler tarafından adı lekelenebilir. BK'nin ve Avrupa'nın geri kalanının her yanında birçok kulübün hâlâ maçlar boyunca ırkçı şarkılar söyleyen ya da oyundan önce ve sonra ırkçı literatürü destekleyen taraftarları var. Newcastle United taraftarları hâlâ Conventry City taraftarlarına "Pakilerle dolu bir kasabasınız," laflarıyla sataşırlar.

Profesyonel Futbolcular Derneği (Professional Footballers' Association) ve Irksal Eşitlik Komisyonu (Commission for Racial Equality) tarafından 1993'te kurulan bir örgüt olan Irkçılığı Futboldan Şutlayalım'dan (Kick Racism Out of Football) Piara Power, "Irkçılık bugün oyun için hâlâ bir sorun ve sorunlar farklı yollarla ortaya çıkar. Binlerce insanın ırkçı tezahüratlar yapması gibi aleni biçimlerde ortaya çıkmasa da, hâlâ sorunlar vardır," diyor. Power'a göre özellikle İngiltere'de etnik azınlıkların temel sorunlarından birisi, dışlanma sorunudur.

> Örneğin, ülke çapında beyaz olmayan sezonluk bilet sahiplerinin ortalama oranı yüzde 0,9'dur. Kulüplerin ve stadyumlarının bulunduğu yerlere bakıldığında bu, berbat bir istatistiktir. Sunderland ve Ipswich kırsalındaki neredeyse bütün kulüpler yüksek oranda azınlık nüfusuna sahip yerlerde bulunmaktadır ve sadece yüzde 0,9'luk bir oranı çekmeleri oldukça belirgin olan dışlanma hakkında pek az şey söyler.
>
> Ama sadece taraftarlar değil, oyuncular da dışlanıyor. İngiltere'de Asyalı gençlerde oyuna karşı büyük bir tutku olduğunu biliyoruz, yine de memleketinde yetişmiş [Asyalı] tek bir profesyonel futbolcumuz bile yok.
>
> Akademilerden gelmeye başlayan birkaç tane var ama şimdiye kadar Asyalı gençler arasında bir başarıya imza atan olmadığından onları en üst düzeyde oynayabilecek kadar yetenekli

görmeyen yetenek avcıları, teknik direktörler ve hocaların, bu tavrı tipik bir davranış haline getirmelerinde bir sorun olduğunu düşünüyoruz. Bu, yetmişler ve seksenlerde siyah oyuncular hakkında tercih ettikleri oyun tarzı, soğuğu sevmemeleri, çok hızlı olmamaları ve bunun gibi konularda yapılagelen yorumlarda görülen tutumla aynı türde. Şimdi de aynı şeyi Asya kültürüyle ilgili olarak görüyoruz.

Ayrıca Asyalıların sporda başarı kazanmakla ilgilenmedikleri veya ailelerin çocuklarının doktor ve avukat olmasıyla daha çok ilgilendikleri gibi yorumlar var. Bu da, kriket gibi şeylere baktığınızda durumu olduğu gibi gösterir.

Bunun yanında örnek alınacak bir modelin olmamasıyla, futbol Asyalıların yaptıkları bir şey olarak algılanmıyor, ama oyun artık orada yeteneğin olduğunu gösteriyor ve umuyoruz ki oradan da oyuncular çıkmaya başlayacak.

Sorun yaşayanlar sadece Asyalılar değil. Siyah oyuncular hâlâ kötü muameleyle karşılaşıyorlar. BK'de 1998/1999 sezonunda yapılan bir araştırma, tüm büyük kulüplerde ırk ayrımının hâlâ bir sorun olduğunu gösterdi. İngiliz futbol liginin dört bölümünün tümünde ve İskoçya'da Rangers ve Celtic maçlarında bulunan taraftarlara sorular soruldu ve 33.000'den fazla sonuç analiz edildi. Araştırma en fazla Everton, Rangers ve Celtic maçlarında ırkçı küfürlerin edildiğini ortaya çıkardı. Taraftarlara, "Bu sezon oyunculara yönelik ırkçılığa tanık oldunuz mu?" diye soruldu. Irkçı sözler duyan taraftarların yüzdeleri Everton'da 38, Rangers'da 36, Celtic'te 33, West Ham'de 32 ve Newcastle'da 31'di. Bu sonuçlar, bu takımları bir utanç liginin en önde gelen takımları kılıyordu. En az ırkçı sözün duyulduğu kulüpler ise yüzde 11'le Wimbledon, yüzde 12'yle Charleton, yüzde 14'le Derby ve yüzde 16'yla Southampton ve Arsenal. Çalışma ayrıca

nu çözmek için çok çalışmak gerekeceğini düşünüyor:

> Holiganizm uluslararası bir sorun, ama bu demek değil ki sorun her ülkede aynı ya da her ülkede aynı ciddiyette veya her ülkede görünümleri aynı.
>
> Benim holiganizme bakışıma göre holiganizmin uluslararası görünümlerine işaret etmek doğru, ama birçok yerde holiganizm olduğuna göre buna neden olan sorunlar her yerde aynı ve tüm ülkelerde var demek yanlış. Öyleyse holiganizm için belirli kültürel kaynaklar aramanın bir anlamı yok ve işte sorun da bu. Bence her türlü sebep var. Örneğin içkinin farklı kültürlerde her türden farklı anlamları var, erkeklik çeşitli kültürlerde farklı anlamlar taşıyor. İspanyol, İtalyan, İngiliz ve İskoç tanımların hepsi birbirinden farklı.

Holiganizmin Avrupa'nın her yanındaki farklı nedenlerini tespit etmek kolay. Bu nedenler arasında İngiltere'de toplumsal sınıf ve bölgesel eşitsizlikler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'da dini mezhep ayrılıkları, İspanya'da Katalonya, Kastilya, Galiçya ve Bask bölgelerinin dilsel ya da siyasal farklılıkları, İtalya'da Güney ile Kuzey arasındaki siyasal ve ekonomik ayrılıklar ve Almanya'da solcu ve sağcı siyasal gruplar ve Doğu ile Batı arasındaki ilişkiler var. Williams'a göre bu, daha fazla incelenmesi gereken bir alan, çünkü holiganizmin uluslararası boyutları olsa da "bize onlar hakkında daha fazla şey anlatan yerellikleri, tikellikleri de var" Ne yazık ki birçok insan onların söyledikleri şeyi bilmek istemiyorlar çünkü duydukları şeylerden hoşlanmayabilirler ve siyasetçiler kısa vadeli çözümler aradıkça ortalama taraftar acı çekecek, hem de birden fazla şekilde.

15
Irkçılık

"Zenci piçi, zenci piçi!" Bu bağırış seksenlerin sonu ve 90'larda ılımlı insanlarının yok olmasını umdukları bir sözdür. Ama hiç kaybolmadı ve tıpkı holiganizm gibi yükselişte.

BK'de birçok kişi sorunun yetmişler ve seksenlerde en kötü boyutlarda olduğunu düşünse de, bundan önceki yıllarda oyunculara karşı kurumsallaşmış ırkçılığın daha gizli bir şekli uygulandı. 20. yüzyılın başlarından itibaren siyah oyuncular olsa da, sayılarının profesyonel İngiliz futbolunun basamaklarında giderek artması 1970'lerin sonuna kadar gerçekleşmedi. Şu anda İngiliz futbolunda oyuncuların yaklaşık dörtte biri siyah ama bu, tribünlere yansımıyor. Tribünlerden yansıyan, nefret ve cehalet. Birçok taraftar ırkçılığın artık bir sorun olmadığını düşünüyor, ama bu taraftarların birçoğu maçları gürültünün televizyondan gelen tüm sesleri bastırdığı barlarda ya da kalabalığın sesinin yerini spikerin sesinin aldığı evlerinde izliyorlar. Hattâ maçta olup, sahanın başka bir kısmındaki taraftarların genellikle karşı takımdaki bir oyuncuya ırkçı tonda laf attıklarını fark etmek dışında bir sorunun olmadığını düşünmek bile mümkün.

Irkçılık özellikle futbola zarar verir, çünkü futbol küresel bir

sahaya muz atmak ve küfür dolu tezahüratlar yapmak gibi aleni davranışların azalmasıyla futbol maçlarındaki ırkçılığın değişmekte olduğunu ve artık tek tek dar kafalıların daha çok sorun çıkardığını gösterdi. Ancak çalışmada bir kusur var gibi görünüyor. Küfürlerin kimden geldiğini - ev sahibi taraftarlardan mı, konuk taraftarlardan mı - ve kime yöneltildiğini açıklığa kavuşturmuyor. Örneğin, maça giden bir Leeds United taraftarının ırkçı tezahüratları rakip taraftarlardan duymasıyla kendi tarafından duyması arasında bir fark vardır.

Başka etkenler de var. Irkçı bir taraftarın, ırkçı küfürler duyduğunu söylemesi pek olası değildir. Skoru yüksek kulüplerin de ırkçı taraftarları değil, ırkçı davranışları anlayan ve onaylamayan aydınlanmış taraftarları olabilir.

Birçok sağcı grup futboldaki ırkçılıkla ilgisi olmakla suçlandı. Serbest yazar Nick Ryan bir buçuk yılını Combat 18 adlı neo-Nazi grubu incelemekle ve perde arkasındaki ırkçı bağlantıları araştırmakla geçirdi. Ryan, olayın sadece sağcı düşünürlerin bir içki ve bazı ırkçı şarkılar söylemek için bir araya gelmesinden ibaret olmadığını belirtti.

> O grup, futbol holiganlarının arasından gelen bir insan topluluğuydu ve birçoğunun da aşırı sağla bağlantıları vardı. Bu adamların çoğu yürüyüşlerde veya üye olarak National Front (Milli Cephe), British Movement (Britanya Hareketi) ve diğer gruplarla ilişkileri olan, 20'li ve 30'lu yaşlarında temelde kavgacı ve içkici adamlardı, ama dazlak değillerdi.
>
> Bence en çok birkaç yüz üyeleri vardı. Yine de bu sayı futbol holiganizmi nedeniyle artabilirdi. İngiltere'nin en tehlikeli holiganları zaman zaman C18 saflarında yer aldılar. Böylece, örneğin, C18 bir keresinde İrlanda Cumhuriyetçileri'nin bir yürüyüşüne saldırmak için 600'den fazla holiganı sahaya sürebilmişti.

Ryan, olayların meydana geldiklerinde daha şiddetli olmaya başlamasından korksa da, bir umut ışığı olduğunu da düşünüyor.

> BK aşırı sağı, çağdaşlarımızın birçoğundan çok daha fazla bölünmüş ve merkezden daha uzak. Ayrıca Londra'nın iç kısımları gibi birçok alan ırksal açıdan artık oldukça karışık ve 30 yaş altı kuşağa mensup çoğu insan, diğer dinlerin ve etnik grupların üyeleriyle yan yana yaşamayı kabul etmiş durumda.

Britanyalı siyasetçi David Mellor, BK'de ırkçılığı oyunda yok etmek için çok çaba gösteriyor. Irkçılığın, oyuna girmek isteyen etnik azınlıklar için büyük bir engel olduğuna inanıyor.

> Irkçılıkla mücadele etmek, daha çok siyah ve Asyalı çocuğun futbol oynamasını teşvik edebilmenin anahtarıdır. Irkçılık tehdidi siyah ve Asyalı insanların ve özellikle genç insanların örgün futbol oynamalarının önünde güçlü bir caydırıcıdır. Bir oyuncunun performansı üzerinde zararlı etkileri bulunabilir ve bazılarının oyunu tamamen bırakmasına neden olabilir.
>
> Asyalı bir oyuncunun futbolun en üst düzeylerinde görünmesi, Asya toplumunda oyuna daha fazla katılmayı teşvik edecek diğer herhangi bir gelişmeden daha çok işe yarayacaktır. Siyah ve Asyalı oyuncuların sayısı arttıkça ırkçı karakter taşıyan davranışlar giderek marjinalleşecektir.

Mellor ayrıca oyuncuların da bu konuda daha fazla şey yaptığını görmek istiyor.

> Sadece ırkçılık karşıtı grupların sorunla savaşmak için birlikte çalışmasını sağlamak değil, aynı zamanda futbolcuların da buna dahil olmasını sağlamak gerekir.
>
> Para kayıtsızlığı besler. Futbolcuların ne kadar şanslı olduk-

larını anlaması önemli ve onlar da toplum inisiyatiflerine dahil olmalıdır. Bu meselede birlikten kuvvet doğar. Bu konferansı [Avrupa Konseyi'nin "Harnessing the Potential" (Potansiyeli Kullanmak) adlı konferansı, Strasbourg, 22-23 Kasım 1999] bağları güçlendirmek için kullanmalıyız.

Oyuncular şimdi oyunlarını oynamak için Avrupa'nın her yanına seyahat ediyorlar ve bu seyahatlerinde yanlarına sadece becerilerini değil, aynı zamanda tavırlarını da alıyorlar. Son zamanlarda meydana gelen en kötü olaylardan biri 1999/2000 UEFA Kupası sırasında bir oyuncunun, Rangers kaptanı Lorenzo Amoruso'nun ırkçı sözler söylerken yakalanmasıydı. Rangers Almanya'da ikinci ayağı oynarken, Amoruso ile Borussia Dortmund'un Nijeryalı forveti Viktor Ikpeba arasında fiziksel bir temas oldu. Sonradan İtalyan oyuncu, video görüntüleri onu bu sözleri söylerken gösterse de, söylemekle itham edildiği sözleri söylemiş olamayacağını çünkü sadece İtalyanca küfür ettiğini söyledi. Ama çok fazla protesto oldu ve günler sonra bir kulüp açıklamasında sözlerin değiştirildiğini söyleyerek pişmanlığını dile getirdi ve şunları ekledi:

> Ancak çok gerilimli bir futbol maçında sinirlerin gerilmesi pek alışılmadık bir durum değil ve ben bana atfedilen sözleri söylediğimi hatırlamıyorum.
>
> [Bu sabah] Oyunun video kaydını izledim ve bunun üzerine o sözleri söylediğim gerçeğini tartışamam. Bütün samimiyetimle bu sözlerim için Viktor Ikpeba'da özür dilemek isterim.
>
> Bir ırkçı olmadığımı ve oyuncuya ya da başka herhangi birine istemeden verdiğim üzüntüler için çok pişman olduğumu belirtmek isterim.

Kulübün asla bu sözlere göz yummayacağını ve kulüp olarak

ırkçılığa karşı olduklarını söylemelerine rağmen,, Rangers hiçbir zaman Amoruso'nun ceza alıp almadığını açıklamadı. İskoç medyasının bazı kısımları Amoruso'yu savunmaya soyundular. Televizyon yorumcusu Richard Gordon olayın sıcaklığıyla her şeyin abartıldığını söyledi. Rangers'ın harekete geçmekte yetersiz kalması şaşırtıcıydı, zira kulüp ilk siyah oyuncusu Mark Walters'a küfürlü tezahüratta bulunan sezonluk bilett sahibi taraftarlara yasak getirmekte geç kalmamıştı. Piara Powerr'ın bu olayla ilgili düşünceleri ise şöyle:

> Önce yalanladı, sonra itiraf etti. SFA (İskoçya Futbol Federasyonu) ya da UEFA'dan bir yaptırım uygulanmadı ve bu da yanlış bir mesaj verdi. Bu mesaj insanlara bunu yapmakta bir sorun olmadığını söylüyordu.
>
> Amoruso'yu tanımıyorum ama bana göre telewizyondaki kanıtla köşeye sıkıştığında yalancı gibi gözükmemek için kendini temize çıkarmaya karar vermiş gibi görünüyordu.
>
> Sahada bir şeyler söylemek sadece oyunun bir parçası ya da psikolojik savaş sadece bir çıkış yolu ve bu sadece görmezlikten gelmektir. Bunu yapmak genç çocukların önünde kötü bir örnek teşkil ediyor. Bu tuhaf durumda renkli oyuncuların şikayet etmekten korktuğunu, çünkü özellikle kendi takımlarından biri söz konusu olduğunda karışıklık çıkarmak istemediklerini görüyoruz. Şikayetleriyle nasıl ilgilenileceği veyya bunun nasıl değerlendirileceği ve diğerlerinin şikayet ettikleri için kendilerine nasıl bakacağı konusunda güven duymuyor olabilirler.

Bazıları kulüp sadık oyuncularından birine yeterli bir ceza vermek için ne yapabilirdi diye düşünürken, kimisi de kulüpten ayrılması istenebilirdi diye düşündü ama ayrılmadı. Alman futbolcu Thorsten Legat ise o kadar şanslı değildi. Bir meslektaşına hakaret ettiği öğrenildikten sonra Legat, Bundesliga kulübü Stutt-

gart tarafından kovuldu. Bir antrenman sırasında Gineli orta saha oyuncusu Pablo Thiam'ın hafif bir içkinin reklamını yaptığı bir posterin üzerine "zenci meyve suyu" yazılarak tahrif edilmişti.

Orada bulunan tüm oyuncular kendilerinin bir ilgisi olduğunu reddettiler ve kulüp, oldukça alışılmadık bir adım atarak suçluyu bulmak için bir dedektif ve bir el yazısı uzmanına başvurdu. Legat kanıtlarla karşı karşıya kaldığında yaptığını kabul etti. Günler sonra medyaya sunulan kısa bir açıklamayla kulüpten uzaklaştırıldı: "Kulüp ve Legat şu andan itibaren yollarını ayırmıştır."

Stuttgart, olayın ırkçılıktan çok oyuncu uyumsuzluğuyla ilgisi olduğunu, çünkü Legat'ın özellikle bir komşusunu dövdükten sonra kötü bir ün yaptığını söyledi. Ama Almanya'da futbol izleyenlerin çoğu neden Legat'ın ayrılmak zorunda bırakıldığından emindi.

Sözleri rezilce olsa da, Amoruso ırkçılıkla suçlanan tek İtalyan değil. Serie A kulübü Lazio'nun yıllarca sürdürülen ırkçılık karşıtı çalışmalara karşın berbat bir ünü var. Irkçı sözler söyleyen taraftarları yüzünden kulüp binlerce pound ceza yedi. Taraftarların ayrıca öldürülen Sırp askeri yöneticisi Zelyko Raznatoviç, Mussolini ve diğerlerini öven bayraklar ve flamalar açtıkları biliniyor. Bazı taraftarlarsa SS harflerinin Nazi SS'iyle aynı tarzda yazıldığı flamalarla kulübün tam adı SS Lazio'yu, çoğu Yahudi olan AS Roma taraftarlarını taciz etmenin bir yolu olarak kullanıyorlar. Ekim 2000'de Arsenal'le Lazio arasında oynanan maçta da görüldüğü gibi kulübün cezalarına rağmen taraftarlar pek dikkat ediyor gibi görünmüyorlar (bu maç kulübün oyuncularını da olumsuz bir yönden gösteriyordu). Arsenal oyuncuları kendilerine maçın sonunda bir şeyler fırlatan taraftarların ırkçı küfürlerine maruz kaldılar. Arsenal orta saha oyuncusu Patrick Vieira, Lazio'nun Yugoslav savunma oyuncusu Sinisa Mihaylo-

viç'in Roma'daki maç öncesinde, sırasında ve sonrasında bazı ırkçı sözler söylediğini ve ırkçı jestler yaptığını iddia etti.

Vieira, "İngiltere'de de Fransız olduğum için küfür yedim, ama bunların hepsi derimin renginden kaynaklanıyordu," dedi.

O zamanın Lazio teknik direktörü Sven-Goran Eriksson olası bir çözüm önerdi:

> Belki siyah bir yıldız oyuncu almak bu tür ırkçılık sorunlarını aşmamıza yardım eder. Futbolda ırkçılığın 2000 yılında hâlâ böylesine ciddi bir sorun olabilmesini çok üzücü buluyorum.

Aynı zamanda Lazio'nun Başkanı ve sahibi Sergio Cragnotti'nin de bazı planları var. Eğer etnik oyunculara yönelik küfürler durmazsa takımına kapalı kapılar ardında oynama talimatı vermekle tehdit etti.

> Irkçılığı bayrak edinen böyle taraftarlardan utanıyorum. Onları stadyumda istemiyorum, çünkü bu benim katlanamayacağım bir şey.
>
> Bu insanların aptallığı tüm makul sınırları aşmaya başladı. Futbolun tüm ırkçı ve siyasal manipülasyonları sahalardan tamamen çıkarılmalıdır.
>
> Bir dizi önlem hazırlıyorum çünkü Lazio taraftarlarımızın davranışları konusunda bile lider olmak istiyor, aksi takdirde onlarsız da yaparız ve maçlarımızı hiç taraftar olmadan da oynarız.

Ancak bazı insanlar önemli bir sorun olduğunu kabul etmiyorlar. İtalyan milli takımı teknik direktörü ve 1982 Dünya Kupası galibi Dino Zoff, "Buna gerçekten ırkçılık diyebilir misiniz, bilmiyorum. Bence bu sadece insanların birileriyle eğlenmesi sorunu olabilir," diyor.

Neden sadece siyah oyuncularla eğlenildiğini Zoff asla açıklamadı.

Bununla birlikte ırkçılık, sadece Britanya ve İtalya futbolunda meydana gelmiyor. Holiganizm gibi ırkçılık da Avrupa çapında bir sorun. 2000 yılının sonunda UEFA Kupası'nda Viyana'da Kızılyıldız Belgrad, taraftarlarının Leicester City karşısında alınan yenilgi sonrasındaki kural tanımaz davranışı nedeniyle 15.000 pound cezaya çarptırıldı. Oyuncular Ade Akinbiyi ve Andy Impey maç boyunca Yugoslav kulübün taraftarlarının ırkçı tezahüratlarına maruz kaldılar.

Paris St. Germain'de kulübün yönetiminde olanlar geçmişte etnik azınlığa mensup taraftarların, stadyumun ırkçı taraftarlara ait olarak bilinen kısmına girmesine izin vermediler. Bunun arkasındaki düşünceye göre azınlıkları koruyorlardı, ama ırkçılara bağırmaları için kendilerine ait bir yer vermekle eleştirildiler.

Özellikle Çek Cumhuriyeti ve Polonya'da futbol ırkçılarının nefret mesajlarını yaymak için interneti kullandıklan iyi biliniyor. Ayrıca Celtic haçının gamalı haç yerine bir ırkçılık sembolü ve ırksal arılığın bir göstergesi olarak kullanılarak haçı dini bir simge olarak görenleri rahatsız etmesinden kaygı duyuluyor.

Futbolda ırkçılık sorunu en üst düzeylerde tartışıldı ve 1999'da ilk Avrupalı ırkçılık karşıtı ağ, Avrupa'da Irkçılığa Karşı Futbol (Football Against Racism in Europe - FARE) kuruldu. FARE 14 Avrupa ülkesinden ırkçılık karşıtı projeler, taraftar kulüpleri, futbol federasyonları ve oyuncu birliklerinin de dahil olduğu 40'm üzerinde kurumdan oluşmaktadır. Örgüt, FARE ağının koordinasyonu ve genişlemesi ile halkla ilişkiler etkinlikleri yoluyla Avrupa'daki ırkçılık karşıtı futbol inisiyatifleri arasında önleyici bir ağ oluşturmayı amaçlıyor. Piara Power'a göre örgütün işi kendisi için biçilmiş kaftan.

Kulüpler tribünlerdeki ırkçılık konuşunda önceden yaptıklarının çok daha fazlasını yapıyorlar, ama bize göre hâlâ yeterince çalışmıyorlar.

Bir ölçüde ayıklamak için ekonomiye dayanarak ırkçı tezahüratta bulunabilecek bazı insanların artık bilet alamamasını sağlıyorlar. Birkaç küçük kulüp ise daha çok çaba gösterdi ve bunun bir marka olarak kulüp için ve diğer kulüplerin ve taraftarların gözündeki imajları için birçok yönden etkisi oldu.

Bazı kulüplerde ırkçı taraftarları ayıklamaya başlarlarsa kitlelerinin bir kısmını yabancılaştıracakları korkusu var, ama diğerleri için bu bir yaratıcılık yoksunluğu, bazı konuları anlayabilme yoksunluğu. Çünkü diğer alanlarda kulüpler bilet ücretlendirmesi, ürün fiyatları ve bunun gibi şeylerle izleyicilerini yabancılaştırmaktan çekinmediler. Kesinlikle en üst düzeyde bu bir mesele gibi görünmüyor.

Bununla birlikte, kitlenizin bir kısmını kaybetmekten korkmak iyi bir neden değil, bu kesinlikle saçmalık. Bizim deneyimlerimizle eğer pozitif bir duruş alır ve birkaç insana ders verirseniz, ırkçılık yüzünden uzak duran diğerlerini çekebilmeniz daha muhtemel olur.

Ayrıca sorun yaşayanların sadece Siyahlar ve Asyalılar olmadığını da aklınızda tutmalısınız, bunu iğrenç buldukları için uzak duran çok sayıda beyaz taraftar da var.

İlerlemenin yolları arasında yerel toplumla bağları geliştirerek olumlu bir süreç olarak ırkçılığa karşı kampanyalar yürütmek ve kulüp "marka"sını güçlendirmenin bir yolu olarak ırkçılık karşıtı önlemler almak bulunabilir.

Futbolda ırkçılıkla ilgili olarak Avrupalı konum açısından her bir ülkenin etnik cemaatleri arasındaki farklılıkları nedeniyle kendine özgü sorunları vardır. UEFA'nın daha iyi müdahale etmesine ihtiyacımız var, çünkü onların yerel düzeyde baskı oluşturmak için kaynakları ve gücü var.

Ama alınacak biraz yol var. Bu kitap tamamlanmadan hemen önce iki İngiliz Premier Lig takımı arasındaki bir maçı izledim. Taraftarlardan bir bölümü rakip tarafın siyah oyuncularına küfretmekten büyük zevk duyarken, kendi takımındakileri övüyorlardı. Onlara belirgin bir çelişki olduğunu düşünmüyorlar mı diye sorduğumda birisi beni şöyle yanıtladı:

> Hayır dostum, bizim adamımız bizim tarafımızda, onların adamı da düşmanımız. Ayrıca bunlar sadece sözler, bunun gibi birkaç lafı yemek için yeterince iyi para alıyorlar.

Futbolda ırkçılık eskiden olduğu kadar kötü değil, ama hâlâ varolduğu gerçeği bile medenileştiği söylenen bir çağda üzüntü verici. Oyunun taraftarları sadece kendi arkadaşlarının tavrını değil, ırkçı oyuncuların gerekli olduğu yerlerde cezalandırılması için baskı yaparak kulüplerin de tavrını değiştirmek için ellerinden geleni yapmalılar.

16
Mezhepçilik

Glasgow. Derbi günü. Old Firm, Celtic ile Rangers oynuyor. Şehirde bir yerde, başlama vuruşundan birkaç saat önce bir anne oğluna son kez hoşçakal demek üzere olabilir, çünkü maçı izledikten sonra eve dönmeden önce öldürülmüş olabilir.

Bu bir kurgu olsa iyi olurdu, ne de olsa futbol sadece bir oyun değil mi? Ama Old Firm karşılaşmaları ile ilgili yeni bir istatistik, her maçta birkaç cinayete teşebbüs, çeşitli saldırılar ve şehrin her yanında kayıplar olduğunu gösteriyor. Bu insanlardan bazıları da sadece futbolun belalarıyla karşılaşacak kadar şanssız olanlar. Bazı durumlarda ölümler de oluyor. Peki neden? Din yüzünden.

Hıristiyanlar arasındaki dini bağnazlık İngiliz futbolunun bir sorunu değil. Bazı inançların bir takımla ilişkili olması dinden çok demografiyle ilgili. Ancak, İskoçya'da ve özellikle Celtic ile Rangers'ın ait olduğu batı kıyısında dine Kuzey İrlanda dışında Batı Avrupa'nın hiçbir yerinde olmadığı kadar büyük bir önem yüklenir. Futbol dünyasının başka hiçbir yerinde belli iki takımın birbirleriyle oynaması, dini farklılıklar yüzünden bu kadar çok nefret ortaya çıkmasına neden olmaz.

Irkçılık başka hiçbir yerde İskoçya'da olduğu kadar büyük bir sorun olarak görülmemiş olsa da, birinden nefret etmeye ihtiyaç duyan insanların hâlâ bir hedefi var ve bu hedef normal olarak diğer İskoç dostları, çünkü İskoçya'da dini bağnazlık her zaman büyük mesele oldu.

Başka yerlerden insanlar için, bu bağlamda Glasgow çevresindeki 150 kilometre çapındaki çemberin dışında yaşayanlar için Old Firm maçı Liverpool-Everton ya da Manchester United-Manchester City maçları gibi bir diğer derbi maçından başka bir şey değildir. Bu çemberin içindekilerse bunun çok daha önemli olduğunu bilirler. Bu, şehre büyük miktarlarda paraya mal olan bir nefret. 2000'de bu nefret Glasgow'a 5 milyon pounda patladı. *There is only One Jimmy Grimble* filminin yönetmeni John Hay futbol rekabetinin olduğu bir şehre ihtiyacı olduğunu söyledi ama mezhepçilik yüzünden filmi Glasgow'da çekmekten kaçındı.

Hay, "Rangers ve Celtic konusundaki sorun çok fazla siyasetle karşılaşmak ve bunun içine girmek istemiyorsunuz. Sonuçta filmi Manchester'da çekmeye karar verdik çünkü City ve United arasındaki rekabet sadece futbola dayanıyor,"dedi.

UNISON sendikası Ibrox'ta oynanan ve Rangers'ın 5-1 kazandığı Old Firm maçı sonrasında, Kasım 2000'de resmi olmayan bir çalışma yürüttü. Çalışma, maçtan önceki ve sonraki haftasonları karşılaştırıldığında hastanede tedavi edilmesi gereken saldırı kurbanlarının sayısını konu alıyordu. İskoçya merkezinin her yanında, bazı bölgelerde normal saldırı sayısının dokuz katına kadar olmak üzere çarpıcı bir artış vardı.

Taraftarlarına "tarihini bil" diyen bir Celtic şarkısı vardır ve tarih, Glasgow futbolundaki birçok sorunun kökündedir.

Celtic fiilen Kasım 1887'de, resmen ise 1888'de Walfrid adlı bir Marist tarafından kuruldu. Kulübün iki ana hedefi vardı. Bi-

rincisi bebek ölümü oranı çok yüksek olan ve oldukça yoksul olan Glasgow'un Doğu Yakası'ndaki fakirlere yiyecek sağlamak için para kazanmaktı. İkincisi, Doğu Yakası'nda yaşayan geniş İrlandalı kitlesi ile hakiki Glasgowlular arasında bir köprü kurabilmekti. İskoçya'nın bir Protestan ülkesi olmasından, İrlandalıların ise Katolik olmalarından dolayı, bu iki grup arasında önemli bir toplumsal sürtüşme söz konusuydu. Walfrid toplumsal bütünleşmeye yönelik ihtiyacı gördü. İskoç ve İrlandalı, Protestan ve Katoliklerin birleşip, destekleyebilecekleri bir takım kurmayı amaçlıyordu.

Rangers ise 1872'de Glasgow Green'de dolaşan dört adamın bir takım oluşturmak istemesiyle kuruldu. Adını bir İngiliz rugby kulübünden alan takım, ilk yıllık takım toplantısının yapıldığı ve takım yönetiminin seçildiği yıl olan 1873'te resmen kuruldu. Yani, bu iki kulübün temelini oluşturan değerler sistemi en başından beri birbirinden farklıydı.

İlk başlarda bu iki takım farklı şekillerde destek topladılar. Doğu Yakası ve şehrin kuzeyindeki bazı yerler Celtic etrafında toplanırken, güney ve batıda yaşayanlar ise bir İbrox takımı olan Rangers'ı desteklediler. Zaman içinde bu takımlar arasında bir rekabet başladı. Bu takımların kuruluşundan kısa bir süre sonra Katolikler Celtic'i, Protestanlar da Rangers'ı destekler hale geldiler. Bu kulüplerin kurucuları açısından bu yönelim, takımları için destek sağlamak için oluşturulmuş bir yönelim olabilirdi. Kuzey İrlanda'dan İskoçya'ya gelmiş olan pek çok aile ve gemi yapıncısı Rangers'ı destekledi. Bu eğilim bu iki takım arasındaki ayrımın daha da belirginleşmesine yol açtı. Kuzey İrlandalılar, güney İrlanda ile herhangi bir şekilde ilgisi olan hiçbir şeye sıcak bakmıyorlardı. Glasgow'a İrlanda'nın güneyinden gelmiş olanlar da yine benzer nedenlerle Celtic'i desteklediler.

1900'lerin başlarında Glasgowlu bir karikatürist, Celtic ve Rangers haznedarlarının maç hasılatlarını paylaştıkları bir karikatür çizmişti. O dönemde aslında büyük iş ortaklıklarına yakıştırılan bir terim olan "Old Firm", bu iki takımın mücadeleleri için kullanılmaya başladı.

Eskiden beri derbi maçları son derece hararetli geçer ve bu maçlarda genellikle kavgalarla şiddet olayları yaşanır. Bu iki kulüp her zaman birbirlerinin hareketlerini ölçü almışlardır. Celtic taraftarları, Avrupa kupasını kazanan ilk Britanya takımı olduklarında şeytanca bir zevk duydular. Hemen bunun ardından Rangers taraftarlarının, Doğu Yakası takımının lig maçlarında ardı ardına dokuz galibiyet almasından sonra Celtic taraftarlarının çaresizliğiyle dalga geçmeleri durumu eşitledi. Aradan yıllar geçti ve iki dünya savaşı atlatılıp, 1960'lara gelindiğinde Rangers'ın yönetimine sadece Protestanların ya da en azından Katolik olmayanların geçmesi Ibrox'ta yazılı olmayan bir kural haline geldi. Rangers'a karşı dürüst olmak gerekirse İskoçya'da bu politikayı uygulayan sadece Rangers değildi, gündelik yaşamın her yanında böyle uygulamaların yansıması görülüyordu. Bu politika, sırf karısı Katolik diye Rangers'ın Sir Alex Ferguson gibi büyük bir yeteneği kaybetmesine yol açmıştı. Celtic takımı ise buna benzer bir politikayla özdeşleşmek istemedikleri mesajını vermeye çalıştı ve hocalığa Protestan Jock Stein'i getirip, Katolik olmayan oyuncularla anlaşma imzaladı. Ancak Celtic bir Katolik takımı olarak görülmeye devam etti. Takımların kendi inanç ve görüşlerine sarılmasıyla bu algılayış 1980'lere kadar sürdü. Her şey Graeme Souness'in, Rangers'a gelmesi ile değişmeye başladı. Souness, yeni başkan David Murray'in yönetimi altında Rangers'ı toptan yeniledi. Bu süreçte milyonlarca pound harcandı.

Son derece pragmatik biri olan Souness, dinin kendisi için

hiçbir şey ifade etmediğini söyledi. Souness gelişinden kısa bir süre sonra aslında bir Celtic oyuncusu olan ve bu takımla anlaşmasını yenilemeye hazırlanan harika hücum oyuncusu Mo Johnston ile bir anlaşma imzalayarak sözlerinin arkasında durduğunu muhteşem bir biçimde kanıtladı. Celtic taraftarları bu duruma çok üzüldüler ama Rangers taraftarları tam bir hayal kırıklığı yaşadı. Souness'ın takımın geleneklerine büyük bir darbe indirdiği düşüncesiyle, Johnston'ın İskoçya'nın en iyi hücum oyuncularından birisi olmasına rağmen sezonluk biletlerini ve formalarını yaktılar ve bir daha asla takımın maçlarına gitmeyeceklerini söylediler. Pek çok taraftar için bu anlaşma tam bir ihanetti. Murray ve Souness'a kimse destek olmadı. Souness futbolun dini yanlarıyla ilgilenmeyebilir, ama Rangers taraftarları ilgileniyordu ve "Fenian Piçi" diye bağırmaya devam ediyorlardı (aslında gerçek İrlandalı Fenianların bazılarının Protestan olmasından kaynaklanan ironi hâlâ sürüyor).

Bir tarafın Katolik öbür tarafın da Protestan olması efsanesi günümüze kadar geldi. Martin O'Neil, Celtic hocası olduğu zaman Leicester Başkanı John Elsom öfke saçarak, "O'Neil'ın Roma Katolik mirasıyla ilgili tek rüyası sonunda gerçekleşmiş oldu"

Derbiler sırasında insanlar öldürülüyor olmasaydı tüm bunlar geçmişte kalmış sayılabilirdi. Belirtildiği gibi derbi maçlarında kısmen alkol ve duygularla ateşlenen sorunlar çıkar. Ama son yıllarda Glasgow'daki derbi maçlarında işler çok fazla kontrolden çıkmaya başladı ve artık oradaki çoğu insanı tehdit ediyor.

Her iki takım da işleri düzeltmeye çalışıyor. Rangers yakın zamana kadar bu konuda pek bir şey yapmıyordu. Ancak David Murray'nin taraftarlardan hem deplasman maçlarında hem de kendi evlerinde saldırgan tezahüratlar yapmamalarını istediğine birkaç kez tanık olundu. Ne yazık ki Murray'nin ricalarını çok

az taraftar dikkate aldı. Rangers'ın 2000/01 Avrupa Şampiyonlar Ligi'ndeki açılış maçında olanlar bunu kanıtlıyordu. Gazeteler oyunun "Seyrediyor musunuz, Fenian pislikleri?" diye bağıran binlerce taraftar yüzünden nasıl mahvolduğuna dair yorumlar yayınladı. Kanada'daki 30 yıllık sürgün hayatından sonra İskoçya'ya dönen Celtic Başkanı Fergus McCann'ın, gördüğü aşırı bağnazlık karşısında dehşete düştüğünü söyleyerek "Bağnazlığa Karşı Taraftarlar" kampanyasını başlatmasıyla, Celtic daha toplumsal bir yaklaşım benimsedi. McCann ayrıca mezhepçi marşların söylenmesini engellemek ve insanların mezhep gruplarına yönelik tavırlarını değiştirmek için bir dizi önlem aldı. Pek çok insan McCann'ı, kulübü değiştirmeye ve kulüp şarkılarını yasadışı ilan etmeye çalışmakla eleştirdi. McCann ise kararlarını uygulamaya dökmek konusunda çok kararlıydı ve taraftarların IRA'yla ilgili marşlar söylemesini yasakladı. Oysa bu marşlar, taraftarların repertuarlarının en temel marşlarıydı.

Durumun kötüye döndüğünü gösteren ilk olaylar 1995'te yaşandı ve bunlar o güne kadarki en korkunç ve trajik olaylardı.

Bir genç adam, kardeşiyle birlikte Denistoun'daki bir barda Celtic maçını canlı yayında izledikten sonra öldürüldü. Orange Locası'nın salonunun köşesinden döndükleri sırada iki kardeşin etrafı bir grup insan tarafından çevrildi. Bu kardeşlerden bir tanesi bu insanlar tarafından dövülerek öldürüldü.

Aynı gece 16 yaşındaki Mark Scott, Celtic Park'taki bir oyundan sonra iki arkadaşıyla birlikte eve dönüyordu. Bridgeton Kavşağı'ndaki bir barın önünden geçerken bazı Rangers taraftarları onlara sataşmaya başladı. Kraliyet yanlısı Rangers taraftarlarından biri Jason Campell bıçağını çıkarttı, Mark'ın boğazını kesti ve onu kaldırımın üzerinde can çekişerek ölmeye terk etti.

Mark'a yapılan bu saldırı karşısında tüm batı yakası şok oldu

çünkü Mark, hali vakti yerinde, orta sınıf bir aileden geliyordu ve ayrıca insanların cinayeti sokak kavgası olarak görmelerine neden olacak bir yapıya sahip değildi. Ancak kısa bir süre sonra olay giderek unutuldu. Mark'ın katilinin daha sonra Kuzey İrlanda'da Kraliyet yanlılarının çoğunlukta olduğu bir hapishaneye transferi gündeme geldi ve bu cinayete siyasi bir anlam katıyordu. Ancak davalarıyla mantıklı kimse için hiçbir ilgisi olmayan bir nedenle cinayet işlemiş biri ile özdeşleşmeye karşı çıkan halk ve Kraliyet yanlıları öfkelendiler ve transfer son anda durduruldu.

1997 Kasım'ında 18 yaşındaki İrlandalı öğrenci Sean O'Connor, polislerin ve görevlilerin yönlendirmesiyle aynı yerden geçerken Mark'ın olayına benzer bir şekilde arkadan saldırıya uğradı ve boynundan bıçaklandı. Sean'a saldıran kişi, birçok kişi tarafından kovalanmasına rağmen kendisini bekleyen bir araca binerek oradan uzaklaşır. Bu durum karşısında herkes bu saldırının ve diğerlerinin önceden planlanmış olaylar olduklarını düşünmeye başlarlar. Sean ise o günü asla unutmayacak.

> Arkamdan bir ses duydum ve gözümün ucuyla, bir adamın bana doğru koştuğunu gördüm. O anda bana yumruk atacağını düşündüm ve ona karşı koymak için kollarımı kaldırdım. Bir ara sokaktan aşağı doğru kaçtı ve benimle olan insanlar koşarken hâla mezhepçi küfürler ettiğini söylediler... Ancak gömleğimin ıslandığını hissettiğimde ve gömleğimdeki kanı gördüğümde neler olduğunu anladım. Daha sonra boynumda 15 cm boyunda kocaman bir delik açıldığını öğrendim.
>
> Ambulanstaki sağlık görevlisi bana: "Hiç kuşku yok ki bu bir cinayete teşebbüs!" dedi. Ancak hastanede beni sorgulamaya gelen CID görevlileri, bu tür mezhepçi saldırıları incelemekle pek ilgilenmediklerini kabul etti.

> Beni tedavi eden doktor, bıçak 1 mm daha derine gitseydi, büyük arterlerden birini keseceğini söyledi. Bu olduğunda 40 saniye içinde bilincimi kaybedeceğimi ve en fazla beş dakika içinde de öleceğimi söyledi.

Polis daha sonra bu iki saldırı arasında geçen iki yıl içinde aynı yerde 38 tane benzeri olay olduğunu kabul etti. Saldırıların tümü Katoliklere veya Celtic renklerini taşıyan giysiler giymiş kişilere yönelikti.

Buna rağmen polis ortada bir sorun olduğunu düşünmüyordu. 1999'un ikinci yarısında Baş Müfettiş Kenny Scott, "Şu anda taraftarların Celtic Park'taki maçlara gitmelerinde herhangi bir sakınca olduğunu gösteren hiçbir işaret yok." Celtic taraftarları bu yoruma inanmadılar çünkü Celtic'in sahasının etrafında yer alan Bridgeton ve Duke caddesinde yaşananlar, onlar için şiddetin en kötü örneğiydi. Taraftarlar bu bölgelerden mutlaka geçmek zorundaydılar çünkü Protestan ve Kraliyet yanlılarının yoğun bir şekilde yaşadıkları bir yer olan Bridgeton, Celtic'in sahasına en yakın tren istasyonuydu ve Duke caddesi de temel geçiş noktasıydı. Kulüp formaları veya bayrakları gibi ticari malların satış başarısı sorunun büyümesine neden oldu, çünkü taraftarların kulüp formaları giymeleri, onları olası bir hedef haline getiriyordu. Ama insanların giysi tercihleri nedeniyle cinayete kurban gidebilmeleri bir şehir için üzüntü verici bir durum.

Mayıs 1999 en kötü dönemdi. Rangers Parkhead'de Celtic'i yenerek şampiyon oldu ama sahada olanlar sorunun hangi boyutlara vardığını gösteren saha dışında meydana gelen olaylarla gölgelendi.

Bir Celtic taraftarı olan Carl McGroarty, bir bardan ayrılırken atılan bir okla göğsünden vuruldu. Başka bir genç taraftar olan

Liam Sweeney ise Çin restoranında yemeğini beklerken saldırıya uğradı. Sweeney'nin üzerinde Celtic'i çağrıştıracak hiçbir giysi ya da aksesuar bulunmuyordu fakat üzerinde yeşil bir kazak vardı ve yemeğini alması için ismi okunmuştu. Bu kazak ve ismi, onun İrlanda kökenli bir Katolik olduğunu ortaya çıkarmaya yetti. Saldırganlar Sweeney'yi restorandan çıktıktan sonra izlediler ve birçok kez bıçakladılar. Liam yarım litre kan kaybetti ve neredeyse bu saldırı yüzünden ölüyordu. Ayrshire'da iki erkek ve bir kadın Celtic taraftarı, büyük bir Rangers çetesinin saldırısına uğradılar. Üçü de hastanelik oldu. Erkek taraftarlardan bir tanesi başına çok ciddi darbeler almıştı ve diğer adamın ise çenesi kırılmıştı.

En kötü olay ise Liam'ın saldırıya uğradığı yerden sadece 250 metre ötede başka bir genç Celtic taraftarının başına gelenlerdi. On altı yaşındaki Thomas McFadden, Hampten Park'a yakın bir İrlanda barında Kupa Finali maçını canlı olarak izledi. Thomas evine dönerken, ikisi erkek biri kadın üç Rangers taraftarının saldırısına uğradı ve göğsüne ölümcül bıçak darbeleri aldı. Yaşadığı cadde üzerinde can verdi. Trajik ve ironik bir biçimde şiddet olaylarından korktuğu için annesi maçı stadyumda izlemeye gitmesine izin vermemişti. Thomas can verirken şehrin öteki yakasında Rangers'ın Başkan Yardımcısı Donald Findlay dizlerine kadar Fenian kanına battığını anlatan mezhepçi şarkılar ve 1930'larda İskoç Ku Klux Klan'ını kurmaya çalışan Glasgowlu bir anti-Semitist'e dayanan *The Sash, Follow Follow and the Billy Boys* gibi kışkırtıcı marşlar söylüyordu. Findlay'in bu neşeli hali video kasete kaydedilmişti. Domuz çenesi şeklindeki mobilyaları, rengarenk giysileri ve güçlü Muhafazakar Parti kimliği ile İskoç hukuk sisteminin en renkli simalarından birisi olan Findlay'in, Rangers'a olan bağlılığı bir sır değildi. Findlay bir keresin-

de, onu Aziz Patrick gününde doğurmuş olduğu için annesini asla affetmediğini söyledi ve doğum gününü, Protestan İngiltere Kralı William ile Katolik İskoç Kralı James arasında İrlanda'nın geleceği üzerine yapılmış bir çarpışma olan Boyne çarpışmasının yıldönümü olan 12 Temmuz'da kutluyordu. Findlay ayrıca Mark Scott'ın katili ve mezhepçi saldırılara karışmış diğer insanları savunuyordu ve böylece bu sorunun, İskoç toplumunun ne kadar derinliklerine işlemiş olduğunu gösteriyordu. Bu kasette Rangers oyuncularının birkaç tanesi de yer alıyordu ancak bütün dikkatler Findlay üzerine toplanmıştı. Herkes bu olaydan dolayı öfkeliydi ancak bazıları Findlay'i suçlamıyordu. Bazı futbol fanzinleri bu kaseti basına verdiği düşünülen kişilerin isimlerini ve adreslerini yayımladılar ve birkaç kişi Rangers taraftarlarının, bu olayı videoya alan kişiyi tebrik edebileceklerini düşünüyordu.

Bazı gazeteler her ne kadar bu şarkılarda futbola dair bir ifade olmasa da; Findlay'in bu şarkıları, Katoliklerden nefret ettiği için değil de Celtic futbol kulübünü sevmediği için söylediğini yazdılar. Findlay davranışının "hatalı bir muhakeme" sonucu olduğunu söyledi ve Rangers'tan istifa ettiğini açıkladı ancak David Murray, Ibrox'un kapılarının sonuna kadar Findlay'e açık olduğunu söyledi.

Olayda mezhepçilikten öte başka sebeplerin etkili olduğu düşünülüyor olsa da, bir Rangers taraftarı olan Frank Forrester, Aralık ayının başında önceden kavgalı olduğu bir Celtic taraftarı tarafından Ayrshire'da bıçaklanarak öldürüldü.

Bir sonraki yıl besteci James McMillian, tüm İskoçya'da yankılanan bir konuşma yaptı. McMillian, Findlay gibi düşünen fakat bu düşüncelerini açıkça dile getirmeyen bir sürü insan olduğunu söyledi. Pek çok kişi McMillian'ı paranoyaklıkla suçlarken diğer insanlar ise bu konudaki fikirlerini açıkça dile getirme ce-

saretini gösterdiği için onu alkışladılar. McMillian bu konuşmasında şöyle diyordu:

> Donald Findlay türünün tek örneği değildir. Öyle düşünenler kendilerini kandırıyorlar. İş yerlerimiz, mesleklerimiz, akademik çevrelerimiz, medyamız ve spor kuruluşlarımız, Donald Findlay gibi düşünen insanlarla doludur.
>
> Bazı çevreler Findlay'e karşı açık bir öfke duyuyorlardı. Tüm bağnazların, toplumun alt seviyelerinden cahil ve kaba insanlar oldukları şeklindeki İskoç efsanesi bir darbeyle bariz bir biçimde sarsılmıştı... birçok insan her zaman gösterilen mazereti aptalca çarçur ettiği için Findlay'e kızıyordu.

İskoçya'nın en çok satan gazetesi Daily Record, pek çok İskoç'un bu konudaki duygularını şu şekilde özetliyordu:

> Findlay, kibirle güvende olduğunu sandığı dalkavukları arasında yakalandı ve suçlandı.
>
> Findlay mahkeme salonundaki becerileri, keskin zekası ve parlak mantığı ile aptal bir adam değildir. Ancak, içindeki o katı bağnazlığı onu dar kafalı ve dar görüşlü bir adam yapıyor.
>
> Findlay dizlerine kadar bu bağnazlığa saplanmış ve içinde yuvarlanmış. O bununla gurur duyuyor. Findlay eğer aptal olsaydı bunu anlardık. Ancak Findlay her zaman ne yaptığının tümüyle farkında. İşte bu, durumu daha da kötüleştiriyor.

Yakayı ele veren tek kişi Findlay değildi. Bir zamanlar Rangers'ın kalecisi olan Andy Goram'ın, Ulster Protestan inancına duyduğu yakınlık bir sır değildi. Goram Belfast'a pek çok kez gitmişti. Hattâ bir keresinde Shankhill Yolu üzerinde Noel ışıklarını yakmıştı. 1998'de Goram, King Rat olarak da bilinen kötü ün sahibi Kraliyet yanlısı Billy Wright'ın öldürülmesinin ardın-

dan siyah bir pazıbent takmıştı. Goram, bunun 1997'nin Ekim'inde kaybettiği teyzesi için tuttuğu yasın gecikmiş bir ifadesi olduğu mazeretini öne sürmüştü. Goram Rangers'tan ayrılıp başka bir takıma gittikten sonra UVF bayraklarıyla çekilmiş fotoğrafları yayımlandı.

Bu sorunun var olması futbolun suçu değildir, ancak futbol bu sorunun odak noktasında yer alıyor. Ortalama rasyonelliğe sahip taraftar şimdilik oyunu büyük işletmelerden daha kötü bir şeye, şiddete kaptırdı. İşin en kötü tarafı, İskoçya ortada hiçbir sorun yokmuş gibi davranmaya çalışıyor. 1999 yılında iki Leeds United taraftarı Türkiye'de öldürüldüğü zaman bu olaya gazetelerde sayfalarca yer ayrıldı. Ne oldu, olayın arkaplanında neler vardı, holiganizm mi yoksa başka bir şey mi? Kaldırıp altına bakılmadık tek bir taş kalmadı. İskoçya'da bir Old Firm cinayeti ise alışıldık bir haber olarak verilir ve sonraki birkaç gün saldırıya uğrayan kişinin resminin yanında yakalanacak katille ilgili yazılar bulunur. Olayın ardındaki geniş çaplı nedenler incelenmez, toplumsal arkaplana hiç dikkat edilmez ve kimse bunun neden olduğunu sormaz. Yazılı ve görsel medya donup kalır. İskoçya'nın en çok satan gazetelerinden birinde tecrübeli bir muhabirin söylediği gibi:

> Spor yazarları esas görevlerinin "futbol" hakkında yazı yazmak olduğunu düşündükleri ve ayrıca olayın daha derinlerine inmekten çekindikleri için bu konu hakkında yazı yazmak istemezler. Ama bazı haberciler de, futbolla bağlantılı olarak değerlendirdikleri için sporun bunu da kapsaması gerektiğini düşünüyorlar.

Ancak başka bir sorun daha var. Saldırıların çoğu Rangers taraftarları tarafından Celtic taraftarlarına karşı gerçekleştiriliyor.

İskoçya, Birleşik Krallık içinde kişi başına düşen gazete sayısı bakımından birinci sırada yer alıyor ve bu gazeteler arasında sıkı bir tiraj savaşı söz konusu. Bu duruma işaret etmek bir tiraj intiharı olarak görülüyor, zira birçok insan kendi gruplarıyla katiller arasında bağ kurulmasını saldırı olarak anlayabilir.

Bazı insanlar bu durumu değiştirmek için mücadele ediyorlar. Cara Henderson, Mark Scott'ın okul arkadaşıydı. Donald Findlay'in video kaseti ortaya çıktıktan sonra Henderson bir gazeteye bir mektup gönderdi ve bu mektuba aldığı cevap ona ilham verdi. Cevap metninde bazı olumsuz yargılar bulunsa da, esas olarak pek çok insanın Cara ile bir şeylerin yapılması konusunda aynı fikirde olduğu belirtiliyordu. Cara "Nil by Mouth" adını verdiği bir poster ve eğitim şeması hazırladı. Burada, Old Firm'ün etrafını saran şiddet olaylarında saldırıya uğramış ve korkmuş insanların resimleri yer alıyordu. Her iki kulüp de şemanın finansmanı konusunda destek oldu. Bu, Rangers'ın sorunun çözümü için attığı ilk toplumsal adımdı. Cara daha yapılması gereken bir sürü şey olduğunu, ama önce insanların ortada bir sorun olduğunu kabul etmesi gerektiğini düşünüyor:

> Sonuçta kendilerinin "barbar" olduklarını söyleyen ve "merhaba, merhaba, biz Billy oğlanlarız" diye şarkılar söyleyen insanlarla uğraşmaya çalışıyoruz. Çünkü kimse durup bu konuda düşünmüyor. Oraya kavga etmeye gitmeyen insanlar da bu kelimeleri kullanıyorlar ve bunun doğru olduğunu düşünüyorlar çünkü herkes bunu yaptığına göre böyle davranmak yanlış olamaz diye düşünüyorlar. Bizce esas sorun da buradan kaynaklanıyor. İnsanların böyle davranmalarında gerçekten bir sorun yok mu?

Cara, Oxford'a gitti ve bir tarih derecesi alarak eğitimini ta-

mamladı. Glasgow'dan ayrılınca, Glasgow'da olanların insana son derece aptalca göründüğünü söylüyor:

> Glasgow'dan çıkınca diğerlerinin orayı nasıl gördüklerini öğrenirsiniz ve birçok insanın oradaki sorundan tümüyle habersiz olduklarını görürsünüz. Glasgow'da bu sorun yüzünden insanlar telef olurken onlar için bunun en küçük bir önemi bile yoktur.
>
> Buradaki herkes her şeyi olduğu gibi kabul ediyor, ama bu demek değil ki her şey yolunda ve biz de hiçbir şeye karışmamalıyız. Batı yakasında ve Glasgow civarında yaşayan ve dışarıya hiç çıkmamış insanlar, dışarıda bu tür meseleler olmadığını göremiyorlar.

Cara sadece bir grubu günah keçisi olarak görmenin bize hiçbir faydasının dokunmayacağını çünkü her iki grubun tutumlarının da bu sorunda payının olduğunu düşünüyor:

> İnsanlara bağnaz damgası vurmaya çalışmıyoruz. Biz aslında hepimizin bu düşünce şekline sahip olduğumuzu ve suçlanacak kimse olmadığını göstermek istiyoruz. Gelin ortada bir sorun olduğunu kabul edelim ve hep birlikte bunu çözmek için bir şeyler yapalım.
>
> Burada medyaya büyük bir rol düşüyor çünkü medya, insanların olayları algılama şekillerini belirliyor. Kuşkusuz medya gizlice oynuyor. Her şey aslında biliniyor. Futbolda rekabet iyi bir şeydir, ancak bu durumun bir örneği daha yok ve medya da bunu biliyor.
>
> Olaydan sonra çıkan haberler beni çok üzdü. *Herald* gazetesinde olaya maç raporunun içinde bir yer ayrılmıştı. Medya, saldırıları haber değeri olan olaylar olarak görmedi.
>
> Medya, olayın temelindeki sorunu göz ardı ediyor. Eğer bir

taraf, diğer tarafa göre cinayete daha fazla kurban verdiyse bunu yazmak zorundalar ve bu sırada olaylarla aralarındaki mesafeyi de korumalılar. Diğerlerinin bunu nasıl algılayacağını düşünmemeliler.

Ancak işin en üzücü yanı da, İskoçya'nın batısında Glasgow civarında bulunan sessiz çoğunluğun azınlık karşısında sesini çıkarmıyor olması ve gördükleri mezhepçiliği eleştirmemeleri. Bazı insanlar değişmeyecek, ama çoğunluk sesini çıkartmadığı sürece mezhepçilik ruhu, toplumun temel gerçekliği olmaya devam edecektir.

Bildiğim kadarıyla her iki kulüp de gerçekten değişimin gerekli olduğunu düşünüyor. Bu kulüpler mezhepçilikten herhangi bir yarar sağlamıyorlar ve mezhepçilik ile aralarına mesafe koymayı gerçekten de çok istiyorlar.

Mezhepçi Saldırılara Karşı Kampanya (Campaign Against Sectarian Attacks-CASA) adlı bir diğer grup ise taraftarların Duke Caddesi ve Bridgeton arasındaki ateş çemberine girmelerine gerek kalmaması için Celtic'ten sahaya yakın başka bir tren istasyonu kurulmasını istedi. Ancak bir istasyonun inşa edilmesi milyonlarca pound ve çok fazla zaman harcanmasını gerektiriyor. CASA grubunun sözcüsü Bernard O'Toole şunları söylemiştir:

> Gerçek şu ki, "Old Firm öfkesi ve şiddeti" olarak adlandırılan mesele aslında tek taraflı bir meseledir. Elbette Celtic taraftarları, Rangers taraftarlarına karşı büyük bir sevgi duymuyorlar ve yıllar boyunca taraftarlar arasında bazı holigan çatışmaları yaşandı. Ancak son şiddet olayları, her iki tarafın organize holigan gruplarının işi değildi. Bu saldırılar Celtic kulübünden ve İrlanda'dan nefret eden bir grup Rangers taraftarı tarafından gerçekleştiriliyor ya da en azından öyle görünüyor.

Dr. Joseph Bradley, Stirling Üniversitesi Spor Çalışmaları bölümünde öğretim görevlisidir ve genel olarak İskoç ve İrlanda toplumlarında ve özellikle İskoç futbolundaki etnik, kültürel ve dini kimlikler üzerine pek çok yazı yazmıştır. Bradley'e göre kuşkusuz futbolla ilgili gördüklerimizi ve duyduklarımızı bir kenara atamayız ancak taraftarlar sadece futbol sahasının içindeki veya etrafındaki davranışlarına göre sınıflandırılmamalıdırlar:

> İnsanların futbolla ilgili söyledikleri sözler ve marşlar, yaptıkları hareketler çok da bir şey ifade etmiyor olabilir. Bunların çoğu, üzerinde fazla düşünmeden diğer insanlara katılmak için yapılır. Ancak bu demek değil ki, futbol taraftarları yaptıkları ve söyledikleri şeyler üzerine düşünmesinler.
>
> Futbol abartılı bir toplumsal ortam olabilir ama bu, olanları önemsizleştirmez. Bu anlayış, insanların davranışlarını bağlamsallaştırabilmemizi sağlar. Bence taraftarların her zaman tekrar tekrar söyledikleri marşlar, onların kimliklerini ve yaşam felsefelerini ve bunlarla hitap ettikleri kişilere karşı algılayışlarını yansıtıyor.

Dr. Bradley ayrıca "mezhepçilik" teriminin kaynağının ve doğasının İskoçya'da tam olarak anlaşılmadan kullanıldığını düşünüyor. Bradley'e göre bu terim başta medya olmak üzere hemen hemen herkes tarafından yanlış kullanılıyor ve bu da gerçekten mezhepçi tutum ve yargılara yol açabilir

> Ben yalnızca taraftarları değil genel olarak tüm İskoç toplumunu inceledim. Araştırmam gösteriyor ki, "Celtic ve Katolik" topluluğu ile "Rangers ve İskoç Protestan" toplulukları içinde bağnazlık ve mezhepçilik çok farklı şekillerde algılanıyor. Dini kimlikle ilgili durumlarda da, iki toplum arasındaki görüş ve davranışlarda göze çarpan bir farklılık var. İnsanların resmi ve ruha-

ni dinlerine bakarak nefretin doğası ve derinliği hakkında çok şey öğrenmek mümkün. Bence genel olarak Hıristiyan inançlarının gerektirdiği ibadetleri yerine getiren insanlar mezhepçi veya bağnaz olma eğilimi içine daha az girme olasılığı taşıyorlar.

Glasgow'daki herkes ortada bir sorun olduğunu kabul edene ve bunu çözmek için bir şeyler yapana kadar yeşil ve beyaz taraftarların ve kırmızı, beyaz ve mavi taraftarların şehri kan kırmızısına boyanmaya devam edecektir. Belki İrlanda'da bile barış sağlanabilir ama Glasgow'un henüz gitmesi gereken daha çok yol var.

17
Hillsborough

Futbolla ilgili bir şeyler bilen herkesin içini ürpertecek bir tek kelime varsa o da Hillsborough. 15 Nisan 1989. Liverpool ve Nottingham Forest arasında bir Federasyon Kupası yarı-finali. Liverpool taraftarları bunu, Everton'la yapılacak final maçı öncesi bir hazırlık maçı olarak görüyorlardı. Ancak maçın başlamasından birkaç dakika sonra bunun hiçbir önemi kalmamıştı. Saat 15.06'da, yani başlama vuruşundan yalnızca altı dakika sonra maç bitti. Sahanın çok fazla taraftarın girmesine izin verilen bir kısmında taraftarlar ezilmekteydi. Taraftarlar tribünün önündeki tellere doğru itildikten sonra orada boğuldular. 96 kişi öldü.

Sonradan öğrenilenlere göre taraftarlar aslında turnikelere yığılmışlardı ve yetkililer birilerinin yaralanmasından veya ölmesinden endişe edip, yığılmayı önlemek için C çıkışını açtırmıştı. Fakat bu kapı açıldıktan sonra binlerce taraftar zaten çok kalabalık olan üç ve dört numaralı tribünlere çıkan bir tünele girmişlerdi.

Bundan sonra olanların hepsi kayda geçti: *Sun* gazetesi taraftarları suçladı. Liverpool hocası Kenny Dalglish ve Liverpool oyuncuları cenaze törenlerine katıldılar. Aileler adaletin yerini bulması için bir araya geldiler. Taylor Raporu, soruşturmalar, Yüksek Mahkeme'nin hukuki değerlendirmesi... Richard Bran-

son 100.000 poundluk bir yardım konseri yaptı ve bu konserden elde edilen gelir 500.000 poundu aştı. Dönemin İçişleri Bakanı Jack Straw yapılan araştırma ve incelemelerin yeterli olduğunu söyledi.

Artık aslında taraftarların bir hatasının olmadığı ortaya çıktı. Olayın nedeni o zamanlar söylendiği gibi holiganizm değil, sahanın aşırı kalabalık olmasıydı. Taylor Raporu'na göre, Güney Yorkshire polisinin başarısızlığı da kısmi bir rol oynamıştı. Ama asla bir suçlamada bulunulmadı. Eğer birileri 96 kişinin ölümünden sorumlu ise bir şekilde bunlardan hesap sorulması gerekir, ama hiçbir kamu davası açılmadı. Aileler ne adaletin yerini bulduğunu gördüler ne bir kovuşturma açıldığına tanık oldular ne de bir tazminat aldılar. Diğer yandan birkaç polis memuru tazminat aldı. Bu da ailelerin öfkesine öfke kattı. On dört polis memuru bu trajediyle uğraşmanın üzerlerinde yarattığı posttravmatik stres nedeniyle 1,2 milyon £'u geçen bir tazminat aldılar. Bu tür davalar daha sonra da devam etti.

İnsanların büyük çoğunluğu için Hillsborough tarih olmuştu, fakat aileler asla vazgeçmediler ve 2000 yılında adaletin yerine gelmesi için son bir kez şans buldular. Aileler eski polis şefi David Duckenfield ve eski polis memuru Bernard Murray aleyhinde özel bir kovuşturma açtırmayı başardılar. Her iki memur da olayın olduğu gün kalabalığın kontrolünden sorumlulardı ve dava açıldığı zaman her ikisi de Güney Yorkshire polis departmanındaki görevlerinden emekliye ayrılmışlardı. O gün Duckenfield maç lideri, Murray ise saha kontrolörüydü. İkisi de John Alfred Anderson ve James Gary Aspinall'i önceden tasarlamadan öldürmek ve kamu görevini kasten ihmal etmek suçlarından yargılandılar.

Leeds Kraliyet Mahkemesi'ndeki duruşma öncesinde bu iki

polisin avukatları, Hillsborough olayının kamuya haddinden fazla mal olması ve olayın üzerinden geçen zamanın uzunluğu nedeniyle davanın adil bir dava olamayacağını öne sürerek davanın iptalini istediler. Ancak dava devam etti. Dava ve jüri görüşmeleri altı hafta sürdü. Davanın bazı duruşmalarına ben de katıldım. Bu dava, benim o güne kadar katıldığım en ciddi ve resmi olaydı. Futbol tutkuyla ve gürültüyle ve hayatla ilgili bir oyundur fakat bu sefer bunların hiçbirine rastlamak mümkün değildi. Davaya her gün 50'den fazla mağdur yakını katılıyordu. Bu duruşmada tutku vardı fakat bu tutku olumlu bir tutku değildi. Buradaki tutku, ailelere adaleti çok gören sisteme ve sanık sandalyesinde oturanlara karşı duyulan derin bir öfkeydi. Duruşmalarda atmosfer her zaman çok ağırdı. Bu dava, futbola dair her şeyin anti-teziydi. Bir açıdan bu durum normaldi, çünkü bu, futbolun en karanlık saatiydi. Duruşma sırasında zaman zaman kendinize tüm bunların sadece bir oyun yüzünden olduğunu hatırlatmak zorunda kalıyordunuz. Sadece bir oyun. Liverpool hocası ve bir futbol efsanesi olan Bill Shankly'nin, futbolun yaşamdan da ölümden de daha önemli bir mesele olduğuna dair sözleri bu durumda boş geliyordu.

Duruşma, davacıları temsil eden Alun Jones'un konuşması ile başladı. Jones mahkemeye, eğer davalılar 3. ve 4 tribünlere doğru giden tüneli kapattırmış olsalardı, bu trajedinin yaşanmamış olacağını söyledi. Jones'a göre saha içindeki ve tribünlerdeki taraftarlarla ilgilenmek polisin göreviydi ve nasıl bir pilot ve yardımcısı yolcuların güvenliklerinden sorumluysa bu polisler de, sahadaki taraftarların güvenliklerinden sorumluydular. Jones, taraftarların tünelden ve kalabalık tribünlerden uzaklaştırmamış olmalarının bir suç teşkil ettiğini ve bunun da kasıtsız cinayete girdiğini söyledi. Jones'a göre bu maçtan yalnızca bir ay önce

Hillsborough'taki görevini üstlenmiş olan Duckenfield, trajedinin nedenlerini ve bu olaydan kendisinin sorumlu olduğunu anlayıp, hemen FA Başkanı Graham Kelly'i aramıştır. Jones'a göre:

> Duckenfield, Graham Kelly gibi bir adamın en kısa sürede medyaya konuşacağını biliyordu ve suçu üzerinden atıp maçtaki insanlara yüklemeye çalıştı.

Jones ayrıca Duckenfield'in Kelly'e söyledikleri hakkında iki farklı ifade vermiş olduğunu da ekledi. İlk ifadesine göre kapılar, insanların yüklenmesi sonucunda kendi kendine açılmıştı. İkinci ifadede ise Duckenfield, kapıları açma emrini kendisinin verdiğini kabul etmesi durumunda insanların vereceği tepkiyi düşünmek bile istemediğini belirtmiştir. Jones'un iddialarına göre Duckenfield, altı ay sonraki kamu soruşturması sırasında felakete esas sebep olanların Liverpool seyircileri olduğunu söylediği için halktan özür dilerken ifadesini değiştirmişti. Mahkeme ayrıca Duckenfield'in daha önceki bir araştırmada vermiş olduğu düşünülen bir ifade daha duydu. Onun, biletsiz ve sarhoş taraftarların gireceğini düşündüğü için bu kapının açılmasına izin vermeyi istemediğini fakat eğer kapıyı açmazsa yaralanmaların veya ölümlerin olabileceği şeklindeki saha dışı uyarılarını dikkate alıp kapıyı açtırdığını söylemişti.

Felaketin video kayıtları jüriye gösterildi. Bu dört saatlik gösterim sırasında kurban ailelerinin fertleri gözyaşlarına boğuldular ve bazı insanlar mahkeme salonunu terk etti. Kasetin başında, bu felaketin olduğu Leppings Lane End'de yer alan stadyumun giriş kapıları gösteriliyordu. Bu sırada bir anlatıcı dikkatleri mavi-kepenkli çıkış kapısına çekti. Bu kapı, Duckenfield'in emirleri üzerine açılmıştı. Taraftarlar bu kapıdan geçerek 3. ve

4. tribünlere çıkmışlar ve orada ezilmişlerdi. Görüntülerde tribünlere giden tünel de görülüyordu. Jüriye söylenenlere göre bu tünel polisler tarafından kapatılmadığı için yüzlerce taraftar bu tünele girmişti. Filmde C Kapısının 14.52'de açıldığı ve binlerce taraftarın 3. ve 4. tribünlere açılan tünele doğru hareket ettiği görülüyordu. Jones'a göre sahanın dışında görevli olan bir polis memuru, yedi dakika boyunca tam dört defa turnikelerdeki baskının azaltılması için kapının açılması gerektiği yönünde mesajlar yollamıştı. Sahanın içinden çekilmiş görüntüler, 3. ve 4. tribünlerin 14.40'ta dolduğunu fakat diğer tribünlerin hâlâ oldukça boş olduğunu gösteriyordu. Jones davalıların maçı durdurmak için 15.06'ya kadar hiçbir girişimde bulunmadıklarını söyledi. Maç başka bir polis memuru tarafından durdurulmuştu. Bu zamana kadar insanlar panikle tribünleri çevreleyen tellere tırmanmaya başlamışlardı. Jüriye ayrıca o gün kullanılmakta olan polis kontrol odasının bir maketi gösterildi. Orijinali gösterilemedi çünkü bu oda yıkılmış ve yerine yenisi yapılmıştı.

Liverpool taraftarı Colin Moneypenny tribünde yaşananları oldukça canlı bir şekilde anlattı:

> 10-15 metre boyunca ayakların yerden kesildi. Yere düşene kadar sürede kesinlikle hiçbir hareketimi kontrol edemedim ve bir ara üçüncü tribünü çevreleyen tellere yapışıp kaldım. Sonraki 15 dakika boyunca o pozisyonda kalmaktan başka bir seçeneğim yoktu. Bir ölüm kalım savaşı veriyordum.

Yüksek mahkeme hakimi Sir Maurice, başlama düdüğünden yaklaşık yarım saat önce stadyumdaki turnikelerin önünün çok kalabalık olduğunu ve buralarda bir sıkışma meydana geldiğini hatırlattı. Kay şöyle dedi:

Zaman geçtikçe kalabalık nedeniyle bir tehlike ortaya çıkacak gibi görünüyordu. Küçücük bir alanda çok fazla insan vardı.

Birkaç dakika içerisinde kontrolleri dışında insanların ayakları yerden kesildi ve öne arkaya, sağa sola savrulmaya başladılar. O kadar dar bir alanda çok fazla insan vardı. Ortam oldukça rahatsızdı. O an baktığınızda çok ciddi bir sorun olduğunu görebiliyordunuz.

Sağlık görevlisi Colin Flenley basının polisi uyarmaya çalıştığını hatırlıyor:

Muhabirler polis kabinindeki memurlara ulaşmaya çalışarak "Neler olduğunu görmüyor musunuz siz?" diyorlardı.

Daha sonra Graham Kelly tanık sandalyesine oturdu ve mahkemeye maç durduktan 15 dakika sonra Duckenfield ile bir görüşme yaptıklarını söyledi. Kelly'ye göre Duckenfield kendisine, taraftarların bir kapıya yüklenerek tribünde bir izdihama yol açtıklarını söylemişti. Duckenfield'in ayrıca Kelly'ye bazı ölümler yaşandığını ve maçın durdurulması gerektiğine inandığını söylediği iddia ediliyordu. Kelly, William Clegg'in polisin seyircileri saldırıdan korumakla sorumlu olduğuna ilişkin sözlerine katılıyordu. Clegg, Kelly'ye saha içine girdikten sonra polisin taraftarların güvenliğinden sorumlu olmadığını söylemiş ve Kelly de, bu sorumluluğun güvenlik sertifikasına sahip olan kulübe ait olduğu yanıtını vermişti. Clegg ayrıca jüriye şunları söyledi: "Onun [Duckenfield'in] görevi; insanları tehlikeye atmak değil, onları tehlikelere karşı korumaktı."

Görevli olmayan polis memuru James O'Keeffe ise şöyle dedi:

Ben o zaman polisin hatası olduğunu düşünmüştüm... Ana

tribün aşırı derecede kalabalıklaşmıştı. Kalabalıkta hiçbir hareket yoktu. Oldukça tehlikeli bir sahneye baktığımı biliyordum.

Yaralı ve ölü insanları görünce şaşkınlığa düştüysem de gördüğüm şey beni hiçbir şekilde şaşırtmadı çünkü tribün saat 15.00 itibariyle aşırı derecede kalabalıklaşmıştı.

O günkü kalabalık kontrolünü görüntüleyen Roger Houldsworth mahkemeye şu mesajı duymuş olduğunu söyledi: "Eğer kapıyı açmazsak birileri ölecek.' Bu mesaja verilen cevap ise şuydu: "Eğer birilerinin ölme ihtimali varsa kapıyı açın, kapıyı açın."

Ancak hangi kapının açılması gerektiği belirtilmemişti. Houldsworth, ekranlarda saha dışında büyük bir yığılma olduğunu ve kalabalığın C Kapısına doğru akın ettiklerini gördüğünü söyledi. Görevli polis memuru Adrian Brazener ilk başta bu olayı bir saha işgali sandığını ama ceza sahasına gidince, bunun bir holiganlık olayı olmadığını anladığını söyledi.

Bir şeylerin yanlış gittiğini görebiliyordum. Tellerin üstündeki insanlar diğerlerini tekrar tribünlere itiyorlardı. Bazı polislerin insanları tel örgülerden yere, ayağa kalkmaya çalışan insanların üzerine ittiklerini görüyordum.

Brazener mahkemeye, oyun sabahı Leppings Lane End'de çalışan polis memurlarına brifing veren birinin memurlara 14.45'te yemek arası vermelerini söylediğini iddia etti. Ona göre maçın başlamasına bu kadar kısa süre kala ara verilmesi normal değildi.

Yargıç Hooper, jürinin, "bir kamu görevini kasten ihmal etme" suçunu dikkate almaması gerektiğini söyledi: "İddia üçü göz önüne aldık ve bunun davaya bir şey katmadığına karar verdik, karar verirken bunu göz ardı etmenizi istiyorum."

Murray kürsüye çıktığında en duygusal anlardan biri yaşandı.

Birçok insan onun kötü bir adam olduğunu düşünüyordu (bazıları o kürsüye çıktığında "piç" diye fısıldadılar) ama Murray pişmanlık içinde gibi görünüyordu. Murray, Leppings Lane tribününe çıkan merkez tüneli kapattırmış olsaydı, birçok canın kurtarılabileceği düşüncesinin aklından hiç çıkmadığını iddia ediyordu.

Murray, tribünlerin güvenli olduğunu düşündüğünü ve temel kaygısının insanları turnikelerdeki izdihamdan uzak tutmak olduğunu söyledi. Sözlerini şöyle sürdürdü:

> Farkındayım ki o gün düşünebilseydim uygulayabileceğim başka bir hareket tarzı olabilirdi ve insanların tünele gitmesi engellenebilirdi. Etkili olur muydu bilmiyorum ama yapabileceğim bir şeydi.
>
> Tribünlerde sorun çıkacağı hiç aklıma gelmemişti... Tribünlerin güvenli olduğunu düşünmüştüm. İnsanlar sorumluluk taşıyarak geliyor gibi görünmüşlerdi.
>
> Ben de bir babayım, aileleri çok iyi anlıyorum ve ne kaybettiklerini biliyorum, nasıl hissettiklerini biliyorum ve bazılarının beni suçladığını biliyorum. Sadece biraz anlayışlı olmalarını umuyorum çünkü bu beni etkiliyor.

Murray ayrıca, bu trajedi sırasında polis telsizinde meydana gelen iki dakikalık arızaya değindi:

> Bu arıza düşünce akışımı bozdu. Telsiz arızası ya da sorunu yaşamasaydık nasıl davranırdım bilemiyorum. Maçın başlamasını erteleyebilirdim.

Yargıç Hooper, jüriye kararını vermek üzere çekilmeden önce neler düşündüğünü anlatarak dava özetini okudu. Hillsborough Family Support Group [Hillsborough Aile Dayanışma Grubu] Başkanı Trevor Hicks, göre dava özetinin kararı, polislerin

lehine değiştirdiğini, çünkü özetin, jürinin bu adamları suçlu bulmasını imkansız hale getirdiğini iddia etti. İnsanların buna bir örnek olarak işaret ettikleri şeylerden biri Yargıç Hooper'ın jüriye verdiği dört sorunun ifade tarzıydı. Bu sorular her bir davalı için aynıydı. Yalnızca "maç sorumlusu" Duckenfield'in yerini "saha kontrolörü" Murray almıştı. Sorular şunlardı:

1. Tüm koşullar göz önüne alındığında, çok sayıda izleyicinin tüneli kapatmadan C çıkışından stadyuma girmesine izin vermenin 3 ve 4 numaralı tribünlerdeki seyirciler için kesin ve ciddi bir ölüm riski yaratacağının makul bir maç sorumlusu tarafından öngörülebilir olduğundan emin misiniz?

Cevabınız "evet" ise 2. soruya geçiniz. Cevabınız "hayır" ise hükmünüz "suçsuzdur" olmalı.

2. Tüm koşullar göz önüne alındığında, makul bir maç sorumlusu tarafından tüneli kapatıp 3 ve 4 numaralı tribünlerdeki seyircilerin ezilerek ölmesini engelleyecek etkili adımlar atılabileceğinden emin misiniz?

Cevabınız "evet" ise 3. soruya geçiniz. Eğer cevabınız "hayır" ise hükmünüz "suçsuzdur" olmalı.

3. Bu adımların ihmalden dolayı atılmadığından emin misiniz?

Makul bir maç sorumlusu tüm koşullar altında bu adımları atmış olsaydı, ihmal suçlaması yapılabilirdi.

Cevabınız "evet" ise 4. soruya geçiniz. Eğer cevabınız "hayır" ise hükmünüz "suçsuzdur" olmalı.

4. Ölüm riski göz önüne alındığında, bu adımların atılmamış olmasının tüm koşullar altında çok ciddi bir hukuki suç olduğuna emin misiniz?

Eğer cevabınız evet ise hükmünüz "suçludur" olmalı. Eğer

değilse hükmünüz "suçsuzdur" olmalı.

Yine de, Sekiz erkek ve dört kadından oluşan jürinin bir karar alması dört gün sürdü. Üçüncü gün Yargıç Hooper jüriye, oybirliğiyle alınmış bir karar yerine, jürinin en az on üyesinden oluşan bir çoğunluğun hemfikir olduğu bir kararı kabul edeceğini söyledi.

Kararla birlikte ortaya çıkacak duygusal tepkiyi tahmin eden Yargıç Hooper, mahkeme salonunu dolduran kurban ailelerini karar açıklandığında tepki vermemeleri konusunda uyardı ve bunun mahkemeye itaatsizlik olacağını söyledi. Murray iki tasarlamadan adam öldürme suçlamasından aklanan ilk kişi oldu. Başını ellerinin arasına aldı. Yıllardır adaletin yerine gelmesi için son umutları olan bu mahkeme salonundaki insanlardan bazıları gözyaşı döktü. Yargıç jüriye, Duckenfield için gerçekçi bir çoğunluk kararı alıp alamayacaklarını sorduğunda, jüri başkanı, kendilerine biraz daha zamanları olsaydı alabileceklerini söyledi. Ancak ertesi pazartesi jürilerin zamanı doldu ve Yargıç Hooper jürinin görevine son verdi.

Jones'un, Yargıç Hooper'ı jüriyi yanlış yönlendirmekle itham etmesi üzerine sıcak tartışmalar yaşandı. Yargıç Hooper, bunun üzerine davanın bir daha görülmeyeceğini söyledi. Hooper ayrıca 4 milyon pounddan fazla olduğu sanılan dava masraflarının çoğunun kamu fonlarından karşılanması kararını verdi.

Travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı ortaya çıkan Duckinfield dava sırasında hiç kürsüye çıkmadı. Konu hakkındaki tek yorumu avukatının yaptığı bir açıklama oldu. Açıklamada şunlar yazıyordu:

> Duckenfield, bir eş ve bir baba olarak kurban ailelerinin kayıplarını tüm kalbiyle anlıyor. Kendisinin ve ailesinin kendi ha-

yatlarını insanların öfkesinden uzak, yeniden kurabilmek için rahat bırakılmasını istiyor.

Trevor Hicks, ailelerin tam olarak yenildiklerini düşünmediğini söyledi:

> Bu sonuçları tabii ki hoş karşılamadık, ama yine de bu, sınırlı da olsa bir zaferdir. Savaşı kaybetmiş olabiliriz ama bu yolda kesinlikle birçok çarpışmayı kazandık.
>
> Bu davada alınan karara itiraz etmeyeceğimizi söyledik ve etmeyeceğiz de. Biz olayı mahkemeye taşıdık ve neredeyse kazanıyorduk da. Biz kaybetmedik... Biz günah keçileri aramıyorduk... Yaptıklarımızla tamamen temize çıktığımızı düşünüyoruz.
>
> Hayatlarımızı 11 yıl boyunca sürdürmek zorundaydık. Bu, hayatımızın devam etmeyecek bir kısmı olacak.'

Yine de, bazı aileler, Hillsborough'la ilgili son hükmün verilebileceği bu davayla birlikte umutlarını yitirdiler.

Aileler henüz huzura ermediler. 2000 yılında piyasaya sürülen Hollywood filmi *Gladyatör* DVD'sinin içinde bazı hatalı ve nahoş görüntüler bulunuyordu. İkinci diskte şiddet temasının işlendiği ek bir bölüm içinde Hillsborough felaketinden sahnelere yer verilmişti. Bu bölüm, gladyatör oyunlarının geri planını, eğlence ve spor ile şiddet arasındaki ilişkileri ele alıyordu. Hillsborough görüntüleri oyuncuların rekabet ettiği bir rugby maçı ve bir boks maçının arasında veriliyordu. Fondaki bir ses ise şunları söylüyordu: "Eğlence ve spor ile şiddet arasındaki bağlantı güçlenmeye devam etti ve buna günümüz sporlarında da hâlâ rastlanmaktadır'

Peki polis suçlu bulunmadıysa geriye suçlayacak kim kalıyor. Duruşma sırasında Murray'in avukatı Michael Harrison felaketin

nedeninin, polislerin hatalı davranışından ziyade, taraftarların tribünlerde kafeslenmesine yol açan durum olduğunu ileri sürdü. Bu iddiayı kabul edersek, tribünlerin bu halinden kimin sorumlu olduğuna bakmak akıllıca olur. Bir yandan dönemin holiganizmini suçlayabiliriz, ama ayrıca taraftarlara böyle davranmaya karar verenleri de suçlayabiliriz. Bunun için dönemin iktidar partisi Muhafazakarlara ve liderleri Margaret Thatcher'a dönebiliriz. Thatcher asla bir futbol taraftarı olmadı. Onun partisi tüm futbol çevresinden ve işçi sınıfından gelen insanların bir arada olduğu her şeyden nefret ediyordu. Bu felakette onların bir payı olup olmadığına bakmadan taraftarlara hayvan veya holigan olarak davranıyorlardı. O dönem ülkeyi yönetenler de suçlanabilir ve suçlanmalıdır. Tony Blair her zaman seçim bölgesindeki takımı destekleyerek bir futbol taraftarı olduğunu iddia etti. Ancak Blair hükümetine gelen başvurular görmezden gelindi. Bu durum karşısında insan bu olayın, medya ve pop kültürüyle fazlasıyla içiçe olan bir hükümet için aşırı duygusal, gerçek ve hassas bir olay olduğunu düşünüyor. Downing Caddesi 10 numarada pop yıldızları çok sıcak karşılanabilirler ve Tony Blair kupa finallerine gitmeyi seviyor olabilir, ama onun partisi olumlu bir şey yapma fırsatı elde ettiği bir anda başarısız oldu. 96 aile, Umut ve İhtişam Diyarı Muhteşem Britanya'da gerçek adaletin ne olduğunu öğrenemeyecekler.

Peki Hillsborough için kim suçlanacak? Kesinlikle olay da suçu olan bazılarından yukarıda söz edildi. Ancak sözü edilmesi gereken bir başka grup daha var. Bu insanlar, ailelere olanlar hakkında feryat eden fakat bunun için hiçbir şey yapmayan, basına şikayette bulunmayan ve politikacılar aleyhinde kampanyalar başlatmayan insanlardır. Bu insanlar ortalama insanlardır, yani sen, ben. 15 Nisan 1989'da adaletin yerini bulmamasından hepimiz biraz sorumluyuz.

18
Newcastle

Tüm dünyada taraftarlar takımları için birçok şeye katlanırlar. Bu futbolun gerçeğidir. Taraftarlar normalde para ödedikleri başka kişiler yapsa asla kaldıramayacakları davranışlara futbol kulüpleri yaptığında tahammül ediyorlar. Britanya'da Newcastle taraftarları çok acı çektiler ama, hiç kimse kulübün kendi taraftarlarıyla mahkemede mücadele edecek kadar düşebileceğini aklına getiremezdi. Bu olay, futbol tarihinde tektir ve tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Bu tür bir olay herhangi bir kulübün herhangi bir taraftarının başına gelebilir ve bu yüzden herkesi ilgilendiriyor.

Bu davanın kökleri 1994'e uzanır. 1994 yılında kulüp, sezonluk bilet sahibi olsun ya da olmasınlar tüm taraftarların 500£ ödemeleri durumunda 10 yıl boyunca her maç için sahip olduklan koltuğun onlarda kalacağını söyledi. Konu üzerindeki ayartıcı literatürün yanında bu uygulama Başkan Kevin Keegan tarafından da desteklendi. Kulüp taraftarlara ayrıca, kesin olarak ayrılmamış yerleri garanti edemeyeceklerini söyledi. Sezonluk bilet sahibi taraftarlara kendi yerlerini daha iyi yerler ile değiştirmede kullanabilecekleri bonolar da satılmıştı. Bu başarılı bir satıştı. 7232 taraftar bu bonolardan satın alarak kulübe ekstra 3,6 milyon pound kazandırmıştı.

Ancak 1999 yılında kulüp bono sahiplerine, yeni yapılacak olan konuk alanlarına yer açmak için yerlerini ya daha üst sıralara kaymaları ya da kendi yerlerinde kalabilmek için yerin konumuna göre 1.350£ veya 995£ ödemeleri gerektiğini söyledi. Kulüp, 45 milyon pound tutarındaki iyileştirme projesinin bir parçası olarak konuk tribünü yapmayı planlıyordu. Bu alanlar 15.000 kişinin daha sahaya girebilmesini sağlıyordu ve St. James stadyumunu kapasitesi 50.000 kişinin üstüne çıkıyordu. Bu koltuklarından elde edilecek yıllık gelir yaklaşık 3 milyon pounddu. Kulüp, bonoların taraftarlara sadece bir koltuğu garanti ettiğini, o an sahip oldukları yerleri garanti etmediklerini iddia etti ve onlara bir koltuk vereceğini söyledi. Ancak taraftarlar 1994'teki anlaşmada kendilerine belli bir yer garanti edildiğini ve yerlerinin ellerinden alınmasına yönelik bir girişimin yanlış ve yasa dışı olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle altı taraftar, anlaşmanın ihlali ve yalan beyan şikayetleri ile mahkemeye gittiler.

Tony Coutts, Jane Duffy, Geoff O'Brien, Brent Pitcher, Alison Waugh ve Colin Whittle adlı taraftarlar, bono satın alan 2.140 taraftar adına mücadele ediyorlardı. Bu taraftarların hepsi 10 yıllığına sahip oldukları koltukları ellerinde tutmalarını sağlayacak bonolar için 1994 yılında 500£ ödemişlerdi. *Watchdog* adlı tüketici hakları programında ciddi oldukları görüldü. Newcastle, etkilenen insanların sayısını minimumda tutmaya çalıştıkları açıklamasını yaptığında savaşın cepheleri oluşmuştu. Kulüp ayrıca taraftarların yerlerini terk etmelerini gerektirmeyen bir çözüm bulmaya çalıştığını ama bunun mümkün olmadığını söyledi.

2000 Şubat'ındaki ilk duruşma gününde, Bayan Duffy mahkemeye dava gerekçelerini açıklarken mahkeme salonundaki taraftarların sanki o takımın bir oyuncusuymuş gibi ondan gurur duyarak gülümsediğini hissedebiliyordunuz. Salonda bulunan

yönetici Freddie Fletcher ve başkan Freddy Shepherd'ın diğerleri ile aynı şeyleri hissetmedikleri belliydi. Duffy, Yargıç Blackbourne'e şunları söyledi:

> Orta çizginin karşısında, sahadaki en iyi görüş açılarından birine sahip bir koltuğum var. Buradayım, çünkü kulübün bu koltuğu benden almaya hakkı olduğunu düşünmüyorum.
>
> Bonoyla ilgili bilgileri duyduğum zaman, hemen almam gerektiğini düşündüm çünkü 10 yıllık bir sezonluk bilet sağlıyordu ve en önemlisi yerimden edilmeyeceğimden kuşkuluydum.
>
> Koltuğumu 10 yıllığına aldığımı biliyordum ve artık derin bir oh çekebilirdim. Eğer yerim değişirse çok daha kötü bir koltuğa gidecektim.

İlk duruşma gününün yarattığı gürültü, ikinci duruşma günü ile ilgili söylentiler karşısında hiçbir şey değildi. Çünkü Kevin Keegan'ın taraftarların adına tanıklık yapması bekleniyordu. Keegan'ı kürsüye çıkarmak taraftarlar için hukuki açıdan bir zaferdi. Çünkü Keegan geçmişte kulübün bir çalışanıydı ve bono uygulamasını tanıtım etkinliklerinde yer almıştı, ama bunlara rağmen kulüp aleyhinde tanıklık edecekti. Keegan, Newcastle taraftarları tarafından çok sevilen biriydi ve ayrıca futbol dünyasının çoğu tarafından son derece dürüst biri olarak tanınıyordu. O anki İngiltere hocası olarak mahkemede sıradan futbol taraftarları lehine tanıklık etmeye istekli olması çok anlamlıydı, çünkü kazanacak hiçbir şeyi yoktu. Keegan ancak kulüp konuşma metnine karşı çıktığı takdirde salona gelebilecekti. Kulüp metne muhalefet etmedi. Eğer Keegan'ın kendisi salona gelseydi kulüp bu durum nedeniyle çok daha fazla zarar görürdü. Keegan'ın ifadesi bile kulüp için yeterince yıkıcıydı, bu da taraftarların onu sevmesi için bir sebep daha teşkil ediyordu.

Keegan'ın ifadesi mahkeme tarafından kanıt olarak kabul edildi ve bazı kısımları, "Yerlerimizi Koruyalım" kampanyasının dava vekili Jonathan Crystal tarafından salona okundu. Sadece o ifade bile Newcastle taraftarlarının kulüplerine duydukları sevgiyi anlatıyordu. Ancak daha da önemlisi, bu sevginin nasıl yerleştiğini anlatmaktaydı.

İfadenin bir kısmında şunlar yazıyordu:

> Bono uygulamasının ilk aşamalarında çok kez kendi koltuklarını kapma amacıyla St James's Park'a gelmiş taraftarlarla karşılaştığımı hatırlıyorum.
>
> Taraftarların iki ya da üç saatlerini koltuk seçmeye ayırdıkları zamanlar oldu. Genellikle bu insanların yanına gider ve onlarla konuşurdum. Onlar için kendi yerlerini seçebiliyor olmanın önemini anlıyordum.
>
> Bonoların tanıtım ve pazarlama biçiminden, kuşkusuz ki bono sahiplerinin 10 yıl boyunca kendi koltuklarına sahip olacakları anlaşılıyordu.
>
> Bence bu bonoları satın alanlar, bononun geçerlilik süresi boyunca kendi koltuklarında oturma hakkına sahiptirler.

Keegan'ın ifadesinden sonra kulüp karşı saldırıya geçme fırsatı buldu. Kulüp, yeni bölümün yapılmasından gelecek paranın kulübü en üst düzeyde tutmak için gerekli olduğunu ve bu çalışmanın sahaya daha fazla insanın girebilmesini sağlayacağını söyledi. Freddie Fletcher şunları söyledi:

> Bu stadyumdaki şirketleşme düzeyinin amacı, stadyumun geliştirilerek güçleri yetmediği için stadyuma giremeyen daha fazla insanın girebilmesini sağlamak için gereken 45 milyon poundu toplayabilmekti.
>
> Sahadaki koltukların yaklaşık olarak %10'u konuk şirketle-

re ayrılıyor ancak bu koltuklar, toplam bilet satış gelirinin % 40'ını oluşturuyor.

Fletcher, Keegan'la aynı fikirde olmadığını söyledi, ama taraftarların öfkesini daha fazla çekmemek için bunu oldukça yumuşak ifade etti: "Eminim ki Kevin, söylediklerinin doğru olduğuna inanıyor. O, iradesi güçlü dürüst ve saygıdeğer bir insandır."

Fletcher, kendilerini mahkemeye getiren konuya gelince, kulübün bonolar sayesinde 10 yıl boyunca taraftarlara aynı koltukta kalabileceklerine dair verdiği sözü yerine getirmediği iddialarını yalanladı ve sözleşmede yerlerinin değiştirilebileceğini belirten küçük bir yazıyı gösterdi:

> Taraftarlarla yapılan anlaşmada taraftarların istisnai durumlar dışında aynı yerde kalabileceklerine ilişkin bir madde vardı. Bir kulübün son istediği sadık taraftarlarını üzmektir, ama biz Newcastle United'ın kapasite sorununu çözmeye çalışıyorduk ve bunu yapmamızı da sahaya giremeyen taraftarlar talep etmişti.

Kulüp ayrıca neredeyse tüm bono sahiplerinin yenilenen stadyum içinde kendilerine yeni bir koltuk seçtiklerini ve ayrıca bunlara, bir arkadaşları ya da bir aile fertleri için de ikinci bir koltuk talep etme hakkı verildiğini söyledi.

Birçok insan futbol sahasındaki koltuklarla ilgili bu olayın mahkemeye neden getirildiğini anlamazken, Jonathan Crystal bunun neden önemli olduğunu yargıca şöyle özetledi:

> Taraftarlar için bu, onların hayatı. Onlar kendi yerlerini istiyorlar. Bu, onlar için çok şey ifade ediyor ve onlara vaat edilen de bu.

Duruşmanın dördüncü gününde mahkeme kararı güneş tam

tepedeyken[1] geldi. Ama Newcastle taraftarlarının bu davada kimin kovboy olduğuna ve kimin kafa derisinin yüzüldüğüne dair kendi fikirleri vardı. Yaklaşık yetmiş taraftar, Newcastle Yüksek Mahkemesi'nin koltuklarında sessizce kararın okunmasını bekliyordu ve karar okundu. Anlaşma metnindeki küçük harflerle yazılmış maddenin kulübe, taraftarların yerini değiştirme hakkı verdiğini ve bunu biliyor olmaları gerektiğini öğrendiler. Yargıç Blackburne şunları söyledi:

> Davacıların talebi geçersizdir ve reddedilmelidir... ancak taraftarların dava sırasındaki coşkusuna tanık oldum ve bu duygunun yoğunluğunu gördüm. Farklı bir sonuca varmış olmayı tercih ederdim.

Ancak, yargıç kulübün 1994'te bono teklifini yanlış sunduğu gerekçesiyle temyiz yolunu açık bıraktı ve ayrıca taraftarlar temyize giderlerse, bu davanın sonucu belli olana kadar kulübün, sahanın sözü edilen kısmında çalışmalara devam etmesini yasakladı.

Colin Whittle duruşmadan sonra ne hissettiklerini hâlâ hatırlıyor:

> Özellikle mahkemedeki tanıklık konusunda çok hayal kırıklığına uğramıştık. Bu tanıklığı duyan herkesin görüşü, bizim bu davayı kazandığımız yönündeydi.
>
> Kulübün tanıklarının hiçbiri bizim tanıklarımız kadar kanıt sağlamıyordu.

Duruşmadan sonra kulüp taraftarlara yönelik bir adım atma fırsatını kullandı ve ciddi bir açıklama yayınladı:

> Newcastle United, doğal olarak mahkemesin kararını mem-

1) High Noon adlı bir kovboy filmine gönderme yapılıyor. (ç.n.)

nuniyetle karşılamıştır. Mahkemenin kararı her açıdan doğru olduğu ve temyiz durumunda da onaylanacağına inanıyoruz.

Maliyetle ilgili sorunların bir an önce çözülebilmesi ve masrafların karşılanması için kulüp olarak elimizden geleni yapacağız.

Davadan bir hafta sonra kulüp öğreniyormuş gibi göründü. Olumlu bir adım olarak, kulüp, taraftarları ile ilişkileriyle ilgili bağımsız bir inceleme yürütmesi için saygıdeğer futbol araştırmacısı Dr Taylor'ı görevlendirdi. Dr Taylor'ın geçmişi, futbol akademisinin içinde en iyilerindendi. Taylor, 1985'teki Heysel felaketinden sonra kurulan Futbol Taraftarları Birliği'nin ilk başkanı, Liverpool Üniversitesi Futbol Araştırma Birimi yöneticisi ve Euro 96'nın planlama komitesinin başkanıydı. Taylor bir basın toplantısında bazı planlarını anlattı. Bunlar arasında, taraftarların şikayetlerini dile getirebilecekleri 300 taraftar forumu vardı. Dr Taylor şunları söyledi:

Hepimizin bildiği gibi son birkaç yıldır çeşitli nedenlerle ilişkiler gerildi ve bu taraftarların doğru bir biçimde temsil edilecekleri iyi bir sistem kurulması için bir fırsattır.

Kulübün geçmişte bazı hatalar yaptığına ilişkin düşünceler olduğu izlenimini edindim.

Yüksek Mahkeme masrafları konusundaki fikri sorulduğunda ise Taylor, bu masrafların bir jest olarak kulüp tarafından karşılanması gerektiğini söyledi:

Yönetimin tüm samimiyetiyle bu masraflarla ilgileneceğini umuyorum. Bu, kulüp için harika bir fırsat ve kulüp mutlaka bu fırsatı değerlendirmelidir. Bence taraftarlar dava açma hakkına sahiptiler ve bu dava, kulübün temiz bir başlangıç yapması yolunda önemli bir fırsattır.

Altı bono sahibinin temyize gidip gitmemek konusunda karar vermeleri biraz zaman aldı çünkü paranın bir sorun olacağı belli olmaya başlamıştı. Ama tıpkı futbolcular gibi uzatmaların hukuki eşdeğerine oynadılar ve temyize gittiler. Hukuk danışmanları, Yüksek Mahkeme hakiminin yanlış karara vardığını ve temyizde başarılı olabileceklerini söyledikten sonra taraftarlar temyize gitmeye karar verdiler. Sigortanın hukuk ekibindeki danışmanlar da, belgeleri ve mahkeme kararını inceledikten sonra diğer danışmanlar gibi temyize gidilmesi gerektiğini söylediler.

Taraftarlar emin olmak için tüm bu belgeleri bağımsız bir avukata da gösterdiler. Bu avukat da aynı görüşü bildirdi. 1999 yılının Haziran ayında temyiz davası görüldü ancak taraftarlar bu davayı da kaybettiler. 80.000 £'luk bir yükün altına daha girdiler. Mahkeme başkanı Lord Woolf; kulübün, taraftarlardan, "onlara ne kadar sempati duysa da", yerlerini değiştirmelerini istemesinin yasal olduğunu söyledi. Ama aynı zamanda kulübün, taraftarlar ödemesi gereken mahkeme masrafları için baskı yapmaması gerektiğini ima etti. Kulüp bunu göz ardı etti ve 197.000 £ talep etti. Bayan Duffy bununla ilgili şunları söyledi:

> Öyle görünüyor ki mutsuz sonu görmek istiyorlar. Kulübün masraflar konusunda kendini haklı gördüğüne inanamıyorum. Bence kulüp kan istiyor ve bu da beni çok sinirlendiriyor.

1976'dan beri Newcastle'ın kendi sahasındaki hiçbir maçını kaçırmamış olan Bayan Duffy, bu ilk dava ve temyiz davasının, Britanya'daki tüm gerçek futbol taraftarları için çeşitli anlamlar içerdiğini söyledi. Duffy'ye göre bunlar bardağı taşıran son damlalardı:

> Kulüp tarafından bildirilen masraflar bizi çok sarstı. Bu, kulübün taraftarlara söz hakkı verme politikasının bir göstergesi

olarak mı kabul edilmeli?

Bu karar, tepki gösterilmezse futbolun doğasını değiştirecek ve şirket çıkarlarının gerçek taraftarlara tercih edilmesini meşrulaştıracak.

Bu dava tüm taraftarlara, kulüpleri ile uğraşmamaları gerektiği mesajını veriyor çünkü Newcastle'ın yaptığı gibi kulüpleri, onları yenecektir.

Ben hayatım boyunca bir Newcastle taraftarı oldum. 1976'dan beri hiçbir maçını kaçırmadım ve hâlâ takımımın bir taraftarıyım, ama bir daha St. James Park'a gideceğimi sanmıyorum. Her zaman izlenecek deplasman maçları vardır.

Taraftarların hepsi aynı fikirde değildiler. Bu taraftarlar sorunun sahadaki takımla değil kulüple olduğunu düşünüyorlardı ve sahanın başka yerlerinden yeni sezon biletleri aldılar.

Mahkeme sırasında taraftarları temsil eden avukatlardan biri kulübe, taraftarlarını iflas ettirmek ve onları evlerinden etmek amacında olup olmadıklarını sorarak Newcastle'a zor anlar yaşattı. Duygusal bir yorum olmasının yanı sıra bu sözler kulüpten en son istedikleri şeyin insanların ellerinden evlerini almak olduğunu söyleyenlere yöneltiliyordu. Ancak kulüp hiçbir zaman bu altı taraftara zeytin dalı uzatmadı. Bu da Colin Whittle'ın tahminini doğruluyordu. Kulüp, ya da kulüpten birileri onlara bir ders vermek istiyordu.

Ben kulübün masrafları üstlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Halkla ilişkiler açısından en doğrusu; bu borçların taraftarlara yüklenmemesi olacaktır. Şimdiki haliyle, mahkeme masraflarının belirlenmesi sırasında meblağ düşecek ve kulüp basın tarafından yine alaşağı edilecektir.

Böyle bir miktarı ödemeyi reddeden taraftarlar mahkeme

masraflarının belirlenmesi için başvuru yaptılar. Bu davalarda mahkeme masrafları inceledi. Taraftarların argümanı, miktarın makul olmaması ve çok yüksek olmasıydı. Bu dava 2001'de sonuçlanacak. Eğer bu dava kulübün lehine sonuçlanırsa altı taraftar, kendi sigortalarından alacakları para ile belirlenen rakam arasındaki açığı ödeyecekler. Bu da, onların iflas etmesi anlamına geliyor. Şu an diğer taraftarlardan gelen bağışları kabul ediyorlar. Bu olay, oyunda asıl kimin önemli olduğunu anlayan pek çok insanı derinden etkiledi. Avustralya'da yaşayan bir Sunderland taraftarı bile 20£'luk bir para yardımı yaptı. Buysa durumu daha dokunaklı hale getiriyor, çünkü Sunderland, Newcastle'ın en güçlü rakibi.

Temyizden bu yana kısmi gelişmeler yaşandı. Bir hissedarlar birliği kuruldu ve yeni başkan David Stonehouse, taraftarların yanında gibi görünüyor. Yeni saha törenlerle açıldı fakat davanın anıları, Newcastle'ın meşhur birasından çok fazla içilince ortaya çıkan baş ağrısı gibi bir türlü gitmek bilmiyor. Kulüp için saha içinde ve dışında her zamanki gibi bu bir iş, ama bu işte gelişmeler var. Newcastle'ın kayıtları geçtiğimiz yıl kulübün neredeyse 2 milyon pound kâr elde ettiğini gösteriyor. Kulüp sahiplerine ve muhasebecilerine göre 197.000£ önemsiz bir miktar olabilir ama futbol izleyicilerinin gözünde bu onlara çok daha fazlasına mal oldu.

BÖLÜM DÖRT

Uzatmalar –Taraftarlar Oyuna Geri Dönüyor–

19
Manchester United

Eylül 1998'de İngiliz futbolu yeni bir sezona başlamanın heyecanı içindeydi. Bu sezon Manchester United'ın Avrupa Kupası'nı kazanmasıyla sona erecekti ama sezonun başındaki gelişmeler herkesin dikkatini çekti. BSkyB'nin, Manchester United Limited Şirketi'ni satın almak ve futbol kulübünün yönetimine geçmek için 623 milyon poundluk bir teklifte bulunduğu açıklandı. Hiç kimse bunu beklemiyordu. Uzmanlar hemen, kulübün BSkyB ve News International Corporation'ın bir parçası olmadan önceki günlerinin sayılı olduğunu düşündüler.

Bu düşüncenin nedeni kısmen Murdoch ve Britanya hükümetleri arasındaki yakın ilişkilerdi. 1997 Birleşik Krallık genel seçimlerine kadar Murdoch'ın gazeteleri Muhafazakar yanlısı bir tutum içindeydi ve her iki taraf da bu yakın ilişkiden faydalandılar.

Ancak 1997'de Murdoch'un gazeteleri, Muhafazakar Parti yerine İşçi Partisi ve Tony Blair'i desteklemeye başladılar. Medya gözlemcileri o dönemde Murdoch'un her şeyden önce bir işadamı olduğunu belirttiler ve seçimden zaferle çıkan İşçi Partisi ile ittifak kurarak ne elde edeceğini merak ediyorlardı.

Bu nedenle, Manchester United teklifi açıklandığında parti ve gazeteler arasındaki yakın ilişkiler dolayısıyla Hükümet'in mese-

leye müdahale etmeyi bırakarak, kulüp için veya genel olarak futbol için iyi bir şey olmasa da kulübün ele geçirilmesine yol açacağından korkuluyordu.

Ancak bu teklif sosyalizmi ve "iktidar halka" fikrini bilen bu iki adama kitlelerin neler yapabileceğini hatırlattı ve bu ele geçirme girişimi, taraftarların oyunun kontrolünü ele alma arzularını canlandırmayı sağladı.

Ama eylülün ikinci haftasında kimse bunu bilmiyordu. Hissedarların tek bildiği her bir Manchester United hissesine karşılık kendilerine yeni BSkyB 0,2537 hissesi ve 1,20 pound teklif edildiğiydi ve teklif edilen bu miktar, hisse değerinin üstünde bir miktardı. Hissedarlara ayrıca her bir hisse değişimi için net 2,40 pound öneriliyordu. Bu teklifler çoğunu şaşırtsa da dönemin kulüp başkanı Martin Edwards'ı tanıyan bir grup insan bu teklifler pek şaşırtıcı değildi. Edwards anlaşmaya önayak oldu ve anlaşmanın bir parçası olarak BSkyB'nin yönetim kurulu üyesi olacaktı. Bu Edwards'ın kulübü satmaya yönelik ilk girişimi değildi. İlk olarak 1989 yılında, o dönem için oldukça yüksek bir miktar olan 10 milyon pound öneren işadamı Michael Knighton'a kulübü satmaya karar vermişti. Edwards yönetiminden Sir Bobby Charlton gibi önde gelen isimler satışa direndi ve ara dönemde Knighton'ın yatırımcıları geri çekildi.

Kulübün küresel bir marka olarak getireceği kâr göz önüne alındığında BSkyB'nin, Manchester United'a talip olmasında bir tuhaflık yoktu. Başka yerlerde de belirtildiği gibi futbolun televizyon hakları inanılmaz ölçüde önemli bir güçtür ve bir kulübe sahip olarak BSkyB sadece görüşme masasında verilen tüm teklifleri görebileceği bir konum edinmekle kalmayacak, ayrıca eğer isterse pazarlık haklarını ayırmak isteyebilecekti. Manchester United birçok açıdan o dönemde de kusursuzdu, şimdi de

kusursuz bir takım. Neredeyse dünyanın tüm ülkelerindeki, özellikle de Asya ve Uzakdoğu'daki taraftar kulüpleriyle kulüp küresel bir fenomen haline geldi. Çin'de yapılan araştırmalara göre insanların % 80'i Manchester'ı biliyor. Bu da gösteriyor ki bütün dünyada futbol hakkında bir şey bilsin ya da bilmesin pek çok insan bu takımın adını biliyor. Böyle bir oran pazarlama açısından olağanüstü ve ancak Nike, McDonalds, Adidas veya Süperman'in "S'si ya da Batman'in yarasa sembolü gibi çokuluslu markalar bununla rekabet edebilir.

Bu farkındalığı nakde çevirmek için kulüp Singapur, Japonya, Tayvan, Endonezya, Kore, Dubai, Cape Town ve Hong Kong'da perakende satış dükkanları açmayı planlıyordu. Çin, Kore ve Japonya'da kulübün ismini ya da renklerini taşıyan eşyalar satılacak, dev ekran televizyonlardan kulüp maçları gösterilecek ve hattâ internet kafeler kurulacak ve sanal bahisler oynatılacaktı. Ama kulübün bu kadar ünlü olması için görünmesi gerekiyordu ve bu Murdoch'ın Manchester United'a yönelik ilgisinin nedenlerinden birisiydi. News International Şirketi, BSkyB'nin yanı sıra Japonya'daki JSkyB'nin, Asya'daki Star TV'nin ve Amerika'daki Fox yayın ağının sahibiydi.

Manchester'da taraftarlar, Beckham'ın saha içindeki hızını aratmayacak bir hızla harekete geçtiler. Queen grubunun davulcusu Roger Taylor, Bridgewater Hall'de büyük bir taraftar mitingi düzenlenmesi ve bir merkez kurulması için Bağımsız Manchester United Taraftarları Birliği'ne 10.000 poundluk bir bağış yaptı. Taylor, oğlu Rufus bir Manchester United taraftarı olduğu için bu bağışı yapmıştı. Taylor ayrıca tüm medyaya bahsi yükseltmeleri çağrısında bulundu ve meseleyle ilgilenmeye davet etti. Taylor şunları söyledi:

> Yardım edecek bir konumda olduğum için bunu yapmak

zorunda hissettim. Umarım başkaları da taraftar tabanının sevdikleri kulübü ellerinde tutmalarına yardım etmek için öne çıkar ve aynısını yapmak ister.

Murdoch ve BSkyB, meseledeki kötü adamlar olarak görülmüşlerdi ama futbol yazarı ve Manchester United taraftarı Jonathan Michie'ye göre başka suçlular da vardı:

> Dürüst olmak gerekirse bu olay tam olarak BSkyB'nin bir ele geçirme girişimi değildi. Kulübü satıp 80 milyon pound ve ayrıca BSkyB'nin yönetim kurulunda bir sandalye alacak olan Martin Edwards'tı. Edwards yönetim kurulu odasına girdi, takımı sattığını söyledi ve iş böyle bitti.
>
> Ancak Edwards ve diğerleri, bu güçlü tepki karşısında özellikle de taraftarların başlattığı kampanya ve onların ciddiye alınması karşısında şaşkına döndüler.

Manchester'daki ilk toplantıda 1000 kadar taraftar, Edwards'a takımları için savaşacaklarını bildirdiler. Bu toplantıda Bağımsız Manchester United Taraftarlar Birliği, Manchester United'ı almak isteyen bir kuruluşun vermesi gereken güvenceleri içeren 10 maddelik bir liste sundular. Bu maddeler arasında yeni şirketin takıma karışmaması, bilet fiyatlarının makul olmayan ölçülerde arttırılmaması, iç futbol yapısının değiştirilmemesi ve her türlü değişiklikte taraftarlara danışılması gerektiği gibi koşullar yer alıyordu. Teklif tüm dünyada yankı uyandırmıştı. Amerikan gazeteleri bile, 1 milyar doların üzerinde bir değere sahip bu teklif hakkında yorum yaptılar. Bu rakam Birleşik Devletler için bile bir rekordu.

Manchester United'ın eski hocalarından Tommy Docherty bu konuda ilk konuşanlardan biriydi:

> Ben, Murdoch'ın Old Trafford'un yerini bildiğinden bile çok şüpheliyim... Futbolun içinde olmayan bir adam olarak futbola gönül vermiş insanların gerçek hislerini anlayamaz.

Ancak bu doğru değildi. Murdoch, bu oyunun insanlar için ne anlama geldiğini ve onlar için ne kadar önemli olduğunu biliyordu ve bu yüzden de hisse tekliflerinde oldukça cömert davranmıştı. Kaygılı taraftarlar, Murdoch'ın Dodgers beysbol takımını 311 milyon pounda satın aldıktan sonra takımdaki kilit oyuncuları hemen değiştirdiğine işaret ediyorlardı. Bu iddialara United Limited Şirketi'nin başkanı Sir Roland Smith karşı çıktı ve anlaşma gerçekleşirse BSkyB'nin kesinlikle takım meselelerine ve transfer politikasına müdahale etmeyeceğini öne sürdü. Smith, hissedarlara gönderilen bir belgede şöyle diyordu:

> Takıma oyuncu seçilmesinden Alex Ferguson sorumlu olacak. Alex Ferguson ve Manchester United yönetimi yeni oyuncu alımında sorumlu olacak.

Smith ayrıca United'ın Old Trafford stadındaki maçların bilet fiyatlarında hiçbir değişiklik yapılmayacağını ve United'ın başkanı Martin Edwards'ın, başkan vekili Peter Kenyon'un ve mali direktörü David Gill'in kulübün olağan işleriyle ilgileneceklerini ekledi.

Taraftarlar, pazarlık karşıtı bir kampanya başlatmak, talepler listesi sunmak ve mümkün olduğu kadar çok hisse satın almak gibi yollarla kulüplerini kurtaramayacaklarını fark ettiler. Bu teklifte son söze sahip olanlara yönelik yoğun bir çaba harcanması gerekiyordu. Bunun anlamı da hükümetle, yani Adil Ticaret Ofisi [Office of Fair Trading] ile uğraşmaktı. Hükümetin bağlı Adil Ticaret Ofisi teklifin, o zamanki adı Tekeller ve Ortaklıklar Rekabet Komisyonu [Monopolies and Mergers Commission (MMC)]

olan Rekabet Komisyonu'na [Competitions Commission] sevk edilip edilmeyeceği konusunda Ticaret ve Endüstri Birimi'ne [Department of Trade and Industry] tavsiye veren birimdi.

Ancak buna itiraz edenler yalnızca taraftarlar değildi. Borsa da beklenenin aksine bu teklifi hiç de hoş karşılamadı. Bazılarına göre kulübün borsadaki değeri olan 400 milyon poundun üstünde bir miktar olan 623 milyon pound, kulübün televizyon hakları gibi diğer faktörleri içine almıyordu ve bu faktörler, tek başına teklifin kendisi kadar bir değere sahiptiler. Bu hisse fiyatlarına yansıyacaktı ve hisselerin, BSkyB'nin önerdiği fiyatın çok daha altında bir değere satılması mümkün olacaktı. Ayrıca televizyon otoriteleri de, bu anlaşmaya itirazlarını sunmak üzere Bağımsız Televizyon Komisyonu [Independent Television Commission] ile bağlantıya geçtiler. Ancak bu itirazların çok da bir anlamı yoktu çünkü yeterince parası olan televizyon şirketleri, Manchester United ile aynı değerde başka futbol kulüplerinin etrafında dolanıyorlardı.

Politikacılar da kaygıları olduğunu belirtiyorlardı. Chris Smith, Tony Blanks ve Gordon Brown, bu teklifin ortalama taraftarları nasıl etkileyeceği konusunda kaygıları olduğunu söylediler. Smith ayrıca futbol ve büyük şirketlerin arasında doğalarından kaynaklanan bir çelişki olduğunu dile getirdi:

> Futbol kulüpleri, limited şirketler halini aldıktan sonra vahşi ele geçirme sahnelerine tanık oldular. Ancak onlara, pazardaki herhangi bir ürün gözüyle bakılmamalıdır çünkü kulüplere yönelik bağlılık kültürel benzerliklerden kaynaklanmaktadır.

Ama kulüpler pazarın içindeydiler ve bu yüzden de onlara meta gibi muamele edilmeliydi; nihayetinde yasalar bunu söylüyor.

1998'in Ekim ayının sonunda teklif, MMC'ye sevk edildi.

MMC, bu konunun kamuoyunda yarattığı tartışmaların düzeyini dikkate alarak, değerlendireceği meseleleri kamuoyuna açıkladı. Bu unsurlar, maçların TV kanalları için yeniden planlanacak olmasının, taraftarları zarara sokup sokmayacağı; BSkyB'nin, Premier Lig karşılamalarının yayın hakları konusundaki görüşmelerde diğer kanallardan daha ayrıcalıklı bir konuma yükselip yükselmeyeceği ve BSkyB'nin maç biletlerinin fiyatlarını artırıp arttırmayacağı gibi unsurlar olmuştur. Murdoch'ın gazeteleri, anlaşmayı hayatta tutmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. BSkyB'nin oyun için şu anda bile çok faydalı olduğunu ve anlaşma gerçekleşirse ne kadar iyi olacağını anlatıyorlardı.

1999'a gelindiğinde herkes BSkyB'nin, televizyon hakları konusunda birtakım tavizler vermeyi kabul edeceğini ve bir uzlaşma sağlanacağını düşünüyordu. MMC, en geç 12 Mart 1999'da Hükümet'e raporunu vermek durumundaydı. 9 Nisan'da Ticaret ve Endüstri Birimi, MMC'nin raporunda varılan sonuçlar doğrultusunda teklifi durdurdukları açıklamasını yaparak neredeyse herkesi şaşırttı. Rapor incelendiğinde fikirlerin belirtilmesinde geri adım atılmadığı görülmektedir:

> [Komisyon] önerilen ortaklıkta bir kamu yararına bir unsur bulamamıştır. Bu nedenle BSkyB ve Manchester United arasındaki birleşme teklifinin, kamu yararının aksi yönünde işleyebileceği sonucuna vardık. Birleşmenin olumsuz etkilerinin ciddiyetini göz önüne alarak, bu birleşmeyi engellemenin yerinde ve uygun bir hareket olduğunu düşünüyoruz.

Eğer anlaşma yapılırsa:

> BSkyB'nin, ücreti spor kanalı sağlayıcısı olarak piyasa gücünden ve Premier Lig maçlarını yayınlayan yasal yayıncı olma-

sından kaynaklanan güçlü konumunu daha da sağlamlaştıracaktır. Bunun sonucunda, Premier Lig hakları alanındaki rekabet azalacaktır ve bu da Premier Lig için daha az seçenek ve Premier Ligi maçlarının yayınlanması konusunda daha dar bir ufuk anlamına gelecektir.

Rapor ayrıca bir yayıncının, bir kulübü almasına izin verdikleri zaman başkalarının da aynısını yapmalarına izin vermek zorunda kalacaklarını yazıyordu:

> Eğer haklar tek tek satılırsa, BSkyB/Manchester United birleşmesi gibi yayıncılar ve Premier Lig kulüpleri arasında yapılacak olan başka birleşmeler olursa bunun sonunda ortaya çıkacak koşullar, hakların tek tek satıldığı ve hiçbir yayıncı/Premier Lig kulübü birleşmesi olmadığı bir duruma göre çok daha az rekabetçi bir ortam yaratacaktır.

Rapor son olarak şu noktalara işaret ediyordu:

> Ayrıca bu birleşmenin futbol üzerinde iki olumsuz etkide bulunacağı kanısındayız. Birincisi, kulüpler arasındaki mevcut zenginlik dağılımındaki eşitsizliği daha da arttıracak ve böylece küçük takımları daha da zayıflatacaktır.
>
> İkincisi, BSkyB'nin Premier Lig'de futbolun yapılanmasına ilişkin kararlar üzerindeki etkisi daha da arttıracak ve uzun vadede futbolun çıkarlarını yansıtmayan kararlar alınmasına yol açacaktır. Her iki durumda da bu birleşme Birleşik Krallık'ta oynanan futbola zarar verecek olumsuz etkilerde bulunabilir. Bu olumsuz etkiler, ileride yayıncılar ve Premier Lig kulüpleri arasında başka birleşmelerin meydana gelmesi halinde daha belirgin hale geleceklerdir

BskyB bu kararı beklendiği gibi karşıladı. Şirket açıklamasında şunlar yazıyordu:

BSkyB devrin engellenmesi karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. BSkyB hâlâ rekabete ya da kamu çıkarlarına yönelik kaygılara neden olmadığına ve eğer devir işlemine devam edilseydi bunun taraftarlar, futbol ve Manchester United için iyi olacağına inanmaktadır.

Bu karar, gelecekte kulüplerin, oyuncuların ve taraftarların yararına iyileştirme ve yatırım yapmak için bir arada çalışmak isteyebilecek diğer Britanyalı kulüp ve şirketler açısından talihsiz bir emsaldir. Bu karar, Avrupa'da başarılı medya şirketleri tarafından desteklenen kulüplerle karşılaşan tüm İngiliz futbol kulüpleri için gerçekten de çok kötü bir karardır.

Ancak herkes Sky ile aynı fikirde değildi. Jonathan Michie bu olayın, medya şirketlerine ve diğer büyük şirketlere, istedikleri her şeyi elde edemeyeceklerini göstermesi açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu düşünüyordu:

Bu olay taraftarların kararlılığında ve oyunu tekrar sahiplenmelerinde niteliksel bir değişime yol açtı.

Şimdiye kadar medya şirketleri, futbolu birbirleriyle olan çekişmelerinde nasıl kullanabileceklerine veya kullanmayacaklarına yönelik kendi kararlarını verebileceklerini ve istedikleri her şeyi yapabileceklerini düşünüyorlardı. Ayrıca taraftarlar Ken Bates ve Martin Edwards gibi kulüp sahiplerinin istediklerini yapabileceklerini kabul etmiş olmaları meselesine daha bütünlüklü bakmaya başladılar ve bu meseleye daha fazla incelenmeye başladı. BSkyB teklifinin sona ermesiyle bu değişiklikler yaşandı.

Taraftarlar gelen parayla bu paranın etkisini ve satın aldığı gücü ayırabileceklerini fark ettiler. Bunu ayırabileceklerini ve eğer isterlerse bir dereceye kadar kontrol altına alabileceklerini ve paranın gelmeye devam edeceğini gösterdiler.

Manchester United teklifi taraftarların, birlikte çalıştıkları ve kamuoyu oluşturabildikleri zaman etkili olabileceklerini kanıtladı. Ancak pek çok kişiye de taraftarların çok söz sahibi olmadıklarını gösterdi. Çünkü sonuçta borsadaki her kulüp, oyunu borsanın kurallarına göre oynamak zorunda ve bu kurallara göre, söz konusu kurumun hangisi olduğuna bakılmaksızın en yüksek teklifi veren kazanır. Manchester United bu seferlik kurtuldu. Diğer kulüpler, onun kadar şanslı olmayabilirler.

20
Northampton

Northampton, 200.000 nüfuslu bir İngiliz şehri. Ülkenin sıradan bir bölgesinde sıradan bir şehir. Bir şey hariç. Bundan yıllarca önce bu şehir taraftarların futbola dönüş mücadelesinin başladığı yer olarak hatırlanabilir.

Northampton Town, Avrupa kupalarını kazanan ya da her yıl ligin zirvesinde yarışan takımlardan biri değildir. Ama Northampton'da gezinirken çok nadir bir şey görürsünüz. İngiltere'nin geneli düşünüldüğünde burada Manchester United, Liverpool ya da Chelsea formaları giyen insanlara pek rastlanmaz. Burada giyilecek forma yerli takımınkidir ve insanlar bu formayı taşımaktan gurur duyarlar. Ancak 10 yıl öncesine kadar bu kadar ortada bu kadar mutlu bir tablo yoktu.

1991'in sonunda bazı taraftarlar kulübün, ciddi bir şekilde borç içinde olduğunu ve futbolcuların ücretlerinin sendika tarafından yani Profesyonel Futbolcular Birliği tarafından ödendiğini öğrendiler. Bu dönemde kulübün durumu pek iyi değildi. Kulübün sahası County Ground, ligin en kötü sahalarından biriydi. Örneğin tribünün altındaki dışında bir yerde bayanlar tuvaleti yoktu ve güvenlik sebebiyle tribün kapatıldığı için bu tu-

valetler de kullanılamıyordu.

Hem saha içindeki hem de saha dışındaki durum o kadar kötüleşti ki bir grup taraftar bir araya geldi ve "Bize Gerçekleri Anlatın" adlı halka açık bir toplantı düzenlenmesini istediler. Dönemin başkanının bu toplantıya katılmasını istediler. O da reddetti. Başkan yerel bir gazetede böyle bir toplantıya gerek olmadığını ve eğer gerek olursa da zaten bunu kulübün kendisinin düzenleyeceğini söyleyerek toplantıyı kötüledi. 1992'nin Ocak ayında gerçekleştirilen toplantıya 600 kişi katıldı. Bu rakam, o dönemde maça gelen kişi sayısının yaklaşık olarak üçte birine tekabül ediyordu. Bu toplantıda Northampton'ın toplam borcunun 1,6 milyon pound olduğu ortaya çıktı ve bu miktar, takımın iki yıllık gelirine eşitti. Taraftarlar, kulübü kurtarmak için bu parayı toplamaya karar verdiler. Ancak paranın dönemin yönetimine teslim edilmesini istemiyorlardı ve para toplayacak bir vakfın kurulmasını talep ettiler. Bu vakıf, kulüp gerçekten iyi bir yönetim tarafından yönetilene dek para toplamaya ve bunları biriktirmeye devam edecekti. Tüm bu niyet ve amaçlar taraftarların, o dönemdeki başkana hiç güvenmiyor olduklarını gösteriyordu ve aynı zamanda bir amaç bildirimi niteliği taşıyordu.

Kulübü kurtarma girişimine gönül vermiş taraftarlardan biri ve uzun yıllardır takımın taraftarı olan Brian Lomax, o günleri oldukça iyi hatırlıyor:

> İnsanlar gidişattan hiç memnun değillerdi ve toplanan paranın dipsiz bir kuyuda kaybolmasına kesinlikle seyirci kalmayacaklardı. Tek istedikleri verdikleri para karşılığında kulübün yönetilmesinde yeterli bir söz hakkına sahip olmaktı.

Üç hafta sonra yapılan yönetim kurulu toplantısında taraftar-

lar bir fırsat yakaladılar. Yönetim, Nisan 1992'de vakfı iki kurul üyesini seçmeye davet etti. Seçilen iki taraftar Britanyalı bir futbol kulübüne taraftarlar tarafından seçilen ilk yöneticiler oluyorlardı. Vakıf topladığı 30.000 poundu %8'lik bir hisse karşılığında kulübe devretti. Bir yandan taraftarlar kendi paylarına düşeni yaparken il meclisi de olaya dahil oluyordu. İçlerinde Başkan Tony Clarke'ın (şimdi şehrin milletvekili) da bulunduğu il meclisi üyelerinden gelen öneriler arasında meclisin kulüp için yeni bir saha inşa etmesi de vardı. O dönem için bu teklifler oldukça radikal ve Avrupaiydi. Çünkü İspanya gibi ülkelerde sahaların hepsi değilse çoğu yerel idarenin mülkiyetindeydi ve yerel idare tüm bedelleri karşılıyor, orada oynayan kulüpten bir kira alıyordu.

Northampton'da ise yeni bir stadyum karşılığında kulüp haftalık hasılatının %20'sini verecekti. O zamanlar bazı insanlar daha sonradan Sixfields olarak tanınmaya başlanacak kompleks için 12 milyon pound harcayan il meclisini eleştirmişlerdi. Ancak bugüne kadar modern bir stadyum, sinema ve barlardan oluşan kompleksin geliştirilmesinden 6 milyon pounddan fazlası amorti edildi. Stadyum için koyulan koşullardan biriyse stadın sadece haftada bir-iki kez futbol için değil, aynı zamanda düzenli olarak bölge halkı için de kullanıma açılmasını öngörüyordu.

Bu, kulüp için harika bir anlaşmaydı. Kulüp, aslında kira ücreti olan hasılatın beşte biri karşılığında il meclisi stadyumun bakımını yapıyor, bilet işleriyle, güvenlikle ve stad hizmetleriyle ilgileniyor. Meclisin şu anki yıllık zararı 250.000 pound. Ancak meclis, kompleksin açılmasından bu yana birincisi kârdan daha önemli şeyler olduğunu, ikincisi bazı park ve eğlence merkezlerinin çok daha fazla işletme gideri olduğunu açıkladı. Bunlarla karşılaştırıldığında Sixfields daha değerliydi. Bu hamleden sonra kulüp doksanların başında kimsenin urnmayacağı şekilde ge-

lişti. Şehir halkı takımın çevresinde birlik oldu ve takım iki kez Wembley play-off'larına katıldığı zaman 40.000-45.000 kadar taraftar takımlarına destek olmaya gitmişlerdi.

Şimdi taraftarlar ve yöneticiler aylık toplantılarda bir araya geliyorlar. Bu toplantılara ayrıca kendi işleriyle ilgili açıklamalarda bulunmak üzere futbolcular, hocalar ve diğer kulüp çalışanları da katılıyor. Toplantılar açık oluyor, futbolcuların ücretleri ve kontratları gibi gizli bilgiler dışında kulüple ilgili her türlü konu ele alınıyor. Toplantılara katılan taraftarlar, kulübün sorunlarını görüyorlar ve bu da olup biteni bildikleri için gerçekçi olmalarını sağlıyor. Brian Lomax, bilet fiyatlarının görüşülmek zorunda olduğu bir toplantıyı hatırlıyor:

> Bilet fiyatlarını arttırmak durumunda kaldığımız zaman taraftar tabanımıza ne kadarlık bir artışı adil ve dürüst bulduklarını sorarız. Sadece bir artış açıklayıp sonra da gelecek eleştirileri beklemeyiz.
>
> Böylesi bir taraftar katılımı sağlayamamış olsaydık sadece eleştiri alacağımızı ve taraftarların bilet fiyatlarında artış istemediklerini duyacağımızı düşünüyorum. Ama şimdi taraftarlar neden bir artış gerektiğini anladıklarını söylüyorlar. Oyuncu ücretleri yükseliyor ve bunun için de para gerekiyor. Artış tepeden inme bir emir değil.

Bu şeffaflık politikası yönetim kurulunun ve kulüpteki diğer insanların nefes alabilmesini sağlıyor çünkü taraftarlar durumu anladıkları için takım kötü sonuçlar aldığında yönetimi sıkıştırmıyor veya istifa istemiyor. Bu toplantılar ayrıca müşterilerle iyi ilişkiler kurulmasını sağlıyor. Diğer takımlar da düzenli olarak olmasa bile arada sırada benzer toplantılar yapıyorlar. Tony Clarke'ın söylediği gibi:

> Yönetim gerçek taraftarlar olarak görülüyor ve taraftarlarımızda neler olup bittiğini bilen eğitimli taraftarlar olarak görülüyor. Bana gelen taraftar mektupları bunu gösteriyor. Mektuplarda güvenlik, oyuncu ücretleri gibi meselelerden bahsediyorlar, sadece sahadaki performans ve sonuçlarla değil, diğer etkinliklerle de ilgileniyorlar.

Kulüp ayrıca Britanya'nın ilk siyah oyuncularından Walter Tull'ın heykelini dikerek kendisinin ve bölge halkının geçmişini andı. Tull ilk siyah subaydı ve ikinci Somme savaşında ölmüştü. Bu heykel, kompleksin bahçesinde savaşta ölenler anısına yapılan kısımda yer alıyordu ve pek çok taraftarın külleri bu alana ve anıtın etrafına gömülüdür.

Northampton tüm bunların nasıl yapılacağını gösterdi ve bu diğer birkaç kulüpteki kurumlarla birlikte Brian Lomax'a Supporters Direct adlı bir yapı oluşturma konusunda ilham verdi. Amaç, Northampton örneğinde olduğu gibi işlerin kötü gitmesini önlemek ve aynı zamanda taraftarların kulüpte daha fazla söz hakkına sahip olmasını ve kulübe daha fazla dahil olmalarını sağlamaktı. Yapı hukuki ve diğer danışmanlık hizmetleri ve Co-operative Bank ile ücretsiz bankacılık hizmeti sunuyor. Hukuki olmayan konulardaki danışmanlık hizmeti Dr. Christine Oughton yönetimindeki Football Research Unit tarafından veriliyor. Taraftar grupları, kendi vakıflarını kurma deneyimine sahip diğer taraftarlara da danışabiliyorlar. Lomax tüm bunları akıcı ve tutkulu bir şekilde şöyle özetliyor:

> Biz taraftarların kulüplerini sahiplenmelerini ve denetlemelerini istiyoruz. Birçok taraftar sahip oldukları gücün farkında değil.
>
> 1960'larda şapka çıkarmak gibi bir şey vardı ve kimsenin

oyundan bir kazanç sağlamadığı gibi bir görüş hakimdi. Ama eski tarz taraftar kulüpleri çok kolay etki altında kalıyorlardı ve karşılığında hiçbir şey almadan kulübün para kazanmasını kabulleniyorlardı.

Doksanların başındaki gibi bir durumda ise eğer yanlış bir şeyler yapılıyorsa yönetim kurulunda yer alan taraftar halka gidip ve olan biteni anlatabilir. Bu da eğer ters bir şeye yol açmıyorsa herkes için faydalıdır. Hiçbir yönetim kurulu işini gerektiği gibi yapıyorsa taraftarlardan ya da bizden korkmalarına gerek yok. İşte mesele bu.

Lomax'ın hedefleri, Football Task Force [Futbol Özel Birliği] tarafından Ocak 1999'da hazırlanan bir raporla desteklendi. Bu raporda hisse sahibi olabilecek ve yönetim kuruluna doğrudan seçme hakkına sahip vakıflar oluşturulması öneriliyordu.

Supporters Direct 2000 yılı ortalarında resmen kuruldu. Başkanlığa Brian Lomax getirildi. Birkbeck's School of Management Müdürü, futbol yazarı ve Shareholders United (Manchester United'ın hissedarlar ve taraftarlar grubu) Başkanı Profesör Jonathan Michie ve AFC Bournemouth Başkanı Trevor Watkins aktif bir biçimde sürece dahil oldular.

Bu yapılanma Kevin Keegan ve Sir Alex Ferguson tarafından desteklendi, Hükümet ve Football Foundation arasında yapılan bir anlaşma gereği bahis havuzu gelirlerinden üç yıllığına yılda 250.000 pound almaya başladı. Kısa bir süre içinde başarı sağlandı. Ferguson şunları söyledi:

Supporters Direct, taraftarlar ve kulüpleri arasındaki bağları güçlendirecektir. Bu, futbola çok şey kazandıracaktır.

Kültür Bakanı Chris Smith, Supporters Direct'in taraftarların oyun için harcadıkları çabanın önemli bir göstergesi olduğunu düşünüyor:

> Taraftarlar, oyunun can damarıdır. Kulüpler kriz içindeyken çoğu kez taraftarlar tarafından kurtarılmış ve böylece daha da güçlenmişlerdir.
>
> Daha akıllı kulüpler taraftarlara değer vermenin ve onları kulüp meselelerine dahil etmenin kendi ticari çıkarlarına uygun olduğunu bilirler. İşte bu, Supporters Direct'in temel felsefesidir. Taraftar katılımı, taraftarların çıkarlarına uygun olduğu kadar kulüplerin çıkarlarına da uygundur.

Taraftarların bilgi talepleriyle üç ay içinde bir yıllık hedefe ulaşıldı. İngiltere ve İskoçya'da bulunan 80'den fazla taraftar grubu kurumla temasa geçti. İlk altı aylık dönemin sonunda Walsall FC, Lincoln City, Bournemouth, Manchester United ve Crystal Palace da dahil olmak üzere çeşitli kulüplerde 14 vakıf kuruldu. 4.000 Palace taraftarı vakfa katılmak için 20'şer pound ödedi ve ayrıca bir kriz döneminde 1 milyon pound topladı. Luton Town'da Supporters Direct, Yvonne Fletcher'ın Britanya'da demokratik olarak seçilen ilk kadın başkanı seçilmesine yardımcı oldu. Fletcher şunları söyledi:

> Supporters Direct, fanzinler ve Futbol Taraftarları Birliği ile başlayan bir yolculuğun bir sonraki adımıdır. Hükümet tarafından desteklenmesi nedeniyle sadece taraftarlara güvenilirlik vermekle kalmamıştır. Aynı zamanda hissedarlık konusunda en güncel ve doğru bilgiden bizi haberdar kıldığı için kendimizi daha güvende hissetmemizi sağlıyor.

Supporters Direct'in sorunlarından biri İskoçya'ya yardım so-

runudur. Yetki devri sorunu İskoçya'ya fazla karışamıyor ve mali destek veremiyor. Brian Lomax'a göre:

> İskoç taraftarlara ve kulüplere ancak resmi olmayan yollarla ve gönüllülük temelinde yardım edebiliyoruz çünkü Kültür, Medya ve Spor'dan aldığımız parayı İskoçya'da kullanamıyoruz. Diğer kaynaklardan ekstra fon bulana kadar İskoçya'da resmen kurulamayız.
>
> İskoç taraftarlar bizim aktif katılımımızı bekliyorlar. 2000 yılının ilk aylarında Edinburgh'da bir konferansa katıldım. Oradaki insanlar ya en azından bir Scottish Supporters Direct kurulmasını ya da varolan Supporters Direct'in, İskoçya ile ilgili meselelerle ilgilenmesini çok istiyorlardı.
>
> Bizim İskoç taraftarlar ve pek çok İskoç kulübünün üyeleri ile bağlantılarımız ve açılmış dosyalarımız var. Bazı kulüplerle çalışmak daha kolay. Örneğin Patrick Thistle ile iletişim kurmak çok kolay çünkü bu kulüp, taraftarların mülkiyetinde. Güney için yaptığımız şeyleri aynen İskoçya için de yapmak istiyoruz fakat bunu başarabilmemiz için İskoç Yönetimi'nin ya da işadamlarının bize yılda 80.000 pound kadar bir fon aktarmaları gerekiyor.
>
> Kulüpler, Federasyon ve İskoç Federasyonu ve diğerleri bize fon sağlasalar harika olurdu. İskoç Federasyonu, Edinburgh'daki konferansa katılmıştı.
>
> Konferansta politikacılar da vardı. SNP ve Muhafazakar Parti mensupları halktan para gelmesini düşünmezken İşçi Partililer ve Liberallerin bunu gayet doğal karşılamaları ilginçti.

Yine de kurum İskoçya'da elinden geldiğince yardım etmeye çalışıyor ve BK'de giderek daha fazla kulübe yardım ettikçe bir taraftar grubunun kurulması için üç temel model geliştirebildi. Bu da ortaya çıkan sorunların birçoğunu aşabilmesini sağlıyor.

İlk model; anonim olmayan vakıf modelidir. Bu modelde mütevelli heyeti üyeleri büyük bir kişisel sorumluluk altına girerler ve bu sorumluluklarını devredemezler. Bu model, hisselerin bir grup adına idare edildiği durumlar için idealdir. Hisse sahiplerinin sorumluluk ve yetkilerinin belirli ve sınırlı olması Supporters Direct'in ve bağış yapanların çıkarınadır. Vakıf, özel bir limited şirkete havuz yatırım yapmanın kesin vasıtasıdır. Aynı nedenle bir vakıf başka şekillerde para harcamak ya da eleman almak isteyen gruplar için pek çekici değildir. Yetki devri belgesi kabaca hazırlanır ama yine de mütevelli heyeti ya da onların işe aldıkları insanlar yetki sınırları dışında hareket ederlerse kişisel mesuliyet almış olurlar.

Bir vakfın hukuki yapısı, kâr amaçlı sıradan bir şirketin ya da endüstriyel ve ticari bir şirketin yapısından farklıdır. Vakıf yetki devri belgesine göre idare edilir ve mütevelli heyetinin hareketleri bu belgeye göre değerlendirilir. Mütevelli heyeti, bu belgede yer alan şartları nasıl yerine getirdiği konusunda vakıftan fayda elde etmesi beklenen kişilere karşı sorumluluk taşır. Vakıf modelini kullanan birçok taraftar grubu, taraftarların bilgi aldıkları ve tartışmalara katıldıkları ve vakıfla bağlantılı bir üyelik örgütü kuracaklardır.

Supporters Direct daha doğrudan demokratik bir modeli tercih ettiğini dile getirdi. Bu modelde yetki devri belgesi, üyelik örgütünün mütevelli heyeti üyelerini aday göstermesini ve üyelik örgütünün belirleyeceği kurallar çerçevesinde seçimlerin yapılmasını şarta bağlar.

İkinci seçenek ise Garantili Limited Şirket (GLŞ)[1] seçeneğidir.

GLŞ türündeki şirketlerin temel özelliği üyelerin sorumlu-

1) Dağılması halinde önceden belirlenmiş bir rakam temel alınarak, sahiplerinin borçları yüklendiği şirket türü. (ç.n.)

luklarının sınırlı olması yöneticilerin yetkilerinin tanımlı olması, yöneticilerin yetkilerini devretme hakkının bulunması, bir kuruluş gerekliliği olarak üyelerin kâr etmemesi, amaç ve hedeflerde esneklik olmasıdır. Bunlar, aktif olmak, sözleşmeler veya mali anlaşmalar yapmak ve eleman almak isteyen taraftar grupları için GLŞ'yi ideal bir tercih kılar. Bir GLŞ ayrıca bir kulübün hisselerinden alabilir ve kendi yöneticilerini seçerek aktif bir rol oynayabilir. Kuruluş ilkeleri yöneticilerin örgütler veya gruplar tarafından atanmasına ya da aday gösterilmesine veya yeni yöneticilerin mevcut yöneticiler tarafından atanmasına olanak tanır. Bu durumda GLŞ üyeliği ismen olur ve taraftarlara "kulüp" tipi üyelik önerilebilir. Bu tür üyeliklerde taraftarlar aidat öderler, bilgi alırlar ve tartışmalara katılırlar.

Üçüncü seçenek ise; Sanayi ve Tasarruf Birliği'dir (STB).

Supporters Direct bu tip şirketin avantajlarını üyelerin sınırlı sorumlu olması, yönetici yetkilerinin tanımlı olması, yöneticilerin yetkilerini devretme hakkının bulunması, iki sıralı bir yapıya olanak tanıması seçilmiş idareci ve yönetici rollerinin tanımlanması, yatırıma dair düzenlenmelerden muafiyet ve topluluğun yararına çalışmaya yönelik bir kuruluş ilkesinin bulunması olarak sıralıyor. Kamu tarafından önemli bir miktarda para toplanacağı durumlarda STB ideal bir vasıtadır. STB'ler (GLŞ'ler gibi) ayrıca grupların aktif olmalarını sağlar ancak vakıfların karşılaştığı kısıtlamalarla onlar da karşılaşır. Aynı zamanda STB'lerin yasal bir tanımı da vardır. Kâr amacı gütmeyen sınırlı sorumlu ortaklıklara benzerler. Bir STB ile bir vakıf arasındaki temel fark; vakfın mütevelli heyeti sınırsız bir sorumluluk taşırken, STB yönetim kurulu sorumluluğunun, bir şirket yöneticisinin sahip olduğu sorumluluktan fazla olmamasıdır. Hiçbir model, Barcelona modeli kadar kusursuz değildir; kulüp 120.000 üyesinin mülki-

yetindedir ve bu üyeler beş yılda bir başkanı ve yönetim kurulunu ya da "cunta'yı seçerler. Ancak bu bir başlangıç ve geçmişte olanlar göz önüne alındığında sınırsız bir gelişmedir.

Dünyanın başka hiçbir yerinde Supporters Direct gibi bir oluşum yok. Tıpkı birçok insanın İngiliz futbolunu oyunun doruk noktası olarak görmesi gibi, İngiliz taraftarları da oyunu kurtarmak için verilen mücadeleye önderlik edebilirler. Belki de sadece İngiliz taraftarlar oyun üzerinde dünyadaki diğer taraftarlardan daha az söz sahibidir.

Yukarıda bahsedildiği gibi İspanya'da taraftarlar futbol kulüplerinin yönetim kurullarına kimlerin geleceğini belirlemek için seçim yapıyorlar ama bu örnek, ister Rio'da ister Reading veya Roma'da diktatörlük yönetiminin hakim olduğu, taraftarların kendilerine verilen her şeyi kabul etmeleri beklenen futbol dünyası içinde istisnai bir durumdur.

Yine de Supporters Direct bir etkiye sahip ve küçük ya da büyük diğer ülkeler de artık kulüplerinde söz hakkına sahip olmak için neler yapabileceklerini yavaş yavaş görüyorlar.

Futbolda büyük, küçük Nepal'de bile, son zamanlarda taraftarları ve kulüpleri birbirlerine yakınlaştırmayı amaçlayan adımlar atılmaya başladı. Nepal Futbol Taraftarları Kulübü [Nepal Football Fan Club] bir yaşını doldurdu. Kulübün başkanı Bikesh Shrestha'ya göre kulüp, kâr amacı taşımayan, siyasi ve dini olmayan bir yapı:

> Bizim kulübümüzün temel amacı, sevgili futbolcularımıza destek vermek, üyelerimize bilgi [sunmak], futbol karşılaşmaları düzenlemek, hükümete altyapı tesisleri için baskı yapmak, futbolcu ve taraftar toplantıları düzenlemek, toplantı ve seminerlere katılmak ve dünyadaki futbol olayları ile ilgili futbol dergileri ve kitapları yayımlamaktır.

Nepalliler futbolu çok seviyorlar ve kulübümüz uluslararası arenada Nepal'in imajının geliştirilebilmesinin tek yolunun futbol olduğunu düşünüyor.

Nepal'deki gençlerin çoğu işsiz ve eğlence olanaklarından yoksun. Bu yüzden yerel futbol kulüpleri kurmak ve çeşitli okul, semt ve kulüpler arasında futbol maçları düzenlemek istiyoruz.

Vakıflar taraftarların uluslararası düzeyde daha fazla söz hakkına sahip olabilmeleri için ileriye doğru bir yol olabilir. Ancak Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nden John Williams'a göre Supporters Direct ve vakıflar, kendi planladıklarından biraz daha farklı bir rol üstlenebilirler. Williams şunları söylemiştir:

Bence taraftar vakıfları iyi bir fikir ama özünde bunlar, maddi sahiplik ve kulübün denetimi düzeyinde değil de daha çok sembolik düzeyde bir etkiye sahip gibiler.

Oyundaki şirket tarzı mali yapılanmanın en kötü aşırılıkları karşısında taraftarların görüşlerini dile getirebilirler ama oyunun önemli sembolik kısımlarını kontrol etmek konusunda tribünlere ne diyeceğiz, bu tür meseleler taraftarların üzerinde kontrolü olabileceği türden meselelerdir.

Futbol ve futbol taraftarları için sembolik meseleler önemlidir ancak taraftarların yapısal düzeyde müdahalede bulunabilmeleri çok daha zor olacaktır ve taraftarların şirket kontrolünü şirket çıkarlarından söküp almaya çalıştığını sanmıyorum. Bence taraftarlar futbolun kültürel ve sembolik düzeylerindeki dönüşümü sınırlayabilirler ama oyunun kontrol ve mülkiyet boyutlarına nasıl müdahale edebileceklerini görmek oldukça güç. Bence bu çok daha zor.

Williams'a göre büyük futbol kulüplerinin mülkiyetini kontrol etmek ya da mülkiyet üzerinde etkide bulunmak giderek daha zorlaşıyor çünkü kulüplerin mülkiyeti giderek daha karmaşık bir hal alıyor. Williams burada önemli bir noktaya parmak basıyor. Büyük kulüplerin, özellikle de hisseleri satılmış olanların, sahiplerinin kimler olduğunu bulmak çok zor, çünkü bunların mülkiyeti oldukça farklı. Aslında sahiplik görece olarak çok küçük sayıda kurum veya bireylerin elinde toplanmışlardır ama bunların kim olduklarını belirlemek her zaman kolay olmuyor. Williams'ın kaygılandığı bir diğer mesele de taraftarların kendileri ile aynı takımı tutan herkesin takım ile ilgili her konuda kendileriyle aynı fikirde olacaklarını varsaymaları.

> Çok sayıda taraftar, kendileri ile aynı takımı tutan diğer taraftarlar ile takımla ilgili mevzularda aynı şekilde hissedeceklerini, aynı şekilde düşüneceklerini veya kulübün yönetilmesine dair ortak bir çıkarları ve perspektifleri olduğunu düşünüyorlar; bence böyle bir varsayım zor ve belki de son derece tehlikeli bir varsayım.
>
> Bir kulübün 50.000 taraftarı olabilir ve tek ortak noktaları o kulübü desteklemek olabilir. Politikaları farklı olabilir, kulüple ilgili fikirleri farklı olabilir. Bir-iki meselede genel hatlarıyla hemfikir olabilirler ama kulübün nasıl yönetilmesi gerektiği ve hangi amaçları taşıması gerektiği gibi ayrıntılı bir düzeyde tartıştığınızda hepsinin farklı fikirleri olabilir.
>
> Birçok tür taraftar olduğundan kuşkum yok ve demokratikleşmeyi, taraftarların, kulübün daha geniş küresel amaçları konusunda bir ortaklık hissetmelerini sağlamak her zaman mümkün olmaz.
>
> Bazı insanların, ortalama taraftarın ne istediğini ya da hissettiğini gerçekten bilmeden onlar adına konuşmasından kaygılanıyorum. Bence burada bir romantizm unsuru var.

Vakıf fikrinde ve taraftarların kulüplerine sahip olması fikrinde bir romantizm unsuru olması pek şaşırtıcı değil. Çünkü futbol bir romantizm oyunudur ve taraftarların işlerin yoluna gireceği, şampiyon olacakları, kupayı kazanacakları, yıldız oyuncularının daha büyük bir takıma gitmeyeceği gibi idealist fikirleri oyunun varolmasını sağlıyor. Tüm Birleşik Krallık'ta Supporters Direct ile birlikte taraftarlar bir araya geldiklerinde işlerin düzelebileceğini ve aynı zamanda gerçek taraftarların işleri düzeltmek için buna katılacağını gösterdi. Bu kitabın başında da yazdığım gibi; oyun devam ediyor.

21
Gelecek

Sahneyi tasvir edelim. 2018. Dünya Kupası Almanya, Güney Afrika ve Avustralya'da oynandı ve şimdi de Brezilya'da oynanıyor. Brezilya ülkeyi hazırlamak için milyonlar harcadı. Eleştirmenler bu paranın Brezilya'nın yoksulluk içindeki halkının toplumsal refahı ve hizmetler için harcanmasının daha iyi olacağını söylediler ama tüm bunlar geçmişte kaldı ve herkes Temmuz'da National Pele Stadium'da başlama vuruşunun yapılmasını bekliyor.

Çoğu taraftar maçlardan sadece birkaçını izleyecek. Çünkü sadece yarı-final ve final maçları izleme başına para almayan kanallardan yayınlanacak. Birleşik Krallık'ta taraftarlar final maçı için bile para ödeyecekler çünkü ülkedeki tek televizyon yayını önceden ödemeli dijital yayın olacak. Kendini adamış taraftarlar için çeşitli karmaşıklık ve fiyat düzeylerine sahip, bazı maçları, bazı takımları ya da tüm turnuvayı izlemelerine olanak tanıyan yayın paketleri olacak. İngiltere'de ülkenin tamamının büyük milli takımın maçlarını normal televizyon kanallarından izleyemeyeceği anlaşıldığında tepkiler artar ve kısa zamanda büyük bir mültimedya şirketiyle İngiltere maçlarının bedava gösteril-

mesine dair bir anlaşma yapılır. Kimse, etkisinde kaldıkları futbol ateşi nedeniyle bu anlaşmanın neye mal olacağını (rakam açıklanmamıştı) düşünmez. Ancak aylar sonra bu şirkete bu alanda sanal bir tekel olma hakkı tanıyan bir anlaşma daha yapılması kimseyi şaşırtmaz.

Artık amatörce hilelere başvurmayı bırakan ve tümüyle profesyonelleşmiş bir şekilde hareket etmeye başlayan FIFA, bilet satışları ve televizyon haklarından gelen milyarlarca doların kasasına akmasıyla büyük bir başarıya ulaşıldığını açıklar.

Hiç kimse yeni kurallardan şikayetçi değil. Herkes ofsaydın kaldırılmasını memnuniyetle karşılarken, daha yaşlı futbol taraftarları her tür markajın yasaklanmasıyla oyundan çok şey eksildiğini söylüyorlar. Teknolojiden giderek daha fazla yararlanması bir nimet olarak görülüyor. Hakemlerin Amerikan futbolundaki gibi kararlarını mikrofonla açıklaması konusunda bazı rahatsızlıklar var. Ayrıca genişletilmiş kalelerde kızılötesi ışınların kullanılmasıyla ilgili sağlık konusunda kaygılar var. Bu ışınlar, topun gol çizgisini tamamen geçip geçmediğini belirlemek, yani gol olduğunu onaylamak için kullanılıyor.

Ulusal düzeyde oyun devam ediyor. Dünya çapındaki yeni futbol takvimi sayesinde Avrupa ligi ve ülke ligleri aynı zamanda başlıyor. Ülke ligleri varolmaya devam ederken, seçkin Avrupa kulüpleri 2010 yılında G24 tarafından öngörüldüğü gibi 24 kulüpten oluşan iki kısımlı bir ligde oynuyorlar. Bu kazançlı lige katılabilmek için her ülkenin lig şampiyonları bir dizi playoff'a katılmak ve ayrıca son derece katı mali kriterleri ve stadyum koşullarını yerine getirmek zorunda. İki kısmın ikincisine iki takım katılıyor ve son iki takım her zaman diskalifiye oluyor. Ancak bu durum ligde coğrafi eşitsizliklerin olmasına yol açıyor çünkü 20. yüzyılın sonlarından bu yana Avrupa futbolunda

play-off'larda güney takımları, kuzey takımlarından çok daha başarılı oluyorlar. Bu liglerin yanı sıra başka turnuvalar da düzenleniyor. Pan-Avrupa Ligi takımları hâlâ ülke içi kupa maçlarında yer alıyorlar fakat bu maçlarda B takımlarını oynatıyorlar. Tüm ülke içi kupa galiplerinin katıldığı bir Avrupa turnuvası var. Brezilya, A.B.D, Japonya, Avrupa'da kupa galiplerinin katıldığı bu turnuvanın diğer ülke ve kıtalardan daha çok takımı içerecek şekilde genişletilmesi gündemde. FIFA bu durumun dünya çapında bir kopma hareketinin başlangıcı olabileceğinden endişe ediyor ve tecrübeli futbol uzmanları bunun kendilerine 1990'larda ve 2000'lerin başında bazı İngiliz ve Avrupa takımlarının kopma tehditlerini hatırlattığını söylüyorlar...

Futbolun geleceği mi yoksa hayal ürünü bir saçmalık mı? Gerçek şu ki, kimse yerel, ulusal ya da uluslararası düzeyde oyunun nereye gittiğini bilmiyor. İşin en korkutucu tarafı da, dünyanın hiçbir yerinde kimse yerel ve ulusal düzeylerde futbola yön vermeye çalışmıyor. FIFA diye bir kurum var, ama FIFA'nın en iyi yaptığı oyunun sürmesini sağlamak; oyunu ileri götürmek için çok az gerçek gelişme oldu.

Ne olursa olsun, taraftarların çilesi artarak devam edecek gibi görünüyor. Ekonomik ilerleme açısından, televizyon şirketleri daha çok para döktükçe futbolcular daha fazla para kazanmaya devam edecekler. Reklamcılık şirketleri bu cümbüşe milyonlar akıtacak, ama birileri bunun tek kuruşunu bile göremeyecek; taraftarlar. Konuşma dilinde söyleyecek olursak, şirketler futbolda böyle bir çılgınlık yaratırsa, aslında taraftarlar hiçbir zevk almadan parayı akıtan kişiler olacak. Kuşkusuz taraftarlar bilet, ürün, maç başına ödeme yapılan ve diğer TV paketleri, takımlarıyla ilgili bilgisayar oyunlarının fiyatlarında sürekli bir artışla karşı karşıya kalacaklar. Bu durumdan pek memnun olmayacak-

cekleri pek bir şey de olmayacak. Kendi takımlarını istedikleri kadar izlemeye gidemeyecekler. Manchester United-Arsenal, Celtic-Rangers, AC Milan-Inter Milan maçları ve Merseyside derbileri gibi büyük karşılaşmaların koltukları bu takımların sezonluk bilet sahipleri tarafından kapışılacak, böylece taraftarlar ya takımlarını televizyonda izleyecek ya da daha önemsiz maçlara gidecekler. Ama bu durum sadece başarılı kulüpler için bir sorun yaratacaktır. Oynadıkları ligin orta sıralarına demir atmış kulüpler ortalama izleyiciyi sayısını koruyacaklar; büyük stadyumlara yapılan tüm harcamalar yılda en fazla bir iki kez doldukları için boşa gidecektir. Yıllar boyu takım ligin ortalarında kaldıkça kendini daha az adamış taraftarlar başka bir takımı tutmaya başlayacaklar. Yakındaki bir takım başarılıysa, o takım desteklenmeye başlayacaktır. Gelecekte hep kazandıkları için herkesin Manchester United'ı tutacağı ileri sürülüyor. Bazıları için sonuç bu olabilir, ama diğerleri için tam aksi yönde bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Zaman içinde taraftarlar pahalı futbol prima donnalarına, futbolcuların avantaj kazanmak için kendilerini yere atmasına, sportmenlik dışı davranışlara, iyi bir maç izleyebilmek ve bunun gibi şeylere karşı inançlarını kaybedebilirler. Bu taraftarlar, yerel idare tarafından hâlâ elden çıkarılmamışsa, kendi bölgesel stadyumlarına gidip genç bir takımı seyretmeye başlayabilirler Taç çizgisinin kenarında, ellerinden gelenin en iyisini yapan, oyunu gurur, heyecan ve bazen de yetenekle oynayan arkadaşlarına ya da çocuklarına bağıran insanların arasında durabilirler. Yeterince yaşlılarsa eskiden de durumun böyle olduğunu hatırlayacak ve yanlarındaki yabancıyla şöyle bir diyaloga girecekler:

Gördün mü?
Ne biçim bi' vuruş!

Sence faul müydü?

Bu taraftarlar bir futbol maçının keyfini çıkarıyorlar, izledikleri çocuk ya da adamlardan bazıları o bölgede oturuyor. Bu taraftarlar futbola dönüyor, bazı taraftarlar da, yani gerçek taraftarlar oyunun tabanına dönüyorlar.

Bununla birlikte, büyük kulüpler taraftarları yeniden kazanmak için bir şey yapabilirler, futbolu eski günlerine götürecek bir şeyler; yeniden ayakta durulan tribünler kurabilirler. Çoğu insan iki saatlik maç boyunca tribünlerde dikilmez ama bazıları bunu isteyecektir. Tribünlerde ayakta durma dönemi bitmiş gibi görünse de zaman içinde stadyumların yapısının üç koltuklu bir de koltuksuz alan olacak şekilde değiştirilmesi imkansız değil. Yasalar, bir başka Hillsborough felaketini engelleyecek biçimde girişlerin kontrol altında tutulması ve güvenlik koşullarının sağlanması için düzenlenebilir. 2000 Noel'inden hemen önce Birleşik Krallık Spor Bakanı Kate Hoey, güvenli koltuksuz tribünlerin yeniden yapılmasının mümkün olup olmadığını araştıracağını açıkladı. Ocak 2001'de ise BK tabloidlerinden *Sunday Mirror* taraftarlara Premier Lig stadyumlarında küçük ve güvenli koltuksuz tribünlerin yeniden yapılmasına ilişkin teklifle ilgili ne düşündüklerini soran bir anket düzenledi. Yanıtlayanların % 78'i olumlu bakıyordu.

Koltuksuz tribünlere geri dönmek, futbolun kapılarını gerçekten hak eden taraftarlara açacaktır ve bunun yanında sahalara bir ruh gelmesini sağlayacaktır Hattâ kulüpler taraftarın geri dönmesini sağlamak için tribünlerdeki ayakta durma yerlerinin ücretlerini düşük tutabilir, muhtemelen mali nedenlerle ya da hayal kırıklığından kapanan bir marketi işletmeye başlayabilir.

Tıpkı tribünlerin değiştirilmesi veya diğer girişimlerin kulüp-

lerin taraftarlarla ilişkisini geliştirmek için gerçekleştirilmesi gibi, eğer hepsi ayakta kalmak istiyorlarsa profesyonel kulüplerin birbirleriyle ilişkilerini de değiştirmeleri gerekecek. Futbol federasyonlarının, büyük kulüplerin küçük kulüpleri devralmasına izin vermedikleri takdirde kulüplerin kapanmak zorunda kalacaklarını anlayarak kuralları gevşetmesiyle kulüpler yakınlaşacaktır. Aksi takdirde küçük kulüplerin birçoğu bir banka yöneticisinin merhameti, nostalji ve küçük bir gelirle ayakta kalmaya çalışacaklar. Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nden John Williams, İngiltere'nin bu konuda Avrupa modelini örnek alacağını düşünüyor:

> Bence İngiltere'deki küçük ve büyük kulüpler arasında yakın ilişkilerin geliştiğini ve gelişmesine izin verildiğini göreceğiz.
>
> Örneğin, Southend ve West Ham, Liverpool ve Crewe Alexandra arasında resmi olmayan bir ilişki zaten var. Leeds, Oldham ve başka yerlerde himayesinde tutacağı gençlik akademileri kurmak istiyor.
>
> Büyük kulüpler televizyondan gelen parayı dağıtmak konusunda gönülsüz olurlarsa doksan iki futbol kulübü sürdürülebilirlik açısından çok fazla. Bazı küçük kulüpler sadece 200-300 taraftarın ilgisini çekiyor, ekonomik açıdan mantıklı değil. İtalya ve İspanya'da olduğu gibi daha resmi ilişkiler ve himaye edilen kulüpler kurulmaya başladığını görüyorum. Ancak bence biraz zaman alacak. Bu dönüşümün hemen yaşanacağını sanmıyorum.

Taraftar örgütleri ateşi canlı tutmaya çalışacaklar ama hisse meseleleri daha da karmaşık bir hale geldikçe ve daha çok hisse dolaştıkça taraftarlar kulüplerinin sadece ufacık bir kısmına sahip olacaklar.

Futbolcular için önümüzdeki yıllarda devrim niteliğinde bazı gelişmeler yaşanabilir. Ücretleri artmaya devam edecek ve futbolcuların kulübe bağlılığı şimdikinden daha nadir bir hal alacaktır. Öte yandan futbolcular daha büyük tehlikelerle karşılaşacaklar. Bu tehlikeler sadece hareketli yaşam tarzlarından değil, yeni ilaçlardan da kaynaklanacak. Bu ilaçlar formda olmadıkları zamanlarda oynamalarını sağlasa da, sağlıkları üzerinde uzun vadede bedelleri olacak. Ünlü bir futbolcunun siyasete atılmaya karar vermesi bir an meselesi olabilir. Kimse Başbakan Beckham için nefesini tutup beklemese de, birisinin Sebastian Coe'nun ayak izlerini Westminster'a[1] ya da Avrupa Parlamentosu'na kadar takip etmesi pek uzun bir zaman almayabilir. Kulüpler giderek daha fazla şirketleştikçe hocalar zor günler geçirmeye devam edecek ve birkaç haftalık kötü sonuçlar borsada paniğe neden olduğunda kovulma tehlikesiyle karşılaşacaklar.

Yukarıda belirtildiği gibi televizyon haklarının önemi artacak ve yeni teknolojilerden faydalanmak için dönüşmeye devam edecek. Taraftarlar en sevdikleri maçların hepsinin DVD'lerini aldıklarında, yeni bir format piyasaya sürülecek ve herkes aynı şeyleri yeniden satın almak zorunda kalacak; tıpkı kasetten CD'ye geçişte yaşandığı gibi. ADSL gibi geniş bantlı kablo teknolojileri sayesinde geniş bantlı kablolu televizyonlardan ve bilgisayarlardan maçlar izlenebilecek; mobil araçlar da sınırlı bir servis sağlayabilir. Futbol federasyonları ile girdikleri büyük yasal mücadelelerden sonra tüm eski maçlarının telif haklarını alan kulüpler bir yığın maçı piyasaya sürecek ve sonuçta taraftarlar bunları maç başına ödeme yaparak izleyebilecekler. Televizyon şirketlerinin futbola yaptıkları masraflar azalacak. İşi sadece bir stattaki maçları kameraya almak olan yeni bir şirket ortaya çıka-

1) Londra'da parlamento binasının bulunduğu bölge. (ç.n.)

cak ya da, belki de her kulüp kendi çekim ekipmanına ve ekibine sahip olacak. Bu durumda TV stüdyolarına sadece yorum ve analiz programları yapmak ve geniş bir dağıtım ağı kurmak düşecek. Hattâ kulüpler bu aşamayı da atlayıp, giderek parçalara ayrılan yayıncılık piyasasında doğrudan kendi hizmetlerini sunabilirler.

Teknoloji ayrıca oyuncular için yeni bir takas sistemi geliştirilmesini de sağlayacak. Güvenli bir internet hizmeti daha çok oyuncunun elektronik ortamda transfer edilmesini sağlayacak; böylece kulüpler eskisinden çok daha hızlı görüşme yapacak ve oyuncu transfer edecek. Teknoloji 2000 yılında gerçekleşen gülünç olayların tekrarlanmayacağı kadar güvenli hale gelmek zorunda kalacak. 2000 yılında Abeerdeen, İsveç takımı AIK Solna'dan orta saha oyuncusu Eoin Jess için bir teklif aldığını sanıyordu. Görüşmeler e-postayla yürütülüyordu ve kulübün 600.000 pound istemesi üzerine kesildi. Daha sonra Solna'yla hiçbir ilişkisi olmayan bir şakacı tarafından kandırıldıklarını öğrendiler. İnternet temelli bir sistem, kulüplerin birbirleriyle doğrudan iletişim kurmalarını sağlayacağı için aracıların sayısında bir azalmaya yol açmakla kalmaz, ayrıca yetenek avcılarının sayısında bir artışa neden olacak. Tıpkı günümüz arama motorlarının veri arayan "akıllı" denen bilgisayar araçları olması gibi, şirketler de hocaların bakması için raporlar hazırlayacak yetenek avcıları çalıştırabilirler. Örneğin, bir hoca agresif, genç, 25 yaş altı bir İspanyol sol kanat orta saha oyuncusu arıyor. Bu ayrıntıları sisteme giriyor ve karşısında veritabanında bu ölçütlere uygun herkesin profilini, kulüp ve iletişim bilgilerini buluyor. Bunlar o kadar da uzak değil, böyle bir çalışma şu an ilk aşamalarında. Leeds United ve Tottenham Hotspur'un desteğiyle hazırlanan ve SoccerScout olarak bilinen sistem Belçika, Danimar-

ka, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Norveç, Portekiz, İskoçya, İspanya, İsveç ve İsviçre'deki futbolcular hakkındaki bilgileri içerecek kadar genişledi. Bu sistemin arkasındaki Touch-Line Data Systems şirketi şimdi küresel bir model üzerinde çalışıyor. SoccerScout'un editörü Lynne Steward ürünlerinin mutlaka ileriye gideceğine ve oyun genişlemeye devam ettikçe ürünlerinin de büyüyeceğine inanıyor:

> SoccerScout'a kayıtlı kullanıcılara, sistemin veritabanında uygun futbolcular için arama yapma olanağı ve ayrıca harika bir belge yönetimi sistemi sağlıyor. Böylece kulüpler kendi bilgi toplama ve oyuncu izleme kaynaklarından azami değeri elde ediyorlar.
>
> Ama sadece kulüpleri bir pazar olarak görmüyoruz. Medya ve futbol oyunu üreticileri de veri tabanımızdaki bilgiler ve verilerle ilgileniyorlar ve bizim için yeni pazarlar oluşturuyorlar.

Futbolun geleceğine bakan bir şirket de Deloitte&Touche. Şirketin futbol endüstrisi takımının başkanı Gerry Boon'a göre:

> Avrupa ve Asya'ya baktığımız zaman oyunun gelişiminin, kulüplerin ve lig karşılaşmalarının sızabileceği piyasalara, özellikle taraftar tabanının nüfus yapısına ve şirket müşteri piyasasının derinliğine bağımlı olduğunu görürüz.
>
> Uzun vadede oyun, ücretli TV piyasaları ve nihayetinde geniş bant piyasalarının etkisi ve değeriyle birlikte gelişecektir.
>
> Futbolcu ücretleri, kulüp gelirlerine paralel olarak artacaktır. Futbol kulüpleri her zaman tüm kaynaklarını oyuncu ücretlerine harcamışlardır. Bazı zamanlarda ücret artışları, gelir artışlarından daha fazla olabilir ancak uzun vadede ücretler gelirle birlikte artacaktır. Aynı şekilde ücretler sadece gelirlerle birlikte tavan yapabilirler. Ne yazık ki ücretlerde tavana muhtemelen

gelir tavanından sonra ulaşılır. Oyuncular ve temsilcileri çoğu zaman kulüp yönetiminin bir adım önündedir.

TV gelirleri ancak futbolun yerine başka bir şey gelmesi tehlikesi olduğunda, yani ya futbol popülerliğini kaybettiğinde ya da futbolun televizyondaki yeri küresel sınırlarına ulaştığında tükenecektir. İnsanları ödemeli televizyona çeken diğer tek yayın filmlerdir, ama onlar da futbol kadar iyi değildir.

Televizyon parası büyük kulüpleri katıldıkları her müsabakada izleyerek varolmaya devam edecek ve elbette kimse ileride büyük beşlinin dışındaki piyasalarda, mesela Doğu Avrupa'da büyük kulüpler olmayacağını söyleyemez.

Kulüpler TV sonrasında gelinebilecek aşamaları, yani geniş bant, mobil iletişim gibi teknolojileri izlemelidir. Futbol popülerliğini koruduğu sürece tüm teknolojiler için oldukça çekici olmaya devam edecek ve teknolojiler çok daha fazla taraftara çok daha hızlı ve sıkça ulaştıkça futboldan çok daha fazla para kazanılacak. Ancak bu para, küçük bir elit grup yani uluslararası çekim gücüne sahip "küresel marka" olan kulüplerin elinde yoğunlaşacak.

Kulüpler futbol gelirlerinin nerede ve nasıl yaratıldığının farkına varmalıdır; ama bunu televizyon gelirlerini kaybetme durumu karşısında bir önlem olarak değil, gelir tabanlarını genişletmek ve içinde oldukları herhangi bir piyasadaki kötüleşmenin etkilerini azaltmak için yapmalıdır. Sonuçta parayı gişelerde, takım mağazalarında ve stadyumda doğrudan, TV ve sponsorluk gelirlerinin tabanını oluşturarak da dolaylı yoldan getiren taraftarlardır.

Yani her piyasada olduğu gibi futbolda da ürünün neye benzeyeceğine, ürünün fiyatının ne olacağına ve ürünün nasıl sunulacağına müşteri, yani taraftar karar verir. Bu anlayışı başarılı bir şekilde uygulayan kulüpler uzun vadede gelişecektir.

Ama tüm bu paraya ve teknolojiye rağmen futbol, 20 yıl son-

ra bir noktada büyüyebildiği kadar büyüyecek. Piyasanın yüksek fiyatları kaldıramadığı bir zaman gelecek ve futbol insanların mali olarak karşılayabilecekleri bir düzeye inecek. Futbol takvimi herkese uyacak tek bir takvim içinde toplanacak ve farklı iklimlerin sorunlarını bir araya toplayacak. Bu durumdan muhtemelen ilk olarak uluslararası dostluk maçları ve olimpiyat oyunları olumsuz etkilenecek. John Williams'a göre:

> Özellikle Avrupa'da olmak üzere tüm dünyada önde gelen güçlü kulüpler ve milli takımlar arasında daha fazla gerilim [olacak]. Örneğin, kulüpler neden dostluk maçları yapmak zorunda olduklarını ve sezonun belirli zamanlarında neden oyunculara ihtiyaç duyduklarını sorgulayacaklar. Bazı başkanlar milli takım maçlarına bir anlam veremeyecekler.

Futbol muhabiri ve yazarı David Conn oyunun nereye gideceği konusunda hiç kuşku duymuyor:

> Kabul etmek üzücü ama benim fikrime göre olması gerektiği gibi futbol da, hiçbir düzenleme olmaksızın piyasa güçlerine tabi olan diğer tüm endüstri veya iş kolları ile aynı yolu izleyecek gibi görünüyor. Eğer hiçbir düzenleme yoksa bütün kararlar muhtemelen zaten zengin olacak kulüplerin, sahiplerinin ve şirketlerin daha fazla para kazandırıp kazandırmadığı temelinde alınacaktır.

Gelecekte ne olursa olsun ne yazık ki bir şey kesin. Eğer taraftarlar sadece bir tabloid gazetenin arka sayfasını okumaktan ve maçlara gitmekten daha fazlasını yapmazlarsa futbolu kaybedecekler.

Büyük şirketler futbola girdiği için ve hükümetler de bu du-

ruma müdahale etmedikleri için oyunun zaten kaybedildiği öne sürülebilir ama durum bu değil.

Şimdi futbolun uzatmaları oynanıyor. Taraftarlar yeterince bir araya gelir, savaşır ve mücadele ederlerse oyun için sağlıklı bir gelecek yaratabilirler. Halkın oyunu. Sizin oyununuz.

KAYNAKÇA
VE OKUMA ÖNERİLERİ

Aşağıda sıralanan metinler kolaylıkla ulaşılabilecek oldukları gibi sahada oynanan bu oyunla ilgili daha fazlasını bilmek isteyenlere önerilebilecek metinlerdir de.

Kitaplar

Conn, D. *The Football Business*. Edinburgh: Mainstream, 1997

Devine, T (ed). *Scotland's Shame*. Edinburgh: Mainstream, 2000.

Hamil, S. ve diğerleri (eds). *Football in the Digital Age*. Edinburgh: Mainstream, 2000.

Hamil, S. ve diğerleri (eds). *A Game of Two Halves*. Edinburgh: Mainstream, 1999.

Sugden, J ve A Tomlinson. *Great Balls of Fire*. Edinburgh: Mainstream, 1999.

Szymanski, S ve T Kuypers. *Winners and Losers*. Londra: Penguin, 1999.

Makale ve Raporlar

Aşağıda sıralanan metinlerden ilk dokuzu Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi'nin raporlardır ve merkezin adresi en sonda verilen internet sitesinden okunabilir.

Britanya'daki Zenci Futbolcular [Black Footballers in Britain]

Taraftarların Gücü ve Demokrasi [Fan Power and Democracy]

Taylor'dan Sonra Futbol [Football After Taylor]

Futbol ve Futbol Holiganizmi [Football and Football Hooliganism]

Kadın Futbol Taraftarları Tarihi [A History of Female Football Fans]

Irkçılık ve Futbol [Racism and Football]

Bilet Ücretleri, Futbol İşi ve Dışlanmış Futbol Taraftarları [Ticket Pricing, Football Business and Excluded Football Fans]

Futbolu Neden Desteklemeli? [Why Support Football?]

Kadınlar ve Futbol [Women and Fotball]

Deloitte & Touche Yıllık Futbol Finansmanı Raporu [Annual Review of Fóotball Finance] Londra: Deloitte & Touche Spor, Ağustos 2000.

İngiltere Premier Kulüpleri – 1998-99 Sezonu Raporu [England's Premier Clubs – A Review of 1998/99 Season] Londra: Deloitte & Touche Spor, Nisan 2000.

1995 FA Carling Premier Lig Taraftar Araştırması. Londra: İngiltere Futbol Federasyonu, 1995.

Profesyonel Futbolda Sakatlıklarla Başa Çıkmak: Kulüp Doktoru ve Fizyoterapistinin Rolü [Managing Injuries in Professional Football: The Roles of the Club Doctor and Physiotherapist]. Spor ve Toplum Araştırmaları Merkezi Yöneticisi Ivan Waddington, Martin Roderick ve Graham tarafından yürütülen araştırmaya dayalı rapor. Leicester: Parker, 2000.

Rt Hon. Lord Justice Taylor. Taylor Raporları. Londra: HMSO, 1989, 1990.

Turner, A P ve Coventry Üniversitesi Araştırmacıları. "[Futbolcularda Karşılaşılan Osteoartrit Konulu Rapor]" *British Journal of Sports Medicine* [Britanya Spor Hekimliği Dergisi], October 2000.

İnternet Siteleri

Spor ve Toplum Araştırmaları Merkezi:

http://www.le.ac.uk/crss/

Deloitte & Touche Spor:

http://www.footballfinance.co.uk

Futbol Yönetimi Araştırma Merkezi:

http://www.football-research.org

Futbol Birleştirir – Irkçılık Böler:

http://www.furd.org

Futbol İşi:

http://library.thinkquest.org/C005849/index2.html

Hansard ve öteki hükümet yayınları:

http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/

Sir Norman Chester Futbol Araştırmaları Merkezi:

http://www.le.ac.uk/snccfr/

Stonewall (Eşcinseller haklan sitesi):

http://www.stonewall.org.uk/

Supporters Direct:

http://www.supporters-direct.org

Topica (futbol tartışma listelerinin de bulunduğu sunucu):

http://www.topica.com

Liverpool Üniversitesi Futbol Araştırma Birimi:

http://fru.merseyside.org/

Gazeteler

The Daily Express, *The Daily Mail*, *Evening Times*, *Guardian*, *Herald*, *Independent*, *Independent on Sunday*, *Mirror*, *Press and Journal*, *Scotland on Sunday*, *Scotsman*, *Sunday Herald*, *Sunday Mail*, *Sunday Mirror*

Dergiler

Attitude, *Business 2.0*, *The Economist*, *FourFourTwo*, *Private Eye*, *Punch*, *When Saturday Comes*

Öteki Kaynaklar

Championship Manager 2000/01, FIFA 2001, *Gladiator* DVD, ISS Pro Evolution

CRAIG MCGILL FUTBOLUN KÂRHANESİ

Futbolda değişmeyen tek şey sahadaki 22 kişi oldu. Bunun dışında futbol, tanınmayacak ölçüde değişti... Bunların tümü ortalama futbol izleyicisini etkiledi, ama kimse onlara danışmadı. Kimse pazartesi gecesi 20.05'te başlayacak bir maçın onlar için bir sorun olabileceğini düşünmedi, kimse onların yılda üç yeni forma almak zorunda kalma hakkında ne düşündüğünü sormadı... İşi yönetenlerin taraftarlara kırmızı kart gösterdiğini söylemek kulağa biraz sert gelebilir. Aslında, bu ifade yetersiz bile kalır, çünkü taraftarlara yapılan muamele bir hakarettir. Fakat bu değiştirilebilir.
Eğer taraftarlar oyunun şimdi nasıl olduğunun ve nereye gidebileceğinin farkına varırlarsa belki bu kadar çok şeye ilham veren bu sporu kurtarmak için hâlâ zaman vardır.

Bu kitap, oyunun kontrolünü ele almaya çalışanlar için bir uyarı atışı ve aynı zamanda gerçek taraftarlara, oyunun varlığının kendiliğinden süreceğini düşünmemeleri için bir uyarıdır... Gelecek yıllarda futbolun en önemli anları saha içinde değil saha dışında gerçekleşebilir; eğer taraftarlar buna dahil olmazsa ve oyunla ilgili daha fazla söz hakkı talep etmezlerse futbol tanınmayacak bir biçimde değişebilir, bu güzel oyun gelebileceği ve gelmesi gereken halin çirkin, bozulmuş bir biçimine dönüşebilir.

Tarih Toplum Kuram - 70 www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-208-9 İnternet Satış
www.ilknokta.com

9 789752 732087

ithaki